

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ТА
ПРИВАТНОГО ПРАВА»

М. Київ

2021

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО
ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Київ 2021

Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного права в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 23 березня 2021 р.) / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. 413с.

Організаційний комітет та редакційна колегія:

Яра О.С., к.ю.н., професор, декан юридичного факультету, професор кафедри адміністративного та фінансового права – голова

Курило В.І., д.ю.н., професор, член-кореспондент НААН України, заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права – заступник голови

Артеменко О.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Гбур Л.В., к.ю.н., асистент кафедри адміністративного та фінансового права – секретар

члени оргкомітету та редакційної колегії:

Гулак О.В., д.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Ковальова С.С., к.ю.н., ст. викладач кафедри адміністративного та фінансового права

Збірник містить матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного права в Україні», що була організована кафедрою адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 23 березня 2021 року. Призначена для науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами сучасної науково-правової думки.

Тези доповідей опубліковані в авторській редакції мовою оригіналу. Усі права захищені. Відповідальність за достовірність викладення матеріалу та відсутність плагіату несуть автори праць.

Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

©Автори тез

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2021

ЗМІСТ

1. ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛУЖБОВОЇ ТА ПОСАДОВОЇ ОСОБИ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ Яра О.С.	10
2. 20-РІЧНА ІСТОРІЯ КАФЕДРИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА Курило В.І.	12
3. ПОДАТКОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Гулак О.В.	19
4. УЧАСНИКИ РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ, ОТРИМАНОЇ З АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ОКРЕМІ АСПЕКТИ Улютіна О.А.	22
5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ АВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ Артеменко О.В.	24
6. ВАЖЛИВІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ Гбур Л.В.	26
7. ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ Ковальова С.С.	29
8. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ КОРОНОВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ: ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ СПЕКТР Омельчук В.А.	32
9. ІМПЕРАТИВНІ НОРМИ ПРАВА В ПУБЛІЧНОМУ ТА ПРИВАТНОМУ ПРАВІ Геєць І.В.	35
10. ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБОРОНИ РАБСТВА ТА РАБОТОРГІВЛІ Дудченко О.С.	38
11. ВПЛИВ НОРМАНСЬКОГО ЗАВОЮВАННЯ 1066 РОКУ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ АНГЛІЇ Чернік С.Д.	41
12. ІНСТИТУТ СТРАХОВОГО ОМБУДСМЕНА Горбатенко М.І.	43
13. ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ СТАТИСТИЧНІ ЗАУВАГИ Панкевич О.З.	47
14. ЗАХИСТ ПРАВА ОСОБИ НА ТИШУ Шкабаро В.М.	50
15. ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ РАДІ ПРАВОСУДДЯ Бовсуновський М.	53
16. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ Пушкар М.В.	56
17. ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Обривкіна О.М.	58
18. ДОВІРЧА ВЛАСНІСТЬ, ЯК ОСОБЛИВИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА Грибачова І.П.	61
19. АСТРЕНТ – ТЕ ЩО ПОТРІБНО ОНОВЛЕНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ УКРАЇНИ Курило Т.В.	64
20. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ Князька Л.А.	67
21. ІНСТИТУТ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ В УКРАЇНІ Зіньова О.	69

22. ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	
Яценко Ю.	71
23. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
Кузьменко М.	73
24. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	
Крицька О.О.	75
25. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ	
Голуб Д.А.	77
26. ПРИПИНЕННЯ РЕЧОВИХ ВІДНОСИН ЩОДО ЧУЖОГО МАЙНА	
Ільків О.В.	79
27. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ	
Сопов О.	81
28. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	
Нанюк Ю.	83
29. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	
Онацко З.	86
30. ЗАХИСТ ПРАВ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	
Федейко Р.	89
31. ОСОБЛИВОСТІ МАЙНОВИХ ПРАВОВІДНОСИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	
Надурак В.	91
32. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ	
Криштоф Т.	94
33. ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ ПИТАНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДІТЬМИ – СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	
Захарук В.	98
34. КЛАСИФІКАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ДОГОВОРІВ	
Бобко М.В.	100
35. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПАДКУВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ЧАСТКИ У СПАДКУ	
Труш А.	104
36. РЕЄСТРАЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНОЗЕМОГО СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Яломенко М.В.	107
37. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА	
Гула В.В.	109
38. ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВІДНОСИНИ	
Федорович А.В.	112
39. КОТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГОПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Василевська А.	114
40. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «КОМЕРЦІЙНА», «ГОСПОДАРСЬКА», «ПІДПРИЄМНИЦЬКА» ДІЯЛЬНІСТЬ	
Федорович А.В.	117
41. ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
Смертюк М.	120
42. ПОНЯТТЯ І ВИДИ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ	
Падалко І.В.	122
43. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ	
Свищук О.	125
44. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	
Сергієнко В.	128

45. ОБМЕЖУВАЛЬНА ТА ДИСКРИМІНАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
Лавриненко Т.	131
46. ПОНЯТТЯ І ВИДИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	
Шевченко К.	133
47. СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	
Севастьяненко О.В.	136
48. ФІСКАЛЬНА ТА СТИМУЛЮЮЧА ФУНКЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	
Мушенко В.В.	139
49. ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНИ	
Гаврилюк Т. М.	143
50. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В ІНТЕРЕСАХ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	
Еш О.М.	146
51. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ р. ДНІПРО ВІД ЗАБРУДНЕННЯ	
Лавриненко Т.	150
52. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ	
Шокорова Д.	153
53. ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКУ ЛІСІВ В УКРАЇНІ	
Михальська М.	155
54. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТВАРИННОГО СВІТУ	
Кислицький Б.	157
55. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАБОРУ НА ПОСАДИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	
Галуцько В.М.	159
56. CONTENTS OF ADMINISTRATIVE LEGAL RELATIONS (THEORETICAL ASPECT)	
Horodetska I. A.	161
57. АМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНЕ СПРИЙНЯТТЯ	
Кравчук М.Ю.	164
58. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНІ	
Дуліба Є.	166
59. ПРИНЦИПИ НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ	
Світличний О.	169
60. АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ І СУТНОСТІ	
Рябовол Л.Т.	172
61. ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
Позняков С.П.	174
62. ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ	
Колеснікова М.В.	177
63. ЩОДО НЕВРЕГУЛЬОВАНОСТІ ПИТАНЬ ПУБЛІЧНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
Паламарчук І.В.	179
64. ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ	
Севастьяненко О.В.	182
65. ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
Калініченко О.Ф.	186
66. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ	
Міхровська М.С.	188

67. ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ Глущенко Н.В.	190
68. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ШЛЯХУ ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ Шевченко А.О.	192
69. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН Большотенко А.Р.	195
70. ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН. ЇХ ОБ'ЄКТ, СУБ'ЄКТИ ТА ЗМІСТ Борщ В.Ф.	196
71. ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ В СПОРАХ ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ Юсько І.М.	199
72. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ Колісниченко М.	203
73. ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ Севастьяненко О.В.	205
74. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА НІМЕЧЧИНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ Тертиченко Т.	209
75. МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРАХ Головій Л.В.	212
76. ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ СІЛЬСКОГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРОВИРОБНИКІВ Слюсаренко С.В.	215
77. ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПРАВЛЯННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ Шевченко О.В.	217
78. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН Шпак О.	221
79. ДОСВІД США У ПОДОЛАННІ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І Костовська К.М.	223
80. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ Белякова Є.О.	226
81. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ Дишлева О.І.	231
82. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ Яковчук Я.	236
83. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ Жирик В.	240
84. ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН Сіра А.В.	242
85. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ Щербак А.В.	244

86. ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЛІСАХ УКРАЇНИ	
Вороніна А.О.	247
87. ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	
Короткова А.В.	250
88. КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ, ОТРИМАНИХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	
Павлюк О.М.	252
89. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	
Тарасова М.С.	254
90. СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ПОЛІТИКА» Й «ДЕРЖАВА»	
Гулак Я.Д.	257
91. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	
Гурковська К.А.	259
92. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ХАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	
Каплан Ю.І.	262
93. ОРГАНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	
Твердохліб М.Д.	265
94. ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ	
Несін К.	269
95. ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗМІНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА	
Білик Г.	271
96. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЯК СПОСІБ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ	
Хуторянець Ж.	273
97. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	
Длугоборська І.	275
98. ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
Коваленко О.В.	278
99. ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	
Железняк К.	280
100. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАСМІЧЕННЯ ЛІСІВ ВІДХОДАМИ	
Петрушенко В.	283
111. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ	
Петренчук К.	286
112. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ	
Павленко Д. Ю.	289
113. ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	
Дмитренко О.О.	293
114. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	
Вареник Я.	295
115. ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	
Скляр Я.	297
116. ЗВІЛЬНЕННЯ СУДДІ З ПОСАДИ ЗА ВЧИНЕНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ	

Машевська О.П.	299
117. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ	
Іванець І.	306
119. ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗМІНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА	
Білик Г.	308
120. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЯК СПОСІБ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ	
Хуторянець Ж.	310
121. КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇХ ВИДИ ЗА ЧИННИМ УКРАЇНИ	
Шведова Г.Л.	312
122. ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	
Стасюк Н. А.	315
123. ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА ПРИ НЕЗАКІНЧЕНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ	
Кузьменко М.	317
124. СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ВБИВСТВА ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	
Філоненко В.	323
125. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	
Секрета А.	325
126. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	
Іванець І.	328
127. ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ НЕДБАЛОСТІ ВІД КАЗУСУ	
Іванова Д.А.	330
ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	
128. ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ	
Брайко Ю.В.	332
129. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДДІВ УКРАЇНИ	
Шунько М.	335
130. СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
Дзюра О.	336
131. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ	
Кузьменко М.	339
132. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВТНУВАННЯ	
Линник Е.	342
133. ДО ПИТАННЯ ПРО ОКРЕМІ ЗМІН ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНІ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ІНСТИТУТУ ПРОСТУПКІВ	
Шаповалова Ю.	344
134. ДО ПИТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ВЗУТТЯ	
Іваницький С.О.	345
135. ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ	
Шейко О.	347
136. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
Бондаренко О.	349

137. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	
Велика С.І.	352
138. СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ЕЛЕКТРОННИХ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ	
Олениченко О. В.	354
139. ЕКСЦЕС ВИКОНАВЦЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	
Сивко І.В.	357
140. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ	
Грабовська В.В.	359
141. НАЙПОШИРЕНІШІ ПОМИЛКИ СЛІДЧИХ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ЕКСПЕРТИЗ	
Марін А.Е.	361
142. РОЛЬ ПІДБУРЮВАЧА У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	
Міщанин Т.	364
143. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ	
Соколовська Н.	367
144. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕХІЇ	
Головко Л.	370
145. ПРАВО ГРОМАДЯН ЄС НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ПРОЖИВАННЯ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА	
Трошкіна К.Є.	371
146. БЕЗПОСЕРЕДНЄ НАРОДОВЛАДДЯ В УКРАЇНІ	
Солодкевич В.	374
147. ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	
Яшук Н.	376
148. ПРАВО НА ОСВІТУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	
Загородна А.	381
149. ПРАВО НАЖИТТЯ ЯК ПРИРОДНЕ НЕВІДЄМНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ	
Василевська А.	383
150. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ	
Кислицький Б.	385
151. ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ДЕРЖАВ ОДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	
Кутувий Н.	388
152. ОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОСУБЄКТНОСТІ НЕВИЗНАНИЙ ДЕРЖАВ	
Лавриненко Т.	390
153. ДЕРАВОПОДІБНІ УТВОРЕННЯ ЯК СУБЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	
Свищук О.	393
154. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	
Смертюк М.	395
155. ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИНЦИПУ ПОВАГИ ПРАВ ЛЮДИНИ	
Строкань В.	399
156. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА З БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ	
Антонів А.Д.	402
157. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БЕЗПЕЧНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ	
Курочка А.В.	405
158. ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ	
Сидорчук І.В.	407
159. ВИМОГИ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ГМО	
Чечітко В.І.	409
160. ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНАДАВЧИХ ВИМОГ ЩОДО ПРОСТЕЖУВАНOSTІ У ВИРОБНИЦТВІ РИБИ В ЛАНЦЮГУ «ВОДОЙМА-СПОЖИВАЧ»	
Остролуцька К. В.	412

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

*Яра Олена Сергіївна професор кафедри
адміністративного та фінансового
права юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
к.ю.н., професор*

ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛУЖБОВОЇ ТА ПОСАДОВОЇ ОСОБИ: ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ

І.І. Євтіхіїв та В.А. Власов були одними з перших науковців, які у своїх дослідженнях приділили увагу дефініції «посадова особа». Так, вони запропонували розподілити усіх службовців (у широкому значенні) на працівників, які виконують винятково господарсько-технічну роботу або функції підсобного господарського обслуговування (допоміжний технічний персонал) та (у вузькому значенні) на керівних і оперативних працівників, які виконують функції адміністративно-управлінського характеру, здійснення яких пов'язане з виданням актів управління, спрямованих на настання юридичних наслідків (посадові особи у вузькому значенні цього слова) [1, с. 50].

Ярмиш Н.М. зазначає, що терміни «посадова особа» та «службова особа», насамперед слід розмежовувати виходячи з відповідного нормативно-правового регулювання [2].

Відтак, положення Конституції України, а саме ст. 40 у якій вказано, що «Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів...». Саме таким чином, йдеться про відповідних осіб й у ст. 56 Конституції України: такі особи також згадуються через сполучник «і», що в свою чергу свідчить про те, що законодавець розглядає поняття «службових» та «посадових» осіб в якості не співпадаючих, різних [3].

Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 р., яким внесені зміни до певних законів, зокрема до Кримінального кодексу України (далі - КК України), дещо розширив визначення службової особи у порівнянні з попередньою редакцією, але у загальних рисах і воно співпадає з тлумаченням посадової особи у КК України 1960 р. Поняття «службова особа» надається у ч. 3 ст. 18 КК України

(«Суб'єкт злочину») та дублюється у примітці ст. 364 КК України («Зловживання владою та службовим становищем») [4].

Окрім того, варто зауважити, що посадова особа завжди наділена організаційно розпорядчими повноваженнями, що надає їй можливість визначати завдання і вибирати відповідні методи діяльності, приймати управлінські рішення, організовувати інших осіб на здійснення компетенції відповідного органу.

І. Пахомов наголосив, що наявність організаційно розпорядчих повноважень має прояв у правомочності посадових осіб здійснювати адміністративно-господарські або інші обов'язки, які пов'язані з можливістю проводити дії юридичного значення [5, с.181].

В загальному для визначення і розмежування понять «службова особа» та «посадова особа», можна розглянути їх правовий статус та в цілому сформулювати основні відмінності. О.В. Петришин зазначає, що потрібно виходити з положення про те, що «правовий статус даних суб'єктів є спеціальним відносно до правового статусу громадян і не може розглядатися поза зв'язком зі змістом і обсягом основних (конституційних) прав, свобод, обов'язків і відповідальності особи» [6, с.32].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Евтихеев И. И., Власов В. А. Советское административное право. 1946. 431с.
2. Ярмиш, Н.М. Про співвідношення юридичних понять «службова особа» та «посадова особа». Матеріали конференцій кафедри кримінального права і процесу. 2015 р. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/14609> (дата звернення 09.03.2021 р.)
3. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. №. 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl> (дата звернення 10.03.2021 р.)
4. Кримінальний кодекс України закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення 10.03.2021 р.)
5. Н. Янюк «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування. Право України. 2009.№ 11.С. 180-184. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/28743> (дата звернення 11.03.2021 р.)
6. Петришин О.В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. Київ. НМКВО, 1990.

**Курило В.І., д.ю.н., професор,
член-кореспондент НААНУ,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри
адміністративного та
фінансового права
Національного університету
біоресурсів і
природокористування України**

20-РІЧНА ІСТОРІЯ КАФЕДРИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Кафедра конституційного, адміністративного та фінансового права (у подальшому перейменована у кафедру адміністративного та фінансового права) у складі юридичного факультету Навчально-наукового інституту земельних ресурсів, правознавства та педагогіки Національного аграрного університету (у 2008 р. перейменованій у Національний університет біоресурсів і природокористування України) була створена **наказом ректора Національного аграрного університету № 358 від 05.09.2001 р.**

Визначальний вплив на створення кафедри та формування її кадрового потенціалу відіграв фундатор вітчизняної наукової школи аграрного права д.ю.н, професор, академік АПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Василь Зіновійович Янчук.

Завдяки його активній життєвій та науковій позиціях, колосальному науковому і освітянському досвіду, освітній прозорливості та практичній допомозі і була створена кафедра адміністративного та фінансового права.

Сьогодні кафедра забезпечує викладання таких фундаментальних правових дисциплін як „Адміністративне право”, „Кримінальне право”, „Фінансове право України”, „Кримінологія”, „Криміналістика”, „Судові та правоохоронні органи України” та низку інших як на юридичному, так і на інших факультетах НУБіП України.

На початковому етапі діяльності кафедри її професорсько-викладацький склад представляли: професори - **В.К. Шкарупа, В.В. Коваленко, А.В. Самохін** (сумісники), доценти - **В.І. Курило, Г.А. Кушнір, В.С. Гаркуша, О.С. Яра, О.В. Артеменко, О.М. Мельник**; старші викладачі **А.М. Долгополов, С.С. Ковальова, М.В. Селезньов** та асистенти **С.В. Слюсаренко, Ю.В. Шевчук**.

За короткий термін штатний склад кафедри істотно поліпшився, що дало кадрову можливість у березні 2007 року, за ініціативи професора **Шамрая В.О.** та підтримки ректорату університету створити в університеті спеціалізовану вчену раду К 26.004.16 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальностями: **12.00.06** – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право та **12.00.07** - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, головами якої по 2009 р. був професор **Шамрай В.О.**, 2009-2015 р.р. – професор **Курило В.І.**

Слід зазначити, що на кафедрі з часу її створення працювали та /або працюють багато знаних в Україні і за її межами вчених-правознавців: д.ю.н., проф., академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Віталій Іванович Семчик, д.ю.н., проф., чл.-кор. НАПрН України, заслужений юрист України, генерал-лейтенант міліції Валентин Васильович Коваленко, д.ю.н., проф., чл.-кор. АПрН України Віталій Федорович Погорілко, заслужений юрист України, к.ю.н., доцент, почесний професор НУБіП України, суддя Верховного суду України у відставці Петро Васильович Панталієнко, д.н.д.у., к.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України Василь Олександрович Шамрай, д.ю.н., проф., заслужений юрист України Віктор Костянтинович Шкарупа, д.ю.н., проф., чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України Володимир Іванович Курило, к.ю.н., професор Микола Васильович Коваль, а також широко відомий у світі медик д.м.н., професор, заслужений лікар України Анатолій Вікторович Самохін, який тривалий час забезпечував навчальну дисципліну «Судова медицина та психіатрія»

Кафедра у 2008 р. Зліва направо: верхній ряд: ст. лаборант **Ю. В. Вишневська**, к.ю.н., доц. **А. М. Долгополов**; другий ряд: асистент **С. В. Слюсаренко**, к.ю.н. ст. викладач **О. В. Артеменко**, ст. викладач **С. С. Ковальова**, к.н.д.у., доц. **О. М. Мельник**; нижній ряд: д.ю.н., проф. **В. І. Курило**, д.н.д.у., к.ю.н., проф. **В. О. Шамрай**, к.ю.н., доц. **О. С. Яра**, к.ю.н., доц. **Г. А. Кушнір**.

У червні 2006 року на кафедрі відкрито аспірантуру і докторантуру за спеціальністю **12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право**. З 2006 р. по 2009 р. кафедра адміністративного та фінансового права Національного аграрного університету також здійснювала підготовку дисертаційних досліджень з науки державного управління (спеціальності: **25.00.01 – 25.00.04**).

Значний вплив на формування науково-правових напрямів досліджень на кафедрі відіграли наукові погляди академіка Василя Зіновійовича Янчука, які стали світоглядним підґрунтям напрямів наукових досліджень адміністративно- та фінансово-правових відносин в аграрній та природоресурсній сферах, фундатором наукової школи яких став учень його, нині д.ю.н., професор, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, академік НАНВО України та Академії адміністративно-правових наук, заслужений юрист України Володимир Іванович Курило, коли у 2006 році під його науковим керівництвом (тоді кандидата юридичних наук, доцента) **Пушкар Мариною Василівною** була захищена перша підготовлена на кафедрі кандидатська дисертація на тему *«Організаційно-*

правові засади охорони прав на сорти рослин в Україні». З тієї пори до сьогодні під науковим консультуванням та керівництвом професора Володимира Курила на кафедрі підготовлено і захищено 10 докторських і 64 кандидатських дисертацій, а всього на кафедрі під науковим керівництвом її професорів і доцентів з часу її існування підготовлено і захищено 11 докторських:

Курило В.І. «Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України» (2008 р.);

Світличний О.П. «Адміністративні правовідносини у сфері земельних ресурсів України» (2012 р.);

Баклан О.В. «Адміністративно-правове регулювання підприємництва в Україні: теоретико-прикладний аспект» (2013 р.);

Деля Ю. В. «Адміністративно-правові аспекти нормотворчості публічної адміністрації в Україні» (2014 р.)

Бондар О.Г. «Контрольно-наглядова діяльність у сільському господарстві України: аграрний та адміністративний аспекти» (2015 р.);

Піддубний О.Ю. «Правовідносини у сфері біотехнологій» (2015 р.);

Позняков С.П. Адміністративно-правове регулювання господарських відносин в Україні: теоретико-методологічний підхід (2016 р.).

Шульга Є. В. «Адміністративно-деліктні відносини в Україні в умовах євроінтеграції» (2018 р.);

Мушенок В. В. «Державна політика в аграрному секторі економіки України: фінансово-правові аспекти» (2018 р.);

Городецька І. А. «Адміністративно-правове регулювання охорони, використання та відтворення тваринного світу України» (2019 р.);

Гулак О. В. «Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері забезпечення пожежної безпеки у лісах України» (2020 р.),

і понад 90 кандидатських дисертацій.

На кафедрі адміністративного і фінансового права проводиться активна видавнича, навчально-методична та наукова діяльність, результатом якої стало видання за час функціонування кафедри більше 50 підручників і навчальних посібників, понад 40 монографій, декілька сотень статей у фахових виданнях, та біля 30 статей, починаючи з 2017 року, у виданнях, які входять до наукометричних баз Scopus і Web of Science, а також громадська робота, спрямована на популяризацію юридичного факультету: науково-педагогічні працівники кафедри є членами редакційних колегій низки фахових видань з юридичних наук різних ВНЗ на наукових установах як України, так і країн ЄС, членами громадських наукових академій, інших громадських професійних об'єднань юридичного спрямування, а також надають юридичні консультації у громадянам та юридичним особам у межах

2014 рік ознаменувався прийняттям програми розвитку університету «Голосіївська ініціатива – 2020», що окреслила нові пріоритети в роботі колективу кафедри. Зусилля науково-педагогічних працівників були сконцентровані на розробці та запровадженні електронних навчальних курсів

з дисциплін кафедри; результатом стало створення понад 20 ЕНК, які використовуються у навчальному процесі, з яких було атестовано 12. Водночас проводилися консультації для студентів-користувачів.

Кафедрою створені та забезпечені наглядними матеріалами «Навчальна криміналістична лабораторія» та «Навчальна зала судових засідань», у яких майбутні правознавці здобувають практичні навички ведення адміністративного та кримінального процесів, працюють із криміналістичними зразками.

Кафедра у 2017 р. Зліва направо: перший ряд: к.ю.н., доц. Улютіна О.А., д.ю.н, проф. Курило В.І., к.ю.н., доц. Яра О.С., к.ю.н., доц. Слюсаренко С.В., ст.викладач Янчук Ю.В.; другий ряд: професор кафедри к.ю.н., доц., Почесний професор НУБіП України Панталієнко П.В., к.ю.н., доц. Галайдюк Л.Ю., ст. викладач С. С. Ковальова, ст. лаборант Павленко В.І.; третій

ряд: к.ю.н., доц. **Г. А. Кушнір**, к.ю.н., доц. Гулак О.В., доцент, к.ю.н. Падалко Р.К.; **верхній ряд:** к.ю.н., доц. **О. В. Артеменко**, к.ю.н., доц. **А. М. Долгополов**, лаборант **Стасюк Н.А.**

Кафедра стала ініціатором щорічного проведення **Тижня правових знань у НУБіП України**, у межах якого проводяться різноманітні заходи з популяризації правових знань та юридичного факультету, зокрема:

навчальні судові засідання - відповідно до сценарію між студентами розподіляються ролі суддів, прокурора, потерпілого, обвинувачених, захисників та інших учасників судового процесу.

відкриті практичні заняття, зокрема на цікаві широкому загалу теми, як то «**Дактилоскопічна експертиза: ідентифікація людини за відбитками пальців рук**» (проводить доцент кафедри Кушнір Г.А. - в центрі):

Виїзні практичні заняття, зокрема з дисципліни «Адміністративний процес» в Окружному адміністративному суді міста Києва (проводить професор кафедри, суддя ВСУ у відставці Панталієнко П.В. - в центрі):

Науково-педагогічні працівники кафедри беруть активну участь у проведенні профорієнтаційної роботи серед випускників шкіл та коледжів для забезпечення проведення ефективних та результативних вступних компаній до Національного університету біоресурсів і природокористування України, а також в організаційних заходах, що проводяться НУБіП України.

З часу створення кафедри адміністративного та фінансового права до сьогодні її очолювали: 2001-2002 р.р. к.е.н., доц. **Єрмоленко В.М.**, 2003 р – к.ю.н., доцент Малишко М.І., 2003 р. – д.ю.н., проф., чл.-кор. АПрН України **Погорілко В.Ф.**, 2006-2009 р.р. – д.н.д.у., к.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України **Шамрай В.О.**, 2010-2016 р.р. – к.ю.н., доцент **Слюсаренко С.В.**, 2003-2005 р.р. (к.ю.н., доцент), 2016 р.-дотепер – д.ю.н., проф., чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України Курило В.І.

Своє 20-річчя кафедра (2021 р.) зустріла у складі: професорів кафедри: д.ю.н., проф., чл.-кор. НААН України **Курило В. І.**, д.ю.н., доц. Познякова С.П., к.ю.н., проф. **Ярої О. С.**, д.ю.н., проф. **Галулька В.В.** (сумісник), к.ю.н., доц. **Улютіної О.А.**; доцентів кафедри: д.ю.н., доц. **Гулак О.В.**, к.ю.н., доц. **Артеменко О.В.**, к.ю.н., доц. **Галайдюк Л.Ю.**, к.ю.н., доц. **Головій Л.В.**, к.ю.н., доц. **Долгополова А.М.**, к.ю.н., доц. **Слюсаренка С.В.**; ст. викладача кафедри к.ю.н. **Ковальнової С.С.**; асистентів кафедри: к.ю.н. **Гбур Л.В.**, **Бабенка О.В.**, **Голуб С.М.**, **Теслюк Н.А.**.

Такий потужний кадровий потенціал кафедри, досягнутий за 20-ти річну її історію, дає тверду впевненість в успішних перспективах розвитку кафедри, вагомому внеску її професорсько-викладацького внеску у розвиток вітчизняної юридичної освіти і науки, її твердому майбутньому.

***Гулак О.В.**, д.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Висоцький В.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПОДАТКОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасні стрімкі трансформаційні процеси, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя, особливо гостро позначаються на стані державних фінансів. Проведення урядом політики підвищення соціальних стандартів

зумовило зростання державних видатків і необхідність систематичного фінансування таких в умовах дефіциту відповідних ресурсів. Виходячи з того, що основним джерелом формування доходів бюджету є податки, виконання державою своїх видаткових зобов'язань залежить насамперед від ефективності податкової політики та ефективного адміністрування у відповідній сфері. Зокрема, Проскура К.П. у своєму монографічному дослідженні механізм податкового адміністрування розглядає не лише через наявність інституційно встановлених правил стягнення податків і мотивації до їх виконання, але й через використання економічних важелів, інструментів і стимулів у процесі оподаткування, методів економічного аналізу та прогнозування податкових надходжень [1, с. 5-6].

Нормативно-правові основи провадження адміністрування податків в нашій державі визначені Податковим кодексом України та іншими правовими актами у сфері оподаткування. Так, Податковий кодекс України шляхом внесення змін відповідно із Законом України № 404-VII від 04.07.2013 р. [2], доповнено пунктом 14.1.1⁻¹, згідно з яким «адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (єдиний внесок) та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи» визначено як сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [3].

Одним із головних завдань у процесі здійснення реформи агропромислового сектору економіки, Коренюк П.І. вважає формування ефективного податкового механізму у якості одного з інститутів ринкової економіки, що дозволяє, з однієї сторони, розв'язувати проблему збільшення доходів бюджетів різних рівнів, з іншої – сприяти поступальному розвитку господарюючих суб'єктів як агропромислової сфери, так і економіки загалом. Адже вага аграрного сектору в економіці України досить значна й складає близько 9-13 % валової доданої вартості країни та є одним з основних бюджетоутворюючих секторів вітчизняної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України протягом останніх років становить приблизно 20 %, а у товарній структурі експорту – більше 25 % понад чверть. Сучасний сільського господарства сьогодні виробляється в господарствах населення. Підтримка сталого економічного зростання – складна соціально-економічна проблема, розв'язання якої потребує принципів змін у всіх сферах життя суспільства. Активне використання на користь економічного розвитку стихійних сил ринку й конкуренції неможливе без обґрунтованого встановлення певних обмежувальних і регулюючих умов для запобігання негативного впливу ринку на економіку. Саме такий підхід реалізується у

країнах із розвинутою ринковою економікою, де провідна роль відводиться регулюючій функції держави, здійснюваній різними методами, серед яких важливе місце посідає податкове регулювання» [4, с. 237].

Разом з тим, сучасний розвиток економіки породжує нові фактори, що впливають на процеси податкового адміністрування. Причому ці ж фактори позначаються як на формуванні податкових надходжень (основою є фіскальна результативність), так і на витратності податкового адміністрування. Головними завданнями податкового адміністрування є швидке реагування на структурну трансформацію економіки, трансформаційні перетворення та забезпечення високої результативності впровадження сучасних інформаційних технологій в оподаткуванні [1, с. 7-8].

Підводячи підсумок, зауважимо, що сучасними пріоритетами податкового адміністрування в аграрному секторі економіки України має постати сформована державницька позиція, спрямована насамперед на реалізацію: спрощеної процедури оподаткування; врахування специфіки та особливостей ведення вітчизняного аграрного бізнесу в залежності від природніх та територіальних складових; забезпечення потреби в оновленні активної частини матеріально-технічної бази з урахуванням відповідного податково регулювання сільгоспвиробництва (розробки спрощеного податкового механізму, так званого «портфелю пільг/преференцій» тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проскура К.П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації К.: ТОВ «Емкон», 2014. 376 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32608872.pdf>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи: Закон України від 04.07.2013 р. № 404-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-18#n13>
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#top>
4. Коренюк П.І. Особливості податкового регулювання аграрного сектору. Гроші, фінанси і кредит. Випуск 20. 2018. С. 237-241. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/20_2018_ukr/41.pdf

**Улютіна О.А., к.ю.н., доцент, професор
кафедри адміністративного та
фінансового права, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
Полюхович Д. О., аспірант кафедри
адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

УЧАСНИКИ РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ, ОТРИМАНОЇ З АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Адміністративні відносини у сфері використання альтернативних джерел енергії, зважаючи на їх багатогранність та комплексність, характеризуються чисельним суб'єктним складом. Безпосередню участь в таких правовідносинах беруть наділені адміністративною правосуб'єктністю: органи державної влади, їх структурні підрозділи та посадові особи, органи місцевого самоврядування, які формують та реалізують державну політику у сфері використання альтернативних джерел енергії через управлінські, контрольні та наглядові функції; суб'єкти господарювання у галузі використання альтернативних джерел енергії для виробництва, постачання, транспортування, зберігання, передачі та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел. І серед цього переліку дуже важливе місце займають учасники ринку електричної енергії, отриманої з альтернативних джерел, оскільки електрична енергія наразі домінує серед видів енергії з альтернативних джерел.

Виходячи з положень Закону України «Про ринок електричної енергії» [1] учасниками ринку електричної енергії, отриманої з альтернативних джерел є: споживачі (побутові та непобутові), виробники, електропостачальники, трейдери, оператор системи передач, оператори системи розподілу, оператор ринку, гарантований покупець.

Відмітимо, що свого часу правовий статус цих суб'єктів було досліджено на монографічному рівні Д. В. Молдовановим [2, 80–89]. Однак у 2019 році внаслідок оновлення законодавства у сфері ринку електричної енергії, отриманої з альтернативних джерел через прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» [3] та інших нормативних актів, у розглядуваному аспекті відбулись суттєві зміни, що зумовлює потребу в проведенні подальших наукових пошуків.

Мова йде про зміни в частині суб'єктів, які забезпечують реалізацію функцій державних органів у досліджуваній сфері, у тому числі адміністративних. Перше, на чому акцентуємо увагу, це перетворення державного підприємства «НЕК «Укренерго» – оператора системи передач – у приватне акціонерне товариство зі 100 % акцій, що належать державі та передача його до сфери управління Міністерства фінансів України. Як вказують спеціалісти, корпоратизація оператора системи передач має підвищити ефективність управління та сприятиме виконанню Україною міжнародних зобов'язань у сфері розвитку альтернативної енергетики [4].

Також на виконання положень Закону України «Про ринок електричної енергії» для забезпечення функціонування ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку та організацію купівлі-продажу електричної енергії на цих ринках було створено Державне підприємство «Оператор ринку» [5]. Згідно статуту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 454 [6] воно утворене у формі державного комерційного підприємства й входить до сфери управління Кабінету Міністрів України. Наразі триває процес перетворення Державного підприємства «Оператор ринку» у акціонерне товариство, 100 % акцій якого належать державі, оскільки саме така організаційно-правова форма даного суб'єкта визначена ч. 8 ст. 51 Закону України «Про ринок електричної енергії».

Ключовим суб'єктом, що забезпечує купівлю всієї електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії за встановленим «зеленим» тарифом або за аукціонною ціною, виступає державне підприємство «Гарантований покупець», створене на базі філії «Гарантований покупець» державного підприємства «Енергоринок» [7]. Згідно статуту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 455 [8] це державне комерційне підприємство, функції з управління якого виконує Кабінет Міністрів України. Саме через діяльність державного підприємства «Гарантований покупець» забезпечується виконання встановлених державою гарантій щодо купівлі електричної енергії, виробленої на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії.

Таким чином, можемо зробити висновок про вірний курс реформування в нашій державі інституційної основи для функціонування ринку електричної енергії, отриманої з альтернативних джерел, яка в цілому відповідає міжнародним вимогам та дозволяє забезпечити реалізацію адміністративних функцій державних органів у сфері використання альтернативних джерел енергії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 27–28. Ст. 312.

2. Молдованов, Д. В. Фінансово-правове забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики: дис. ... д-ра філос.: 081. Харків, 2020. 238 с.

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 25.04.2019 р. № 2712-VIII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 23. Ст. 89.

4. Укренерго реорганізовано в акціонерне товариство. URL: https://ua.energy/zagalni-novyny/ukrenergo-reorganizovano-v-aktsionerne-tovarystvo/?fbclid=IwAR0R3FKXTvvbqkR2qn0cov_UVJ5ZbD_XlnhbNJufGgVutlSjrawg5BHOyvc

5. Про утворення державних підприємств «Гарантований покупець» та «Оператор ринку»: постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 324. Офіційний вісник України. 2019. № 34. Ст. 1206.

6. Про затвердження Статуту державного підприємства «Оператор ринку»: постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 454. Офіційний вісник України. 2019. № 45. Ст. 1559.

7. Про утворення державних підприємств «Гарантований покупець» та «Оператор ринку»: постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 324. Офіційний вісник України. 2019. № 34. Ст. 1206.

8. Про затвердження Статуту державного підприємства «Гарантований покупець»: постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 455. Офіційний вісник України. 2019. № 45. Ст. 1560.

**Артеменко О.В., к.ю.н.,
доцент, доцент кафедри
адміністративного та
фінансового права,
Національний університет
біоресурсів і
природокористування
України**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ АВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Національна асоціація адвокатів України пройшла через низку випробувань у 2020 році. Це і пандемія, і реформування законодавства та

судової системи, і порушення прав адвокатів. – зазначається на офіційному сайті Національної асоціації адвокатів України.

Дійсно, 2020 рік став вкрай тяжким і не лише для адвокатів, а й для всього населення України, через пандемію, що була спричинена поширенням хвороби COVID-19, і карантин органам адвокатського самоврядування довелось адаптуватися до діяльності в дистанційному режимі, змішаному режимі. Засідання Ради адвокатів, для прикладу, стали проводити в режимі онлайн, хоча раніше тільки позачергові засідання відбувалися в режимі електронного голосування. Весь секретаріат, органи адвокатського самоврядування перейшли на нові правила, коли ускладнено і прийняття кваліфікаційних іспитів, і доступ до приміщень рад, кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. В даний час рішенням Ради адвокатів України було відкладено конференції ради адвокатів регіону. Також у зв'язку із певними карантинними обмеженнями суттєво зазнало змін і здійснення адвокатом професійної діяльності.

Таким чином, виникає певна необхідність у з'ясуванні основних ключових змін, які були спричинені світовою пандемією по відношенню до адвокатської діяльності.

Результати. Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 р. № 211 було забороняла діяльність суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів. Це особливо вплинуло на суб'єктів господарювання, які надавали різноманітні послуги. Як і будь-яка економічна діяльність, що зазнала змін в умовах пандемії коронавірусу COVID-19, незалежна професійна діяльність не є виключенням. Оскільки особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність, законодавством не визначені як суб'єкти господарювання, то вони, здебільшого, продовжували здійснювати свою діяльність. [1].

Якщо ж розглядати саме адвокатів та їхню незалежну професійну діяльність, одним з основних напрямів надання правової допомоги є представлення інтересів клієнта в суді. З початком пандемії надавати таку допомогу стало дещо складніше. Це пов'язано з тим, що більшість суддів переносять засідання на наступний рік або наполягають на розгляді справ без участі сторін. Також не останню роль зіграло і місцезнаходження судів. Місце роботи адвоката та місце проживання (місцезнаходження) клієнта досить часто не співпадає з регіоном в якому знаходиться необхідний суд.

До прикладу, апеляційні адміністративні суди утворені за округами і можуть включати декілька областей. Зокрема Шостий апеляційний адміністративний суд включає Київську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ і знаходиться в Києві [4]. Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) один на всю країну і теж знаходиться в Києві. Під час карантину, коли було обмежено доступ до громадського, міжміського та міжобласного транспорту, адвокати, як і інші учасники судового процесу, відчували

об'єктивні перешкоди в тому щоб прибувати на судові засідання в інших регіонах. Проте деякі судді ВАКС вирішили, що карантин не перешкода і звернулися з дисциплінарними скаргами на таких адвокатів [5].

Як бачимо, існує об'єктивна необхідність у внесенні певних змін до законодавства, для прикладу можна визначити запроваджені карантинні заходи, як вагому причину для перенесення чи відкладення судового засідання, саме із метою нерозповсюдження коронавірусної інфекції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: . Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2020 р. № 211
2. Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах: Указ від 29 грудня 2017 р. № 455/2017 / Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4552017-23394> (дата звернення: 10.03.2021).
3. ВАКС став ініціатором необґрунтованих скарг на адвокатів під час карантину. URL: <https://unba.org.ua/news/5730-vaks-stav-iniciatorom-neobgruntovanih-skarg...> (дата звернення: 10.03.2021)

Гбур Л. В., к. ю. н., асистент кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВАЖЛИВІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Часом буває лячно відкривати мережі соціальних просторів, адже кількість суїцидів серед підлітків в останній час є максимально великої та критичною. Останнім часом ювенальна поліція фіксує сплеск небезпечних челенджів і спроб суїциду серед підлітків. Переважна кількість таких дій призводить до трагічних наслідків. У негативному впливі на дітей дехто

звинувачує інтернет, хтось нарікає на ЗМІ, хтось - на школу або родину. Безумовно, захист та охорону прав дітей уповноважені та зобов'язані здійснювати багато суб'єктів: від законних представників дитини, закладів освіти й установ охорони здоров'я до правоохоронних органів.

Тому, основною метою виступає дослідження ефективного функціонування ювенальної превенції як органу, що повинен запобігати розповсюдженню суїцидальних настроїв серед дітей.

Результати. Історично так склалося, що найбільші очікування щодо запобігання вчиненню злочинів дітьми та стосовно дітей суспільство покладає саме на поліцію. Для ефективної реалізації покладених на поліцію повноважень захисту дитинства виділено окремий підрозділ у поліції превенції – ювенальну превенцію. Згідно із чинними нормативно-правовими актами, що регулюють профілактичну діяльність правоохоронних органів, основним і найпершим завданням поліцейського ювенальної превенції є вжиття всіх можливих заходів для недопущення вчинення правопорушень неповнолітніми оскільки діти-правопорушники є «резервом» злочинності в майбутньому [1].

Так, практика сьогодні доводить, що проводити профілактичні заходи з дітьми якісно спроможні лише поліцейські, які додатково мають педагогічну освіту або ж самостійно доклали зусиль для підвищення власного рівня комунікативної компетентності. До того ж для ефективного проведення заходів загальної профілактики в дитячих колективах необхідні знання з вікової психології та фізіології дитини. Також обізнаність поліцейського щодо видів девіантної поведінки, умов соціуму, які можуть спровокувати її появу у дитини, та способів корекції таких проявів, безумовно, допоможуть у превенції дитячої злочинності. Набуття правоохоронцем зазначених вмінь для ефективної роботи з дитиною можна охарактеризувати як формування ювенальної компетентності поліцейського, якої і мають набути майбутні поліцейські – здобувачі вищої освіти ЗВО, які готують кадри для підрозділів Національної поліції України.

У червні 2018 року у Мін'юсті України було зареєстровано наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» (далі – Інструкція). У чинній Інструкції до основних завдань підрозділів ювенальної превенції відносить: 1) профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству та інші. [2].

Необхідність перенаправлення дитини поліцейським обумовлена, з одного боку, вимогами чинних нормативних актів, як-от постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 3 жовтня 2018 р. «Про деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю», з іншого – довірою населення як основним критерієм ефективності роботи поліції, завдяки отримання позитивного результату під час реагування на звернення громадян, навіть якщо вони не належать до компетенції поліції [3].

Розуміння того, що дитина вчиняє ті чи інші протиправні діяння під впливом того соціуму, в якому вона перебуває, зумовлює необхідність здобуття ювенальним поліцейським знань із соціологічних дисциплін та застосування їх насамперед для якісної превентивної роботи з дітьми з різними видами девіантної поведінки. До того ж не всі типи девіантної поведінки є порушенням норм права, за що передбачено юридичну відповідальність.

Основні напрями реформування ювенальної юстиції в Україні визначені Концепцією розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні та Національною стратегією реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, що передбачає запровадження системи заходів, яка включатиме забезпечення дієвого правосуддя, соціально-виховні та реабілітаційні програми для неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, профілактичні та освітні програми, адресні соціальні послуги, що можуть допомогти дитині набути навичок розв'язання соціальних, побутових проблем тощо.

Висновки. У підсумку, варто сказати, що в даний час, як ніколи діяльність і насамперед ефективність ювенальної поліції стає вимогою час задля недопущення в більшій кількості трагічних випадків. Адже, саме цей правоохоронний орган, перш за все повинен запобігати розповсюдженню серед підлітків через соціальні мережі Інтернет простору інформації від осіб, що спонукають вчиняти дітей та підлітків вчинки та дії, що можуть загрожувати їхньому здоров'ю та життю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпеченкова Г. В. Особливості діяльності поліції ювенальної превенції. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 79–82.
2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044

3. Про деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: постанова КМУ від 3 жовтня 2018 р. № 800

**С.С. Ковальова, к.ю.н., ст. викладач
кафедри адміністративного та
фінансового права, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу є виконання третього Копенгагенського та Мадридського критерію, тобто адаптація національного законодавства до правової системи ЄС. Одним із напрямів адаптації є гуманізація кримінальної відповідальності.

А тому була розроблена Концепція реформування кримінальної юстиції України. Наразі в Концепції визначені зміст та напрямки реформування системи кримінальної юстиції, зокрема: гуманізація кримінального законодавства; перебудова організаційно-функціональної структури кримінальної юстиції відповідно до норм реформованого законодавства; посилення захисту прав та інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої злочином шкоди; розширення застосування відновних процедур і примирення.

З метою реалізації положень Концепції реформування кримінальної юстиції України був прийнятий новий КПК України. З появою в КПК нових правових положень у ньому знайшов відображення і інститут кримінальних проступків. Однак упродовж багатьох років кодекс залишався єдиним законодавчим актом, в якому містилися положення щодо кримінальних проступків. Саме ці норми стали каталізатором для жвавих обговорень у численних експертних групах, на конференціях та інших наукових заходах.

З 01.07.2020 року вступили в силу зміни до чинного КК України, це дало змогу запрацювати інституту кримінальних проступків.

За новим законом кримінальний проступок є одним із видів кримінального правопорушення (другим є злочин), за вчинення якого передбачено кримінальну відповідальність. Кримінальним проступком пропонується визнати діяння (дію чи бездіяльність), за вчинення якого

передбачено основне покарання у вигляді штрафу не більше 51 тис. грн. або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Цікаво, що за готування до вчинення кримінального проступку (на відміну від злочину) особа не притягається до кримінальної відповідальності. Аналіз запропонованих змін до КК України дає змогу зазначити, що законодавець просто переніс злочини невеликої тяжкості в категорію проступків, обгрунтовуючи можливість і доцільність такого поділу за ознакою значно меншого ступеня суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості порівняно із злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами.

Щодо правомірності запровадження категорії «кримінальне правопорушення» та його видів, варто зазначити, що відповідно до положень ч.2 ст.1 КК виключно КК визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та яке покарання застосовується до осіб, котрі їх скоїли. Тому, як на нашу думку, запровадження поняття «кримінальне правопорушення» без внесення відповідних змін до закону про кримінальну відповідальність не зовсім є виправданим, однак разом з тим вимушеним кроком з огляду на низку рішень Європейського суду з прав людини стосовно України. Однак зазначимо, головне, заради чого ухвалювалися зміни, відображене в самій назві: Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

То ж законодавець безспідставно вважає, що спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання всіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового слідства. За новим законом вони проводитимуть розслідування проступків за скороченою процедурою у формі досудового дізнання, тривалість якого не перевищуватиме 1 місяця з дня вручення особі повідомлення про підозру.

Серед схвалених змін, які набрали чинності з 1 липня 2020 року, наступні:

- згідно прийнятих змін в ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини;

Відповідно злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі.

- у ст. 14 КК України визначено, що готування до кримінального проступку не тягне за собою кримінальної відповідальності;

- згідно ст. 21 КК України підлягають кримінальній відповідальності особи, які вчинили кримінальні правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

- у ст.ст. 45-49 КК України передбачено підстави та умови для звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальний проступок;

- відповідно до ст. 74 КК України особа, яка вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, може бути за вироком суду звільнена від покарання ;

- передбачено умовно-дострокове звільнення від відбування покарання за кримінальний проступок (ст. 81 КК України) та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82 КК України).

- у ст. 74 КК України зазначено, що особи, засуджені за вчинення кримінального проступку, після відбуття покарання, визнаються такими, що не мають судимості.

- передбачено звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру до неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок (ст. 97, 105 КК України) та звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 106 КК України).

Аналіз діючого кримінального кодексу дає підстави зазначити, що до кримінальних проступків віднесені такі поширені злочини, як : крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК України), шахрайство (ч. 1 ст. 190 КК України), незаконне полювання (ч. 1 ст. 248 КК України) , незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ч. 1 ст. 249 КК України), порушення вимог законодавства про охорону праці (ч. 1 ст. 271 КК України), порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ч. 1 ст. 272 КК України) та інш.

З огляду на вищевикладене, можна констатувати, що з одного боку, запроваджена новела спростить процес кваліфікації кримінальних правопорушень, забезпечить організаційні та процесуальні спрощення під час розгляду матеріалів кримінальних проваджень, а з іншого – аргументи науковців і практиків, що критично ставляться до таких змін, також обґрунтовані та видаються цілком слушними. А тому окремі науковці пропонують сконцентрувати проступки в окремому нормативному акті: Кодексі кримінальних проступків.

Однак, ми переконані, що запровадження в законодавстві нашої держави інституту кримінальних проступків є кроком прогресивним і своєчасним. Звісно, зміна теоретичних засад розуміння злочину та критеріїв його оцінки – шлях непростий, однак в умовах сьогодення запровадження інституту кримінальних проступків є безальтернативним кроком.

ВИСТУПИ НА СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАННЯХ

Історія та теорія держави та права, філософія права

Омельчук В. А., д. ю. н., професор
завідувач кафедри права,
Київський кооперативний інститут
бізнесу і права

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ КОРОНОВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ: ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ СПЕКТР

Закріплення в ст. 3 Конституції України засадничої норми, за якою людина і її життя, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю є незаперечним свідченням утвердження цього принципу публічно-правовим інструментарієм [1]. В умовах розповсюдження вірусного захворювання COVID-19, яке спричинило цілу низку масштабних проблем цивілізаційного і внутрішньодержавного масштабу, як для людської спільноти загалом, так і окремої держави зокрема, а також кожної людини передусім, вирішення цих проблем потребує застосування насамперед публічно-правових, владних методів правового регулювання.

Деякі спеціалісти вважають що ситуація з протидії пандемії у більшій чи меншій ступені перебуває під контролем. Але, заради об'єктивності варто підкреслити, що поки зарано стверджувати, що COVID-19 приборканий. Задовольняючого результату в перемозі над пандемією коронавірусу, як резонно зазначає один із очільників Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), очевидно, ще не досягнуто [2].

За час організації українська держава, як і кожна свідомо людина, що проживає на її території у свій спосіб, на своєму рівні і виходячи із наявних можливостей, шукають шляхи вирішення нагальних проблем з реалізації права людини на здоров'я і навіть життя. Таких проблем, очевидно, багато і різних, від масштабних – розробка і пошук надійних ефективних ліків і вакцин, організація лікування хворих і переміщень осіб через кордони, до простих. Як приклад, пам'ятається, ще недавно проблемою для пересічної людини було придбання звичайної захисної маски. Тепер вже і для держави і для людини інші питання з цього ряду. Прикладом є сьогоднішнє вирішення багатьма державами як і Україною зокрема, проблеми вакцинації населення. Для економічно-розвинених, науково-передових країн, які мають відповідні можливості, це – вчасне виготовлення і належне тестування якісної вакцини,

швидкість щеплення вакцинами громадян, і питання - чи здійснювати цю процедуру одноразово, чи більше раз [3].

Для України ще поки інший порядок денний таких проблем для вирішення. З урахуванням недавно прийнятого Закону України щодо державної реєстрації лікарських засобів під зобов'язання для екстреного медичного застосування [4], щеплення населення здійснюється далеко не так масштабно, як того потребують реалії. Виготовлення вітчизняних вакцин в Україні ще поки не відбувається, як в інших державах, а їх закупівля на сьогодні здійснюється у Індії, Китаю й в інших країн. Але сам процес вакцинації населення особливо в Європі ставить ще одну проблему - це заплановане впровадження так званого паспорту "паспорту вакцинації". Йдеться, як відомо, про пропозиції очільників урядів низки європейських держав, а також окремих керівників ЄС, затвердити єдиний сертифікат вакцинації від коронавірусу, чи за іншою назвою «цифровий зелений паспорт» [5, 6]. Аналогічну думку висловив і міністр охорони здоров'я М.В.Степанов, який пообіцяв українцям паспорти вакцинації від COVID-19 такі самі, як видаватимуться жителям Європейського Союзу [7].

За задумом організаторів цей документ спершу має використовуватись винятково у медичних цілях і містити інформацію про вакцинацію від корона-вірусу, хворобу на COVID-19, а також негативні тести на коронавірус. Причиною цьому, як зазначається, є відсутність необхідної інформації про щеплених і не щеплених осіб. Хоча поки що науці невідомо ні про те, чи можуть прищеплені люди заражати інших корона-вірусом, ні скільки часу зберігається імунітет, набутий завдяки вакцинації. Проблемою є й те, як забезпечити дотримання прав тих людей, хто не отримав доступу до вакцини, та яку альтернативу запропонувати тим особам, у кого є поважні причини не щепитися. Але, що важливо, за задумом організаторів такий документ має дозволити вакцинованим особам подорожувати вільніше. Проте, є різні думки щодо доцільності запровадження такого документу [8, 9, 10]. Так, авторитетні в ВООЗ вважають, що наразі немає надійних даних про те, як довго тримається імунітет, викликаний вакцинацією.

Разом з тим, пандемія, що вже призвела до мільйонів смертей, порушила звичний життєвий уклад, і одночасно завдала значних збитків світовій економіці та економіці окремих держав. Фактично йдеться про наявні ознаки певних суперечностей інтересів з однієї сторони людини, її здоров'я загроз її життю та безпеки, а з іншої - економічних інтересів держави, чи конкретної фірми, підприємця, які будуть обмежуватись в разі дотримання інтересів людини. Наглядний приклад таких суперечностей на основі економічних інтересів коли в ряді американських штатів їх керівництво зняло карантинні обмеження в інтересах бізнес-структур які функціонують в цих штатах [11]. Не дивлячись на критику федеральної влади США це рішення не змінено. Можливим напрямом подолання, або часткового вирішення таких і інших колізій і конфліктів є залучення до цього процесу громадянського суспільства.. Йдеться про те, що у кризові періоди саме громадянська

активність та самоорганізація відігравали вирішальну роль у подоланні їх руйнівних наслідків. Тому є підстави сподіватися, що і в подоланні коронакризи громадянське суспільство може відігравати важливу роль [12].

Підсумовуючи викладене варто зазначити, що поставлені у цих тезах проблеми є тільки окремими у спектрі сьогодення, пов'язаного з коронавірусною пандемією. Їх вирішення для належної реалізації прав і свобод людини та забезпечення національної безпеки держави потребує подальшого глибокого теоретико-правового осмислення і аналізу об'єктивної реальності, в якій перебуває світ, Україна і кожна людина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) Із змінами, внесеними згідно із Законами України.
Указ Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»
<https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
2. ВООЗ: Прогнози про перемогу над COVID до кінця року передчасні
<https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/2/7285214>
3. Вчені США проти однодозового щеплення вакцинами Pfizer і Moderna <https://mail.ukr.net/desktop#msglist/f0/p0>
4. Закон України Про внесення зміни до Закону України "Про лікарські засоби" щодо державної реєстрації лікарських засобів під зобов'язання для екстреного медичного застосування від 29 січня 2021 року № 1159-IX.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-20#Text>
5. В ЄС домовилися про розробку паспортів вакцинації від коронавірусу <https://www.dw.com/uk/v-yes-domovylysia-pro-rozrobku-pasportiv-vaktsynatsii-vid-koronavirusu/a-56707953>
6. . Сертифікат про щеплення від коронавірусу - обов'язкова умова для в'їзду до ЄС? <https://www.dw.com/uk/sertyfikat-pro-shchepлення-vid-koronavirusu>
7. Степанов пообіцяв українцям паспорти вакцинації, як і в ЄС.
<https://www.dw.com/uk/stepanov-poobitsiav-ukraintsiam-pasporty-vaktsynatsii-yak-i-v-yes/a-56233568>
8. ВООЗ виступила проти "паспортів вакцинації".
<https://suspilne.media/111027-vooz-vistupila-proti-pasportiv-vakcinacii/>
9. Паспорт вакцинації від коронавірусу в ЄС: "мінне поле" етики і права.

<https://www.dw.com/uk/паспорт-вакцинації-від-коронавірусу-в-сс-мінне-поле-етики-і-права/a-56771973>

10. Запровадження "паспорта вакцинації" у Франції вважають передчасним

<https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/7/7285806/>

11. Американські штати знімають карантинні обмеження, не дивлячись на критику Білого дому.05.03.2021 <https://www.golosameriki.com/a/covid-19-update/5803561.html>

12. Громадянське суспільство, пандемія та цифрові трансформації
<https://zn.ua/ukr/internal/hromadjanske-suspilstvo-pandemija-ta-tsifrovi-transformatsiji.html>

**Геєць І. В., кандидат юридичних наук, доцент
кафедри політології, права та філософії
Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя**

ІМПЕРАТИВНІ НОРМИ ПРАВА В ПУБЛІЧНОМУ ТА ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Актуальність даного дослідження обумовлена стрімким розвитком суспільних відносин в умовах сучасної дійсності, що є поштовхом для пошуку і формування найбільш оптимальних та ефективних юридичних засобів і способів впливу на правовідносини. Прагнення будь-якої держави спрямовані на створення і підтримання порядку в країні, на розвиток, функціонування і врегулювання суспільних відносин, що досягається за допомогою права як одного з унікальних регуляторів суспільних відносин шляхом санкціонування правил поведінки в юридичних нормах, що визначають характер взаємовідносин учасників правовідносин у різних сферах суспільства.

Численні активні зміни, які відбуваються в соціально-економічному розвитку країни останнім часом, вимагають по-новому поглянути на роль імперативності в соціонормативній системі суспільства.

Особливо актуальним питання значення імперативності і застосування імперативних норм права видається в правовій сфері, оскільки норми права як одні з важливих регуляторів суспільних відносин відображають рівень законодавства держави в умовах сучасних тенденцій у правотворчій техніці, що дає змогу судити про ефективність механізму правового регулювання.

Імперативність в праві слід віднести до однієї з фундаментальних категорій вітчизняної науки теорії держави і права з причини присутності імперативності в різних проявах права: імперативні норми права,

імперативний метод правового регулювання суспільних відносин, імперативний принцип права і т.д.

При класифікації правових норм майже усі дослідники теорії права відносять імперативні та диспозитивні норми до окремих видів. Як зазначає Погрібний С.О., серед тих науковців, що відносять імперативні та диспозитивні норми до окремих, самостійних видів правових норм, немає єдності відносно того, за яким класифікаційним критерієм вони виокремлюються [1, с.47]. Наприклад, С.П. Погребняк [2, с. 230] зазначає, що таке виокремлення відбувається за методом правового регулювання. П.М. Рабінович вказує, що виокремлення імперативних та диспозитивних норм права відбувається за способом встановлення диспозиції норми [3, с. 126].

Ті вчені, які вважають, що виокремлення імперативних та диспозитивних норм відбувається в залежності від ступеня категоричності приписів правових норм підкреслюють наступне:

1. Імперативні норми – це норми категоричні, які не допускають відступлення від правил, передбачених нею.

2. Диспозитивні норми допускають регулювання відносин за згодою сторін та встановлюють правило лише на випадок відсутності такої згоди. Таким нормам притаманна формула «якщо інше не встановлено договором».

При цьому підкреслюється, що якщо імперативні норми характерні, перш за все, для публічного права, хоча вони існують і в приватному праві, то диспозитивні норми характерні саме для приватного права [1, с.47].

Погоджуємося, що не враховується певною мірою та обставина, що імперативні норми існують і в сфері приватного (цивільного) права, якому переважно притаманним є метод координації. Але властивість імперативності притаманна будь-якій правовій нормі в різній мірі. У той же час імперативна норма права має імперативність більшою мірою у порівнянні з іншими нормами права завдяки обов'язковості статичного характеру та чіткішому вираженню у нормативному приписі.

Загалом, імперативна норма права в повній мірі відповідає всім основним ознаками правової норми, оскільки є правилом поведінки загального характеру, що має властивість загальнообов'язковості, санкціонованості, її виконання забезпечене примусовою державною силою, а також – властивість імперативності, яка наділяє норму права обов'язковістю владного характеру незалежно від реалізації норми учасниками правовідносин.

Вважаємо, що і диспозитивна норма права як вид правової норми в повній мірі відповідає всім основним ознакам правової норми, у тому числі й імперативністю, бо в разі невизначення сторонами іншого правила поведінки для врегулювання відносин між ними буде діяти обов'язковий імперативний припис, закріплений в нормі.

У юридичній енциклопедії зазначено, що імперативна норма – це норма права, що містить чітко визначене правило поведінки, категоричні приписи. Формами вираження імперативності правових норм є

категоричність припису, визначеність кількісних (строки, розміри, періодичність, частки, відсотки тощо) та якісних (перелік видів майна, опис передбачених дій і порядок їх виконання тощо) умов застосування і способу реалізації правової норми, заборона інших, ніж передбачено, дій [4].

Відмінними ознаками імперативних норм права слід визнати:

- 1) ознака надзвичайної владності і підпорядкування;
- 2) ознака вираження наказів у формі юридичних обов'язків або заборон, яка означає, що веління закликають учасників відносин до вчинення правомірних дій або до утримання від вчинення неправомірних дій;
- 3) ознака виключення волі, який вказує на відсутність у учасників свободи волевиявлення і вибору іншого варіанту правила поведінки;
- 4) ознака реалізації заходів державного примусу, виражений у трансформації потенційної загрози застосування заходів державного примусу в реальні негативні юридичні наслідки в разі недотримання встановленого законного припису.

Щодо структури імперативної норми права, то вбачаємо обов'язковою наявність у нормі диспозиції, яка вказує на характер норми (імперативна чи диспозитивна норма), а також санкції.

У галузях публічного права за допомогою імперативних норм законодавець забезпечує правову регламентацію і захист важливих інтересів як самої держави в цілому (державний лад, оборона і безпека держави, державна таємниця, боротьба зі злочинністю, організація і зміст правоохоронної системи та судової системи), так й інтересів людини та громадянина цієї держави, оскільки правовий захист державних інтересів та законних інтересів і прав населення має становити пріоритетну мету будь-якої правової держави.

У галузях приватного права імперативність являє собою складне явище, що забезпечує стабільне функціонування галузей права, надаючи їм стійкість і соціальну орієнтацію, баланс охорони і захисту приватних і публічних інтересів, а значить, рівновагу всієї системи права.

Отже, імперативні норми права – це норми надзвичайної владності (імперативності) і підпорядкування, виражені у формі обов'язків або заборон (категоричні розпорядження), що виключають будь-які альтернативні варіанти поведінки учасників, виконання яких потенційно забезпечене реалізацією невідворотних юридичних наслідків, а у разі недотримання або невиконання приписів – дійсним застосуванням до порушників заходів державного примусу.

Тому наявність імперативних норм в галузях права має важливе практичне значення, що виражається в конструктивному закріпленні правил поведінки, за допомогою яких досягається реалізація прав і свобод особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Погрібний С.О. Імперативні та диспозитивні норми та їх роль в регулюванні цивільних відносин. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2. С. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_2_8 (дата звернення: 17.03.2021).
2. Загальна теорія держави і права: підручник / За ред. М. В Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Вид. 5-е, зі змінами. Київ : Атіка, 2001. 176 с.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. URL: <https://cycolp.com.ua/content/view/1102/58/1/11/#20031> (дата звернення: 17.03.2021).

Дудченко О.С., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБОРОНИ РАБСТВА ТА РАБОТОРГІВЛІ

Історія боротьби з рабством та работоргівлею сягає сивої давнини. Остання за часом заборона на володіння рабами і використання рабської праці була введена в Мавританії у 1980 році [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Конвенції про рабство від 25 вересня 1926 року із змінами, внесеними Протоколом від 07 грудня 1953 року «рабство – це стан або становище людини, над якою здійснюються атрибути права власності або деякі з них» [2]. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства 1956 року в п. а ст. 7 надає аналогічне Конвенції про рабство 1926 року, визначення поняття «рабство» [3].

Ч. 2 ст. 1 Конвенції про рабство від 25 вересня 1926 року із змінами, внесеними Протоколом від 07 грудня 1953 року передбачено, що торгівля невольниками включає будь-який акт захоплення, придбання або поступки людини з метою продажу її в рабство; будь-який акт придбання невольника з метою продажу його або обміну; будь-який акт поступки шляхом продажу або обміну невольника, придбаного з метою продажу або обміну, так само як і взагалі будь-який акт торгівлі або перевезення невольників [2].

Відповідно до ст. 4 Загальної декларація прав людини від 10 грудня 1948 року «ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах» [4].

Статтею 1 Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства від 7 вересня 1956 року передбачено, що «кожна з держав, які беруть участь у цій Конвенції, вживає всіх можливих і необхідних законодавчих та інших заходів до того, щоб здійснити поступово і в найкоротший по можливості строк повне знищення або скасування наведених нижче інститутів та звичаїв, де вони ще існують, і незалежно від того, охоплюються вони чи не охоплюються визначенням рабства, яке міститься у статті 1 Конвенції про рабство, підписаної в Женеві 25 вересня 1926 року:

а) боргової кабали, тобто положення або стану, що виникає внаслідок застави боржником у забезпечення боргу своєї особистої праці або праці залежної від нього особи, якщо належно визначувана цінність виконуваної роботи не зараховується в погашення боргу або якщо тривалість цієї роботи не обмежена і характер її не визначений;

б) кріпосного стану, тобто такого користування землею, при якому користувач зобов'язаний за законом, звичаєм чи угодою жити і працювати на землі, що належить іншій особі, і виконувати певну роботу для такої іншої особи, чи то за винагороду чи без такої, і не може змінити цей свій стан;

с) будь-якого інституту або звичаю, в силу яких: 1) жінку обіцяють видати або видають заміж, без права відмови з її боку, її батьки, опікун, сім'я або будь-яка інша особа чи група осіб за винагороду грішми чи натурою; 2) чоловік жінки, його сім'я або його клан має право передати її іншій особі за винагороду або іншим чином; або 3) жінка після смерті чоловіка передається у спадщину іншій особі;

д) будь-якого інституту або звичаю, в силу якого дитина або підліток молодше 18 років передається одним чи обома своїми батьками чи своїм опікуном іншій особі, за винагороду або без такої, з метою експлуатації цієї дитини або підлітка або її праці»» [3].

Стаття 4 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 року передбачає заборону рабства і примусової праці, зокрема, «нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється: а) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення; б) на будь-яку службу військового характеру або - у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, – службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби; с) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю суспільства; д) на будь-яку

роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків»» [5].

Насьогодні Україною ратифіковано декілька міжнародних документів, які передбачають напрямки запобігання незаконному позбавленню волі або викраденню людини: 1) Конвенція про рабство від 25 вересня 1926 р. із змінами, внесеними Протоколом від 07 грудня 1953 р.; 2) Додаткова Конвенція про ліквідацію рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства від 07 вересня 1956 р.; 3) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19 жовтня 1973 р.; 4) Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29 від 28 червня 1930 р.; 5) Конвенція ООН про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.; 6) Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.; 7) Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.; 8) Конвенція Ради Європи 2005 р. про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р.; 9) Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням 115 заручників, схвалена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 34/146 від 17 грудня 1979 р.; 10) Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р. та інші [6, с. 113].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шейняк О. В. Боротьба з работоргівлею в сучасному міжнародному праві. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є.Казанського*: матеріали четвертої міжнародної наукової конференції (м. Одеса, 8–9 листопада 2013р.) / відп. за випуск к.ю.н., доц. М.І. Пашковський; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2013. С. 204–208.

2. Конвенція про рабство від 25 вересня 1926 року із змінами, внесеними Протоколом від 07 грудня 1953 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text

3. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства від 07 вересня 1956 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text

4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

6. Кабанець Л. В. Засоби запобігання незаконному позбавленню волі або викраденню людини: міжнародний досвід: дис. канд. юрид. наук : спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2019, Ірпінь, 2019. 205 с.

**Чернік С.Д. к.і.н., доцент, доцент
кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного
права факультету історії та права,
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка**

ВПЛИВ НОРМАНСЬКОГО ЗАВОЮВАННЯ 1066 РОКУ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ АНГЛІЇ

Завоювання Англії герцогом Нормандії Вільгельмом II у 1066 році засвідчило початок нового періоду в історії цієї держави. В Англії було утворено централізовану державу з сильною королівською владою. Вільгельм II проводив політику, що сприяла централізації держави і зміцненню основ королівської влади. Одним із кроків до цього стала конфіскація значної частини земель в англосаксонській знаті, яка увійшла до складу королівського домену. Решта землі розподілялася між нормандськими і англосаксонськими феодалами не великими володіннями, а окремими ділянками серед інших утримань. Феодали в Англії ставали залежними від королівської милості та не могли посилити свою владу за рахунок своїх володінь. Право верховної власності короля на землю, що давало йому можливість перерозподіляти ділянки землі та регулювати відносини землевласників, стало підґрунтям для утвердження принципу верховенства королівського правосуддя по відношенню до судів феодалів усіх рангів. Таким чином, принцип «васал мого васала – не мій васал», характерний для континентальної Європи досліджуваного періоду, зокрема для Франції, в Англії не закріпився. На території англійської держави діяв принцип «васал мого васала – мій васал», який засвідчував могутність влади короля.

Відмітимо, що централізація Англії здійснювалася через створення єдиної системи управління, підконтрольної королю. Указані нововведення потребували змін в англійській правовій системі. На території Англії вводилося загальне право (*Common Law*). Для встановлення правової системи, що охопила б усю країну, запроваджувалися централізовані суди, судді якого ставали підзвітними лише королю. Необхідність централізації влади і централізованих органів управління визначалася політичними та фінансовими причинами, зокрема, потребою збору податків [1, с. 71].

Дослідники історії державності Англії відмічають різні аспекти впливу норманського завоювання. Так, О Жидков та Н. Крашенинникова вважають, що нормандське завоювання Англії спричинило поглиблення

феодалізації англійського суспільства [2, с.337]. На думку А. Романова, норманське завоювання посилило процес централізації країни, зросла потреба у вирішенні спорів, і відповідно посилилася роль судів [1, с.72]. На переконання Є. Полянського, норманське завоювання встановило певний культурний міст між сучасним Британським півостровом та континентальною Європою [3, с. 243]. Науковці О. Чернецька та В. Шилінгов вказують, що після завоювання 1066 року в Англії було створено централізовану систему правління, зокрема старі суди були замінені феодальною юрисдикцією нового типу, однак правосуддя продовжувало здійснюватися на підставі звичаєвого права локального характеру, але згодом з'являються судові рішення, що поширюють свою дію на територію всієї Англії. Таким чином, відбувається формування загального права [4, с. 349].

Отже, норманське завоювання 1066 року значно вплинуло на формування державності Англії. Серед основних наслідків слід назвати поглиблення феодалізації англійського суспільства, створення централізованої держави, посилення зв'язку із континентальною Європою, запровадження загального права. Водночас посилення влади короля й створення єдиної системи державного управління запобігало роздробленості та сприяло формуванню національної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романов А.К. Право и правовая система Великобритании. М. : ФОРУМ, 2014. 288 с.
2. История государства и права зарубежных стран: Учебник для вузов: В 2 ч. Ч. 1 / Под общ. ред. д. ю. н., проф. О. А. Жидкова и д. ю. н., проф. Н. А. Крашенинниковой. М.: Норма, 2004. 624 с.
3. Полянський Є. Першоджерела англо-американської юриспруденції: від права Стародавнього Риму до формування загального права. *Юридичний вісник*. 2014. №6. С. 239-244.
4. Чернецька О. В., Шилінгов В. С. Право Англії як класична модель прецедентного права. *Часопис Київського університету права*. 2015. №4. С. 348-352.

**Горбатенко М. І., студентка III курсу
факультету фінансів та обліку
Київського національного торговельно-
економічного університету
Науковий керівник: Севастьяненко О. В.,
ст.викладач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Київський національний торговельно-
економічний університет**

ІНСТИТУТ СТРАХОВОГО ОМБУДСМЕНА

Зважаючи на здатність акумулювання значних за розмірами фінансових ресурсів сфера страхових послуг, сьогодні, виходить на ключові позиції у фінансовій системі нашої країни.

Поряд з цим фінансова криза спровокувала в Україні серйозні проблеми в секторі страхування, а саме: зростання кількості суперечок між фінансовими інституціями й вкладниками, кредиторами та позичальниками, зростання боргового навантаження. Пошук альтернативних варіантів щодо вирішення цих питань призвів до активного використання таких жорстких інструментів, як залучення колекторських компаній, численні судові процеси про стягнення заборгованості за кредитами, які в Україні є досить дорогими та тривалими.[1]

Ймовірним вирішенням даних проблем є введення інституту страхового омбудсмена. Що таке інститут страхового омбудсмена?

Термін омбудсмен у перекладі зі шведської означає "представник чийхось інтересів" – це незалежна публічна посадова особа, яка розглядає скарги громадян на дії урядових органів. Таким чином, страховим омбудсменом називають незалежну особу, що вирішує в позасудовому порядку спори між організаціями, що надають страхові послуги та їх клієнтами.[2]

Інститут страхового омбудсмена застосовуються у багатьох країнах світу:

У Німеччині, діяльність Страхового омбудсмена розпочалась у 2001 році за ініціативою страхової галузі, який функціонує у складі асоціації страховиків як арбітражна рада. На сьогодні асоціація налічує майже 300 членів.

У Франції, механізм із позасудового врегулювання спорів у сфері страхування впроваджено в асоціації La Médiation de l'Assurance, яка утворена в межах Французької страхової федерації (FFA). На сьогодні вона об'єднує, більше 260 страхових та перестрахових компаній, що представляють більше 99 відсотків ринку.

У Бельгії, споживачу у вирішенні спірного питання із страховою компанією, страховим посередником, використовуючи альтернативну процедуру вирішення спорів, допоможе Служба страхового омбудсмена (ASBL). Службу створено на підставі королівського указу у 2006 році. Повноваження Служби страхового омбудсмена визначені Статутом та законодавством.

Більше того, Організацією Об'єднаних Націй було неодноразово схвалено роль омбудсмена у просуванні та захисті прав людини, в тому числі, через низку резолюцій, прийнятих Генеральною Асамблеєю, зокрема, Резолюцією від 19.12.2017 р. [Про звіт Третього комітету (A/72/439/Add.2)] №72/186, Резолюцією № 65/207 від 21.12.2010 р., Резолюцією 67/163 від 20.12.2012 р., Резолюцією № 69/168 від 18.12.2014 р. та Резолюцією №71/200 від 19.12.2016 р.[3]

У світі створення омбудсмена (альтернативного механізму вирішення спорів) може бути ініціативою держави чи бізнесу окремо, чи їх спільною ініціативою або ініціативою організацій із захисту прав споживачів. Існує також багато й інших підходів із позасудового врегулювання спорів у сфері фінансових послуг.

Система позасудового врегулювання спорів дозволяє знаходити дружнє рішення у конфлікті між застрахованою особою та страховиком або посередником, що стосується застосування або тлумачення укладеної угоди.

Проте страховий омбудсмен не може розглядати спори, що не відносяться до його компетенції (наприклад щодо оспорювання технічних або медичних висновків експертів).

Система позасудового врегулювання спорів визначається наступними правилами, серед яких:

- страховий омбудсмен здійснює свою місію у повній незалежності та має необхідні повноваження;
- звернення до страхового омбудсмена для споживача безкоштовне;
- процедура є письмовою;
- спори розглядаються, якщо вони стосується фізичних осіб – застрахованих або третіх осіб;
- страховий омбудсмен вирішує страхові спори, термін яких становить не більше одного року і вимоги щодо послуг не перевищують 100 тис. грн.;
- звернутися до страхового омбудсмена можна, якщо перед цим застрахована особа зверталася із скаргою до страхової компанії, однак жодних дій не було і не буде вжито;
- у визначений термін страховий омбудсмен має надати свій аргументований висновок (рішення);
- рішення страхового омбудсмена не є обов'язковим для сторін, але про незгоду із ним, треба повідомити;

– страховий омбудсмен при вирішенні спору керується не лише нормами права, а й принципами справедливості задля прийняття взаємоприйняттого рішення для обох сторін (укладення мирової угоди).

Страховий омбудсмен, інформуючи сторони про прийняте рішення, зазначає:

- що вони можуть прийняти або відхилити запропоноване рішення;
- отримання рішення не позбавляє права звернутися до суду за вирішенням питання;
- рішення, що запропоноване може відрізнитися від того, яке прийме суд.

Проблема захисту прав споживачів страхових послуг в Україні не нова, але підхід до створення інституту страхових омбудсменів, на превеликий жаль, фрагментарний.

На початку 2020 року, в Україні, було реалізовано пілотний проект в рамках якого споживачі страхових послуг одержали можливість вирішити спір зі страховою компанією без звернення до суду. Альтернативний механізм вирішення спорів у страхуванні запроваджено завдяки грантовій підтримці Проекту USAID «Трансформація фінансового сектора», та реалізовано Офісом страхового примирителя на базі громадської організації «Інститут Громадянських Свобод».

Спроби впровадити інститут омбудсменів на державному рівні були неодноразово, проте безрезультатно. Серед них:

1) 22 березня 2017 року в Україні презентовано проект Агентства з міжнародного розвитку USAID Financial Sector Transformation Project, в межах якого передбачено створення інституту омбудсмена та основні принципи його діяльності: прозорість, незалежність, справедливість, компетентність, ефективність – що є «інвестицією у відновлення довіри споживачів»;

2) 22 лютого 2018 року у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект № 8055 «Про устанovu фінансового омбудсмена», який підготовлено з метою впровадження механізму альтернативного (позасудового) вирішення спорів, що виникають у споживачів фінансових послуг із надавачами фінансових послуг, який сприятиме підвищенню довіри споживачів до фінансового ринку;

3) затверджено Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року Постановою Правління Національного банку України від 18.06.2015 року № 391 (у редакції рішення Правління Національного банку України від 16.01.2017 № 28-рш), якою передбачено створення інституту омбудсмена з метою позасудового врегулювання спорів між учасниками фінансового сектору та споживачами фінансових послуг.[4]

Запровадження Інституту страхового омбудсмена це ефективний альтернативний спосіб надання застрахованим особам унікальної та безкоштовної системи дружнього врегулювання страхового спору.

Україна лише на впроваджує інститут страхового омбудсмена: реалізовано пілотний проект офісу.

Попереду: визначити правовий статус омбудсмена; розробити, затвердити законотворчу та нормативну базу роботи інституту страхового омбудсмена, реалізувати її на практиці.

Світовий досвід підтверджує, що разом із створенням інституту страхового омбудсмена підвищується фінансова культура і грамотність населення. Особливо важливою є роль страхових омбудсменів у забезпеченні легкодоступної платформи для висловлення скарг споживачів страхових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стаття «Інститут Омбудсмена в Україні: історико – правовий аспект» Електронний ресурс. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/2798/1/int35-69-75.pdf> (дата ведення: 26.04.2017)
2. Стаття «Запровадження інституту омбудсмена з фінансів та інвестицій в контексті забезпечення належного рівня фінансової безпеки» Електронний ресурс. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2016/4.pdf (дата ведення: 18.04.2016)
3. Стаття «Страховий омбудсмен: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні» Електронний ресурс. URL: <https://vecherniy.kharkov.ua/news/176630/> (дата ведення: 26.11.2020)
4. Стаття «Альтернативне вирішення страхових спорів: доцільність реновації позасудових процедур» Електронний ресурс. URL: <https://coordynata.com.ua/alternativne-virisenna-strahovih-sporiv-docilnist-renovacii-pozasudovih-procedur> (дата ведення: 18.02.2020)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

**Панкевич О. З. к.ю.н., доцент,
доцент кафедри загально-
правових дисциплін
Інституту права,
Львівський державний
університет внутрішніх справ**

ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ СТАТИСТИЧНІ ЗАУВАГИ

Конституційний Суд України (далі – КСУ), так би мовити, за визначенням, перебуває у центрі зіткнення політичних (і, ясна річ, економічних) інтересів різноманітних груп впливу. Натомість хотілося би вірити, що судді цього вищого державного органу ніколи не забувають відомі та часто цитовані положення ч. 2 ст. 3 Основного Закону: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [1].

У такому контексті, із врахуванням не так давно внесеного до преамбули Конституції положення про «...європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [2, ст. 50], видається актуальним дослідження щодо застосування та впровадження власне європейських стандартів людських прав у вітчизняному конституційному судочинстві.

У цій доповіді розглянемо, застосовуючи метод статистичного аналізу, рішення КСУ, в яких він згадував Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та/або практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Страсбурзький Суд).

Отже, проведений кількісний аналіз показав, що за всю історію функціонування *КСУ майже у кожному п'ятому з його рішень* (72 з 376 – станом на 01 липня 2020 року) наведено посилання на Конвенцію та/або практику ЄСПЛ (якщо врахувати окремі думки суддів КСУ, то загальна частка таких посилань становитиме вже 31.11 % (!)).

По-друге, можна стверджувати, що вітчизняним органом конституційної юрисдикції було здійснено 76 посилань на рішення ЄСПЛ у справах за заявами, поданими проти України (з них у рішеннях КСУ – 56, в окремих думках суддів КСУ – 20). При цьому було згадано рішення у 52 різних справах, адже на деякі рішення суддівський корпус посилався декілька разів. Водночас зауважимо, що сьогодні безперечним

«рекордсменом» за кількістю посилок (11 (!)) на рішення ЄСПЛ стало Рішення КСУ від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України.

По-третє, на конкретні статті Конвенції та протоколів до неї у практиці КСУ є загалом **99** посилок (з них – **73 рази** у рішеннях КСУ (у деяких рішеннях було посилення на декілька статей Конвенції) та **26 разів** – в окремих думках суддів КСУ). Проведений аналіз показує, що найчастіше у практиці КСУ здійснювалося посилення на статтю 6 Конвенції: **36** посилок (**25** – у рішеннях та **11** – в окремих думках суддів КСУ),

По-четверте, вважаємо, що питання щодо релевантного/нерелевантного використання рішень Страсбурзького суду в практиці КСУ, з огляду на його надзвичайно високий рівень наукової складності, заслуговує на окреме ґрунтовне дослідження. Відтак, зараз обмежимося представленням власного варіанту класифікації рішень органу конституційної юстиції за характером (формою) використання Конвенції та практики ЄСПЛ.

Згадка Конвенції (без зазначення конкретної статті) – 3 посилення (2 рази – у рішеннях КСУ, 1 в – Окремій думці судді КСУ).

Згадка Конвенції або/та протоколу (із посиленням на конкретну статтю) – 23 посилення (20 – у рішеннях, 3 – в Окремих думках).

Згадка практики ЄСПЛ (без зазначення конкретної справи) – 7 посилок (у 7 Окремих думках).

Згадка практики ЄСПЛ (із зазначення конкретної справи та викладом правової позиції) – 18 посилок (9 – у рішеннях, 9 – в Окремих думках).

Згадка Конвенції (без посилення на конкретну статтю) та практики ЄСПЛ (без зазначення конкретної справи) – 7 посилення (3 – у рішеннях, 4 – в Окремих думках).

Згадка Конвенції (без посилення на конкретну статтю) та практики ЄСПЛ (із зазначення конкретної справи та викладом правової позиції) – 7 посилення (3 – у рішеннях, 4 – в Окремих думках).

Згадка Конвенції (із посиленням на конкретну статтю) та практики ЄСПЛ (без зазначення конкретної справи) – 3 посилення (1 в рішенні, 2 – в Окремих думках).

Згадка Конвенції (із посиленням на конкретну статтю) та практики ЄСПЛ (із зазначенням конкретної справи) – 1 посилення (Окрема думка судді КСУ П.Б. Євграфова щодо Рішення від 10 жовтня 2001 року № 13-рп/2001).

Згадка Конвенції (із посиленням на конкретну статтю) та практики ЄСПЛ (із зазначення конкретної справи та викладом правової позиції) – 47 посилення (33 – у рішеннях, 14 – в Окремих думках) [3, с. 37].

Відтак, слід констатувати, що в переважній більшості випадків використання у своїй діяльності Конвенції та практики ЄСПЛ як аргументів для мотивування власних рішень КСУ використовує найбільш повну і, так би мовити, найбільш досконалу (принаймні, з *формального* погляду) форму – посилення на конкретну статтю Конвенції та на конкретне рішення ЄСПЛ із викладом правової позиції.

Нарешті, як відомо, у мотивувальній частині своїх рішень КСУ використовує як додаткову аргументацію також і широкий спектр інших міжнародно-правових актів та рішень інших міжнародних та зарубіжних судових інституцій. Цей аспект практики КСУ вочевидь теж заслуговує на те, аби стати предметом наших подальших досліджень.

Виходячи з підставності обґрунтованого нами у попередніх публікаціях [4-5] висновку про те, що основним філософським підґрунтям сучасних рішень ЄСПЛ є постулати ліберального комунітаризму як результату своєрідної конвергенції ліберальних і комунітаристських ідеологем, вважаємо, що, своєю чергою, ці постулати не могли не знайти певне відображення також і у рішеннях КСУ (при використанні ним положень Конвенції та практики ЄСПЛ для додаткової аргументації власних правових позицій). Водночас наведена гіпотеза ще потребує ґрунтовного доведення у наступних спеціальних розвідках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 9. Ст. 50.
3. Панкевич О.З. Застосування Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та практики Страсбурзького суду в конституційному судочинстві України (спроба статистичного аналізу). *Публічне право*. 2020. № 4. С. 32–41.
4. Панкевич О.З. Філософсько-правові аспекти свободи думки, совісті та релігії (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Право і громадянське суспільство*. 2013. № 4 (5). С. 116–129.
5. Панкевич О. Захист права на приватність: динаміка світоглядно-методологічних основ (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Право України*. 2017. № 4. С. 66–75.

Шкабаро В.М.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри права, політології та міжнародних відносин
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Палєєва Ю.С.,

старший викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ЗАХИСТ ПРАВА ОСОБИ НА ТИШУ

Вирішення проблем з занадто гучними звуками сучасного життя є завжди актуальним та нагальним питанням, з яким хоча раз у житті стикається кожна особа. Завдавати клопоту можуть як сусіди, що проживають по сусідству, так і підприємства, установи, організації, що здійснюють господарську діяльність поруч з місцем проживання особи.

Хоча Конституцією України не передбачено право особи на тишу чи право на захист від шуму, проте, виходячи зі змісту статті 22 Конституції України про те, що права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними, можна стверджувати про реальне існування такого права людини та громадянина.

Відповідне законодавче закріплення таке право знайшло в нормативно-правових актах України.

Статтею 3 Основного Закону Української держави визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Право на безпечні для здоров'я і життя умови праці, навчання, виховання, побуту, відпочинку та навколишнє природне середовище гарантоване ст. 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року № 4004-ХІІ.

Статтею 1 названого Закону шум віднесений до фізичних факторів середовища життєдіяльності, що впливають або можуть впливати на здоров'я людини чи на здоров'я майбутніх поколінь. Вплив факторів середовища життєдіяльності, що створює загрозу здоров'ю, життю або працездатності людини чи здоров'ю майбутніх поколінь, називається шкідливим впливом на здоров'я людини. Під безпечними умовами для людини розуміють стан

середовища життєдіяльності, при якому відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину. Сприятливими умовами життєдіяльності людини є стан середовища життєдіяльності, при якому відсутній будь-який шкідливий вплив його факторів на здоров'я людини і є можливості для забезпечення нормальних і відновлення порушених функцій організму.

Питання захисту населення від шкідливого впливу шуму, неіонізуючих випромінювань та інших фізичних факторів врегульоване статтею 24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», відповідно до правових приписів якої органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та громадяни при здійсненні будь-яких видів діяльності з метою відвернення і зменшення шкідливого впливу на здоров'я населення шуму, неіонізуючих випромінювань та інших фізичних факторів зобов'язані, у тому числі, здійснювати відповідні організаційні, господарські, технічні, технологічні, архітектурно-будівельні та інші заходи щодо попередження утворення та зниження шуму до рівнів, установлених санітарними нормами, вживати заходів щодо недопущення впродовж доби перевищень рівнів шуму, встановлених санітарними нормами, на захищених об'єктах.

До захищених об'єктів законом віднесено такі приміщення та території: жилі будинки і прибудинкові території; лікувальні, санаторно-курортні заклади, будинки-інтернати, заклади освіти, культури; готелі і гуртожитки; розташовані у межах населених пунктів заклади громадського харчування, торгівлі, побутового обслуговування, розважального та грального бізнесу; інші будівлі і споруди, у яких постійно чи тимчасово перебувають люди; парки, сквери, зони відпочинку, розташовані на території мікрорайонів і груп житлових будинків.

Перевищувати рівні шуму, установлені санітарними нормами для відповідного часу доби, на захищених об'єктах при здійсненні будь-яких видів діяльності заборонено.

Допустимий рівень шуму встановлюється санітарними нормами і залежить від території і часу доби. В середньому для житлових будинків рівень шуму не повинен перевищувати 45-60 дБ. Зайві децибели є загрозою для спокою та здоров'я людини.

Правилами користування приміщеннями житлових будинків і гуртожитків, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1992 р. № 572 [2], передбачено відповідні забороняючі норми. Відповідно до ч. 3 п. 7 цих Правил власник та наймач (орендар) квартири, житлового приміщення у гуртожитку зобов'язаний, у тому числі, дотримуватися вимог санітарних норм і правил. У нічний час, із 22-00 до 8-00 години на захищених об'єктах забороняються гучний спів і викрики, користування звуковідтворювальною апаратурою та іншими джерелами побутового шуму, проведення салютів, феєрверків, використання піротехнічних засобів. Проведення на захищених об'єктах ремонтних робіт, що супроводжуються шумом, забороняється у робочі дні з 21-00 до 8-00

години, а у святкові та неробочі дні – цілодобово. Власник або орендар приміщень, у яких передбачається проведення ремонтних робіт, зобов'язаний повідомити мешканців прилеглих квартир про початок зазначених робіт. За згодою мешканців усіх прилеглих квартир ремонтні та будівельні роботи можуть проводитися також у святкові та неробочі дні. Шум, що утворюється під час проведення будівельних робіт, не повинен перевищувати санітарних норм цілодобово.

Законодавством встановлено адміністративну відповідальність за перевищення вказаних санітарних норм. Відповідні норми містяться у статті 46 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», а також у ст. 182 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 182 КУПАП України, є суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку. Об'єктивна сторона правопорушення виражається у порушенні вимог законодавчих чи інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях (формальний склад). Суб'єкт адміністративного правопорушення – загальний (громадяни, які досягли 16-річного віку), та спеціальний – (громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності). Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини як у формі умислу, так й формі необережності [3, с. 474-475].

Згідно зі ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 182 Кодексу України про адміністративні правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції).

Мирний шлях вирішення конфліктів із гомінливими сусідами, безумовно, є найкращим способом у подібних ситуаціях, адже повага кожного до прав, свобод та законних інтересів інших осіб та дотримання принципу добросусідства є абсолютною запорукою у формуванні нормальних відносин між людьми зокрема та у суспільстві взагалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-ХІІ (редакція на 14.01.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 15.03.2021).
2. Правила користування приміщеннями житлових будинків і гуртожитків, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1992 р. № 572 (редакція на 05.01.2017). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/572-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.03.2021).

3. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг.ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.

Бовсуновський М. магістр 1 року навчання юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.ю.н., доцент
Артеменко О. В., доцент кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ РАДІ ПРАВОСУДДЯ

Вища рада правосуддя є єдиним органом, уповноваженим ухвалювати рішення щодо призначення та звільнення суддів, переведення їх до інших судів, застосування до них заходів дисциплінарної відповідальності та вирішувати інші кадрові питання. Дослідження особливостей функціонування Вищої ради правосуддя, як оновленого вищого органу суддівського врядування є особливо актуальною темою сьогодення.

На даний час правовий статус Вищої ради правосуддя як суб'єкта, адміністрування публічною службою в органах судової влади в науковій літературі залишаються малодослідженими. Досить актуальним є дослідження сучасних проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням статусу членів Вищої ради правосуддя та адміністративне регулювання інформаційної та комунікативної діяльності у Вищій раді правосуддя.

Основні аспекти діяльності Вищої ради правосуддя як органу суддівського врядування досліджували такі вчені, як А.Л. Борко, В.Д. Бринцев, О. В. Гончаренко, В. В. Долежан, Р.В. Ігонін, П. Казакевич, М.Г. Мельник, Л.М. Москвич, І.В. Назаров тощо.

Перш за все варто зазначити, що правовідносини, що виникають під час здійснення судового самоврядування, в основному пов'язані з делегуванням функцій державного управління, відповідно, за своїм змістом мають публічно-правовий характер і підлягають адміністративно-правовому регулюванню.

Із набуттям чинності в 2019 році Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», оновленням Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та утворенням Вищої ради правосуддя певна частина наукових досліджень втратила свою актуальність, оскільки більшість зауважень вчених були враховані під час розробки нового законодавства у сфері правосуддя [3, с. 44].

Саме поняття Вищої ради правосуддя міститься в Законі України «Про Вищу раду правосуддя», в якому визначаються повноваження, кількісний склад членів Вищої ради правосуддя та загальні обмеження для них. Аналізуючи оновлені положення Конституції та закону України «Про судоустрій і статус суддів», можна зробити висновок, що роль Вищої ради правосуддя в організації та забезпеченні діяльності судів виражається у здійсненні нею таких повноважень як внесення подання про призначення судді на посаду, ухвалення рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності, забезпечення здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді, утворення органу для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів, розгляд скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора, погодження кількості суддів у суді та ін [1].

Інформаційно-комунікативна діяльність у Вищій раді правосуддя забезпечується внаслідок виконання таких основних завдань управління, а саме:

- 1) створення та оприлюднення публічної інформації про діяльність Ради, її органів, секретаріату Ради, сприяння в межах компетенції структурного підрозділу впровадженню державної політики з реформування судової системи України та відновлення довіри до неї;
- 2) впровадження у державному органі пріоритетних реформ держави у галузі розвитку взаємодії із громадянським суспільством;
- 3) інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Голови, членів Ради та керівника секретаріату;
- 4) сприяння реалізації конституційних прав громадян на доступ до публічної інформації;

5) співпраця із громадянським суспільством, ЗМІ, іншими органами державної влади та сприяння забезпеченню об'єктивною та достовірною інформацією щодо різних аспектів діяльності Ради;

6) моніторинг друкованих ЗМІ, інтернет-версій ЗМІ та підготовка і направлення до ЗМІ офіційних заяв, спростувань, роз'яснень у зв'язку з публікаціями про діяльність Ради;

7) розробка та впровадження стратегічних та поточних комунікаційних планів;

8) здійснення редакційного опрацювання документів Ради та секретаріату [2].

Отже, Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Правовідносини, що виникають під час суддівського самоврядування мають публічно-правовий характер і підлягають адміністративно-правовому регулюванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Вищу раду правосуддя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення 10.03.2021)
2. Вища рада правосуддя. Управління інформації та забезпечення комунікаційної діяльності. URL: <http://www.vru.gov.ua/secretariat/65> (дата звернення 10.03.2021)
3. Мандичев Д. В. Місце Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя в організації роботи господарських судів // Д.В. Мандичев / Право і безпека. –ISSN 1727-1584. - 2017. - No 2 (65). – 43 - 47 с.

Цивільне право та процес, сімейне право, житлове право, право інтелектуальної власності

Пушкар М.В. к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Справедлива судова процедура неодмінно має доповнюватись положеннями, що дозволяють відмежувати правомірне від протиправного користування процесуальними правами, а також примусовими засобами, за допомогою яких можна зобов'язати безпосередньо виконувати процесуальні правила та справляти каральний, превентивний та виховний вплив на порушника процесуальних правил [1, с. 146].

Нові редакції процесуальних кодексів значну увагу приділяють таким процесуальним інститутам як «зловживання процесуальними правами» та «заходи процесуального примусу». Так, неприпустимість зловживання процесуальними правами визначено одним з принципів цивільного судочинства (ст. 2 ЦПК).

Нарешті з 15 грудня 2017 року до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні суддя може застосовувати такі заходи процесуального примусу:

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф [2].

Заходи процесуального примусу у цивільному судочинстві класифіковано за: а) формою протиправної поведінки порушника (заходи, що застосовуються за протиправні дії особи (попередження і видалення із залу судового засідання); заходи, що застосовуються за протиправну бездіяльність (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом і привід)); б) процесуальною спрямованістю (заходи процесуального примусу, що застосовуються до порушників порядку в залі судового засідання (попередження і видалення із залу судового засідання); заходи

процесуального примусу, що забезпечують процес доказування (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом і привід)); в) місцем вчинення правопорушення (заходи реагування на порушення, вчинені у залі суду (попередження, видалення із залу судового засідання); заходи реагування на порушення, вчинені поза судовим засіданням (привід, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом)) [3, с. 4].

Коротко в межах нашого дослідження ми охарактеризуємо кожен захід. Попередження застосовується за порушення порядку під час судового засідання або за невиконання розпоряджень судді. Видалення із залу засідання – за повторне вчинення тих самих порушень. Тимчасове вилучення доказів – якщо витребувані докази не були подані без поважних причин, якщо речові, письмові, або електронні докази не були подані і причини неподання до суду не повідомлені, ухвала про вилучення доказів є виконавчим документом і підлягає негайному виконанню державними чи приватними виконавцями. Привід застосовується якщо викликаний належним чином свідок не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини неявки, здійснюється органами поліції.

Штраф як захід процесуального примусу застосовуються у разі:

- невиконання процесуальних обов'язків, ухилення від дій, покладених на учасника судом;
- зловживання процесуальними правами, дії або бездіяльність з метою перешкоджання судочинству;
- неподання витребуваних доказів або неповідомлення суду про неможливість подання доказів;
- невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів;
- ненадання копії відзиву, відповіді на відзив, заперечення, апеляційної, касаційної скарги іншому учаснику процесу;
- використання технічних засобів фіксації під час процедури врегулювання спору за участю судді.

Що саме відноситься до зловживання процесуальними правами більш детально нам визначає судова практика. Наприклад, зловживання нецензурними словами (Ухвала Верховного Суду від 08.01.2019 у справі № 826/3515/18), подання значної кількості завідомо безпідставних касаційних скарг (Ухвала Верховного Суду від 06.07.2018 у справі № 905/2065/16) та інше.

Отже, заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві направлені на якість судового процесу, дотриманні учасниками судового процесу та їх представниками необхідних правил поведінки. Самі заходи направлені на боротьбу із зловживанням процесуальними правами, тому і передбачають декілька видів відповідальності, залежно від ступеня вчинення. Як свідчить судова практика, в тому числі Верховного Суду України, суди активно застосовують норми заходів процесуального примусу на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Желтобрюх І.Л. Заходи процесуального примусу, що застосовуються до сторін у справі за законодавством про адміністративне судочинство: шляхи оптимізації матеріально-правових підстав. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 146-152.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 16.03.2021).
3. Куцик К. В. Заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві: дис... канд. юр. наук: 12.00.03 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. с. 187.

Обривкіна О. М. к. пед. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу,
Університет державної фіскальної служби
України

Корнійчук С. Л. здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
Університет державної фіскальної служби
України

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Якісна освіта одна з ключових проблем сучасності. Прагнення людей бути конкурентоспроможними на ринку праці обґрунтоване, адже роботодавці потребують кваліфікованих спеціалістів, а не «людей з дипломами», тому заклад вищої освіти є першою ланкою до здійснення мети. Сучасність змальовує картину, щоб здобути якісну освіту завдання не з легких, адже робота закладів вищої освіти (далі – ЗВО) залежить від якості освітнього процесу, а як відомо, проводити підвищення якості без думки споживача даної послуги не можливо, а оскільки у нашому випадку цей споживач – здобувач вищої освіти, то його думка і є ключовою. А щоб здобувач вищої освіти міг отримати певний обсяг знань і потрібен договір про надання освітніх послуг.

Для розуміння особливостей договору про надання освітніх послуг, потрібно насамперед знати його визначення, але через дискусійність твердження відносно договору про надання освітніх послуг серед науковців, остаточного визначення немає.

Відповідно до ч. 1 ст. 901 ЦК України «договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором» [1].

Як зазначає М.П. Баб'юк: «договір про надання освітніх послуг – домовленість, згідно з якою виконавець зобов'язується надати якісні освітні послуги шляхом вжиття заходів навчального, наукового, методичного, організаційного та матеріально-технічного характеру, обсяг, зміст і характер яких повинні відповідати державним стандартам освіти та/або домовленості між сторонами, а замовник зобов'язується належним чином споживати надані послуги та, якщо це передбачено домовленістю між сторонами, оплатити надану послугу, якщо інше не встановлено договором чи законом» [2, с. 105].

Не менш цікава думка Л.М. Волчанської: «договір про надання освітніх послуг – це допустима законом письмова угода освітнього закладу зі студентом або слухачем про встановлення правовідносин, у які вони вступають із метою здобуття вищої освіти» [3, с. 265].

Відповідно ч. 1 ст. 638 ЦК України, «предметом договору про надання послуг є нематеріальна послуга, а саме нематеріальне благо, яке отримує замовник у процесі виконання певних дій чи діяльності. Для договору цього типу, важливе значення має якість послуг, що надаються, зокрема освітніх. Також не варто забувати, що саме предмет впливає і на інші умови – розмір плати і строк дії» [1].

Загородній С. А. вважає, що «належність виконання обов'язків виконавцем (ЗВО) визначається загальними цивільно-правовими вимогами (про реальне виконання зобов'язання; про виконання зобов'язання належним суб'єктом; про належний спосіб, місце і строки виконання) та спеціальними, які застосовуються до оцінки належності надання послуг» [4].

За невиконання або неналежне виконання зобов'язань за цим договором сторони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. За несвоєчасне внесення плати за надання освітніх послуг ЗВО має право не допустити замовника до занять в односторонньому порядку. Також у договорі може бути передбачена пеня за кожен день прострочення оплати освітніх послуг.

У випадку порушення умов договору замовником освітніх послуг, кошти залишають у ЗВО для подальшого виконання статутних завдань.

Стосовно дисциплінарної відповідальності, які передбачаються умовами договору, або самими правилами університету, порушення яких

тягне відповідну відповідальність. Яскравим прикладом цього, є відрахування з університету.

Так, у ч. 5-6 ст. 46 ЗУ «Про вищу освіту» засвідчується, що відрахування можливе за певних підстав одні з яким «порушення умов договору (контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання; невиконання індивідуального навчального плану» [5].

При цьому розірвання договору відбувається у письмовій формі.

Розглянувши договір, зацентруємо увагу на одній із його умов, а саме на якості освіти у ЗВО.

О. Ковтун, С. Сидоренко узагальнюють, «якість роботи кафедри оцінюється адміністрацією університету за такими показниками, як: якість кадрового складу; визнання навчально-педагогічних працівників; наукові та навчально-методичні публікації викладачів та студентів, участь в конференціях, наукові гуртки; навчально-методичне забезпечення; перемоги студентів; міжнародні зв'язки, мобільність студентів і викладачів; матеріально-технічна база; кількість іноземних студентів; успішність студентів тощо. Фактично не оцінюються: професіональний рівень кожного викладача; його педагогічна майстерність (ефективність); авторитет викладача у студентів; рівень психологічного комфорту роботи викладачів і навчання студентів; реальне (а не паперове) професійне самовдосконалення; стосунки між студентами та викладачами, культура взаємин та спілкування; культура комунікації між адміністрацією та викладачами та студентами; рівень корумпованості» [6].

Керівникам ЗВО, потрібно звернути увагу на те, якщо вони не задовольнятимуть потреби споживача-здобувача вищої освіти, то університет буде «виживати», адже реклама від здобувача вищої освіти не схвального змісту, означає відсутність нових абітурієнтів і не потрібно вважати, що «погана реклама, також реклама», адже хто захоче навчатися у ЗВО, у якому немає авторитету у роботодавців, в якому не враховується думка і потреби здобувачів вищої освіти, відповідь очевидна – ніхто.

Щоб такого не сталося потрібно проводити моніторинг якості освіти, визначати рівень задоволеності здобувачів вищої освіти якістю освітніх послуг, що їм надаються.

Отже, розглянувши відповідальність за договором про надання освітніх послуг, можна дійти висновку, що освітня діяльність регулюється комплексними нормами права; також варто узагальнити, що під договором про надання освітніх послуг варто розуміти домовленість, згідно з якою одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати якісні освітні послуги, що повинні відповідати державним стандартам освіти та/або домовленості сторін, а замовник зобов'язується споживати надані послуги та оплатити їх виконавцеві, якщо інше не встановлено договором чи законом. І не потрібно забувати про те, щоб був взаємозв'язок між ЗВО і здобувачем вищої освіти потрібно

проводити відповідні анкетування, які носитимуть анонімний характер і забезпечать здобувачам упевненість, що вони будуть почуті, а університет, у свою чергу, повинен враховувати думки здобувачів освіти і робити умови навчання і розвитку тільки кращими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–41. Ст. 356.
2. Баб'юк М.П. Цивільно-правова природа договору про надання вищим навчальним закладом освітніх послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 101–105.
3. Вовчанська Л.М. Договір надання освітніх послуг: правове регулювання, поняття та зміст. Правознавство. 2015. № 3(242). С. 265–270.
4. Загородній С. А. Договір про професійну підготовку у вищому навчальному закладі: автореф. дис. канд. юрид. наук: 03.00.03. Харків, 2016.
5. Про вищу освіту: Закон України від 24 вер. 2020 р. № 3480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.03.2021).
6. Ковтун О., Сидоренко С. Незалежне оцінювання якості освітніх послуг здобувачами вищої освіти: досвід та перспективи. Вісник Національного авіаційного університету. 2018 . № 12. С. 52-60

Грибачова І.П., к.ю.н.
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
та судочинства ННІ права
Сумського державного
університету

ДОВІРЧА ВЛАСНІСТЬ, ЯК ОСОБЛИВИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

В українському праві ідея припустимості введення довірчої власності почала формуватися на доктринальному рівні, що знайшло відображення в позитивному сприйнятті цієї конструкції рядом провідних вітчизняних

учених цивілістів з цих питань. І лише пізніше їх наукові дослідження були творчо враховані розробниками законодавчих актів, які ввели довірчу власність в українське законодавство.

ЦК України, не закріпивши поняття права довірчої власності, обмежився лише визнанням його «...особливим різновидом права власності, яке виникає внаслідок закону, договору чи управління майном. (ч. 2 ст. 316 ЦК України) [1]. Передбачене вітчизняним законодавством положення про право довірчої власності становить інститут фідучії, яка відображає загальноєвропейські стандарти фідучії з урахуванням особливостей правових традицій в Україні. Українська фідучія є цільовим правом власності, яке довірчий власник здійснює в інтересах вигодонабувача, в інтересах, на підставі і в порядку, визначених законом і договором про встановлення довірчої власності. Фідучія — це правочин, за допомогою якого один або кілька установників (фідучіантів) передають майно (існуюче чи те, що буде придбано в майбутньому) або його частку фідучіарію (фідучіаріям), які відокремлюють його від власного майна для здійснення з обумовленою метою дій на користь одного, кількох вигодонабувачів (бенефіціаріїв). На підставі фідучії виникає право довірчої власності (так звана цільова власність). Усі угоди, що здійснюються з переданим у цільову (довірчу) власність майном, є предметом самостійного обліку у фідучіарія [2].

Особливість довірчої власності полягає в існуванні залежного характеру і наявності обмежень при здійсненні права власності довірчим власником. Довірчий власник набуває юридично повне право власності, з одночасною втратою цього правового титулу установником (фідучіантом), який передає належне йому на праві власності майно для досягнення конкретно встановлених цілей в інтересах визначених осіб. Замість втраченого права власності установник (фідучіант) може набувати виключні права контролю, надання згоди на розпорядження та/або відчуження майна до закінчення відносин довірчої власності.

Одна з основних проблем сучасного етапу правозастосування довірчої власності полягає у невизначеності чи навіть відсутності чітких оцінок правової природи довірчої власності в українському праві. Право довірчої власності — це належне довірчому власнику право власності на визначене майно, обтяжене фідучіарним зобов'язанням здійснення цього титулу з метою і з обмеженнями, встановленими договором управління майном чи законом.

Цікаво, що інститут довірчого управління використовується у Республіці Молдова (далі – РМ) у випадках, коли необхідним є забезпечення належного управління закладеним майном, зокрема, у випадку закладу підприємства як єдиного майнового комплексу. Така ситуація виникає у разі передачі заставодержателю майна підприємства або вказаній ним третій особі закладеного майна у тимчасове володіння в цілях управління. При цьому заставодержатель або третя особа діє на правах довірчого управителя (ст. 30 Закону РМ «Про заставу» від 02.10.2001 року). При цьому діяльність

довірчого управителя з управління закладеним майном має бути спрямована на найбільш повне задоволення вимог заставодержателя та інших кредиторів (ст. 31 Закону РМ «Про заставу»). Такий підхід у цілому не суперечить закріпленій у цивільному законодавстві РМ забороні поєднання в одній особі довірчого управителя та бенефіціарія (ст. 1053 ЦК РМ), оскільки в цьому випадку можна говорити про те, що довірчий управитель діє не у власному інтересі, а в інтересі установника довірчого управління, який полягає в тому, щоб його заборгованість перед заставодержателем (довірчим управителем) була якомога швидше погашена [3, с. 154-156].

Довірча власність може виникати з огляду на пряму вказівку закону, зокрема, при здійсненні окремих угод з (номінального) придбання об'єктів приватизації, до яких необхідно віднести: купівлю-продаж об'єктів приватизації під інвестиційні зобов'язання; тимчасове залишення і закріплення у власності держави на певний строк пакету акцій товариств, створених у процесі приватизації; безоплатну передачу акцій у власність емітенту з їх наступною персоніфікацією серед працівників; номінальну довірчу власність іншими корпоративними правами (частками, паями); управління майном, яке не ввійшло до статутного фонду товариства, створеного на базі державного підприємства.

Отже, для того, щоб належним чином використовувати інститут довірчої власності на практиці, необхідно чітко визначити сутність цього правового явища та закріпити його належне правове регулювання на рівні ЦК України та інших нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // URL :
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Майданик Р. Довірча власність і фідучія: місце і перспективи в системі права України // Право України, 2011р. № 5.
4. Некит Е. Г. Доверительная собственность: опыт Украины и Республики Молдова. Гражданское законодательство Республики Молдова и Украины: традиции, современность, перспективы : коллективная монография. – Київ: ULIM; Одесса, 2012. 295 с.

Курило Т.В. к.ю.н., доцент,
професор кафедри теорії,
конституційного та приватного
права Львівського державного
університету внутрішніх справ

АСТРЕНТ – ТЕ ЩО ПОТРІБНО ОНОВЛЕНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ УКРАЇНИ

Найбільше скарг українців до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) стосуються невиконання судових рішень і ця проблема досягла величезних масштабів.

Метою нашого дослідження є показати те, що новий інститут в українському законодавстві є потрібним та зможе виступати як засіб примусу до виконання зобов'язань (вчинення дій, повернення майна чи припинення перешкоджання користування майном), що він зможе стимулювати боржника до виконання судового акту у найкоротші строки.

У 2020 році Україна посіла третє місце серед країн, проти яких подавали скарги до ЄСПЛ. Про це свідчать дані ЄСПЛ щодо кількості справ, які були направлені до суду і мають бути розглянуті. У 2020 році проти України подали 10 100 позовів (16,5% від загальної кількості позовів проти держав). А це означає, що Україна має досить негативну статистику серед Європейських країн, тому національне законодавство потребує низки змін та реформ. Перш за все це стосується норм цивільного та господарського законодавства [1].

Невиконання судових рішень є поширеним явищем та створює небезпеку функціонуванню будь-якої правової системи. Одним із ефективних способів спонукання до виконання зобов'язань у багатьох європейських країнах є астрент.

Для українського законодавства астрент є відносно новим поняттям і тому перш ніж його запроваджувати потрібно дослідити досвід європейських країн. Астрент — різновид грошового штрафу, який встановлюється судом у разі невиконання рішення суду та стягується на користь стягувача (позивача).

Зважаючи на те, що інститут астренту запозичено саме з Франції, необхідним є дослідження французького законодавства та практики застосування астренту. Астрент як правовий інститут вперше почали застосовувати в Франції в кінці XIX століття в результаті судової практики. Юридичним підґрунтям виникнення астренту стало право суду приймати обов'язкові до виконання рішення, що встановлювалось ст.1036 Цивільного процесуального кодексу Франції 1806 року. Впродовж довгого часу цей інститут діяв на рівні практики, виключно як наслідок *imperium*'у суддів, які

на власний розсуд призначали застосування астренту як попередження стосовно боржника, який не хоче виконувати рішення суду. Саме судова практика французьких судів сформулила умови, види і способи застосування астренту і навіть визначила його правову природу. Застосування астренту довело свою ефективність, тому правовий інститут астренту запроваджено у більшості країн Європи (Італія, Німеччина, Нідерланди, Португалія, Бельгія, Швейцарія, Польща та інші). Застосування астренту також закріплено в Принципах міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) 1994 р. Україна є членом УНІДРУА (міжнародна незалежна міжурядова організація, основним завданням, якої є уніфікація приватного права) з 2006 року[2].

В законодавстві України поняття «астрент» ще не введено. Але з 01.01.2019 р. набрали чинності ч. 10 ст. 238 Господарського процесуального кодексу України та ч. 10 ст. 265 Цивільного процесуального кодексу України. Зазначеними вище нормами суду надано можливість, приймаючи рішення про стягнення боргу, на який нараховуються відсотки або пеня, постановити в рішенні про нарахування відповідних відсотків або пені до моменту виконання рішення, враховуючи приписи законодавства України, що регулюють таке нарахування. Таким чином, ми бачимо, що згадані процесуальні норми відкривають можливість застосування в Україні астрента, але дещо у відмінній формі, ніж в інших країнах[3].

Велика Палата Верховного Суду, розглядаючи справу №686/21962/15-ц, вказала, що у ст. 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання, незалежно від підстав його виникнення (договір чи делікт). Тобто приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, що регулюють окремі види зобов'язань. Отже, ми бачимо, що українське законодавство має ознаки «Європейського астренту»[4].

Руслан Стефанчук - академік Національної академії правових наук України, член робочої групи по оновленню Цивільного кодексу України, - в одному зі своїх інтерв'ю сказав: "Один із інститутів, який потрібно впровадити в Цивільний кодекс, - це астрент. Він даватиме змогу присуджувати грошові суми, що буде способом забезпечення судового акту, неустойкою за неналежне виконання судових рішень. Цей інститут буде ефективним, коли судові рішення стосується певного зобов'язання в натурі (вчинення дій, повернення майна чи припинення перешкоджання користування майном)[5].

З цього можна зробити висновок, що інститут астренту може стати надзвичайно корисним механізмом для підвищення ефективності судових рішень в Україні і на практиці він знайде найширше застосування, а також забезпечить зменшення звернень до ЄСПЛ стосовно невиконання судових рішень. Завдання астренту – змусити боржника до виконання судового рішення. Вирішальну роль у визначенні суттєвих обставин, що мають значення для вирішення питання про встановлення астрента, звичайно ж

належатиме судді. Саме він встановлюватиме причини невиконання судового рішення, рівень платоспроможності боржника, визначатиме умови, строки та розміри астрента. При цьому, завданням суду є саме виконання судового рішення, а не стягнення додаткових сум з боржника. В цьому полягає мета астренту. Астрент – не є формою стягнення чи відшкодування збитків, це санкція за неповагу до правосуддя та спротив виконанню судового рішення.

Якщо інститут астренту широко застосовується не тільки в європейських країнах, а й визнається на міжнародному рівні, що підтверджує його практичну важливість та дієвість при виконанні судових рішень, то безумовно можна говорити про те, що українському законодавству слід перейняти такий досвід. Враховуючи, що члени робочої групи по оновленню Цивільного кодексу України, адвокати та юристи України все більше обговорюють це питання, то це означає, що найближчим часом потрібно чекати позитивних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронний ресурс/ режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3138440-ukraina-treta-za-kilkistu-zvernen-do-espl.html>
2. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. №7(19), 2019/ Електронний ресурс/ режим доступу: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/82-88-719.pdf>
3. Господарсько процесуальний кодекс України/ Електронний ресурс/ режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12?find=1&text=238#w1_1
4. Справа №686/21962/15-ц/ Електронний ресурс/ режим доступу: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74838873>
5. Інтерв'ю Руслана Стефанчука/ Електронний ресурс/ режим доступу: <https://pravo.ua/articles/grazhdanskij-tolk-2/>

**Князька Л.А. к.ю.н., доцент, доцент
кафедри цивільного права та процесу
Навчально-науковий інститут права,
Університет державної фіскальної
служби України**

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО- ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Актуальність. Починаючи з 2014 року Україна перебуває в стані неоголошеної війни. Частина її території незаконно анексована сусідньою державою, частина тимчасово окупована цією ж державою агресором, на частині ведуться бойові дії. Майже півтора мільйона громадян України вимушені були покинути свої домівки і виїхати на підконтрольну Українській владі територію в пошуках захисту, а часто і просто порятунку.

Згідно із статтею 2 Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [1].

Станом на 15 березня 2021 року, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО), взято на облік 1 462 313 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим [2].

Зважаючи на таку досить значну цифру ВПО постає питання їхнього соціального захисту, а також необхідність створення умов для їхнього комфортного проживання, що і є **метою даного дослідження.**

Результати. Опитування представників громадських і державних організацій свідчить, що найбільш поширеною на сьогодні є діяльність, яка стосується покращення умов ВПО (гуманітарна допомога, покращення наявних умов життя в місцях компактного проживання); попереднього травматичного досвіду (консультування при травмі та робота з посттравматичним стресовим розладом, перша психологічна допомога); сімей з дітьми та окремих її членів (забезпечення догляду за дітьми, доступу до освіти); специфічних потреб (орієнтація в нормативному полі).

Так, у місці масового перебування внутрішньо переміщених сімей з дітьми в Луганській області було створено інформаційно-консультаційний

пункт, розташований в окремому приміщенні та обладнаний меблями для проведення консультацій. У інформаційно-консультаційному пункті наявний комп'ютер, ноутбук, принтер, сканер, ксерокс, телефон-ний зв'язок, доступ до мережі Інтернет. Основні послуги інформаційно-консультаційного пункту: консультації фахівців (соціальні працівники, психологи, юристи), переадресація (до компетентних соціальних та інших служб), ксерокопії та сканування документів (для відновлення документів, отримання соціальних виплат тощо); запис інформації на зовнішні носії (для надсилання в компетентні органи для відновлення документів, отримання соціальних виплат тощо); зв'язок з близькими (через телефон, соціальні мережі, електронну пошту тощо), надання можливості для перегляду оперативних новин з рідного міста, надання можливостей для перегляду розкладу руху транспорту (потяги, автобуси), придбання квитків [3, с. 67].

На національному рівні – на сайтах Кабінету Міністрів України, Міністерства соціальної політики України та інших – активно поширюється інформація, куди ВПО можуть звернутися з тих чи інших питань (відновлення документів, оформлення грошової допомоги, переоформлення пенсії тощо). Проте це звичайні послуги інформування, і вони є далекими як від моделей кризового втручання, так і довгострокових інтервенцій, що сформувались у практиці міжнародної соціальної роботи. У державних соціальних службах обмаль спеціалістів, які мають належний рівень підготовки із сучасної соціальної роботи, володіють певними техніками, необхідними для здійснення ефективного втручання у кризову ситуацію, мають навички роботи у надзвичайних ситуаціях. Проте, незважаючи на суттєві законодавчі кроки у поліпшенні умов для комфортного життя ВПО серед головних проблем, з якими можуть стикатися ВПО в розрізі соціального захисту та безпеки, ГО називають: проблема відновлення документів (паспорт, ідентифікаційний номер, документи про освіту, правовстановлюючі документи на майно); отримання довідок та субсидій; офіційне працевлаштування та пошук або оренда майна.

Хоча у 2015 р. і було прийнято згаданий вище законодавчий акт, який спрямований на соціальний захист ВПО, проте самих механізмів для його реалізації так і не визначено на рівні інших законодавчих актів за відповідною функціональною спрямованістю. Це стосується не тільки проблем соціального захисту переселенців, а й в цілому законодавства України. Коли приймається законодавчі акти, що визначають основи регулювання повної сфери суспільних відносин, проте самого механізму не визначено.

Висновки. Таким чином, саме законодавче врегулювання правового статусу ВПО є важливим кроком, який забезпечує реалізацію та захист прав цієї вразливої категорії населення. Проте аналіз НПА щодо соціального захисту и ВПО вказує на необхідність подальшого вдосконалення підзаконних актів та їх співмірність із Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо-переміщених осіб».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 19.03.2020 р.)
2. Статистичні дані щодо зареєстрованих внутрішньо-переміщених осіб станом на 15 березня 2021 року. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення 19.03.2020 р.)
3. Семигіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8 (дата звернення 19.03.2020 р.)

**Зіньова О. , ст. викладач кафедри права
Київський кооперативний інститут
бізнесу і права**

ІНСТИТУТ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ В УКРАЇНІ

Одним із напрямів реформування системи правосуддя є реорганізація системи виконання судових рішень. Поліпшити ефективність примусового виконання рішень суду мала змішана система виконання рішень суду на зразок багатьох зарубіжних країн. Змішана система виконання рішень суду полягала у створенні, поряд з державними установами по примусовому виконанню рішень суду, приватної інституції, тобто інституту приватних виконавців. Процес започаткування інституту приватного виконавця в Україні пов'язаний із прийняттям Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 року [1] та нової редакції Закону України «Про виконавче провадження» [2], якими було передбачено запровадження інституту приватного виконавця.

Загачені нормативні акти передбачають перелік вимог, що пред'являються до осіб, що мають намір стати приватними виконавцями, перебачено порядок проходження навчання та складання кваліфікаційного іспиту, визначено права та обов'язки приватного виконавця, права та порядок

створення та функціонування органів самоврядування приватних виконавців, питання виплати винагороди приватним виконавцям, здійснення контролю за діяльністю та притягнення до відповідальності тощо.

На відміні від державних виконавців, приватні виконавці мають певні обмеження щодо здійснення професійної діяльності, тобто не всі рішення судів можуть примусово виконувати приватні виконавці [1, ч.2 ст.5]. Крім того, протягом першого року зайняття діяльністю приватного виконавця він не може здійснювати примусове виконання рішень, за якими сума стягнення становить двадцять і більше мільйонів гривень або еквівалентну суму в іноземній валюті. Таким чином, можна констатувати, що законодавець все ж таки передбачив деякі відмінності від роботи державного виконавця і встановив певні обмеження в дії приватного виконавця.

Заохочення до належного виконання професійних обов'язків законодавчо встановлено для приватних виконавців основну та додаткову винагороду. Це має стимулювати працю приватного виконавця і покращити стан справ виконавчого провадження в сенсі їх виконання.

Інститут приватних виконавців повинен розвантажити навантаження на державних виконавців і надати можливість стягувачу виконавчого провадження самостійно обирати до кого звертатися за виконанням судового рішення в примусовому порядку (до державного чи приватного виконавця).

Таким чином, започаткування інституту приватного виконання судових рішень є позитивним кроком в подоланні проблем, пов'язаних з невиконанням судових рішень.

Звичайно, щоб цей інститут ефективно запрацював, необхідний час, практика, досвід зарубіжних країн. Але спільна ефективна робота як державних, так і приватних інституцій щодо виконання рішень судів має позитивно вплинути на проведення реформ в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 29. Ст.535.

1. Про виконавче провадження від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 30. Ст.542.

Яценко Ю., студентка 3 курсу ННІ
права, Університет державної
фіскальної служби України,
Науковий керівник: Князька Л. А.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного
права та процесу,
Університет державної фіскальної
служби України

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відомо, що все частіше малолітні та неповнолітні особи мають відношення до цивільного процесу, адже досить часто можуть порушуватися і порушуються їхні права та законні інтереси чи навпаки приймаються рішення в їхніх інтересах. У зв'язку з тим, що така категорія населення є досить вразливою, з боку законодавця завжди буде необхідним, визначення правових тонкощів щодо їхньої участі у цивільному процесі, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Тому, **метою дослідження** виступає з'ясування особливостей участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі.

Результати. Передумови участі неповнолітніх і малолітніх у цивільному процесі закладено статтею 129 Конституції України, де вказано, що основними принципами судочинства є рівність усіх учасників перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів та в доведенні перед судом їх переконливості тощо [1]. Таким чином, Конституція України в цій частині не зазначає обмежень щодо неповнолітніх.

Перш за все, необхідним є з'ясування того, хто відповідно до законодавства визнається неповнолітньою, а хто малолітньою особою. У ст. 31 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вказується, що особа є малолітньою у віці до 14 років та вона має часткову цивільну дієздатність. А ст. 32 ЦК України визначено, що неповнолітньою особою є особа у віці від 14 до 18 р., а також вона має неповну цивільну дієздатність [2].

Відповідно до ст. 46 Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) здатність мати цивільні процесуальні права та обов'язки сторони, третьої особи, заявника, заінтересованої особи (цивільну процесуальну правоздатність) мають усі фізичні особи та юридичні особи [3]. Таким чином, з формулювання норми випливає, що малолітні та неповнолітні особи не є винятком у цьому разі.

Варто зауважити, що у ч. 2 ст. 47 ЦПК України неповнолітні особи віком від 14 до 18 років, а також особи, цивільна дієздатність котрих обмежена, можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та

виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають із відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом. Окрім того, суд може залучити до участі в таких справах законного представника такого громадянина [3].

До того ж, Сімейний кодекс України (далі – СК України) містить норми про обов'язкову участь у процесі органів опіки та піклування – при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним (ч. 4, ст. 19 СК України). Окрім цього, до СК внесені також норми, згідно з якими прокурор і органи опіки та піклування віднесені до осіб, які мають першочергове право звернутися за позовом до суду на захист прав неповнолітніх і малолітніх дітей (ст. ст. 165, 240 СК) [4].

Як впливає з положень кодифікованих актів, малолітні та неповнолітні особи можуть бути учасниками цивільного процесу, адже мати хоч і часткову або неповну цивільну дієздатність.

Висновки. Таким чином, неповнолітні та малолітні особи є специфічними суб'єктами цивільних процесуальних відносин, адже з однієї сторони, до них можуть застосовуватись положення цивільного процесуального законодавства, як до осіб, котрі беруть участь у справі, або як до інших учасників судового процесу (коли вони виступають свідками), і з іншої – суд зобов'язаний враховувати пріоритетність інтересів цих категорій і виходячи з цього приймати рішення щодо необхідності залучення законного представника або його заміни.

Таким чином, малолітня чи неповнолітня особа має виступати повноправним учасником цивільного судочинства, наділеним відповідними процесуальними правами та обов'язками для захисту свого права в межах дієздатності.

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.04.2021 р.)
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 22.04.2021 р.)
3. Цивільно-процесуальний кодекс України: закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 22.04.2021 р.)

4. Сімейний кодекс України: закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 22.04.2021 р.)

Кузьменко М. студентка 2 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

науковий керівник: Горіславська І. В. к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У наш швидкоплинний час людина періодично зіштовхується з інтелектуальною власністю сама цього не усвідомлюючи. Як сучасні люди ми слухаємо музику, читаємо книжки, дивимось різноманітні фільми, серіали, і це є мізерною частиною того, що осягає інтелектуальна власність. Отож всебічне вивчення цього питання є необхідним і актуальним у наш прогресивний час.

Перш за все, потрібно зазначити, що право інтелектуальної власності становить окремий інститут цивільного права. Його норми закріплені у книзі четвертій Цивільного кодексу України – «Право інтелектуальної власності» (12 глав, які об'єднують 90 статей). [1, с. 199]

Визначення права інтелектуальної власності наведено у статті 418 ЦК України, відповідно до якої право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України та іншими законами.

Захист прав інтелектуальної власності – це система заходів, спрямованих на визнання, відновлення цих прав та припинення їх порушень, що застосовуються правомочним суб'єктом прав інтелектуальної власності та компетентним органом (включаючи застосування до порушників заходів відповідальності). Очевидно, що для захисту прав інтелектуальної власності, насамперед, необхідно цими правами володіти, а також мати документальне

підтвердження своїх прав (патент, свідоцтво, ліцензійний договір тощо).[2, с. 798]

Захист права інтелектуальної власності поділяється на окремі види: цивільно – правовий, кримінально – правовий і адміністративно – правовий. Найрозповсюдженіший цивільно – правовий.[2, с. 799]

Цивільно-правовому захистові притаманні свої специфічні методи та засоби, які істотно різняться від існуючих в інших галузях права. Безперечно, цивільне право, як і інші галузі права, має на меті виховання громадян і юридичних осіб у дусі поваги до власності інших осіб, утримання від порушень прав власників. Ця мета досягається за допомогою спеціальних цивільно-правових методів та засобів.[3, с. 625]

Специфіка цивільно-правового захисту права власності насамперед полягає у застосуванні таких юридичних механізмів (засобів чи способів), які забезпечують, як правило, усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи. Специфіка цивільно-правового захисту права власності насамперед полягає у застосуванні таких юридичних механізмів (засобів чи способів), які забезпечують, як правило, усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи.[3, с. 624]

Захист інтелектуального права встановлений Конституцією України, чинним Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V «Захист авторського права і суміжних прав» та іншими нормативними документами.[4, с. 253]

В ХХІ столітті у період глобалізації, як ніколи зростає актуальність посилення захисту авторського права і суміжних прав. Це зумовлюється двома основними чинниками:

1) перший чинник полягає у тому, що інтенсивно зростає вартість об'єктів авторського права і суміжних прав, неправомірним відтворенням яких можна одержати значні доходи;

2) другий чинник зумовлений появою нових технологій відтворення і використання охоронюваних законом об'єктів.

Отже, цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності набуває неабиякого значення, тому що у зв'язку зі швидким розвитком сучасних інформаційних технологій, з'являється ще більша можливість порушення прав у таких обсягах, що були неможливі раніше. Однак, слід зауважити, що істотним недоліком системи захисту прав інтелектуальної власності є її занадто низька ефективність. Ця проблема ускладнюється тим, що неправомірні дії, стосовно прав інтелектуальної власності, часто залишаються поза контролем відповідних органів, що в свою чергу знижує авторитетність нашої країни серед інших.

Список використаних джерел

1. Дахно І. Право інтелектуальної власності : Навчальний посібник / І.І. Дахно; Ред. В.М. Куценко.-К.: Либідь, 2002. -199 с.
2. Законодавство про інтелектуальну діяльність: Збірник нормативних актів. - К.: Юрінком Інтер, 2000. - 798 с.
3. Підпригора О.А., Святоцький О.Д. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К.: Видав. дім «Ін Юре», 2002. –624 с.
4. Роїна О.М. Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база, 2-е видання / О.М. Роїна. – К.: КНТ, 2005. – 253с.

Крицька О.О. студентка 2 курсу
юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України науковий керівник:
Горіславська І. В. к.ю.н., доцент
кафедри цивільного та
господарського права Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Медичний туризм з'явився порівняно недавно, але вже є одним з найпопулярніших видів туризму. Він поєднує в собі відразу кілька напрямків: відпочинок, оздоровлення, лікування. Медичний туризм – це подорож людей у своїй країні або за її межі з метою отримати той чи інший вид медичних послуг високого рівня за доступною ціною.

Відповідно до ст.11 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ права і обов'язки в сфері охорони здоров'я іноземних громадян та осіб без громадянства, які тимчасово перебувають на території України, визначаються вітчизняним законодавством і відповідними міжнародними договорами. А відповідно до ст.79 цього Закону Україна є учасником міжнародного співробітництва в галузі охорони здоров'я, членом Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та інших міжнародних організацій [1].

Відповідно до своїх міжнародно-правовим зобов'язанням Україна:

- бере участь в реалізації міжнародних програм охорони здоров'я;
- здійснює обмін екологічною і медичною інформацією;
- сприяє професійним та науковим контактам працівників охорони здоров'я, обміні прогресивними методами і технологіями, експорту та імпорту медичного обладнання;

Відповідно до ст.4. Закону України «Про туризм» від 15 вересня 1995 № 324/95-ВР до міжнародного туризму належить в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території [2]. Залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх цілей або інших ознак виділяють такий вид туризму, як лікувально-оздоровчий.

Дяльність в сфері в'їзного туризму крім Закону України «Про туризм» [2], регулюється також:

- Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р №959-ХІІ [3];
- Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р №1775-ІІІ [4];
- наказом Міністерства Інфраструктури України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» від 10 липня 2013 р №465 (zareєстровано в Мін'юсті України 30 липня 2013 р №1275 / 23807) [5] та іншими нормативно-правовими актами.

В даний час вже сформувався глобальний ринок медичних послуг зі своєю інфраструктурою в сфері медичних подорожей. Навіть в умовах фінансової кризи медичний туризм має все більший вплив на національні системи охорони здоров'я і діяльність страхових компаній, які все частіше вважають за краще оплачувати лікування клієнтів в закордонних клініках.

Медичний туризм породив нову концепцію сучасної охорони здоров'я. Девіз медицини ХХІ століття - «Пацієнти без кордонів!». Основною небезпекою медичного туризму є можливість заразитися інфекціями, специфічними для країни, в якій проходить лікування. Так, наприклад, бактерії з геном blaNDM-1 були занесені до Великобританії і США з Індії та Пакистану. Також існує небезпека поширення нових штамів COVID-19, що несе в собі значні ризики для медичної сфери України. Є й інші негативні риси медичного туризму: не кожен вирішить пролетіти значну відстань, освоїти незнайому культуру і зіткнутися з новим світом навколо.

Отже, слабкою стороною медичного туризму є рівень юридичного захисту від різних видів медичної недбалості, а також місцеві епідемії хвороб. Але на Заході медичний туризм вже давно зарекомендував себе як фінансово перспективний сектор туристичного бізнесу. В Україні інтерес до нього тільки формується. «Тури за здоров'ям» користуються все більшою популярністю в Україні, тому це питання потребує більш пильної уваги законотворця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я (Закон України) №4004-ХІІ (2021). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
2. Про туризм (Закон України) №324/95-ВР (2021). Вилучено з: https://tourlib.net/zakon/pro_turyzm.htm.
3. Про зовнішньоекономічну діяльність (Закон України) № 959-ХІІ (2021). Вилучено з: https://tourlib.net/zakon/pro_zed.htm.
4. Про ліцензування питань комерційної торгівлі видів господарської діяльності (Закон України) №222-VIII (2021). Вилучено з: https://tourlib.net/zakon/pro_licenz.htm.
5. Про погодження матеріалів Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності (Наказ Міністерства інфраструктури України) №991-2015-п (2021). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1275-13>

Голуб Д. А. студентка 3 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів та природокористування країни

Науковий керівник: Горіславська І. В. к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету Національний університет біоресурсів та природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Законодавець у Цивільному кодексі, розташовуючи норми, що регулюють спадкування за заповітом, першими серед видів спадкування, тим самим констатує пріоритет, який надається ним цьому виду спадкування за ст. 1217 ЦК України.[1] Але виходячи із аналізу цих норм вважати волю спадкодавця вищою ніж закон немає підстав, оскільки воля спадкодавця буде дійсною доти, доки вона не суперечитиме закону. Це положення можна визначити як основний принцип спадкування за заповітом.[2]

Якщо фізична особа склала заповіт, таким чином розпорядившись своєю власністю на випадок смерті, і не скасувала його, то у разі її смерті спадкування здійснюється за заповітом, який є останньою волею спадкодавця. Спадкування за заповітом поставлене, серед видів спадкування, на перше місце відповідно до домінанти пріоритетності волі особи.[1] Це

підтверджується статтею 1223 ЦК України, яка залишає право на спадкування спадкоємцям за законом лише за відсутності заповіту або повного чи часткового визнання заповіту недійсним, неприйняття (відмови) спадщини спадкоємцем за заповітом, усунення від права на спадкування спадкоємця за заповітом, неохоплення заповітом усієї спадщини. [3]

Також Цивільним кодексом України передбачено такий вид як Секретний заповіт, тобто це заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом[1].

Відповідно до ст. 1249 Цивільного Кодексу України [1] та Наказу Міністерства юстиції України Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 р., можна виділити наступний порядок посвідчення секретного заповіту:

1. Секретний заповіт подається нотаріусу особою, що його склала, у заклеєному конверті. На конверті має бути особистий підпис заповідача. Якщо підпис на конверті проставлений заповідачем не в присутності нотаріуса, заповідач повинен особисто підтвердити, що підпис на конверті зроблений ним.
2. Нотаріус ставить на конверті, у якому міститься секретний заповіт, посвідчуваний напис про посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту, скріплює його печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує. На конверті вказуються персональні дані, такі як: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження заповідача і дата прийняття на зберігання цього заповіту.
3. Секретний заповіт приймається нотаріусом на зберігання без складання опису. Недотримання вимог зберігання заповіту є підставою для визнання його недійсним.[4]

Певною особливістю спадкування за заповітом є положення про те, що заповідач сам особисто визначає своїх правонаступників і майбутні їхні права щодо розпорядження визначеною частиною спадщини. Саме тому такому волевиявленню слід надавати певні переваги. Тут треба мати на увазі, що заповідач потенційно може помилитись в особі спадкоємця, але це буде його особистою помилкою, а не законодавчою.[2]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Фурса С.Я., Спадкове право (Нотаріат.Адвокатура. Суд), Практичний довідник, , 2013р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://meگو.info/матеріал/спадкове-право-нотаріатадвокатура-суд-практичний-довідник-фурса-ся-2009р>
3. Павлова Людмила Миколаївна, Директор Департаменту у справах цивільного стану громадян та нотаріату Міністерства юстиції України,

- Спадкування за новим Цивільним кодексом України, [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_4626
4. Наказ Міністерства юстиції України Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

Ільків О. В., доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

ПРИПИНЕННЯ РЕЧОВИХ ВІДНОСИН ЩОДО ЧУЖОГО МАЙНА

Особливістю речових правовідносин для речей як об'єктів цивільних правовідносин є те, що вони встановлюють правовідносини статичного характеру з приводу розподілу і привласнення суб'єктами цивільних правовідносин речей шляхом наділення суб'єктів відповідними правами на такі блага і способами захисту їх прав у разі порушення. Тим самим речові правовідносини є основою для існування інших, у першу чергу таких, як зобов'язальні і договірні відносини, в яких речі також виступають об'єктом і забезпечують уже їх оборот (динаміку цивільних правовідносин).

Як зазначає А.В. Коструба, механізм правоприпинення є невід'ємною частиною механізму правового регулювання, оскільки реалізація прав та обов'язків сторін і повне «вичерпування змісту правовідносин» спричиняє наслідок у вигляді їх припинення, у зв'язку з чим можна стверджувати, що завершальним етапом і, умовно кажучи, індикатором досягнення мети правового регулювання є функціонування механізму правоприпинення і його логічне завершення у формі спричинення наслідків, які проявляються у припиненні прав, обов'язків або правовідносин. Зважаючи на приведене, правоприпинення можна розглядати, як завершальний етап дії механізму правового регулювання та як наслідки, до яких він приводить. По суті, юридичними наслідками дії механізму правоприпинення є призначення окремих прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин або правовідносин в цілому. [1, с. 50 – 51]

Певною мірою, такий висновок стосується підстав припинення речових відносин. Останні мають місце у разі настання юридичних фактів в основі яких лежать обставини, з припиненням яких наслідком є

відсутність правового зв'язку, змістом якого є права та обов'язки їх учасників. Питання ускладнюється й тим, що підстави виникнення і припинення речових відносин в значній мірі залежать від особливостей об'єкта, речових правовідносин і цілей їх використання. В залежності від виду речових прав на чужі речі буде визначатися їх правовий режим. Речові відносини можуть припинятися також, у випадках передбачених нормою закону. Окрім закону нормативний характер мають положення підзаконних актів та адміністративно-розпорядчі акти органів державної влади та місцевого самоврядування індивідуального характеру.

Таким чином, речові відносини можуть припинятися на підставі прямої вказівки положень закону. Загалом це відповідає приписам ч. 3 ст. 11 Цивільного кодексу України, згідно з якими цивільні права та обов'язки можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства.[2] Можна дійти до висновку, що у разі настання обставини, передбаченою гіпотезою правової норми, її можна розглядати як юридичний факт, з яким пов'язується припинення речових відносин. Проблема полягає в специфіці трактування підстав припинення речових прав в різних актах законодавства.

Особливість речових прав на чуже майно полягає в тому, що не всі вони виникають на підставі договору. Речові права на чуже майно можуть виникати на основі приписів закону, рішення суду, заповіту, рішення органу державної влади або органів місцевого самоврядування. Відмову від користування чужою власністю слід розглядувати як суб'єктивне речове право будь-якого суб'єкта речових прав, якому надане зазначене цивільне право.

Припинення користування речовими правами, які виникли на підставі договору, повинно здійснюватися в порядку встановленому для договірних зобов'язань з врахуванням норм речового права. Наведене вище свідчить про змішану правову природу речових відносин, які виникають, регулюються і припиняються, крім норм речового права, умовами договорів, на підставі яких вони виникають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коструба А.В. Юридичні факти в механізмі правоприпинення цивільних правовідносин: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 376 с.
2. Цивільний кодекс України (2003): Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461

**Сопов О. , студент другого (магістерського рівня)
вищої освіти спеціальності 081 Право
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка
Науковий керівник: Трошкіна К. Є., кандидат
юридичних наук, доцент старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного
права Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка**

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

В Україні за роки незалежності створено достатньо дієву державну систему правової охорони інтелектуальної власності. Зокрема, сформовано нормативно-правову базу, що в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам, розбудовано відповідну інфраструктуру, запроваджено механізми реалізації правових норм. Проте плагіат сьогодні є надзвичайно поширеним явищем у літературі, мистецтві та особливо у науці й освіті, що складає у сучасних умовах важливу національну та наднаціональну проблему.

Від ефективності захисту прав інтелектуальної власності, який забезпечується в державі, багато в чому залежить не лише розвиток творчого, інтелектуального потенціалу громадян, а й визнання країни повноправним учасником міжнародного ринку інтелектуальної власності.

Актуальним питанням охорони та захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі й від плагіату, присвятили свої дослідження такі вчені, як: Т.Вахонєва, О.Жилінкова, О.Кохановська, О.Мельник, О.Підпригора, О.Орлюк, І.Петренко, Г.Ульянова, О.Харитонова, Р.Шишка, О.Штефан та ін.

Незважаючи на загальноживаність та загальновідомість терміна «плагіат», у науковій доктрині не сформовано єдиного підходу до визначення поняття та сутнісних ознак плагіату як порушення прав інтелектуальної власності.

Термін «плагіат» можна застосовується як правило лише щодо об'єктів авторського права, виходячи із визначення, яке міститься у законодавстві, стосовно ж інших об'єктів інтелектуальної власності цей термін не використовується. Так, Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792- XII [1], як основний нормативний акт України, що забезпечує державну охорону інтелектуальної власності, у статті 50 пункті в зазначає: «плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору».

Визначення плагіату (щоправда академічного) містить і в Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., це «оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів

власного дослідження та/або відтворенню опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання» [2].

Виходячи з різних джерел, можна навести різні визначення плагіату. Так, плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [3, с. 796-797]. Плагіат – вид порушення прав автора або винахідника, який полягає у незаконному використанні під своїм ім'ям чужого твору (наукового, літературного, музичного) або винаходу, раціоналізаторської пропозиції (повністю або частково) без вказівки джерела запозичення [4, с. 601]. Під плагіатом розуміють умисні дії по незаконному привласненню авторства на чужий твір літератури, мистецтва або науки, що тягнуть за собою настання юридичної відповідальності. Плагіат можна також визначити твори, які дозволено вільно використовувати, однак вони використовуються неналежно, без зазначення імені автора й джерела запозичення.

У зарубіжних виданнях плагіат переважно визначається як неправомірне привласнення твору, його частини або ідеї іншого автора. Плагіат – це використання чужих опублікованих або неопублікованих ідей або слів (або іншої інтелектуальної власності) без зазначення авторства, отримання дозволу та представлення їх як нових та оригінальних, а не як отриманих з існуючих джерел. Завдання та мета плагіату – ввести в оману читачів щодо внеску плагіатора. Цей термін застосовується незалежно від того, чи взяті ці ідеї чи слова з рефератів, заявок на отримання дослідницьких грантів, заявок до етичного контрольного комітету, матеріалів, опублікованих в будь-якому виді (друкованому, електронному) або неопублікованих [5].

У ЄС та більшості його держав-членів термін «плагіат» не знайшов свого закріплення на рівні відповідних нормативних актів. Традиційно плагіат розуміють як різновид порушень авторських прав і/чи підробку. Так, цивільне законодавство Франції використовує правовий термін *la contrefaçon* (підробка, контрафакт, фальсифікація), що визначається ст. L. 335-3 Кодексу інтелектуальної власності як «будь-яке відтворення, демонстрування чи розповсюдження будь-якими засобами охоронюваного інтелектуального твору з порушенням авторських прав» [6].

У країнах англо-саксонської системи права плагіатом вважають відсутність посилання або неповне посилання (*misquoting*), а також, так званий, автоплагіат *selfplagiarism/recycling fraud/slice and diceplagiarism*. У континентальній правовій традиції розрізняють відвертий плагіат (*le plagiat grossier*) і приховане запозичення (*le démarquage*).

Отже, поняття плагіату на достатньому рівні визначено на законодавчому рівні, але зміст його залишається розпливчастим. Проблема плагіату не така проста й однозначна, оскільки не завжди можна відрізнити плагіат від інших суміжних з ним понять. Законодавство України в сфері інтелектуальної власності створювалося в умовах її незалежності, майже з чистого аркуша, тому воно не позбавлене окремих істотних недоліків,

прогалин, суперечливих положень, деякі норми не узгоджені між собою тощо. Часто використання плагіату має ненавмисний характер, особливо в умовах розвиненого інформаційного суспільства, коли обмін інформацією відбувається за допомогою різних джерел, основним з яких є інтернет, який надає необмежений доступ до майже всіх можливих ресурсів, серед яких і останні напрацювання, нові ідеї розвитку тієї чи іншої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Большая Советская энциклопедия: в 30 томах / гл. ред. А.М.Прохоров. [изд. 3-е]. М.: Советская энциклопедия, 1975. Т. 19.
4. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. в 82 основ. и 4 допол. полутомах. СПб, 1898. Т. XXIII, кн. 48. 961 с. URL: <http://www.cultinfo.ru/fulltext/1/001/007/121/>
5. Publication Ethics Policies for Medical Journals URL: <http://www.wame.org/resources/publication-ethics-policies-for-medical-journals#misconduct>
6. Code de la propriete intellectuelle Version consolidee au 1 juillet 2017.

Нанюк Ю. студентка 1курсу юридичного факультету, **Національний університет біоресурсів і природокористування України**
Науковий керівник: **Канарик Ю. С., к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету, Національний університет біоресурсів та природокористування України**

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

В античному світі жінки ніколи не були рівноправними з чоловіками, Стародавній Рим не є виключенням, а тому правове становище жінки було обмеженим. Над цим питанням працювало багато вчених, а саме: Вовк В.М., Малютіна І. П., Лапустин Б. С., Дашковська О. Р., Гуревич Д., Шленчак Д. А., та інші.

У Римі жінки не мали громадянських прав і були формально відсторонені від участі в державних справах. Їхнє становище не було таким приниженим, як в Греції. Римлянки користувалися відносною свободою – могли з'являтися в суспільстві, їздити в гості, відвідувати прийоми. Що стосується сімейного життя, то їм не загрожувало самотництво на жіночій половині будинку – в Римі не існувало подібного поняття. Звичайним була участь римських жінок у суспільному житті. Вони створювали свої жіночі об'єднання (наприклад, в Тускулі, в Медіолані), влаштовували збори, обговорювали хвилюючі їх теми [4, с. 32].

Римська громадянка, як суб'єкт права, характеризувалася тими ж ознаками, що і чоловіки -громадяни (місце проживання, соціальне становище, статус свободи). Умови на буття римського громадянства були однаковими як для чоловіків, так і для жінок: народження в законному римському шлюбі, успадкування громадянства від незаміжньої матері, або матері, яка перебуває у незаконному шлюбі тощо. Це ж стосується і виникнення правоздатності у конкретного індивіда – в момент народження. У Стародавньому Римі існувала чітка система символів, яка дозволяла точно встановлювати правове становище індивіда. Одним з таких яскравих символів був одяг. Вільні римські громадянки відрізнялися від жінок інших громадських категорій тим, що мали право носити спеціальний одяг, так званий офіційний, який прямо вказував на їхнє громадянство. Жіночий офіційний одяг був представлений стрілою (довгою і широкою тунікою, двічі підпоясаною – під грудьми і нижче талії, який засвідчував приналежність жінки до римської громадянської общини, її становище дружини і матері [5, с. 86].

Не відмовляючи жінці у правоздатності, римське право разом з тим обмежує її у дієздатності. Давньоримська традиція замикає жінку в межах фамілії, де проходило все її життя, яке суттєво відрізняється від життя чоловіка за родом занять, об'єктом праці, дозвіллям, нормами поведінки. Цю відмінність тонко помітив Колумена в I ст. до. н.е.: «Домашній труд був долею матрони, тому що батьки сімейств повертаються до домашніх пенат, від громадської діяльності, відклавши всі турботи, як для відпочинку» [1, с. 71].

Водночас високий статус дружини в шлюбі і в домі як матері (*domus*) означувався почесним званням *mater familias*. Мати сімейства, як зазначалося вище, називалася матроною і користувалася повагою: діти слухались матерів не менше, ніж батьків. На вулиці чоловіки поступалися їм дорогою, на їх похоронах виголошувалися хвалебні промови як на похоронах магістратів. Більше від інших шанувалися матрони, які мали одного чоловіка і свій храм патриціанської цнотливості [2, с. 112].

Жінка разом з чоловіком управляла майном та будинком. «Весь час дружина суперничала з чоловіком у діяльності і старанності, намагаючись примножити своєю пильністю і турботами багатство родини. Між подружжям не було нічого, щоб розглядалося як окрема власність того чи

іншого, все майно було спільним, і зусилля родини були спрямовані тільки на загальну користь господарства”.

Дружина була хазяйкою всього, чим володів її чоловік. Плутарх відзначав: “Скрізь чоловіки управляють жінками, а нами, які керують всім світом, управляють жінки”. Особливої уваги заслуговує і той факт, що давньоримські жінки не були куртизанками. Вони завжди були вірними дружинами, відданими матерями, їх велич полягав не порушній вірності своїм обов’язкам і чеснотам своєї статі. Позашлюбом жінка перебувала під владою батька або опікуна, влада якого була абсолютною. Всі члени давньоримської родини являли собою одну юридичну особу, верховним представником якої був батько. Причому необхідно відзначити, що римське право надавало жінці рівні можливості успадкування. Опіка над жінкою мала охоронну функцію з метою збереження родинного майна. За певних обставин, після розірвання шлюбу, чоловік був зобов’язаний повернути в повному обсязі майно дружини в родину її батька [3, с. 8–9].

Вилученість жіноцтва зі сфери публічно-правових відносин є найбільш повною та очевидною: жінки були позбавлені можливості брати участь у правотворчості. На думку відомого італійського дослідника римського права Л.Пеппе, усунення жінок зі сфери публічного права і від займання високих державних посад, подібно до «невидимості» рабів у публічному праві, пояснювалося звичаями, а не природою, або психологічними особливостями жінок [6, с. 99]. Жінки, не володіючи політичними правами, не мали й офіційного імені: вони носили те ім’я, яке їм присвоювалося у побуті, з приєднанням у родовому відмінку імені батька або чоловіка, під владою якого жінка перебувала, тобто дочка або дружина такого-то[6, с. 99].

Отже, можна дійти висновку, що правове становище жінок у Стародавньому Римі певною мірою обумовлювалося її роллю в суспільстві. Воно було обмежене, яку побуті, такі правових відносинах. Римське право надавало більшість прав чоловікам, внаслідок чого, жінка підпадала під вплив чоловіка. Але навіть наявність незначних прав у жінок, давало їм можливість здійснювати свою правосуб’єктність та боротися за її розширення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Б.С. Женщины в ремесленных мастерских Помпеи / Б.С. Лапустин // Быт и история в Античности. — М. : Наука, 1988. — 272 с.
2. Див.: римские выражения / Авт.- сост. Ю. Цыбульник. — М.: ООО, „Издательство АСТ” ;Харьков „Фолио”, 2003. — 830 с.
3. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / Упорядники О. М. Руднева, О. Р. Дашковська; наук. Ред. А.П. Гетьман. — Харків: Право, 2000. —196 с.

4. Малютіна І.П. Категорія «жінка» в публічному і приватному праві Стародавнього Риму /І.П.Малютіна //Юридична наука. –2013. –№ 3. – С. 28-34. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_3_5

5. Шленчак Д. Правовое положение женщин в древнем мире /Д.Шленчак. М.: изд-во мгу, 2006. – 366 с.

6. Peppe L. Posizione giurudica e ruolo sociale della donna romana in eta republican /L. Peppe. —Milano : Giuffre, 1984. —182 с.

**Онацко З. курсант 4 курсу
факультету №1 ІФПНЦ,
Львівського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Курило Т. В.
к.ю.н., доцент, професор кафедри
теорії, конституційного та
приватного права Львівського
державного університету внутрішніх
справ**

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.[1]

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.[1]

На нашу думку, реклама є складним та суперечливим поняттям, оскільки з однієї сторони вона сприятливо впливає на економіку, оскільки вона сприяє росту економіки, капіталовкладень, збільшенню числа робочих місць зокрема надання робочих місць таким категоріям осіб які внаслідок різних життєвих та вроджених вад не можуть повноцінно надавати послуги в іншому вигляді, підтримує конкуренцію, також важливим є факт інформування споживачів та розширення ринку для нових товарів.[2] З іншої сторони, вона призводить до виснаження ресурсів, можливе створення бар'єрів для вступу на ринок, протидіє конкуренції здійснюючи дії, які негативно впливають на розвиток надання послуги в іншій сфері, у чому виявляються негативні властивості реклами.

Реклама - інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару.[2]

Як відомо основними принципами рекламної діяльності є: законність, точність, достовірність, використання форм та засобів які не завдають споживачеві реклами моральної, фізичної або психічної шкоди, тому реклама не повинна підривати довіру суспільства до реклами та повинна бути здійсненою відповідно до принципів добросовісної конкуренції, реклама не повинна містити інформації або зображення, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності, але вище наведене порушення, того, що реклама не повинна містити інформацію та зображення, які порушують моральні, етичні та інші норми часто не дотримується, так як не контролюється відповідними державними органами та їх уповноваженими особами.[3] Реклама яка спрямована на дітей , та реклама в якій беруть участь діти повинна бути особливим чином захищеною державою або її уповноваженими органами та уникати всього того, що може зашкодити інтересам дітей, поважати їхню фізичну, розумову та моральну індивідуалізацію, якщо говорити про таку рекламу в Україні то виникає особлива проблема в її вирішенні та захищенні як з боку державних органів та їх уповноважених осіб так і з боку самих батьків, педагогів та психологів у школах де навчаються діти, адже діти останніми роками підпадають під реклами різних інтернет груп, бесід після вступу в які обговорюються проблеми в сім'ї , непорозуміння з батьками та близькими , непорозуміння з друзями та однолітками і для їх вирішення адміністраторами груп ставляться певні вимоги які дитина повинна виконати, виконання таких умов часто та в більшості випадків закінчується фатально, тобто смертю внаслідок здійснення стрибка з даху будинку чи вікна квартири, також внаслідок перерізання вен під струмом води або в іншому вигляді.

Практично будь-яка рекламна інформація, що відповідає нормам і принципам міжнародного законодавства про рекламу, може знайти свій захист у Європейському суді з прав людини, лише у тому випадку, коли особа права якої було порушено використає всі можливі внутрішньодержавні засоби юридичного захисту своїх основоположних прав і свобод і лише протягом шести місяців з дати винесення остаточного рішення. Європейський суд є наднаціональною міжнародною судовою установою , яка розглядає скарги осіб щодо порушення їхніх прав державами – сторонами конвенції.[4]

Відносини, що виникають у зв'язку із порівняльною рекламою, в Україні врегульовані не в повній мірі, хоча такі правовідносини регулюються законодавством України про захист від недобросовісної конкуренції.[2] Порівняльна реклама з одного боку, може бути досить ефективною, а з іншого –досить небезпечним інструментом, оскільки вона, як правило, позитивно впливає на рівень реалізації товарів та послуг суб'єкта, який її використовує, але й може негативно вплинути на рівень реалізації товарів та

послуг конкурента.[2] Водночас виникає багато юридичних питань, чітких відповідей на які українське законодавство прямо не дає.

Проблема аморальної реклами є дуже серйозною вона може зруйнувати мораль суспільства, адже під її впливом знищуються такі одвічні цінності, як добро, краса, вірність, кохання. І якщо дорослі ще можуть захистити свою свідомість від такого типу негативної інформації, то діти й підлітки всмоктують її в себе, як губка, є наукові підтвердження того, що аморальна реклама, в тому числі сексуальна, уповільнює розвиток інтелекту.[5]

Враховуючи складну ситуацію, що склалася в духовно-моральній сфері українського суспільства: відсутність усталеної системи моральних принципів, суттєвий вплив на свідомість громадян неякісних зразків існуючої соціальної реклами – актуальною є потреба в активізації зусиль, що цілеспрямовані на розвиток духовності, загальнолюдських цінностей та формування здорового способу життя.[5]

Цю активізацію можливо досягнути внаслідок використання соціальної реклами – яка просуватиме високу мораль та принципи, добрі традиції та цінності, дбайливе ставлення до природи, екологічну та особисту безпеку, боротися з алкоголізмом, наркоманією, тютюно палінням, насильством та жорстокістю, утверджувати гармонію людського співжиття, що пов'язане зі зміною моделі людської поведінки.[6]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про Рекламу»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами» від 29 грудня 2003 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF#Text>
4. Закон України «Про інформацію»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
5. Закон України «Про захист суспільної моралі»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
6. Ромат Є. Проблеми державного управління рекламою в Україні. Державне регулювання відносин у галузі реклами: проблеми та перспективи. За матеріалами Круглого столу 11 січня 2007 року. К.: Інститут Конкурентного Суспільства, 2007. 192с. С.19-22

**Федейко Р. курсант 2 курсу факультету
№1ПФПП, Львівський державний
університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Курило Т. В. к.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії,
конституційного та приватного права
Львівський державний університет
внутрішніх справ.**

ЗАХИСТ ПРАВ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В сучасній судовій практиці стають поширеними цивільні справи, у яких прямо чи опосередковано розглядаються інтереси малолітніх та неповнолітніх і які, відповідно, повинні привертати особливу увагу суспільства і держави. Ця проблема є актуальною, тому що малолітні та неповнолітні особи, з огляду на свої права та можливості самозахисту, є одними із найбільш вразливих категорій населення в Україні.

Згідно зі статтею 6 Сімейного Кодексу України «Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.» [1].

Згідно з чинним законодавством, «неповнолітні особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також особи, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом.» [2]. Тобто такі особи за наявності правових підстав можуть стати суб'єктами цивільних правовідносин.

Згідно із процесуальним законодавством на цей час існують три основні форми участі неповнолітніх в цивільному судочинстві під час розгляду справ, у яких захищаються їх права, свободи та інтереси:

1) якщо відбувається розгляд справи про права малолітніх, вони не можуть самостійно здійснювати захист. Їхніми законними представниками, згідно із Цивільним кодексом України, є батьки чи інші законні представники [3];

2) неповнолітні віком від чотирнадцяти років можуть брати участь в справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь нарівні з законними представниками;

3) у деяких випадках, передбачених законом, неповнолітні мають право на самостійний захист своїх прав та інтересів в суді.

І хоча неповнолітні за законом можуть самостійно здійснювати захист своїх інтересів, відповідно до преамбули Конвенції про права дитини, «дитина, внаслідок її фізичної та розумової незрілості, потребує спеціальної охорони й піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження» [4], тому держава повинна посилено розвивати правовий захист неповнолітніх у суді.

В першу чергу, під час цивільного процесу неповнолітньому повинні бути повідомлені його процесуальні права, встановлені статтею 43 ЦПК, а також особливі права неповнолітніх, встановлені статтею 45 ЦПК [2].

Окрім цього, існують різні форми, засоби та способи захисту цивільних прав неповнолітніх громадян. В першу чергу це юрисдикційна форма захисту, яка виконується уповноваженими державою органами – суд, Президент України, органи державної та місцевої влади, нотаріуси. Їхня діяльність спрямована на захист порушених прав та інтересів [5].

Важливу роль в захисті цивільних прав малолітніх і неповнолітніх осіб відіграють органи опіки та піклування. Відповідно до чинного законодавства України, у захисті прав дітей вони можуть брати наступну участь:

- 1.самостійне прийняття рішень у межах своєї компетенції, включаючи згоду на будь-які дії;
2. направлення відповідних вимог до суду в порядку позовного провадження;
3. участь у судовому розгляді [6].

Однак, у законодавстві майже не передбачено можливості правового самозахисту малолітніх та неповнолітніх у випадку, якщо батьки чи особи, що їх замінюють, порушують права дитини. Оскільки, як вказано вище, неповнолітні можуть здійснювати самостійний захист лише у певних випадках, передбачених законом, а малолітні взагалі не мають такої можливості, вони не можуть самостійно виступити проти своїх батьків, навіть у випадку якщо на те є законні підстави.

Тому, на нашу думку, держава повинна розвивати норми й закони, які дозволяють малолітнім і неповнолітнім здійснювати правовий самозахист в цивільних відносинах, або надавати їм законного представника, який буде виступати як їх захист в суді.

Таким чином, захист цивільних прав неповнолітніх та малолітніх осіб потребує удосконалення відповідно до умов сучасного суспільства. Захист прав цих осіб законними представниками, в першу чергу батьками, а також органами опіки чи уповноважених державою органів є достатньо розвинутим, однак у законодавстві не передбачено можливості для неповнолітніх і малолітніх громадян самостійно захищати свої права, і ця проблема потребує термінового вирішення для забезпечення повноцінного правового захисту усіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 7. Ст. 70.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Конвенція про права дитини // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 13. Ст. 145.
5. Гражданское право. В 4 томах. Том 1.Общая часть [текст] / Под. ред. Е. А. Суханова. М., 2007. – Ст. 720.
6. Цивільне право України. Академічний курс : підручник. У 2 т. [текст] / за заг. ред. Я. М. Шевченко. К. : Ін юре, 2003. Ст. 21.

**Надурак В. курсант 2 курсу факультету №1
ШФПП, Львівський державний
університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Курило Т. В. к.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії,
конституційного та приватного права
Львівський державний університет
внутрішніх справ.**

ОСОБЛИВОСТІ МАЙНОВИХ ПРАВОВІДНОСИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Традиційно вважають батьківські правовідносини такими, що виникають на основі фактичного складу: народження дитини (подія), – біологічна ознака, і державна реєстрація народження органом державної реєстрації актів цивільного стану (дія), – юридична ознака [1, с. 293].

Батьківські правовідносини – це особисті немайнові та майнові права та обов'язки батьків і дітей, які виникають на підставі державної реєстрації батьківства (материнства) навіть, в окремих випадках, за відсутності кровного споріднення.

Окрему групу сімейних правовідносин становлять майнові правовідносини батьків та дітей. Майнові відносини батьків і дітей — це відносини, які виникають між ними стосовно приналежного їм майна. Слід

підкреслити, що майнові правовідносини між батьками і дітьми підлягають як сімейно-правовому, так і цивільно-правовому регулюванню, особливо у випадках управління майном або під час реалізації права власності на майно. Такі правовідносини поділяються на три види залежно від джерела набуття майна. До них, зокрема, належать правовідносини щодо майна:

- а) набутого батьками і призначеного для потреб усієї сім'ї;
- б) набутого за рахунок спільної праці чи спільних коштів батьків і дітей;
- в) майна, що набувається самими неповнолітніми на різних правових підставах.

Питання правовідносин батьків і дітей є предметом дослідження таких фахівців: І. Жилінкової, О. Калітенко, Л. Короткової, В. Гопанчука, С. Індиченка, Г. Матвєєва, В. Маслова, Л. Баранова, Т. Кійко, В. Мироненко, І. Алопій.

Кожна сім'я має певний обсяг майна, яке призначене для задоволення побутових та інших потреб її членів. О.Кудрявцев зазначав, що «майнові правовідносини між батьками і дітьми складаються із відносин з приводу взаємного утримання, що регулюються сімейним законодавством, а також майнових відносин, які є предметом регулювання цивільного права» [2, с. 28]. Цивільне законодавство визнає дитину в якості самостійного суб'єкту

права власності, оскільки надає їй право самостійно розпоряджатися належним їй майном. Проте таке самостійне розпорядження, певною мірою все ж таки обмежене, бо законом так само чітко встановлено і види правочинів, і предмет щодо якого власне і вчиняється правочин. Так, малолітні особи (до 14 років) мають лише право самостійно укладати дрібні побутові правочини. Особи у віці від 14 до 18 років мають право так само на укладення дрібного побутового правочину, також: самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією, іншими доходами за умови наявності достатніх для цього підстав; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної діяльності; самостійно укладати договір банківського вкладу та розпоряджатися внесеними на своє ім'я грошовими коштами.

Таким чином, обмеження, а точніше недостатність необхідного обсягу дієздатності, встановлені законом щодо неповнолітніх, доповнюється можливістю батьків (інших законних представників) вчиняти юридично значимі для дітей дії. Але, обмеження в сфері розпорядження майном неповнолітніх розповсюджуються в рівній мірі і на батьків, саме тоді, коли вони виступають в якості цивільно-правових представників дітей. Зокрема, батьки не мають права укладати від імені дитини договору дарування, відмовлятися від майнових прав тощо. Саме тому регулювання майнових відносин батьків і дітей спрямовано на максимальний захист прав та інтересів останніх.

Слід зауважити, що в юридичній літературі можна зустріти поділ майнових правовідносин між батьками і дітьми залежно від джерел набуття цього майна: набуте батьками і призначене для потреб усієї сім'ї; набуте за рахунок спільної праці чи спільних коштів батьків і дітей; набуте дітьми на різних правових підставах [3, с. 165].

Відповідно до ст. 180 СК України, батьки зобов'язанні утримувати дитину

до досягнення нею повноліття [4]. Утримання дитини є однаковим обов'язком, як для матері, так і для батька. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі, виходячи із інтересів дитини. Батьки можуть набувати майно в результаті укладання цивільно-правових угод, отримання спадщини тощо. Окрім роздільного майна, батьки і діти можуть мати майно, яке належить їм на праві сумісної власності. Це положення закріплено у ст. 175 СК України: майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів, належить їм на праві спільної сумісної власності. Цим правилом законодавець, по-перше, закріплює право участі дітей у господарському житті сім'ї, по-друге, допускає можливість належності суб'єктам сімейних правовідносин (батькам і дітям) майна на праві спільної сумісної власності. Батьки і діти можуть мати як спільну часткову, так і спільну сумісну власність.

Важливе значення мають договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку або квартири, що належить дитині на праві власності. Такі правочини з майном малолітньої дитини батьки вчиняють лише з дозволу органу опіки та піклування. При цьому дозвіл органу опіки та піклування на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається у разі гарантування збереження її права на житло (ст. 177 СК України) [5, с. 365-368].

Крім батьків захист майнових прав дітей здійснюється компетентними державними органами, органами місцевого самоврядування.

Отже, питання майнових правовідносин батьків і дітей є актуальним в усі часи, адже постійно виникають нові ситуації, спори, змінюються цінності, з'являються нові норми, які необхідно адаптувати до міжнародно-визнаних концепцій.

Діти завжди залишаються найуразливішою частиною населення, а значить потребують захисту, як від батьків, так і від держави. Під час здійснення майнових прав батьків і дітей враховується принцип роздільності майна та презумпція належності майна на праві власності батькам, якщо інше не встановлено судом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ромовська З. В. Українське сімейне право. К.: Правова єдність, 2009. 500с.

2. Кудрявцев О.Н. Правоотношения между родителями и детьми. Учеб. пособ. Харків. 1975. 56 с.
3. Сімейне право України: Підручник / За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. К. : Юрінком Інтер. 2004. 264 с.
4. Сімейний Кодекс України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
5. Горіславська І.В. Окремі питання правового регулювання майнових та особистих немайнових прав батьків і дітей. *Молодий вчений*. 2018. №6(2). С. 365-368.

**Криштоф Т. курсант 4 курсу факультету №1 ПФПНП, Львівський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Курило Т. В. к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії, конституційного та приватного права Львівський державний університет внутрішніх справ**

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Право спільної сумісної власності подружжя займає центральне місце у системі майнових відносин між ними. Основним тут є принцип спільності нажитого у період шлюбу майна. Юридичне закріплення цей принцип отримав ще у Сімейному кодексі УРСР 1926 р. (його повна назва - Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану Української РСР), та зберігає свою життєздатність та важливість і у нині діючому законодавстві.

Стаття 316 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) закріплює визначення права власності. А саме: правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. [1]

Взагалі, за загальним правилом, спільна власність може бути частковою або сумісною. Критерієм відмежування є визначення часток. Тому зрівнюючи часткову та сумісну спільну власність, можна сказати що вони відрізняються тим, що у сумісній - частки співвласників заздалегідь не визначені. Згідно ЦК України спільною власністю є спільна сумісна власність, яка виникає лише у передбачених законом випадках, що підкреслюється законодавчо закріпленою презумпцією спільної часткової власності.

Відповідно до статті 60 Сімейного Кодексу України (далі - СК України), що відповідає ч.3 ст.368 ЦК України та якою встановлено презумпцію спільності майна подружжя – майно, набуте подружжям під час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 57 СК України, особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто. [2]

Доцільно буде сказати, що в статті 61 СК України передбачено перелік об'єктів права спільної сумісної власності, а саме:

1) об'єктами права спільної сумісної власності подружжя можуть бути будь-які речі, за винятком тих, які виключені з цивільного обороту;

2) об'єктом права спільної сумісної власності є заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя і внесені до сімейного бюджету або внесені на його особистий рахунок у банківську (кредитну) установу;

3) якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя;

4) речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [1].

Право спільної сумісної власності як загально цивілістична категорія істотно відрізняється від права спільної часткової власності. Право спільної сумісної власності не поділене на частки, тому усі співвласники мають однакове, рівне право володіти, користуватися та розпоряджатися певним

майном. Така частка може бути виділена за домовленістю між співвласниками або у разі спору – судом. [3, с. 138]

З даного приводу С.М. Лепех зазначає, що саме з моменту реєстрації шлюбу починає діяти презумпція спільності щодо всього майна, яке набувається подружжям, окрім винятків встановлених законом [4, с. 85-96].

При розподілі спільного майна необхідно встановити частку, яку отримає кожен з подружжя, тому виникає потреба законодавчого роз'яснення та питання частки в спільній сумісній власності (статті 370, 371, 372 ЦК України, статті 64, 70 СК України). У теорії цивільного права наголошується: невизначеність частки в спільній власності, зокрема, її розміру, не означає, що такої частки взагалі немає. В разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним СК України. [1;2]договором про що наголошується у статті 70

Слід зазначити, юридичною підставою застосування певного режиму майна може бути закон держави або шлюбний договір. Іншими словами легальний та договірний режим майна. Легальний режим спільності майна подружжя передбачається законодавством Іспанії, Франції, деяких штатів США.

За шлюбним договором подружжю надається можливість урегулювати майнові відносини на свій погляд. У ньому може визначатися статус дошлюбного, шлюбного майна подружжя та його поділ у разі розлучення. В державах "сім'ї загального права" роль шлюбного договору відіграє інститут довірчої власності (траст).

Аналізуючи норми ЦК України можна сказати, що законодавець унормовує існування лише у тих випадках, коли співвласники мають можливість або постає необхідність визначити свої частки, наприклад, унаслідок розлучення, що призводить до перетворення спільної сумісної власності на спільну часткову власність. На відміну від підстав виникнення спільної часткової власності, законодавство чітко визначає випадки виникнення спільної сумісної власності. Остання вважається спільною частковою власністю, якщо іншого не передбачено законом або договором [5, с. 13-16].

Як зазначив Є.О. Суханов, «спільна власність є особливим юридичним способом закріплення одночасного володіння матеріальною цінністю не одноособово, а декільком власникам» [6, с. 95], інакше кажучи, спільна власність не є особливим видом власності.

Отже, спільне майно подружжя – це усе майно, яке набуто подружжям за час перебування у шлюбі, незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини самотійного заробітку. За таких умов без різниці, хто саме купував ту чи іншу річ, на чие ім'я одного з подружжя вона оформлена, та хто із сімейної пари заробляв кошти для придбання даного майна. До спільної сумісної власності подружжя відносяться також і будь-які доходи, отримані чоловіком чи дружиною за час шлюбу: а саме зарплати, пенсії, стипендії та інших доходи, зокрема, якщо член подружжя уклав шлюбний контракт, то гроші і будь-яке інше майно, які були одержані за цим договором, теж будуть спільною власністю подружжя. В цілому, на даний момент в законодавстві не передбачено необхідності укладення шлюбного договору, але якщо чоловік та жінка бажають такий укласти, то він має бути наданий в письмовій формі і нотаріально засвідчений. Чоловік та жінка мають рівні права стосовно майна набутого в шлюбі. Вважається, що будь-який правочин щодо такого майна, вчиняється за згодою іншого з подружжя та в інтересах подружжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний Кодекс України, станом на 1 січня 2021 р.
2. Сімейний Кодекс України, станом на 1 січня 2021 р.
3. Тичковська О.В. Правовий режим спільної власності подружжя/ *Young Scientist*/ №5.1. С. 137-141
4. Лепех С.М. Правовий режим грошей як спільного майна подружжя / С.М. Лепех // *Право України*. № 10. С. 85-96.
5. Поліщук Л. Форми права власності за законодавством України // *Віче*. 2011. № 14. С. 13-16
6. Суханов Е.А. Лекции о праве собственности / Е.А. Суханов. М., 1991. С. 165.

**Захарук В. курсант 4 курсу факультету
№1 ШФПНП, Львівський державний
університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Курило Т.В.
к.ю.н., доцент, професор кафедри
теорії, конституційного та приватного
права Львівський державний
університет внутрішніх справ**

ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ ПИТАНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДІТЬМИ – СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕННІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Для розвитку дитини в фізичному, інтелектуальному, культурному, соціальному та духовному аспектах, сім'я є природним середовищем формування такого розвитку, являється матеріальним забезпеченням дитини і несе відповідальність за створення для цього належних умов. В Україні кожного року зростає кількість дітей, які через різні причини позбавленні батьківського піклування. Так, розвиток цивілізованого суспільства ґрунтується не тільки на соціально – культурних, чи економічних засадах, а й на відношенні до дітей – сиріт та дітей, які позбавленні батьківського піклування.

Першочерговим завданням, яке ставить перед собою держава щодо влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є розвиток нових ефективних соціальних інститутів виховання таких дітей, а саме дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей.

Вирішення проблем дітей, які потребують соціального захисту, законом покладено на органи опіки та піклування. Безпосереднє виконання функцій щодо виявлення таких дітей, їх влаштування покладається на служби у справах дітей, охорони здоров'я, соціального захисту населення, у справах сім'ї та молоді, відділи (управління) освіти. Перебуваючи у постійному контакті, вони зобов'язані вживати всіх можливих заходів щодо захисту прав та інтересів дітей, які залишилися без батьківського піклування, були покинуті, виховуються у сім'ях опікунів, інтернатних закладах (у тому числі приватних), надавати допомогу органам опіки й піклування у своєчасному побутовому влаштуванні таких дітей [1].

В Україні на даний час діють такі сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування як усиновлення (або удочеріння), опіка (або піклування), прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та патронат над дитиною.

Основною формою соціальної допомоги дітям – сиротам та дітям, які залишились без піклування батьків, є соціальний патронаж – система заходів щодо підтримки умов, достатніх для забезпечення життєдіяльності дітей – сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу. Соціальний патронаж передбачає організацію постійної роботи в дитячих будинках сімейного типу, інтернатах, підбір сімей, які беруть дітей – сиріт з дитячих будинків та інтернатів на вихідні та канікули, роботу фахівців центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з дітьми – сиротами в сім'ях опікунів. Спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді надають постійну психологічну, педагогічну, інформаційну та юридичну допомогу батькам – вихователям та дітям – сиротам, які перебувають у дитячих будинках сімейного типу [2, с. 269].

Українські науковці Л. Артюшкіна та А. Полянничко розглядають категорію «соціальних сиріт» як особливу соціально – демографічну групу дітей, які формально мають батьків, але в силу соціальних, економічних, морально – психологічних та фізичних причин фактично позбавлені батьківського піклування. До них належать бездоглядні і безпритульні діти, тобто «діти вулиці» [3, с. 27].

Сім'я залишається однією з найбільш значущих соціальних цінностей для переважної більшості населення України. Тому, доцільно вважати, що для дітей, які з різних причин позбавлені сімейного середовища, цінність сім'ї буде також високою.

На думку В.В. Морозова, соціальні сироти, діти екстремальної ситуації, без сім'ї, без турботи та опіки батьків, які перебувають у постійному стресі та з недовірою ставляться до людей, зі специфічним поглядом на життя [4, с. 18-27].

Проблемним питанням залишається влаштування дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування після досягнення повноліття. Виникає проблема з отриманням житла – черга для сиріт існує, але на жаль, держава не може забезпечити всіх відповідним житлом. Проблема житла вирішується на період навчання у навчальних закладах, де існують гуртожитки.

Державне управління у сфері забезпечення прав дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, базується на комплексі засобів та заходів, спрямованих державою на захист прав сирітства, поєднанні правил та норм для нормальної життєдіяльності дітей, які з певних причин залишилися без батьківського піклування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей від 11.12.1998р. №609 V // Відомості Верховної Ради України. Дата оновлення: 09.02.2017.

2. Ноздріна О. Система державних органів соціального захисту прав дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / О. Ноздріна// Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр./ редкол. : Ю.С. Шемшученко (голов. ред.) [та ін.]. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. Вип.33. С.262-271

3. Артющкіна Л.М. Сирітство в Україні як соціально педагогічна проблема (соціально правовий аспект) : [монографія]/ Л.М. Артющкіна.

4. Морозов В.В. Проблеми сирітства в дзеркалі педагогіки буття / В. Морозов// *Соціальна педагогіка*/ Навч.-практ. журн. для соц. Працівників і педагогів. 2013. №1. с. 18-27.

Бобко М.В. студент 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Панькова Л. О. к. ю. н., доцент кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

КЛАСИФІКАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Публічні договори об'єднують низку угод, які характеризуються своєю множинністю, відрізняються один від одного предметами, умовами, строками та специфічними рисами. Разом із тим, цивільне законодавство не закріплює чіткого переліку зазначених видів договорів, натомість у його приписах містяться лише окремі вказівки які саме угоди можна вважати публічними.

Серед усіх видів публічних договорів лише деякі закріплено в чинному цивільному законодавстві, а інша частина знайшла відображення в різних актах

цивільного законодавства. Це не дає єдиного розуміння змісту кожного окремого

публічного договору, його суттєвих умов і процедури укладення, що впливає на процеси їх виконання та притягнення до відповідальності у разі порушення чи невиконання умов договору. проведення класифікації публічних договорів на підставі вироблених критеріїв дасть змогу охопити найповніший їх перелік, визначити особливості щодо предмету, суб'єктів – учасників договорів, умов укладення та здійснення, а також отримати систематизовані знання про публічні договори та їх специфіку. На практиці це має сприяти підвищенню якості укладення та виконання публічних договорів шляхом чіткого визначення їх предметів і умов.

Визначення публічного договору закріплено в ч. 1 ст. 633 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України): «публічним є договір, в якому одна сторона – підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо)» [1]. З зазначеного визначення випливає декілька особливостей такого виду договорів: по-перше, наявність обов'язкової сторони – учасника договору, який є суб'єктом підприємництва; по-друге, продаж товарів або надання послуг вказаний суб'єкт повинен здійснити на адресу кожної особи, яка до неї звернеться, без будь-яких переваг, окрім законодавчо-визначених пільг; по-третє, умови публічного договору повинні бути однаковими для всіх суб'єктів – покупців товарів або споживачів послуг; по-четверте, суб'єкт підприємництва не може відмовити у продажі товарів і наданні послуг, якщо у нього є об'єктивна можливість це зробити; по-п'яте, особливості укладення даного виду договорів можуть бути передбачені актами цивільного законодавства. У ЦК України прямо вказано на різновиди публічних договорів, зокрема це договори: роздрібною купівлі -продажу (ч. 2 ст. 698); прокату (ч. 3 ст. 787); побутового підряду (ч. 2 ст. 865); перевезення транспортом загального користування (ч. 2 ст. 915); зберігання (ч. 3 ст. 936); складського зберігання (ч. 2 ст. 957); про зберігання автотранспортних засобів (ч. 1 ст. 977); договір банківського вкладу (ч. 2 ст. 1058) [1]. Проведення такої класифікації вбачається неможливим без з'ясування загальнотеоретичних положень, які стосуються поділу цивільно-правових договорів. У науці цивільного права відносно видів договорів прийнято виділяти дві класифікації – загальну та спеціальну: перша впливає з розуміння договору як правочину, а тому до нього в процесі поділу застосовуються критерії прийнятні для виокремлення різних видів правочини; друга відбиває специфіку договорів, як взаємоузгоджених положень у процесі домовленості учасників (сторін), яка призводить до виникнення, зміни та припинення цивільних прав і обов'язків. У межах загальної класифікації пропонується виділяти такі види договорів: реальні та консенсуальні; відплатні та безвідплатні; абстрактні та казуальні; умовні; строкові та безстрокові; фидуціарні; біржові [2, с. 193]. Враховуючи таку класифікацію та юридичну природу публічного договору (ст. 633 ЦК України [1]), останні можна охарактеризувати як реальні, відплатні, строкові, а також такі які можуть бути як абстрактними так і казуальними, умовними та фидуціарними.

Спеціальна класифікація договорів передбачає їх поділ за такими критеріями: 1) за сукупністю прав і обов'язків сторін – учасників договору, вони поділяються на односторонні та двосторонні; односторонніми договорами називаються ті, де сторона має лише право чи обов'язок, двосторонні передбачають права та обов'язки; б) залежно від юридичної спрямованості та послідовності досягнення цілей договори поділяються на

основні і попередні; у такому випадку перші передують укладенню останніх, в яких вже чітко окреслюються права та обов'язки кожної із сторін; в) за характером підстав укладення договори поділяються на вільні, що укладаються залежно від розсуду сторін та обов'язкові, укладення яких передбачено законодавством; г) в залежності від способу укладення договори поділяються на взаємоузгоджені договори та договори приєднання; перший вид договору передбачає узгодження умов між його учасниками, в другому випадку один із учасників по-суті не впливає на умови договору, а лише приймає їх у такому вигляді в якому вони існують; г) залежно від суб'єкта який може вимагати виконання договору, останні поділяються на договори, що укладаються на користь їх учасників або третьої особи [2, с. 193–194; 3, с. 87–92]. Публічні договори тяжіють до договорів приєднання, є основними, обов'язковими, можуть бути оплатними та безоплатними, укладатись на користь безпосередньо самих учасників або на користь третьої особи. Необхідно відмітити, що не зважаючи на той факт, що обидва види класифікації мають наукове обґрунтування, вони не охоплюють усі види публічних договорів і не відображають їх специфіку.

Поряд з цим в науці цивільного права пропонуються і інші критерії класифікації договорів, наприклад «1) договори про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (купівля-продаж, поставка, контрактація, постачання енергетичних ресурсів тощо); 2) договори про передачу майна у тимчасове користування (лізинг, оренда, прокат тощо); 3) договори про виконання робіт (підрядні договори на виконання проектних робіт тощо); 4) договори про надання послуг (транспортні договори, договори зберігання, кредитний договір, страхування ризиків тощо); 5) договори про передачу результатів інтелектуальної діяльності (ліцензійні договори, договори на передачу науково-технічної продукції тощо); 6) договори про сумісну діяльність (установчий договір, угоди про науково-технічне співробітництво)» [4, с. 39–40]. Також, договори можуть поділитися на інтегровані та конгломеровані: «конгломерованими є такі, якщо в одному документі оформляються два та більше різних договорів з механічним поєднанням різнорідних частин; інтегрованими є такі, у яких є єдиний комплексний об'єкт, елементи якого містять ознаки приналежності до декількох різних договірних зобов'язань» [5, с. 5]. Слушно вбачається думка стосовно того, що «багатосторонні договори слід відрізнити від двосторонніх договорів із множинністю осіб у зобов'язанні на стороні кредитора та боржника» [6, с. 528].

Враховуючи природу публічних договорів, а також зважаючи на правила, властиві такій операції поділу понять як класифікація, вважаємо за можливе запропонувати власну класифікацію публічних договорів:

– за формою укладення: ті, що укладаються в письмовій формі та такі, що укладаються усно (на підставі усної домовленості);

- залежно від кількісного складу сторони, яка бажає отримати товар, роботу або послугу в результаті укладення публічного договору: договір, де представником такої сторони є одна особа чи дві та більше осіб;
- за категорією учасників публічного договору, що звертаються до суб'єкта підприємницької діяльності: звичайні особи та такі, що мають переваги закріплені в законодавстві у формі пільг, тобто пільгові особи;
- залежно від організаційної форми здійснення господарської діяльності комерційного характеру обов'язковим учасником публічного договору вони можуть бути поділені на такі, що укладаються від імені: фізичної особи підприємця чи юридичної особи;
- за характером зобов'язання передбаченим публічним договором, останні поділяються на договори про: продаж товарів; виконання робіт; надання послуг;
- залежно від змісту публічного договору: договір роздрібної купівлі-продажу; договір прокату; договір побутового підряду; договір перевезення транспортом загального користування; договір зберігання; договір складського зберігання; договір про зберігання автотранспортних засобів; договір банківського вкладу;
- залежно від мети укладення публічні договори поділяються на такі, що мають на меті отримання: товарів або послуг.

Вищенаведена класифікація публічних договорів, безумовно, не є вичерпною, натомість маємо думку, що вона може стати певним фундаментом для проведення подальшої систематизації та класифікації публічних договорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Килимник І. І., Бровдій А. М., Кутоманов Д. Є. Цивільне право України : навч. посіб. Харків : ХНУМГ, 2014. 225 с.
3. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2004. Т. 2. 552 с.
4. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 120 с.
5. Ойгензихт В. А. Нетипичные договоры в гражданском праве : учеб. пособие. Душанбе, 1984. 128 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / Ю. Б. Бек,

Й. Г. Богдан, Л. В. Григоровська та ін. ; за заг. ред. В. М. Коссака. Київ : Істина, 2008.

Труш А. магістрантка I курсу історико-юридичного факультету Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
науковий керівник: Городецька І. А. – д.ю.н., професор, професор кафедри політології, права та філософії історико-юридичного факультету Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПАДКУВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ЧАСТКИ У СПАДКУ

Немає сумніву, що питання, котрі стосуються теми спадкування завжди були і залишаються актуальними, адже більшість громадян тим чи іншим чином хоча б раз, але все ж мали справу із спадковим законодавством та його застосуванням на практиці.

На сьогодні в Україні регулювання спадкових відносин здійснюється за допомогою вітчизняних нормативно-правових актів. Щоправда в українському законодавстві існують певні прогалини, котрі значно ускладнюють процес як теоретичного тлумачення, так і практичної імплементації певних юридичних явищ, зокрема, спадкування обов'язкової частки у спадку. Слід зазначити, що дослідженням питання проблематики даного феномену займалася невелика кількість вітчизняних науковців, зокрема Ю. Заїка, Є. Рябоконт, Є. Фурса та С. Фурса. Це свідчить про те, що не всі аспекти даної теми є повністю розкриті та досліджені.

Право на обов'язкову частку у спадщині є особистим майновим правом, що надає неприцездатним спадкоємцям першої черги можливість успадкувати частину спадщини, котра визначається законом, незалежно від положень заповіту. Згідно українського законодавства у кожного дієздатного громадянина є право вирішувати, яка доля чекатиме на його майно у випадку, якщо він помре. Заповіт є саме тим документом, у котрому дане розпорядження особи офіційно фіксується. Однак норми чинного Цивільного кодексу України встановлюють певні обмеження свободи заповіту з метою

забезпечення виконання певних майнових зобов'язань спадкодавця перед визначеними особами згідно з нормами Сімейного кодексу України. В статті 1241 Цивільного кодексу України законодавець зазначає, що малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка б належала кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка) [1].

Також при вирішенні практичних питань пов'язаних з обов'язковою часткою у спадщині застосовується практика Верховного Суду України, а саме рішення Конституційного Суду України від 11.02.2014 р. № 1-рп/2014 у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева О.С. з приводу надання офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України та п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. Перелік вищенаведених джерел нормативної бази з питання правозастосування обов'язкової частки у спадщині слід також доповнити Сімейним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про прожитковий мінімум», Законом України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» та Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України».

Серед теоретичних проблем обов'язкової частки у спадку слід звернути особливу увагу на питання розбіжностей в поглядах науковців на місце даного правового явища у вітчизняному спадковому праві. Так, різні наукові судження стосовно теорії стали підґрунтям для утворення трьох різних теорій. Прихильники першої з них впевнені, що «підстави спадкування за законом і спадкування за правом на обов'язкову частку принципово різні», тобто спадкування за правом на обов'язкову частку є особливим порядком спадкування за заповітом [2, с. 240]. Інша група науковців схиляється до твердження, що спадкоємців за правом на обов'язкову частку потрібно відносити до спадкоємців за законом [3, с. 258]. Третя категорія вчених, на відміну від двох попередніх, вважає, що спадкування обов'язкової частки є особливою третьою підставою наступництва в спадковому праві [4, с.12]. Вважаємо необхідним додати, що відсутність єдності в поглядах науковців-теоретиків на інститут обов'язкової частки у спадщині є однією з причин подальших проблем застосування відповідних норм права на практиці.

Наступним проблемним аспектом даної теми є той факт, що окрім певних переваг над спадкуванням за законом і заповітом, спадкування обов'язкової частки має також і свої недоліки. Наводимо найголовніші з них: відсутність будь-яких інструкцій в законі, в методичних рекомендаціях, що надаються Міністерством юстиції України, щодо відмови спадкоємців від обов'язкової частини, що їм належить, на користь іншого спадкоємця. Якщо ж спадкоємці укладають між собою угоду, щодо зміни обов'язкової частки, то даний договір автоматично набуває статусу недійсного згідно з статтями

1274 та 1267 Цивільного кодексу України. До того ж обов'язкову частку неможливо спадкувати за правом представлення.

Однак основні складнощі обов'язкова частка викликає в процесі правозастосування. Так, практика рясніє випадками, в яких один суб'єкт є водночас спадкоємцем і обов'язкової частки, і частки за законом. Доволі часто в Україні в подібних ситуаціях нотаріус видає такому спадкоємцю свідоцтво на обидві частки у спадщині (обов'язкову і законну). Якщо брати до уваги позицію, що обов'язкова частка у спадку є різновидом спадкування за законом, то вищеописані дії нотаріуса позбавлені будь-якої правомірності. Виходячи з теорії цивільного права та судової практики особа не може одночасно спадкувати і обов'язкову частку і частку, що належить їй за законом, адже в такому разі це буде спадкування за однією і тією ж підставою, що є неправомірним. Необхідні спадкоємці, потрапивши в подібну ситуацію спадкують лише обов'язкову частку, оскільки вона є пріоритетною. Звісно, даний алгоритм є доволі практичним, коли законна частка є меншою від обов'язкової. Однак, коли остання є меншою, то становище такого спадкоємця є доволі не вигідним. У такому разі юрист може звернутися до абзацу 3 п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 року № 17, що надає обов'язковому спадкоємцю право самостійно приймати рішення, чи гарантована йому частина спадку виділятиметься з майна, описаного в заповіті, чи зі всього майна.

До недосконалих аспектів законодавства щодо обов'язкової частки також слід віднести порядок розрахунку її розміру у спадку. Прогалини в даній частині цивільного законодавства та відсутність чітко викладених обґрунтувань стають джерелом систематичних судових спорів стосовно порядку розрахунку та виділення обов'язкової частки з усього спадку.

Висновок. Підсумовуючи вищенаведену інформацію, слід зазначити, що спадкування обов'язкової частки є доволі складним та неоднозначним в певних аспектах питанням як в теорії, так і в процесі застосування на практиці. Неможливість обов'язкових спадкоємців відмовитися від обов'язкової частки, укласти угоду з іншими спадкоємцями щодо зміни розміру частки та спадкувати за правом представлення значно ускладнюють та затягують процес спадкування. До того ж прогалини в законодавстві є першопричиною різних поглядів науковців на даний предмет, що в свою чергу призводить до практичних проблем правозастосування та судових позовів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення зміни до статті 1241 Цивільного кодексу України: Закон України від 03.11.2004 р. № 2146-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-15#Text>

2. Серебровский В. И. Очерки советского наследственного права. Москва: АН СССР, 1953.

3. Никитюк П. С. Наследственное право и наследственный процесс (Проблемы теории и практики). Кишинев: Штиинца, 1973.

4. Чепига Т. Д. Наследование по завещанию в советском гражданском праве: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Москва: АН СССР, 1965.

**Яломенко М. В. студентка 1-го курсу
магістратури юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Науковий керівник: Бажанова В. О., к.ю.н.,
старший викладач кафедри цивільного та
господарського права юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

РЕЄСТРАЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНОЗЕМОГО СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Україна стає все більш привабливішою для залучення іноземних інвестицій. Якщо іноземні компанії обирають Україну для розміщення свого бізнесу, то одним із варіантів є відкриття представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні (далі – Представництво).

Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності - установа або особа, яка представляє інтереси іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні і має на це належним чином оформлені відповідні повноваження. [1]

Представництво не є юридичною особою та самостійно не здійснює господарської діяльності, воно здійснює свою діяльність від імені та за дорученням іноземного суб'єкта господарської діяльності (материнської компанії). Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності, яка зареєстрована в Україні - здійснює свої функції відповідно до законодавства України.

Перед реєстрацією представництва необхідно визначитись чи буде представництво здійснювати господарську діяльність. Представництво не веде самостійну комерційну діяльність, але в випадку, якщо представництво має наміри проводити господарську діяльність – воно зобов'язане зареєструватися в органах податкової служби.

Отже, можемо зробити висновок, що представництво поділяється на:

- Представництво, яке здійснює господарську діяльність (постійне);
- Представництво, яке не веде господарської діяльності.

Реєстрацію Представництва здійснює Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Для реєстрації представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності на території України необхідно подати такі документи:

- заяву з проханням про реєстрацію представництва, яка складається у довільній формі;

- виписку з торговельного (банківського) реєстру країни, де іноземний суб'єкт господарської діяльності має офіційно зареєстровану контору;

- довідку від банківської установи, в якій офіційно відкрито рахунок;

- довіреність на здійснення представницьких функцій, оформлену згідно з законом країни, де офіційно зареєстровано контору іноземного суб'єкта господарської діяльності.

Документи, зазначені вище, мають бути нотаріально засвідчені за місцем їх видачі і легалізовані належним чином в консульських установах, які представляють Україну, якщо міжнародними договорами України не передбачено інше. За реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності з них стягується плата у розмірі, що встановлюється Кабінетом Міністрів України і який не повинен перевищувати фактичних витрат держави, пов'язаних з цією реєстрацією.[1]

Дані про реєстрацію вносяться до Реєстру представництв, що ведеться Міністерством.

У Реєстрі зазначаються: реєстраційний номер представництва, дата реєстрації, найменування та місцезнаходження іноземного суб'єкта господарської діяльності, який реєструє представництво, місцезнаходження представництва, сфера діяльності іноземного суб'єкта господарювання та інші дані.

Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні вважається відкритим з дати реєстрації та після реєстрації заявнику видається Свідоцтво з відповідним номером. [3]

Зважаючи на вище викладене, можемо зробити висновки, що реєстрація Представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні стає все більш популярною, що пов'язано зі зростом попиту залучення інвестицій та ведення бізнесу на території України іноземними компаніями.

Кабінетом Міністрів України для усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій було прийнято Постанову № 893 від 23 жовтня 2019 року. Відповідно до прийнятої Постанови плату за реєстрацію представництва іноземного суб'єкта господарювання в Україні було знижено з 2500 доларів США до 1 прожиткового мінімуму для

працевдатних осіб. Крім того, строк реєстрації представництва скоротився з 60 до 20 робочих днів. Важливо при цьому зауважити, що для іноземних суб'єктів господарської діяльності, які є резидентами держави-агресора, реєстрація представництва в Україні коштуватиме 30 прожиткових мінімумів для працевдатних осіб та триватиме до шістдесяти робочих днів з дня подання документів.[2]

Таким чином, Україна стала на крок ближче до збільшення кількості інвестицій та розвитку економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 29, ст. 377(зі змінами та доповненнями);

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 893 «Деякі питання реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні»;

3. Інструкція про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні (затверджена Наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України 18.01.96 N 30 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 15.06.2007 N 179).

**Гула В.В., студентка 1 року магістратури,
юридичного факультету Національний
університет біоресурсів і природокористування
України**

**науковий керівник: Пушкар М.В., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного і господарського
права юридичного факультету Національний**

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Станом на сьогодні право інтелектуальної власності досить стрімко розвивається. Дана сфера є досить популярною та прибутковою, тому через це досить часто можна стикнутися з недобросовісною конкуренцією, в

результаті якої власники об'єкта інтелектуальної можуть втратити значну суму коштів. Тому, питання захисту авторського права є досить актуальним, особливо у зв'язку із створення судів з прав інтелектуальної власності [1, С. 76].

Відповідно до ст.8 Закону України «Про авторське право та суміжні права», до об'єктів авторського права належать: твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: літературні письмові твори, виступи, лекції, комп'ютерні програми, бази даних, музичні твори з текстом і без тексту, драматичні, музично-драматичні твори, аудіовізуальні твори, твори образотворчого мистецтва, твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, фотографічні твори тощо [2].

Варто зазначити, що порушенням права інтелектуальної власності визнається вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єкта права інтелектуальної власності та їх майнові права.

Стаття 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права» дає перелік дій, які відносяться до порушення авторського права та суміжних прав. Це, безпосередньо: вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав - опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет; розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі тощо.

Цивільно-правова відповідальність за порушення авторського права, передбачена ст.431, 432 ЦК України та безпосередньо ЗУ «Про авторське право та суміжні права».

Згідно з ч.2 ст.432 ЦКУ, суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

- 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Отже, варто підсумувати, що існує значний перелік об'єктів, які підпадають під захист авторського права. Окрім цього, Цивільний кодекс України та інші нормативно-правові акти передбачають можливість захисту авторських прав, а також описують види юридичної відповідальності у цій сфері. Проте, варто пам'ятати, що головною умовою того, що результат вашої інтелектуальної праці може бути захищеним – є реєстрація.

Загалом, авторське право не підпадає під обов'язкову реєстрацію. Даний процес є більше факультативним, порівняно з іншими об'єктами інтелектуальної власності. Але, потрібно розуміти, що, зареєструвавши авторське право, ви можете забороняти порушникам вчиняти різні дії, які порушують авторське право, захищати своє право у судовому порядку, шляхом подання позову до суду, подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаєвець М.В. Актуальність створення судів з прав інтелектуальної власності. Збірник наукових матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 15-ти річчя юридичного факультету (4-5 листопада 2016 р., м. Київ, Україна). К.: Видавничий центр НУБіП України, 2016. 332 с.
2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 18.03.20210).

**Федорович А. В., студентка 3 курсу,
юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України**
*Науковий керівник: Пушкар М. В.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного і
господарського права юридичного
факультету, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України*

ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Інститут цивільних процесуальних правовідносин на сьогоднішній день займає центральне місце серед цивільної процесуальної форми, оскільки без його юридичної конструкції жодна процесуально-правова дія чи бездіяльність не може вважатися легітимізованою та бути об'єктом оцінки судом на предмет дотримання законності. Відповідно, реалізація права на процесуальну безпеку не є виключенням, адже його правове регулювання зумовлюється специфічним та по своїй суті унікальним характером в процесі здійснення цивільного судочинства. Це зумовлює потребу визначення співвідношення цього права із інститутом правовідносин на предмет можливості їх «забарвлення» його специфікою [4, с. 65].

Під поняття цивільно-процесуальних відносин слід вважати врегульовані цивільним процесуальним правом суспільні відносини, що виникають між судом та іншими учасниками процесу з приводу розгляду та рішення цивільної справи.

Цивільним процесуальним правовідносинам як різновиду правових відносин притаманні специфічні, тільки їм властиві ознаки, які є основою для розмежування цивільно-процесуальних та інших правовідносин. Ознакою цивільних процесуальних правовідносин є те, що вони мають правовий характер і за загальним правилом виражаються у спеціальній, встановленій законом, цивільній процесуальній формі. Ця особливість передбачає той факт, що процесуальні правовідносини виникають тільки на основі норми права.

Наступна ознака полягає у тому, що обов'язковим їх суб'єктом є суд. Про це свідчить ст. 124 Конституції України, відповідно до якої правосуддя в

Україні здійснюється виключно судами. Тобто суд є не лише обов'язковим, але й основним суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин, який наділений владними повноваженнями відносно осіб, які беруть участь у цивільному судочинстві, отже такі відносини будуються за принципом влади і підпорядкування. Разом з тим такі відносини не можна порівнювати з державним адмініструванням. Адже, розглядаючи цивільні процесуальні правовідносини то носієм владних повноважень є орган правосуддя, а в державному управлінні чи іншій сфері управлінської діяльності – орган державного чи іншого виду управління [1].

Особливістю цивільних процесуальних правовідносин є також те, що вони мають владний характер. Ця особливість зумовлюється тим, що за законом суду відведена основна роль у виконанні завдань цивільного судочинства [2].

Цивільні процесуальні правовідносини мають свої елементи, до яких зазвичай відносять суб'єктів, об'єкт та зміст.

До суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин відносяться – суд, осіб які беруть участь у справі, та інші учасники цивільних процесуальних правовідносин.

Об'єктом цивільних процесуальних правовідносин у юридичній науці традиційно визнають те, у зв'язку з чим вони виникають або на що спрямовані. При здійсненні правосуддя в суді першої інстанції правовідносини між судом та сторонами спрямовані на вирішення спору, якщо це позовне провадження, та на вирішення тієї вимоги, що заявлена у справах наказного чи окремого провадження. Правовідносини, що виникають під час апеляційного та касаційного провадження, виникають у зв'язку із перевіркою законності та обґрунтованості судових рішень.

Зміст цивільних процесуальних правовідносин складається із прав і обов'язків суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин [5, с.80].

В процесі цивільно-процесуального регулювання суспільних відносин їх учасники набувають прав та обов'язків, які у подальшому й обумовлюють поведінку учасників в рамках існуючих між ними правовідносин. Як і будь-яка інша суспільна система правовідносин встановлюється в результаті взаємодії між особами. В правовідносинах взаємодія його учасників проходить у відповідності до суб'єктивних прав та обов'язків, які вони мають. В науці цієї думки притримується більшість вчених, хоча існує інший погляд на зміст цивільних процесуальних правовідносин: їхній зміст складається із процесуальних дій, а процесуальні права та обов'язки – тільки форма правовідносин [6, с. 65].

Учасники цивільних процесуальних правовідносин набувають процесуальні права і обов'язки при наявності комплексу обставин, без яких вони не відбудуться

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р.
URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 18.03.2021).
2. Цивільний процесуальний кодекс від 18 березня 2004 р.
URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 18.03.2021).
3. Питання цивільного процесу у практиці Верховного Суду України (1961–2011 рр.) / В. В. Комаров. Х., 2011. 536 с.
4. Цивільний процес: навч. посібник / за заг. ред. Кройтора В.А. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: Вид-во Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 266 с.
5. Штефан М.Й. Цивільний процес : Підручник . К.: Вид. дім "ІнЮре", 2001. 696 с.
6. Чечина Н.А. Гражданские процессуальные правоотношения / Н.А. Чечина. М. : Юристъ, 1996. 68 с.

Господарське право та процес

Василевська А. студентка 3 курсу
юридичного факультету, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
Науковий керівник: Панькова Л. О.
к.ю.н., доцент кафедри цивільного і
господарського права, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

КОСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГОПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Найвищу юридичну силу в Україні має Конституція, тому не дивно що від неї беруть початок інші нормативно-правові акти. І тим доказом є стаття 5

Господарського Кодексу України, де зазначені конституційні основи правопорядку. А саме що, правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Згідно статті 5 ГК України Конституційні основи правового господарського порядку в Україні становлять: право власності Українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, що здійснюється від імені Українського народу органами державної влади і органами місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України; право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону; забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальної спрямованості економіки, недопущення використання власності на шкоду людині і суспільству; право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; визнання усіх суб'єктів права власності рівними перед законом, непорушності права приватної власності, недопущення протиправного позбавлення власності; економічна багатоманітність, право кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, визначення виключно законом правових засад і гарантій підприємництва; забезпечення державою захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції, визначення правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання виключно законом; забезпечення державою екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України; забезпечення державою належних, безпечних і здорових умов праці, захист прав споживачів; взаємовигідне співробітництво з іншими країнами; визнання і дія в Україні принципу верховенства права.

Спираючись на визначені ознаки, за якими господарська діяльність потребує правового регулювання, можна визначити предмет правового регулювання господарської діяльності. Це визначені законодавством України основні засади господарювання в Україні, господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, між суб'єктами господарювання та іншими учасниками відносин у сфері господарювання, а також нагляд і контроль за цією діяльністю з боку держави з метою усунення незаконності в галузі господарювання, що може призвести до негативних наслідків як для суб'єктів

господарювання, підприємців та споживачів, так і для економіки України загалом.

В Україні триває процес вдосконалення Конституції, адже за майже 25 років незалежності не було прийнято закону, чітко регулює роботу з громадськістю в зв'язку з саморегулюванням, процесом створення, реєстрації, функціонування та припинення діяльності самоврядних організацій. У той же час була визнана і визнана корисність ефективного функціонування саморегулювання економічної діяльності, і було визнано, що необхідно встановити чіткі обмеження на діяльність і контроль в цій галузі. Тому саморегулювання економічної діяльності вимагає конституційної та законодавчої підтримки. Таким чином, суб'єкти господарювання, інші учасники відносин у сфері господарювання мають здійснювати свою діяльність у межах встановленого господарського правопорядку, додержуючись визначених законодавством вимог. Термін "законодавство" вживається в даному випадку в його широкому розумінні - як сукупність чинних нормативно-правових актів, включаючи локальні акти (колективні договори, статuti тощо), якими регулюються відносини, що складаються у сфері господарювання. Більше того, суб'єкти господарювання, інші учасники відносин у сфері господарювання, оскільки вони здійснюють свою діяльність у межах суспільного господарського порядку, повинні додержуватись не тільки вимог законодавства, а й стратегічних економічних рішень держави, моральних принципів і норм, ділових правил та звичаїв.

Отже, правове регулювання господарської діяльності – це складний процес, який базується на Конституції, спрямований на досягнення певних результатів соціально економічного розвитку за допомогою правових засобів впливу на поведінку суб'єктів господарювання, який має на меті встановлення господарського правопорядку в Україні. Адже у правовому регулюванні участь держави у регулюванні господарськими правовідносинами повинно здійснюватися в рамках, визначених законодавством з дотриманням певних меж державного втручання у процес господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. Редакція від 19.01.2012.
2. Беяневич О. А. Договір як засіб саморегуляції господарських відносин : загальна характеристика України // Бюлетень М-ва юстиції України. 2005. № 8. С. 40–48.
3. Полюхович В. І. Державне регулювання фондового ринку України: господарсько-правовий механізм: монографія / НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України. 2012. С. 123–143.

4. Крупчан О. Д. Публічно-правове та приватноправове регулювання підприємництва в Україні [Електронний ресурс] // Бюлетень М-ва юстиції України. 2014. № 3. С. 150–157. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_3_36.

**Федорович А. В., студентка 3 курсу,
юридичного факультету**

**Національний університет
біоресурсів і природокористування
України**

**Науковий керівник: Панькова Л. О.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного і
господарського права юридичного
факультету, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «КОМЕРЦІЙНА», «ГОСПОДАРСЬКА», «ПІДПРИЄМНИЦЬКА» ДІЯЛЬНІСТЬ

Ще здавніх часів люди займались виготовленням товарів, наданням послуг чи виконанням певних робіт. З часом цей процес як й інші суспільні процеси вимагає регулювання, зокрема правового.

Станом на сьогодні, визначення поняття «господарська діяльність» міститься у нормативно правових актах та законах України.

Закон України від 16 квітня 1991 р. "Про зовнішньоекономічну діяльність", у ст. 1 можна побачити таке визначення: "Господарська діяльність - будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару" [4]

Згідно зі ст.3 ГК під господарською діяльністю в Господарському кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва — підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватися і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність). [2]

Господарська діяльність надзвичайно різноманітна, що викликає потребу її класифікації з метою забезпечення оптимального правового регулювання господарської діяльності як такої та певних її видів, ураховуючи специфіку останніх.

Господарську діяльність можна класифікувати за різними ознаками. За критерієм мети здійснення господарська діяльність може бути комерційною (підприємницькою) та некомерційною (ч. 2 ст. 3 ГК України):

- комерційна діяльність (підприємництво) має місце, якщо її суб'єкт (підприємець) діє з метою отримання прибутку;
- некомерційна господарська діяльність здійснюється для досягнення певних економічних і соціальних результатів, проте мета отримання прибутку при цьому відсутня (є неосновною).

Підприємництво, підприємницька діяльність — самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку.

Виходячи зі змісту ст. 42 ГК можна навести такі ознаки підприємницької діяльності:

- самостійність — це стан, який дає можливість підприємцю без обмежень приймати рішення і здійснювати самотужки будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству;
- ініціативність передбачає виявлення особою в процесі діяльності винахідливості, кмітливості, індивідуальних здібностей;
- систематичність означає постійний, регулярний (а не разовий) характер діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг ;
- ризиковий характер підприємницької діяльності включає два складники, один з яких передбачає можливість одержання позитивних результатів (прибутку), а інший — можливість настання несприятливих наслідків (збитків) від такої діяльності, які не завжди можна спрогнозувати і запобігти їм;
- одержання прибутку (доходу) — мета діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг чи ведення торгівлі, бо результати діяльності реалізуються на ринку товарів і послуг на оплатних засадах, а в ціну товару (послуги) включається і можливий прибуток (дохід);
- діяльність здійснюється особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності.

Як ЦК України, так і ГК України послуговується обома термінами: «підприємництво» і «комерція». І якщо у правовому регулюванні окремих інститутів можна допустити застосування будь-якого з них з урахуванням історії розвитку тих чи інших відносин, то стосовно загального підходу до поіменування діяльності, яка має на меті одержання прибутку, слід використовувати єдиний термін.

Цивільний кодекс України використовує термін «комерція» для позначення комерційного найменування (фірми), комерційної таємниці, комерційного представництва, комерційного кредиту, комерційної концесії. [3]

Під комерційною діяльністю розуміють організацію і управління комерційними процесами та операціями, пов'язаними з товарно-грошовим обміном, кінцевою метою якої є здійснення купівлі-продажу товарів, послуг і отримання прибутку. Під підприємництвом тут розуміється самостійна, ініціативна системна діяльність для отримання прибутку. Однак підприємництво – це не тільки діяльність, але і спосіб господарювання, умови ринку, то-му воно набагато ширше за змістом, ніж комерційна діяльність, яку можна вважати окремим видом підприємництва [6, с.11–12].

Отже, комерційна діяльність покликана забезпечити обмін товарів, послуг. Причому забезпечити не лише момент обміну, а й усю стадію цієї відтворювальної фази. Ясно, що у такому випадку комерційна діяльність охоплює сукупність процесів і операцій, відповідно до завдань різних етапів фази обміну. Таким чином, в основі комерційної діяльності лежить організація комерційних процесів, операцій і управління ними.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що господарська діяльність, як діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, відносить до одного із видів комерційну господарську діяльність, яка ставить на меті отримання прибутку, що є основною метою її діяльності. Відповідно до чинного законодавства України зміст понять «підприємницька діяльність» та «комерційна діяльність» є тотожним. Проте доктринально, як в економічній науці, так і в юридичній науці, існують різні точки зору на співвідношення понять «комерційної» та «підприємницької» діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р.
URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р.
URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р.
URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
5. Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. К.: Атіка, 2005. 624с
6. Комерційна діяльність : підручник /[В. В. Апопій та ін.] ; ред. В. В. Апопій. Вид. 2-ге, переробл. і доп. К. : Знання, 2008. 558 с
7. Смолин Г. В. Господарське право України. Загальна частина : навч. посіб. / Г. В. Смолин. 2-ге вид., перероб. та доп. Л. : ЗУКЦ, 2011. 428 с

Смертюк М.
студентка 3 курсу юридичного
факультету
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України
Науковий керівник:
Панькова Л. О. к.ю.н., доцент
кафедри цивільного та
господарського права

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розвиток соціально-економічних відносин будь-якої країни неможливий без функціонування збалансованого господарського комплексу, коли однаково задовольняються всі потреби населення, забезпечується екологічно безпечне господарювання та раціональне використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини та відтворюється природно-ресурсний потенціал суспільного виробництва. Раціональне використання природних ресурсів, перш за все суб'єктами господарювання важко переоцінити, адже воно є невід'ємною умовою постійного і зростаючого соціального і економічного розвитку України.

Перед тим, як розкривати сутність інституту використання природних ресурсів слід навести його визначення, отже, природні ресурси – це сукупність об'єктів та систем живої та неживої природи, компоненти природного середовища, що оточують людину, які використовуються в процесі суспільного виробництва для задоволення матеріальних і культурних потреб людини та суспільства [1].

Відповідно до Конституції України від імені Українського народу права власника на природні ресурси здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією [2]. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає, що природні ресурси України є власністю Українського народу, який має право володіти, використовувати та розпоряджатися своїми природними ресурсами [3, ст. 4].

Господарський кодекс України закріплює норму, згідно з якою, природні ресурси можуть надаватися суб'єктам господарювання для використання або придбаватися ними у власність лише у випадках та порядку, передбачених законом. А ст. 149 визначає, що суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності природні ресурси в порядку спеціального або загального природокористування відповідно до цього Кодексу та інших законів [4].

Суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності природні ресурси в порядку спеціального або загального природокористування відповідно до Господарського кодексу та інших законів. Кабінет Міністрів України забезпечує державний облік природних ресурсів, що належать до державної власності, перебувають в управлінні Автономної Республіки Крим та належать до комунальної власності і можуть використовуватися у господарській діяльності.

Що стосується особливостей правового регулювання використання, відтворення та охорони конкретних природних ресурсів (земель, вод, надр, лісів, атмосферного повітря, тваринного та рослинного світу), то вони конкретизуються у нормах таких законодавчих актів, як: Земельний, Водний, Лісовий кодекс, Кодексі про надра, законах «Про тваринний світ», «Про рослинний світ», «Про охорону атмосферного повітря», та ін.

Статтею 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено основні правові принципи (засади) використання природних ресурсів у сфері господарювання, зокрема це:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

- екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

- безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

- компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

- вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку [5, с. 69].

З метою удосконалення правового регулювання використання природних ресурсів у сфері господарювання пропонуємо доповнити вищевказаний перелік принципом раціонального використання природних ресурсів. Крім цього, у законодавстві доцільно закріпити положення щодо: гарантій прав суб'єктів господарювання на доступ до інформації про використання природних ресурсів (екологічної інформації) за умов дотримання правил конфіденційності, передбачених законом; стимулювання суб'єктів господарювання до здійснення заходів щодо використання вторинних ресурсів; попередження або скорочення виробництва і негативного впливу відходів, зокрема, від промислової і торгової діяльності; пріоритет відшкодування екологічної шкоди в натурі перед відшкодуванням у грошовій формі.[5, с. 69-70]

Підводячи підсумок, варто зазначити, що дослідження правових засад використання природних ресурсів у сфері господарювання потребує чіткого і комплексного підходу з урахуванням всіх аспектів, які чинять вплив на формування даного інституту, як одного з головних при становленні економічно сильної та високорозвиненої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. К.: Либідь, 1996. С.122-129.
2. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к96. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
4. Господарський кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради. 2003. № 18, № 119-20, № 21-22. Ст.144.
5. Горелова Н.С. Щодо правових засад використання природних ресурсів у сфері господарювання. *Юридична освіта у сучасному вимірі*. Вінниця. 2017. С. 68-70.

Падалко І. В. студентка 3 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Панькова Л. О. к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Поняття і види Інститут зобов'язань посідає вагомим місце, не тільки в цивільному, а й в господарському праві. Для початку варто з'ясувати що

взагалі являє собою зобов'язання. «Наприкінці III ст. до н.е. в джерелах римського права з'явився термін *obligatio*, яким позначалося зобов'язання. Зазначалося, що зобов'язання (*obligatio*) являє собою правові окови, які примушують нас щось виконати згідно з законом нашої держави» [1, с.43]. Якщо звернутись до цивільного законодавства, де питання зобов'язання присвячено книгу 5, та відповідно до ч.1 ст.509 Цивільного кодексу України - Поняття зобов'язання та підстави його виникнення [2], можемо побачити, що законодавцем було чітко окреслено дане поняття зі сторони інституту цивільно – правового зобов'язання, але тим самим дає змогу зрозуміти взагалі його суть та відмінність з господарським законодавством.

Повертаючись до інституту господарських зобов'язань, варто сказати, що воно врегульоване Розділом IV Господарського кодексу України, та згідно з ч.1 ст.173 цього нормативно-правового акту, - «Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.» [3] Таким чином прослідковується спільне формулювання з цивільним законодавством у частині, де одна сторона зобов'язується вчинити на користь другої певну дію, що є очевидним, адже це, як ми знаємо характерне для всіх зобов'язань. Тим не менш, присутня характерна відмінність в суб'єктах та сфері регулювання, що підкреслює неправильність позиції ототожнення даного поняття в цих двох галузях права. Досить цікавим в контексті даної проблематики є питанням видів господарських зобов'язань, їх класифікація та особливості.

Виокремлення видів господарських зобов'язань знайшло досить широке відображення в працях науковців, правників-господарників, серед яких слід зазначити Агаркова М.М., Биков А.Г., Брагінського М.І, Лаптева В.В., Полякова Б.М., Шмат А.М. та Щербину В.С. та ін. Проаналізувавши чималу кількість наукових робіт, можна дійти висновку, що вказане питання має досить розгалужену систему класифікації, тому для зручності й кращого розуміння пропонуємо розглядати види з наукової та законодавчої сторони.

Перш за все слід звернутись до так званої «легальної» класифікації, за якою прийнято виділяти: майново-господарські зобов'язання, організаційно-господарські зобов'язання, соціально-комунальні та публічні зобов'язання суб'єктів господарювання. Всі перелічені види закріплені на законодавчому рівні у відповідних статтях ГКУ, «однак є всі підстави вважати, що основними видами господарських зобов'язань є майново-господарські та організаційно-господарські зобов'язання. А соціально-комунальні та публічні зобов'язання суб'єктів господарювання є різновидами вищезгаданих видів

зобов'язань.» [4, с.367] Причиною такого твердження є те, що правовідносини, які виникають у господарському праві поєднують у собі організаційні та майнові елементи.

При їх розмежуванні варто пам'ятати їх характерну відмінність, так майново-господарські зобов'язання виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, а організаційно-господарські зобов'язання виникають у процесі управління господарською діяльністю та мова йде про управлінсько-господарську (організаційну) дію. [5, с.288-289]

Щодо наукового поділу видів господарських зобов'язань, то його здійснюють за такими критеріями, як: відповідно до підстав виникнення (договірні та недоговірні), за характером юридичного обов'язку сторін (активні та пасивні), за місцем, субординацією в правовому регулюванні (матеріально-правові, процесуально-правові, процесуально-регулятивні, процесуально-охоронні), за характером розподілу прав та обов'язків між сторонами (односторонні та двосторонні), за структурою юридичного змісту (прості та складні), в залежності від співвідношення взаємних прав та обов'язків сторін (рівність та ієрархічність сторін). [6, с.55-56] В інших джерелах також розрізняють залежно від визначеності предмета виконання (однооб'єктні й альтернативні) та за характером взаємозв'язку одного з одним розрізняють (головні й додаткові). Головним з усіх перерахованих, на мою думку, можна вважати поділ на «договірні господарські зобов'язання — це такі зобов'язання, які виникають із договорів, та бездоговірні — такі, що виникають внаслідок заподіяння шкоди, безпідставного придбання або збереження майна. Такий поділ потрібний для розрізнення законодавчої регламентації цих зобов'язань.» [7, с.163]

Отже, підсумовуючи вище наведене можна сказати, що перелік критеріїв за допомогою яких здійснюється систематизація господарських зобов'язань не є вичерпним, це доволі розгалужена структура, що дає змогу всебічно схарактеризувати дане поняття. На жаль, об'єми роботи не дозволили більш детально розкрити багато аспектів, що підкреслює важливість подальшого дослідження даної тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Римське право (в схемах) : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. М. Г. Поліщук. – Дніпро : Видавець Біла К. О. 2018. 108 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. Ст.356.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18-22. Ст.144.
4. Каплюк М.В. Зміст господарських зобов'язань та підстави їх припинення. Держава і право. 2009. 364-370 с.

5. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. — 6-те вид., перероб. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.

6. Віхров О.П., Віхров С.О. Про систематизацію господарських зобов'язань: Електронне фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал» №3. 2017. 54-57 с.

7. Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Н.В. Погорецька та ін.; За ред. В.М. Гайворонського та В.П.Жушмана. — Х.: Право, 2005. 384 с.

Свищук О. студент 3 курсу
юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Науковий керівник: Панькова Л.О.
доцент кафедри цивільного і
господарського права, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Господарський договір — це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди майново-організаційні зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб) з врахуванням загальногосподарських (публічних). [1]

Суб'єктами зобов'язання є визначені суб'єкти господарювання: управнена сторона (кредитор) і зобов'язана сторона (боржник).

Кредитор — це особа, управнена вимагати від свого контрагента (боржника) здійснення певної дії (ряду дій) або утримання від дії (ряду дій).

Боржник — це особа, зобов'язана здійснити на користь кредитора певну дію (низку дій) або утриматися від здійснення такої.

Під змістом господарського зобов'язання розуміється сукупність суб'єктивних прав і суб'єктивних обов'язків його учасників.

Поняття господарського договору визначається за допомогою його ознак, що дозволяють відокремити його від інших видів договорів (у тому числі цивільних).

До таких ознак належать:

1) Особливий суб'єктний склад, зазвичай господарські договори укладаються за участю суб'єктів (суб'єкта) господарювання.

2) Спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин – матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, реалізації виробленої ними продукції тощо.

3) Тісний зв'язок з плановим процесом, насамперед внутрішньофірмовим плануванням учасників господарських відносин, а також державним і комунальним.

4) Поєднання в господарському договорі майнових та організаційних елементів.

5) Обмеження договірної свободи з метою захисту інтересів споживачів та загальногосподарських інтересів. [2].

Оскільки договір є спільним юридичним актом двох чи кількох осіб, погодження ними умов договору проходить принаймні дві стадії: шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір, яка має назву оферти, і прийняття пропозиції другою стороною, або акцепту. Господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами в передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо всіх його істотних умов.

Після укладення договору може виникнути потреба у його зміні чи розірванні. Положення ст. 162 ЦК – забороняє односторонню відмову від виконання зобов'язання або односторонню зміну умов договору, за винятком випадків, передбачених законодавчими актами. [3]

Виконання зобов'язання являє собою заключну стадію розвитку зобов'язального правовідношення, на якій виконуються обов'язки і реалізуються суб'єктивні права. Головну роль в виконанні зобов'язання виконує боржник (зобов'язана сторона), проте і на кредитора (управлену сторону) покладаються певні обов'язки – прийняти виконання зобов'язання, здійснити дії без яких боржник не може виконати своїх обов'язків.

Для боржника виконання зобов'язання полягає в здійсненні дій, які він повинен виконати у відповідності із змістом зобов'язання. Виконанням зобов'язання досягається його мета і зобов'язання припиняється. [4]

Суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання – відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться.

Кожна сторона повинна вжити усіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу.

Не допускаються одностороння відмова від виконання зобов'язань, крім випадків, передбачених законом, а також відмова від виконання або відстрочка виконання з мотиву, що зобов'язання другої сторони за іншим договором не було виконано належним чином.

Порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених ГК, іншими законами або договором.

Способи забезпечення виконання зобов'язань — це спеціальні заходи, що у достатньому ступені гарантують виконання основного зобов'язання і стимулюють боржника до належного поведіння.

Способи, які стимулюють належне виконання сторонами покладених на них зобов'язань, визначаються законодавством або встановлюються угодою сторін. Обраний сторонами спосіб забезпечення виконання зобов'язання повинен бути письмово зафіксований або в самому зобов'язанні, на забезпечення якого він спрямований, або в додатковій (або спеціальній) угоді. Деякі з засобів вимагають не просто письмової, але і нотаріально засвідченої форми їхнього здійснення і навіть спеціальної реєстрації.

Основні способи виконання зобов'язань: неустойка, порука, застава, гарантія в тому числі і банківська, завдаток, утримання майна, інші засоби, передбачені законом або договором. [5]

За загальним правилом договір створює права і обов'язки для контрагентів які його уклали. Водночас виконання господарського зобов'язання може бути покладено в цілому або в частині на третю особу, що не є стороною в зобов'язанні.

Що ж стосується особливостей господарських договорів, то найважливішою особливістю, є особливий суб'єктний склад господарського договору. Наступною особливістю є мета господарських договорів — вони спрямовані на обслуговування господарської діяльності або досягнення господарських цілей. Більшість цивільних договорів, як правило, не мають на меті обслуговування виробництва і здійснюються для задоволення особистих, домашніх та сімейних потреб. [6]

Особливим також є той факт, що у відповідних положеннях ГК [7] і ЦК [3], що стосуються виконання зобов'язань, використовуються подібні поняття третьої особи, що не є стороною в зобов'язанні.

Проте статус третьої особи в господарських зобов'язаннях і в цивільно-правових зобов'язаннях має суттєві відмінності.

Право вимоги третьої особи у цивільно-правових зобов'язаннях може співіснувати з правом вимоги особи, яка уклала договір, але одночасно ці вимоги висуватись не можуть.

Передача прав у господарських зобов'язаннях може здійснюватись двома шляхами. Передача майнових прав і делегування права для здійснення господарсько-управлінських повноважень.

Висновки. Отже, питання господарських договорів, як одних з найважливіших правових документів є важливе і має велику кількість особливостей, як загалом, так і у сфері виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінник О. М. Господарське право: Навчальний посібник. Київ, 2009. 766 с.

2. Вінник О.М. Господарські договори. Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність". 2012. URL: http://pidruchniki.ws/12210605/pravo/gospodarski_dogovori (дата звернення: 19.03.2021).
3. Цивільний кодекс України : чинне законодавство України зі змінами та доп. станом на 1 січня 2021 р. Київ, 2021. 440 с.
4. Жук Л. А., Жук І. Л., Неживець О. М. Господарське право: Підручник. Київ, 2009. 434 с.
5. Лебідь В.І., Мажаровська Н.О., Нескороджена Л.Л. Господарське право: навчальний посібник. Київ, 2014. 424 с.
6. Черешнюк В. М. Правове регулювання укладення і виконання господарських договорів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Київ, 2007. 19 с.
7. *Господарський кодекс України* : чинне законодавство України зі змінами та доп. станом на 27 лютого 2021 р. Київ, 2021. 123 с.

Сергієнко В. студентка 3 курсу
юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України
Науковий керівник: Панькова Л. О.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного
та господарського права,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Одним із пріоритетних напрямів роботи щодо провадження економічної політики в державі – є ефективна і безкомпромісна боротьба з недобросовісною конкуренцією. Актуальність даної проблеми пояснюється тим, що в Україні швидкими темпами розвиваються нові різноманітні форми підприємництва, які призводять до загострення конкурентних відносин, а також в нашій державі майже відсутня культура підприємництва, яка наявна в інших розвинених країнах.

Загальне поняття недобросовісної конкуренції міститься в пункті 2 статті 10-bis Паризької конвенції про охорону промислової власності. Відповідно до зазначеної Конвенції: «Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах» [1].

Дане поняття знайшло своє відображення і в національному законодавстві України, а саме в Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (стаття 1) та статті 32 Господарського кодексу України.

Згідно з українським законодавством немає вичерпного конкретного переліку дій, які можуть характеризуватися, як недобросовісна конкуренція. Зокрема, у 3 главі Господарського кодексу України та в главах 2-4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» зазначені наступні види недобросовісної конкуренції:

1. неправомірне використання ділової репутації господарюючого суб'єкта – наприклад, використання без дозволу чужих рекламних матеріалів, упаковки, позначень, копіювання зовнішнього вигляду товару чи виробу тощо;

2. створення суб'єктом господарювання перешкод у конкуренції – до таких дій відносять поширення щодо фізичної чи юридичної особи або їх діяльності неправдивої, неточної або неповної інформації, що завдало або могло завдати шкоди його діловій репутації. Наприклад, купівля-продаж товарів, надання послуг або виконання робіт із примусовим асортиментом, тобто тих, які не потрібні споживачу чи контрагенту; схилення суб'єкта господарювання до бойкоту; схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника) тощо;

3. досягнення неправомірних переваг у конкуренції, що означає отримання певних переваг стосовно іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення законодавства, яке підтверджене рішенням відповідного органу державної влади;

4. незаконне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці – дані дії полягають у протиправному добуванні відомостей, що містять комерційну інформацію, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання; поширення без попереднього дозволу уповноваженої особи даних, що становлять комерційну таємницю; запровадження у виробництво або використання у процесі підприємницької діяльності відомостей, що становлять комерційну таємницю і які були незаконно здобуті [2; 3].

Крім того, за здійснення дій, визнаних недобросовісною конкуренцією, законодавством передбачено кримінальну, цивільно-правову відповідальність. А ст. 25 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» містить спеціальні санкції за окремі види правопорушень, визнаних недобросовісною конкуренцією, зокрема вилучення товарів з

неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання.

Але, не дивлячись на величезну законодавчу базу, на жаль, в сучасному світі зустрічається безліч випадків порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Підсумовуючи вищевикладене та аналізуючи законодавче визначення недобросовісної конкуренції, необхідно відзначити, що відповідно до чинного законодавства певні дії можуть бути визнані недобросовісною конкуренцією лише в тому разі, якщо вони посягають на правовідносини в сфері підприємницької діяльності. Для подальшої перспективної євроінтеграції, функціонування та розвитку ринкової економіки в Україні, потрібно створити єдину внутрішню узгоджену систему регулювання добросовісних конкурентних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р., № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n251>.
3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р., № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#n99>.
4. Євтушенко Є.В., Леонов Б.Д. Захист від недобросовісної конкуренції: нормативно-правовий та інформаційний аспекти. Інформація і право. № 4 (27). 2018. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/11_10.pdf.
5. Щокін Р.Г. Сутність недобросовісної конкуренції за господарським законодавством України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 11, том 2. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc11/part_2/7.pdf.

Лавриненко Т.
студентка 3 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Науковий керівник: Панькова Л. О.
к.ю.н., доцент кафедри цивільного та
господарського права,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ОБМЕЖУВАЛЬНА ТА ДИСКРИМІНАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Бурхливий розвиток ринкових відносин змушує суб'єктів господарювання вдаватися до діянь, що дискредитують конкурентів на ринку. Це, у свою чергу, дозволяє розширити ринок збуту власних товарів, встановлювати високі ціни, зменшити частку конкурентів, доводити до споживача товари нижчої якості за цінами, визначені для продукції, що повинна відповідати стандартам, збільшити дохід. У результаті таких проявів особлива увага нині прикута до вдосконалення законодавства у сфері захисту економічної конкуренції.

Для подолання негативних проявів обмеження та дискримінації діяльності господарюючого суб'єкта важливим є факт встановлення причин появи таких явищ. Оскільки більшість суб'єктів провадять свою діяльність із метою отримання прибутку, збільшення дивідендів у найкоротші строки, а це можливе за рахунок розширення ринків збуту – примноження кількості споживачів певного товару, то недобросовісні з них спрямовують свої сили не на реалізацію нових маркетингових ходів, покращення якості виробленого товару, а на провадження обмежувальної та дискримінаційної діяльності щодо інших суб'єктів господарювання.

Самі по собі обмежувальні дії є певними заходами, що унеможливають реалізацію іншими суб'єктами господарювання наданих їм законом або установчим документом прав. Тобто такі дії є неправомірними і порушують норми чинного конкурентного законодавства, а відтак тягнуть за собою настання несприятливих наслідків. Такі діяння можуть проявлятися у відмові прийняти певного суб'єкта господарювання до об'єднання, диктування умов, що істотно погіршують його становище на ринку з підстави виявлення бажання вступу до такого об'єднання [1].

З іншого боку обмеження проявляються у створенні обставин, за яких суб'єкт господарювання буде змушений порушити норми чинного законодавства про захист економічної конкуренції або ж стати учасником

антиконкурентних узгоджених дій чи здійснити концентрацію суб'єктів господарювання з негативними для себе наслідками.

На жаль, певні обмеження можуть спостерігатися і з боку уповноважених державою органів або ж органів місцевого самоврядування, які своїми рішеннями унеможливають реалізацію господарюючим суб'єктом наданих йому законом або спеціальним дозволом прав.

Поряд із встановленням обмежень суб'єкт господарювання може піддаватися певним дискримінаційним проявам. Суть такої діяльності полягає у створенні перешкод щодо утворення нового господарюючого суб'єкта, нав'язуванні не вигідних договорів, збуті товарів виключно колу споживачів, позбавленні суб'єкта попередньо наданих йому економічних пільг, забороні реалізовувати товари в певній місцевості, обмеженні у провадженні окремих видів діяльності та низці інших протиправних дій. [2]

Дискримінаційна діяльність провадиться суб'єктом господарювання з метою позбавити іншого певного права, усунути його можливість отримати конкретне благо. Однак іноді такі прояви здійснюються задля досягнення позитивного результату – недопущення створення загрози національній безпеці, забезпечення оборони, порушення загальносупільних інтересів.

Встановлення ринкової влади, тобто утвердження домінуючого статусу певного суб'єкта господарювання на ринку порівняно з іншими виробниками конкретного товару, надавачами послуг або виконавцями робіт, призводить до здійснення ним протиправної діяльності у вигляді встановлення певних обмежень для інших господарюючих суб'єктів.

За результатами аналізу правових поглядів сучасних науковців та на основі положень Закону України «Про захист економічної конкуренції» №2210-III від 11 січня 2001 року можна зробити висновок, що обмеження та дискримінаційна діяльність є одним із проявів порушення антимонопольного законодавства та зловживання монополюючим становищем конкретним суб'єктом господарювання.

Безумовно, будь-які негативні прояви у правовій площині повинні ефективно врегульовуватися положеннями чинного законодавства у сфері захисту економічної конкуренції. На жаль, на сьогодні стримати «пориви» суб'єктів господарювання нормативним актам, прийнятим у нашій державі, не вдається. Заходи відповідальності, закріплені у профільному законодавстві, не в змозі попередити та не допустити порушення прав інших господарюючих суб'єктів.

Подолати такі явища можна належним чином встановленими законом межами поведінки суб'єктів та їх об'єднань, нормативним закріпленням жорстких наслідків, що застосовуватимуться до порушника законодавства та прав інших господарюючих суб'єктів, встановлення переліку дій, що за своїм характером є обмеженнями та не мають місця у економічних відносинах.

Таким чином, обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання дестабілізує ринкові відносини та спрямована на встановлення переваги певного суб'єкта над конкурентами. Однак жоден із

господарюючих суб'єктів або їх консолідації не можуть бути примушені до порушення закріплених законодавцем норм. Державне регулювання економіки неможливе без ефективного правового інструментарія, що стримуватиме господарюючих суб'єктів у порушенні норм законодавства та реалізації дискримінаційних заходів щодо інших господарюючих суб'єктів. А тому конкурентна політика держави потребує розроблення низки законодавчих актів, що покладуть край негативним проявам у сфері антиконкурентних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обмежувальна діяльність об'єднань. URL: <https://cutt.ly/oxz0dijw>.
2. Байда Б. Конкуренція у сфері господарювання. Академія рекреаційних технологій і права. С.122-129. URL: <https://cutt.ly/PxQtfEJ>.
3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» №2210-III від 11 січня 2001 року. URL: <https://cutt.ly/oxQkm2u>. (дата звернення: 23.03.2021 р.)
4. Господарський кодекс України: Закон України №436-IV від 16 січня 2003 року. URL: <https://cutt.ly/sxQk2JO>. (дата звернення: 23.03.2021 р.)

Шевченко К. студентка 3 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Панькова Л. О.
к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ І ВИДИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Рушійною силою, завдяки якій розвивається вся ринкова економіка, є конкуренція. Вихідною точкою, тобто початком історії розвитку всієї економічної конкуренції є видання Адамом Смітом своєї основоположної

праці «Дослідження про природу і причини багатства народів». Саме в цьому творі вперше формується теорія конкуренції та окреслюється поняття конкуренції, як суперництва, що підвищує ціни на товари у разі їх скорочення та зменшує у разі перевищення пропозиції [1, с.10]. В залежності від того, якими способами та методами конкурентної боротьби користуються конкуренти, саму конкуренцію прийнято поділяти на добросовісну та недобросовісну. Виникнення такого феномену як недобросовісна конкуренція слід пов'язувати із розширенням ринку виробників товарів та стрімким розвитком економіки, що призводить до встановлення жорстких вимог для боротьби між конкурентами.

Пропонуємо розглянути різницю в трактуванні поняття недобросовісної конкуренції. Резворович К. Р. визначає її як неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, а також інші дії що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності [2, с.49]. М. К. Галянтич та Н. О. Саніахметова визначає її, як будь-який метод конкурентної боротьби, що суперечать звичаям чесної підприємницької практики, пов'язані з порушенням прийнятих на ринку норм та правил і спостерігаються у відносинах між конкуруючими суб'єктами [3, с.129]. Тобто ми бачимо, що в першому випадку науковець формує поняття на основі характеристики видів недобросовісної конкуренції, а в другому - зміст збігається із визначенням законодавця, оскільки ст.1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» під недобросовісною конкуренцією розуміє будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності [4].

Законодавець та науковці виділяють три основні види недобросовісної конкуренції:

1. Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання. В свою чергу Глава 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР до цього виду відносить неправомірне використання позначень (використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, торговельної марки, а також належних іншій особі рекламних матеріалів тощо, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет щодо їх використання [3, с.130]), неправомірне використання товару іншого виробника (залучення товару іншого виробника до господарського обігу під своїм іменем шляхом зняття позначення справжнього виробника або його підробки, якщо воно здійснюється без дозволу уповноваженої особи виробника), копіювання зовнішнього вигляду виробу та порівняльну рекламу. Проте варто зазначити, що існують випадки, коли використання порівняльної реклами дозволяється. Всі ці випадки перелічені в ст. 11 Закону

України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР, одним із них є момент, коли реклама об'єктивно порівнює одну або кілька суттєвих, співставних та репрезентативних характеристик однорідного (подібного) товару [5].

2. Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг. Сюди відносять дискредитацію суб'єкта господарювання, схилення до бойкоту, схилення постачальника до дискримінації замовника, підкуп працівника, посадової особи постачальника або замовника та поширення інформації, яка вводить в оману.

3. Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці. Здобуття протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання, та ознайомлення з ними інших осіб без згоди уповноваженої особи [3, с.133].

Отже, недобросовісна конкуренція – це дії суб'єктів господарювання, що характеризуються виходом за межі належного їм права на конкуренцію, тобто зловживання таким правом. Законодавець закріпив три основні види недобросовісної конкуренції та конкретизував їх, однак, на нашу думку, вони не є вичерпними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г.О., Шкляр С.В. Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції. Науково-практичне видання. Київ, 2012. 472 с.

2. Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Господарське право: загальна частина. Дніпро, 2019. 262 с.

3. М. К. Галянтич, С. М. Грудницька, О. М. Міхатуліна та ін. Господарське право України. Київ, 2005. 424 с.

4. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2021).

5. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2021).

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**Севастьяненко О.В., старший
викладач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Київський національний торговельно-
економічний університет**

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Визнання Україною стратегічним пріоритетом орієнтацію на євроінтеграцію та європейську модель соціального захисту обумовлює необхідність реалізації конструктивних підходів до реформування вітчизняної системи соціального захисту та його фінансового забезпечення з метою максимально можливого їх наближення до відповідних загальноєвропейських норм і стандартів. Виходячи з цього, актуальним є визначення основних напрямів розвитку системи фінансового забезпечення соціального страхування в Україні у контексті євроінтеграційних процесів.

Прогресивне зближення України з Європейським Союзом вимагає вивчення підходящих стандартів та впровадження необхідних механізмів, що використовуються країнами-учасника ЄС. Адже результативність роботи соціального страхування в країні залежить насамперед від динаміки розвитку економічної системи.

Дослідженню різних аспектів функціонування пенсійної системи України присвячено праці як вітчизняних – Н.П. Борецької, В.І. Грушка, М.М. Руженського, А.А. Сидорчук, В.Б. Тропіної, М.В. Лазебної, Е.М. Лібанової; так і зарубіжних науковців та практиків – Г. Еспінг-Андерсена (G. Esping-Andersen), В.Д. Роїка (V.Roik), М. Цічон, В. Шольз, А. ван де Меерендонк, К. Хагемєр, Ф. Бертраноу, П. Пламондон (M. Cichon, W. Scholz, A. van de Meerendonk, K. Hagemeyer, F. Bertranou, P. Plamondon), та інших. Незважаючи на значну кількість досліджень, в умовах складної демографічної та економічної ситуації в Україні та світі, проблематика фінансового забезпечення пенсійного страхування і надалі залишається надзвичайно актуальною.

Поняття соціального захисту притаманне будь-якому суспільству, проте воно відрізняється дієвістю на різних етапах розвитку. В останні роки відбувається падіння економічного розвитку модернізованого суспільства, що призводить до зростання безробіття, бідності, різке зниження витрат на

фінансування заходів з охорони здоров'я та освіти. І щоб цьому запобігти створюють систему соціального захисту населення.

В Україні виділяють декілька принципів організації системи соціальної допомоги: формування обсягу виплат соціальної допомоги на основі прожиткового мінімуму з урахуванням кількості осіб в родині; надання соціальної допомоги винятково з урахуванням рівня доходів домогосподарств та майнового стану; пріоритетність заходів зі створення особистих схем захисту й активного залучення працездатних малозабезпечених громадян до сектору трудової діяльності [1].

Проте експерти МОП з цим не погоджуються, вони зазначають, що соціальні виплати призначаються лише деяким групам населення (у світовій практиці, зазвичай, з низькими рівнями доходів) та не беруть до уваги динаміку та структурний характер бідності. Щоб усунути ці недоліки, до реєстру отримувачів соціальних виплат необхідно включити соціальні групи, що ризикують потрапити до списку вразливих верств населення. За винятком цього, запровадження новітніх систем соціального захисту населення є досить таки складним процесом, який часто супроводжується помилками в наданні соціальних послуг особам що не є в складі цільової групи; у світовій практиці дану ситуація визначають, як «виток коштів» та неотриманням соціальних виплат особами, що входять до цільової групи; у світовій практиці така ситуація визначають, як «недостатнє покриття цільової групи» [2].

Для кращого дослідження теми розглянемо стратегії (моделі) соціального захисту, які використовуються у різних країнах світу та проведемо над ними аналіз. Для дослідження візьмемо Скандинавську, Корпоративну та Рудиментарну моделі. В Швеції діє Скандинавська стратегія, що включає солідарні та універсальні системи соціального захисту, де держава вживає заходів на мінімізацію соціальних проблем і максимізацію надходжень до бюджету країни. В результаті ми спостерігаємо високий рівень зайнятості та престиж соціальних працівників країни. В Німеччині, Австралії, Швейцарії, Італії та Нідерландах діє корпоративна стратегія соціального захисту – система колективної відповідальності під контролем держави. В даній стратегії різні сектори сфери соціального захисту взаємодіють та змагаються між собою, що сприяє творчості та інноваціям. А ось рудиментарній моделі віддають перевагу такі країни, як: Іспанія, Ірландія, Португалія та Греція. За даної стратегії юридичні права на соціальний захист взагалі відсутні, так як функції соціального захисту держава перекладає на волонтерський та неформальний сектори. І в результаті соціальні служби в країнах діють некоординовано і несистематично [3].

Провівши аналіз даних спостерігаємо, що скандинавська модель соціального захисту населення має високий ступінь соціального забезпечення для населення за рахунок значних відрахувань до бюджету. А найменший соціальний захист демонструє рудиментарна модель, якою передбачено

надання соціальної допомоги через волонтерів і приватний сектор національної економіки.

Якщо взяти до уваги моделі соціального захисту населення країн Європейського Союзу, то можна побачити велику різницю щодо інших країн. Так як фінансування фондів і надання соціальної допомоги та інших послуг населенню в цих країнах проходить на високому рівні і майже завжди є результативним. Беручи до уваги системи соціального захисту населення країн світу, можна сказати, що система соціального забезпечення та захисту населення в Україні відповідає континентальній моделі Отто Бісмарка. В Україні існує жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. А соціальні видатки фінансуються переважно за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих працівників, що і зазначено в моделі [3].

Вивчення світового досвіду дало зрозуміти, що на ефективність грошового забезпечення фондів соціального страхування мають вплив такі показники, як: рівень доходів середнього класу, що є фінансовою основою діяльності державної та місцевої влади; рівень ВВП на душу населення; інвестиційні надходження в економіку; ефективність планування та прогнозування доходів і видатків ДБУ тощо [4].

Отже, існують відмінні стандарти соціального захисту різних країн світу, які залежать від державного та недержавного фінансування. Наприклад, державного – високий рівень оподаткування працездатних осіб, а недержавного – соціальні гарантії накопичувальної системи соціального страхування. Якщо брати до уваги зарубіжний досвід організації соціального забезпечення та захисту населення, то особливої уваги заслуговує такий перспективний напрям удосконалення соціальної сфери в Україні, як запровадження високих європейських стандартів ефективного соціального захисту населення та сучасних соціальних послуг для окремих категорій населення (пенсіонерів, дітей-сиріт, інвалідів, та непрацездатних громадян, що проживають одні).

Європейський вибір України обумовлює необхідність реформування вітчизняної системи соціального захисту з метою максимально можливого її наближення до відповідних загальноєвропейських норм і стандартів. На жаль, незважаючи на те, що більшість Конвенцій МОП у сфері соціального забезпечення була ратифіковані Україною, зафіксовані в них стандарти не набули характеру обов'язковості, вони лише враховуються (тобто беруться за орієнтири) при вдосконаленні вітчизняного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.

2. Офіційний сайт International Labour Organization [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

3. Серватинська І.М. Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід / І.М. Серватинська // «Світ фінансів». - 2017 р. - Вип. 3. - С. 163 - 172.

4. Романовська Ю.А. Аналіз страхового ринку України / Ю.А. Романовська // Економіка та суспільство. – Мукачівський державний університет, 2016. – № 7. – С. 830–837.

Екологічне право, земельне право, аграрне право

**Мушенко В. В., д. ю. н.,
доцент, професор кафедри
адміністративного, фінансового
та інформаційного права,
Київський національний
торговельно-економічний
університет**

ФІСКАЛЬНА ТА СТИМУЛЮЮЧА ФУНКЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Політика кожної держави є забезпеченням зовнішнього вираження права в державі. Правові засоби забезпечення реалізації державної політики закріплені у формі окремих норм права та реалізуються від імені держави уповноваженими державними органами. Зазначені засоби реалізації мають державно-владний, організуючий характер, а сама державна політика реалізується з використанням правових, фінансово-економічних та соціальних засобів впливу на суб'єктів.

Державна політика України, поряд з рядом існуючих науково-прикладних трактувань даної категорії, нами визначається як діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування стосовно забезпечення вирішення питань загальнодержавного та місцевого значення, у частині стабільного розвитку власної економіки, реалізації соціальних пріоритетів своєї держави тощо. Реалізація державної політики здійснюється такими органами за допомогою регуляторних заходів, законів, бюджетних пріоритетів і впливає на рівень життя суспільства [1, с. 246].

Розвиток та удосконалення аграрних відносин в Україні, на нашу думку, можливий за умови нормативно-правового удосконалення засобів державної політики щодо суб'єктів аграрного сектору вітчизняної економіки.

У податковій політиці нашої держави домінують законодавчо закріплені механізми реалізації фіскальної функції оподаткування – підвищення рівня податкового навантаження на суб'єктів аграрного виробництва. Проте, особливо в останні роки (2016-2021р.р.), нівелюється реалізація стимулюючої функції оподаткування, яка виражалася у застосуванні правових механізмів податкових пільг, спрощеної системи оподаткування, застосування спеціальних режимів сплати податків, списання та розстрочення сум податкової заборгованості тощо.

Виходячи з викладеного вище, *метою* даного дослідження є спроба здійснення аналізу податкової політики щодо аграрного сектору України та визначення пріоритетів стимулюючого оподаткування у царині зазначених суспільно-економічних відносин.

Отже, у першу чергу, для аналізу сутності та видів основних функцій механізму оподаткування у теорії права, звернемося до позиції М.П. Кучерявенка, який зазначає наступне. «Функції податків, що визначають їхню сутність, є похідними від функцій фінансів і виконують такі самі завдання, але у вузких межах. Фіскальна функція податків є найважливішою функцією, відповідно до якої податки виконують своє основне призначення – насичення доходної частини бюджету держави для забезпечення потреб суспільства. Стимулююча функція створює орієнтири для розвитку виробничої діяльності. Вона може бути пов'язана із застосуванням механізму пільг, зміною об'єкта оподаткування, зменшенням оподатковуваної бази» [2, с. 40–41].

Необхідно деталізувати наступне. Фіскальна функція є основною у характеристиці сутності податків, тобто визначає їхнє суспільне призначення. Зміст фіскальної функції полягає в тому, що за допомогою податків формуються фінансові ресурси держави та територіальних громад, а також забезпечуються об'єктивні умови для утворення матеріальної основи функціонування усього суспільства [3, с. 45].

Стимулююча функція у механізмі оподаткування суб'єктів аграрного сектору в сучасній правовій науці більш розкрита через дослідження значною кількістю науковців категорії «державна підтримка» – як забезпечення державою, в особі уповноважених органів, урегульованого чинним законодавством впливу на сільськогосподарських товаровиробників усіх організаційно-правових форм власності і господарювання (особисті селянські господарства, фермерські господарства, сільськогосподарські виробничі та обслуговуючі кооперативи, приватні акціонерні товариства, аграрні холдингові компанії) з метою забезпечення достойних рівнів їх дохідності та прибутковості виробничої діяльності, поліпшення еквівалентності обміну з промисловими галузями, а також покращання їх фінансової стійкості та фінансового стану [4, с. 72].

Проведені автором дослідження особливостей формування та реалізації податкової політики в Україні з 1990 р. по наш час (закони України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в

народному господарстві» від 17.10.1990 р. №400-ХІІ, «Про селянське (фермерське) господарство» від 20.12.1991 р. №2009-ХІІ, «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997. № 168/97-ВР, «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000. № 2181-ІІІ, «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років» від 18.01.2001 р. № 2238-ІІІ, «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-ІV, «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р. № 2982-ІV, Податковий кодекс України (надалі – ПК України) від 02.12. 2010 р. № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) тощо) дають підстави визначити, поряд з її класичною фіскальною, також стимулюючу спрямованість оподаткування вітчизняних суб'єктів аграрного сектору, яка сприяла забезпеченню стабілізації економіки, підтриманню економічної рівноваги та конкурентної спроможності цього сектору шляхом регулювання ставок оподаткування та бюджетних витрат.

Отже, зазначимо, що державна податкова політика в аграрному секторі довгий час була спрямована на забезпечення його стимулювання, зокрема, шляхом створення законодавчих умов для розвитку сільськогосподарського виробництва у результаті запровадження спеціальних режимів оподаткування. Прикладом нашого твердження був спеціальний режим сплати податку на додану вартість (надалі – ПДВ): а) режим акумуляції сум ПДВ (окремо по рослинницькій та тваринницькій продукції); б) режим виплати дотацій переробними підприємствами за здане молоко та м'ясо; в) режим нульової ставки ПДВ при продажу молока та м'яса живою вагою. Іншим прикладом було запровадження спеціальної системи оподаткування – справляння фіксованого сільськогосподарського податку (надалі – ФСП). Мали місце також у системі стимулюючого оподаткування сільськогосподарських виробників податкові пільги, знижки та інші преференції [3, с. 121]).

Беззаперечним є той факт, що державне податкове стимулювання суб'єктів аграрного сектору сприяло: 1) забезпеченню продовольчої безпеки нашої країни (забезпечення населення продуктами харчування за рахунок власних резервів), що є важливим складником національної безпеки; 2) гарантуванню стабільності фінансово-економічної діяльності національних виробників сільськогосподарської продукції; 3) створенню гарантій для зайнятих найманих працівників та самозайнятих осіб у сільському господарстві з урахуванням його специфіки, пов'язаної із сезонністю такого виробництва та залежністю від природних факторів і несприятливих погодних умов тощо.

Однак, органи законодавчої та виконавчої влади, постаючи перед проблемою необхідності збільшення дохідної частини бюджету, вирішують її за рахунок внесення змін до ПК України щодо скасування спеціальних (пільгових) режимів оподаткування, підвищення ставок податкових платежів

чи використовують інші інструменти збільшення податкового навантаження. Зокрема, з 2015 року державою скасовано сплату ФСП та замінено його на єдиним податком (для платників IV групи) із суттєвим обмеження пільг спрощеної системи оподаткування. З 2016 року суттєво обмежено дію спеціального режиму оподаткування ПДВ для суб'єктів аграрного виробництва [5].

Висновки. Отже, діяльність держави у сфері запровадження, правової регламентації та організації справляння податків у правовій системі України визначається як податкова політика. У процесі її реалізації проявляються конкретні функції оподаткування. Вони визначають сутність такого процесу в дії та є способом вираження його властивостей. Виходячи із сутності податку як категорійного поняття та враховуючи те, що процес оподаткування виступає нормативно-правовим механізмом централізації частини вартості національного продукту в бюджеті для фінансування державних суспільних благ і є засобом перерозподілу цієї вартості, у науці податкового права визначаються функції даної категорії: фіскальна і стимулююча. У системі правового регулювання оподаткування аграрних виробників, реалізація стимулюючої функції, полягала у законодавчому встановленні податкової знижки, яка вилучається безпосередньо із суми податку, а не з доходу, який підлягає оподаткуванню, а також – у бюджетному фінансуванні державою суб'єктів аграрного виробництва. На даний час такі преференції на законодавчому рівні зазнали суттєвого обмеження.

Конкретною авторською пропозицією по активізації податкового стимулювання суб'єктів аграрного сектору є збереження в редакції ПК України, яка діяла до 1 січня 2016 року [5], застосування спеціального режиму оподаткування ПДВ, або хоча б збереження для представників цукрової галузі та виробників продукції тваринництва, овочівництва, садівництва, виноградарства. Це, на наше переконання, дасть можливість забезпечити стабільний розвиток аграрного сектору у сучасних умовах нестабільності, викликаній спробами організації ринку земель сільськогосподарського призначення; обмеженістю бюджетних дотацій, економічної неефективністю банківських кредитів, зростанням цін на матеріально-технічні ресурси та інших проявах фінансової нестабільності у державі в умовах складної санітарно-епідеміологічної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мушенко В. В. Сучасна державна політика України щодо фінансової підтримки сільського господарства // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2014. Вип. 197. Ч. 1. С. 244–250.
2. Податкове право: навч. посіб. За заг. ред. проф. М. П. Кучерявенка. К. : Юрінком Інтер, 2003. 400 с.

3. Крисоватий А.І. Податкова система: навчальний посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2007. 184 с.

4. Курило В.І., Мушенюк В.В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні: стан та перспективи удосконалення [Монографія] За заг. ред. д.ю.н., проф. В.І. Курила. Ніжин, 2012. 160 с.

5. Податковий кодекс України: від 02.12. 2010 № 2755-VI. (Редакція станом на 01.11.2020). URL. : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Гаврилюк Т. М.

Студентка об'єднаної школи у місті Любомезі, Технікум зеленого туризму.

Науковий керівник: Гбур Л. В.

к. ю. н., асистент кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНИ

Важливу роль у ХХІ ст. поряд із глобалізацією і переходом до інформаційного суспільства є зростання популярності ідей охорони навколишнього середовища. За останні два десятиліття такі ідеї охопили й сферу туризму, наслідком чого стало динамічне зростання «зелених подорожей» у сільську місцевість, частка яких у світовому туристичному потоці постійно зростає.

Сільський туризм існує й активно розвивається в багатьох країнах Європи та світу. Варто відмітити, що в кожній країні існують свої особливості розвитку цієї галузі, складнощі та шляхи їх вирішення, державні програми й законодавча база. А тому, кожна із держав світу пройшла певний шлях у розвитку сільського туризму, і розгляд досвіду європейських країн допоможе правильно визначити можливості підтримки та розвитку сільського туризму в Україні.

Так, приділяючи увагу досвіду розвитку сільських територій, ми використовуємо досвід країн, які нам близькі ментально, культурно і

географічно. Республіка Польща - держава, що є нашою сусідкою та яка завжди охоче налагоджує з нами комунікативні зв'язки, а також може похвалитися певними здобутками, що будуть корисними для України, а саме завдяки різноманітним спільним проектам та програмам. Такі програми варто започаткувати і у вивченні сільського зеленого туризму (агротуристички), розробити спільні туристичні маршрути, культурні та релігійні екскурсії.

Тому, **метою** дослідження виступає порівняння певних особливостей сільського зеленого туризму у Республіці Польща та України.

Результати. Сільський зелений туризм є багатоаспектною і багатоцільовою формою розв'язання великої кількості проблем розвитку села і задоволення потреб заінтересованих у відпочинку і оздоровленні.

Якщо порівнювати визначення сільського зеленого туризму в Україні та Республіці Польща, то варто перш за все сказати, що у Польщі для такого опису такого явища надали більш сучасну назву а саме "агротуристичка". Так, агротуристичка (сільський туризм) – форма відпочинку в умовах, близьких до сільської місцевості. Це можуть бути об'єднані спільною діяльністю особи, що надають житло. Ця діяльність представлена в якості альтернативного джерела доходу для сільського господарства, сільського населення. В Україні ж, - це вид туризму, який сконцентрований на сільській території, передбачає розвиток центрів обслуговування туристів, забезпечує туриста всіма видами відпочинку цієї місцевості та ознайомлює з місцевими фольклором, традиціями, кухнею, господарюванням та іншими атракціями, водночас забезпечуючи селян прибутком. [1]

Мета агротуристички в Польщі полягає в популяризації туризму на сільських та гірських територіях, розвиток місцевих мешканців, збільшенню доходів населення, виробництво сувенірної продукції, підвищення привабливості сільських районів, включаючи збільшення цін на землю, і, таким чином, збільшуючи вартість землі сільськогосподарського призначення, розвиток сільської інфраструктури, підтримка розробки моделей еко-туризму.

Польське законодавство чітко розмежовує основні поняття та принципи ведення сільського зеленого туризму від інших видів туристичних послуг, що надаються у сільській місцевості, але законодавчо віднесені до підприємницької діяльності. У сільському туризмі уряд Польщі вбачає джерело розвитку для регіонів, які мають природні ресурси для розбудови виробничих галузей економіки. Польський агротуризм підтримує свою матеріальну базу завдяки зв'язку з селом, сільським господарством, із традиційною архітектурою та інтер'єром. Агротуристичний продукт, що пропонується польськими господарствами, часто зводиться виключно до ночівлі та харчування, але нам відомо, що рентабельність об'єктів для ночівлі зростає при наданні, наприклад, інших послуг.

Для України сільський зелений туризм – нове поняття, хоча розвивається досить активно. Сьогодні, туристична галузь в Україні є лише п'ятою за значенням складовою поповнення бюджету і її питома вага має

значно зрости з огляду на такі об'єктивні передумови, як вигідне геополітичне розташування України в центрі Європи, наявність значного туристично-рекреаційного потенціалу, сприятливий клімат, багаті флора і фауна, чисельні культурно- історичні пам'ятки світового рівня.

Велика роль у розвитку сільського зеленого туризму належить Спілці сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, яка збирає дані з різних регіонів країни, проводить конференції та тематичні виставки з метою популяризації відпочинку в українському селі, сприяє розвитку сільської інфраструктури, збереженню існуючого культурного та історичного надбання Українського народу.

Основна послуга сільського зеленого туризму - це надання туристам тимчасового проживання. В Україні серед основних видів сільських споруд, облаштованих для прийому відвідувачів можна виділити такі: фермерська садиба, агрооселя, агроготель (агро пансіонат).

Висновки. Не зважаючи на перші кроки у розвитку зеленого туризму в Україні, варто вказати на фактори, що гальмують його розвиток, якщо співвіднести його з Республікою Польща: плутанина у термінах - для більшості людей термін «зелений туризм» є новим і зіткнувшись з ним вперше вони не розуміють його суті; недостатня професійна підготовка осіб, що надають послуги. Відсутність єдиної законодавчої бази; менталітет осіб, що проживають в сільській місцевості. І лише подолавши їх, можливо буде впевнено наслідувати досвіду Республіки Польща.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сарахман Л. Розвиток сільського туризму в Білорусії, Молдові, Румунії, Естонії, Литві, Латвії та Польщі. Туризм сільський зелений. 2013. 2 (липень-грудень). С. 28–30.
2. Дудзяк О. А., Славіна Н. А., Гуменюк І.І. Впливи польського досвіду на розвиток сільського туризму в українському селі. *Агросвіт*. 2018. № 24. С. 10–13. DOI: 10.32702/2306-6792.2018.24.10

**Еш О. М. тест-інженер Siggel & Partner GmbH, м. Гамбург/Рейнбек, Федеративна Республіка Німеччина
Іваненко М.М.,
аспірант кафедри права
Київський кооперативний інституту
бізнесу і права
м. Київ, Україна**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В ІНТЕРЕСАХ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Важлива роль у забезпеченні зростання економічних відносин між Україною та Європейським Союзом (надалі – ЄС) належить аграрному сектору економіки України, який забезпечує виробництво значної кількості сільськогосподарської продукції, яка реалізовується на зовнішніх ринках. До розгортання активної фази пандемії COVID-19 в Україні, зокрема у січні-березні 2019 року, оборот торгівлі рослинницькою, тваринницькою продукцією та продуктами її переробки між Україною та ЄС збільшився на 20% і склав 2,6 млрд. доларів США[1].

Проте, виключно державне регулювання процесів міжнародного торговельно-економічного співробітництва не забезпечує необхідного обсягу та належної ціни реалізації виробленої продукції суб'єктами аграрного сектору. Саме тому, доцільним є формування законодавчих засад залучення громадських галузевих організацій як посередників, здатних забезпечити вигідне співробітництво сільськогосподарським товаровиробникам різних регіонів України та сприяти налагодженню зв'язків із зарубіжними партнерами як споживачами аграрної продукції.

Дослідження проблематики організаційно-правового регулювання представницьких повноважень громадських об'єднань та їх ролі у реалізації державної економічної політики були об'єктом дослідження таких вітчизняних науковців: Б.В. Авер'янов, В.І. Кифяк, В.В. Кочин, В.М. Кравчук, В.І. Курило, Л.І. Лойко, М.В. Менджул, О. О. Сиченко та інші.

Зокрема, О. О. Сиченко визначає доцільним активізацію «елементів громадського самоврядування в ринковому секторі, участі громадських організацій недержавної сфери у виробленні та реалізації державної соціальної політики тощо» [2, с 88]. Здійснюючи дослідження управлінсько-організаційних взаємовідносин аграрних громадських організацій з органами місцевого самоврядування, В.І. Кифяк, зазначає, що «наразі в Україні аграрні професійні об'єднання виконують роль опозиції місцевій владі, але не є доповнюючим механізмом керуючої компоненти системи механізму

розвитку аграрного сектора. Місцева влада підтримує розвиток таких організацій як ефективний інструмент зворотного організаційного та інформаційного зв'язку» [3, с. 20].

Незважаючи на наявні окремі розрізнені наукові розвідки, наразі у науці адміністративного права відсутнє комплексне дослідження ролі громадських організацій у забезпеченні регіонального, загальнодержавного та міжнародного соціально-економічного співробітництва вітчизняних суб'єктів аграрного сектору зі споживачами їх продукції.

Виходячи з викладеного вище, *метою* даного дослідження є обґрунтування доцільності правового закріплення представницьких повноважень місцевих громадських об'єднань щодо суб'єктів аграрного сектору для забезпечення організаційного та економічного співробітництва.

Отже, забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки України вимагає радикальних перетворень у системі економічних відносин та у механізмі правового регулювання таких відносин. Організація виробничо-збутової діяльності аграрної продукції на інноваційних засадах є важливим чинником підвищення економічної ефективності її виробництва, оскільки, на нашу думку, інновації щодо участі громадських організацій у процесі подальшого просування суб'єктів аграрного сектору у внутрішньо- та зовнішньоекономічних відносинах являють собою «послуги, а також інші організаційні рішення комерційного або іншого характеру» [4], що поліпшують процес таких відносин.

Звернемо увагу на існуючі акти нормативно-правового регулювання діяльності самоврядних громадських об'єднань аграрного спрямування. Відповідно до Конституції України «громадяни України мають право на свободу об'єднання громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів... (стаття 36) [5]. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI у преамбулі визначає «правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання, гарантованого Конституцією України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, порядок утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань», а у статті 1 визначає, що «громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка» [6].

Для побудови власних організаційно-економічних відносин на оновленій базі інноваційного розвитку (спираючись на приписи вітчизняного законодавства) та з метою захисту інтересів суб'єктів аграрного сектору на регіональному, національному та міжнародному рівнях, українські

фермери, виробники та переробники аграрної продукції створили громадське об'єднання «Агро-Продовольча Рада». Зазначена організація об'єднала асоціації та підприємства з виробництва та переробки аграрної продукції (Укрсадвинпром, Асоціацію «Виноградари та винороби України», Асоціацію «Укроліяпром», Українську аграрну асоціацію, Всеукраїнську раду жінок-фермерів, Центр розвитку земельних правовідносин в Україні, Центр підвищення ефективності в тваринництві, Національне об'єднання з племінної справи у тваринництві «Укрплемоб'єднання»), які представляють інтереси 326 підприємств, розпоряджаються 750 тисячами га ріллі і 8500 га багаторічних насаджень, а також на них припадає 80% ринку виноробної продукції і 70% ринку рослинних олій. Також до роботи ГО ««Агро-Продовольча Рада» долучилися експерти із законотворчої та нормотворчої діяльності, за участю яких розроблено 12 законів, скасовано та дерегульовано 30 дозвільних документів, зокрема в сфері земельних відносин [7].

Результати дослідження даної проблематики показують, що основним завданням Агро-Продовольчої Ради як громадського об'єднання (представника суб'єктів аграрного сектору) на загальнодержавному рівні є: 1) здійснення аналізу і розроблення пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази, розроблення проектів галузевих стратегій і програм; 2) популяризація та впровадження інновацій, 3) сприяння розвитку внутрішнього та міжнародного партнерства; 4) консолідації зусиль сільськогосподарських товаровиробників щодо захисту своїх прав на регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях; 5) налагодження максимально прямого та відкритого діалогу з органами державної влади, які причетні до формування державної аграрної політики тощо.

Аналізуючи зазначений вище досвід, на нашу думку, доцільно сформувати механізм нормативно-правового регулювання подібної діяльності громадських об'єднань виробників та переробників сільськогосподарської продукції у межах об'єднаних територіальних громад як представників таких суб'єктів початкової (низової) ланки, які, у першу чергу, займатимуться налагодження співпраці з органами місцевого самоврядування та сприятимуть вирішенню інших проблемних питань.

Ще одним аргументом на користь підтримання авторської позиції є той факт, що сучасна парадигма формування вітчизняного нормативно-правового регулювання суспільно-економічних відносин активно враховує роль громадського сектору у вирішенні соціально-економічних питань. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» 2014 року, визначаючи «цілі державної регіональної політики та основні завдання центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування», містить припис про необхідність «системної координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на всіх рівнях, представників бізнесу та громадянського суспільства» [8].

Отже, процес формування та реалізації державної політики в аграрному секторі повинен базуватися на засадах державного регулювання процесів сільськогосподарського виробництва в регіонах за активної участі: 1) органів місцевого самоврядування, 2) несільськогосподарських підприємницьких структур як споживачів сільськогосподарської сировини та відходів виробництва, 3) громадських організацій; 4) місцевого населення як зацікавлених членів об'єднаних територіальних громад. Така структура повинна функціонувати на основі визначених стратегічних цілей та завдань державної регіональної політики, бути функціонально гнучкою відповідно до потреб регіонального розвитку, а будь-які її зміни повинні бути мотивовані та відповідати вимогами щодо створення необхідних умов для стимулювання регіонального та місцевого розвитку. Ефективним координатором реалізації такої політики можуть стати місцеві громадські професійні об'єднання, які сприятимуть налагодженню більш тісної співпраці суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування та іншими учасниками соціально-економічних відносин на селі та за його межами. На нашу думку, законодавче закріплення адміністративно-правового механізму такої співпраці забезпечить зростання у нашій державі необхідної кількості громадських об'єднань, що, у свою чергу, сприятиме подоланню непослідовності процесу реформування аграрного сектору та позитивному вирішенню інших проблемних питань. Також діяльність аграрних громадських об'єднань, як представників суб'єктів аграрного сектору відповідної територіальної громади чи регіону з визначеними на статутному чи договірному рівні повноваженнями щодо напрямів співпраці, сформує чітку платформу для такої взаємодії та досягнення основного завдання – забезпеченні стабільності та зростання рівня економічних відносин суб'єктів аграрного сектору з їх внутрішніми та зовнішніми партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Торгівля агропродукцією між Україною та ЄС у I кварталі зросла на 20% – експерти. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2700406-torgivla-agroprodukcieu-miz-ukrainou-ta-es-u-i-kvartali-zrosla-na-20-eksperti.html>
2. Сиченко О. О. Взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування з некомерційним сектором у соціальній сфері. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 3. С. 87–89.
3. Кифяк В. І. Інституційний механізм налагодження суб'єктної взаємодії аграрного сектора. Інвестиції: практика та досвід, 2013. № 12. С. 19-22.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. ст.266.
5. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>

6. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>

7. Українські фермери, виробники та переробники аграрної продукції створили громадське об'єднання «Агро-Продовольча рада». AgroPolit.com. Гаряча Агрополітика. 28.05.2019. URL: <https://agropolit.com/news/12362-ukrayinski-fermeri-virobniki-ta-pererobniki-agrarnoyi-produktsiyi-stvorili-gromadske-obyednannya-agroprodovolcha-rada>.

8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>

**Лавриненко Т., студентка 3 курсу
юридичного факультету Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
Науковий керівник: Краснова Ю. А. д.ю.н.,
доцент кафедри аграрного, земельного та
екологічного права імені акад. В. З. Янчука**

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ р. ДНІПРО ВІД ЗАБРУДНЕННЯ

На сьогодні законодавство України пронизане колізійними нормами, що потребують врегулювання. Чи то відсутність норми, котра б регламентувала певні відносини, чи суперечливість між положенням закону та підзаконного акту – все це призводить до плутанини у вирішенні практичних питань.

Для України проблема забруднення річок та пошук шляхів її подолання є пріоритетним питанням, що потребує негайного вирішення. Найбільше уваги привертає славетний Дніпро. Рівень промислового забруднення невпинно зростає, погіршуються мікробіологічні показники води. Як наслідок ми спостерігаємо цвітіння водойми, що має наслідком згубний вплив на життя самої людини.

Однак не доцільно говорити, що лише конкретний фактор за незначний проміжок часу став каталізатором негативних змін. Критичний стан Дніпра є результатом довготривалої дії низки згубних факторів. Перш за все, саме господарська діяльність людини та постійні хімічні і радіоактивні забруднення спричинили погіршення стану екосистем басейну річки.

Правова регламентація охорони р. Дніпро включає низку нормативно-правових актів, що покликані забезпечити охорону водойми, підтримання її у

належному стані та недопущенні погіршення показників прийнятності води річки для використання. Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» №4836-VI від 24 травня 2012 року визначає напрями державної політики у сфері раціонального використання водних ресурсів, їх збереження та відтворення, попередження та ліквідації шкідливих наслідків вод на організм людини [1].

У свою чергу Водний кодекс України №213/95-ВР від 6 червня 1995 року встановлює правила користування водними об'єктами, що покликані убезпечити водойми від забруднення [2]. Поряд із ним діють норми Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» №1264-XII від 25 червня 1991 року, що закріплюють нормативи використання водних об'єктів, заходи охорони водних ресурсів [3]. Приписи Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» №2918-III від 10 січня 2002 року покликані врегулювати діяльність суб'єктів господарювання щодо забезпечення населення якісною питною водою, що не погіршить стан здоров'я людини [4].

У кожному із цих актів визначено обов'язковість контролю за раціональним використанням водних ресурсів, недопущення погіршення стану водних об'єктів, компетенцію уповноважених державою органів, що правомочні здійснювати перевірки та оцінку стану Дніпра. Незважаючи на велику кількість правових норм, що спрямовані на подолання проблеми забруднення річки, ми спостерігаємо загрозу національній безпеці, екосистемі Чорного моря, в яке Дніпро несе свої води.

Таким чином, можна зробити висновок, що прийняті законодавцем норми неефективні і не можуть забезпечити зменшення шкідливого впливу на Дніпро та інші водойми України. На мою думку, досягти позитивних змін у бік покращення показників очищення Дніпра можна шляхом впровадження дієвих механізмів відповідальності як фізичних, юридичних осіб, так і уповноважених державою органів та посадових і службових осіб.

Саме відповідальність у галузі екології дозволить стримати темпи забруднення Дніпра та інших водних об'єктів на території України. На сьогодні передбачено адміністративну, кримінальну, цивільно-правову (матеріальну) та дисциплінарну відповідальності, однак їх суворість недостатня для усвідомлення людиною своїх протиправних дій та їх згубного впливу на довкілля.

Приходимо до висновку, що Державне агентство водних ресурсів України та низка інших правомочних органів, реалізуючи свої повноваження, не можуть врегулювати відносини і зупинити забруднення річки. Про це свідчать статистичні дані видавництва «Українська правда», наведені у статті Богдана Ференса: «у 2019 році в українські водойми було скинуто понад 2 млрд куб. м різних стоків. З них 1/3 – це неочищені скиди. Як результат, за

даними Agravery.com, минулого року (2018) загинули майже всі водні живі ресурси у 2 140 водоймах» [5].

Найбільшим забруднювачем р. Дніпро визнано «Київводоканал». Зафіксовано, що порушення ним вимог природоохоронного законодавства стали підставою для проведення розрахунку збитків, що завдані державі, на загальну суму 16 млн 314 тис. 11 грн, у тому числі:

- 8 млн 935 тис. 337 грн – за наднормативний скид забруднюючих речовин із зворотними водами Бортницької станції аерації у річці Дніпро;

- 2 млн 4 тис. 212 грн – за наднормативний скид забруднюючих речовин із зворотними водами Управління експлуатації Деснянської водопровідної станції у Русанівську протоку;

- 5 млн 92 тис. 122 грн – за самовільне використання підземної води за відсутності спеціального дозволу на користування надрами (підземними водами).

Отже, неналежне виконання правового інструментарію врегулювання питання забруднення річки Дніпро та притягнення до відповідальності порушників і уповноважених органів призвело до погіршення екологічної ситуації в країні. Забруднення «головної» річки викликане відсутністю чіткої позиції органів державної влади щодо охорони водних об'єктів, встановлення ефективних заходів відповідальності за порушення норм природоохоронного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» №4836-VI від 24 травня 2012 року. URL: <https://cutt.ly/1z4srL0>. (дата звернення 17.03.2021 р.)

2. Водний кодекс України №213/95-ВР від 6 червня 1995 року. URL: <https://cutt.ly/Vz4sWyH>. (дата звернення 17.03.2021 р.)

3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» №1264-XII від 25 червня 1991 року. URL: <https://cutt.ly/Nz4sX8Z>. (дата звернення 17.03.2021 р.)

4. Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» №2918-III від 10 січня 2002 року. URL: <https://cutt.ly/dz4deYK>. (дата звернення 17.03.2021 р.)

5. Хто і як забруднює річку Дніпро. URL: <https://cutt.ly/Nz4dl4S>.

Шокорова Д. студентка 2 курсу Навчально-наукового інституту права, Сумський державний університет
Науковий керівник: Чурилова Т.М. к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, європейського права та цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права, Сумський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20 вересня 2019 року № 132-ІХ [1] були внесені зміни в Цивільний та Земельний кодекси щодо права довірчої власності. Новий інститут викликав суперечки та дискусії стосовно доцільності існування та ризиків в сфері земельних відносин.

Так, главу 49 Цивільного кодексу (далі – ЦКУ) доповнено параграфом 8 «Довірча власність»[2]. За договором про встановлення довірчої власності довірчий засновник (боржник за основним зобов'язанням або інша особа) передає майно довірчому власнику (кредитору) на праві довірчої власності для забезпечення зобов'язання боржника за кредитним договором, договором позики. Довірча власність є правом власності на майно, але з обмеженнями. Довірчий засновник не має права вільно розпоряджатися майном, крім випадків звернення стягнення на майно або викупу для суспільних потреб. Об'єктом довірчої власності може бути будь-яке майно, яке може бути відчужено, зокрема земельні ділянки.

Земельний кодекс України (далі - ЗКУ) доповнено ст.89-1 «Особливості набуття і реалізація права довірчої власності на земельні ділянки» [3]. Довірчий власник земельної ділянки має права та виконує обов'язки власника земельної ділянки. З дня набуття особою права довірчої власності на земельну ділянку до довірчого власника переходять усі права та обов'язки власника земельної ділянки за чинними договорами оренди, емфітевзису, суперфіцію, договорами про встановлення земельного сервітуту. Довірчий власник земельної ділянки, якщо це передбачено договором, за яким встановлюється довірча власність, може передавати земельну ділянку в користування третім особам лише на праві оренди, але з обмеженнями, встановленими п.2 ст. 89-1 ЗКУ. Крім того, довірчий власник без

погодження із засновником не має права здійснювати певні дії (п.3. ст. 89-1 ЗКУ).

Механізм переходу земельної ділянки у довірчу власність регламентується гл.49, парагр. 8 Цивільного кодексу. Так, кредитний договір або договір позики може бути забезпечений договором про встановлення довірчої власності. Отже, можемо констатувати про появу такого способу забезпечення зобов'язання як довірча власність.

Враховуючи те, що довірча власність є різновидом права власності, довірчий власник (особа, якій передається майно за договором) стає власником майна з моменту укладення договору. Договір потребує нотаріального посвідчення, а право довірчої власності - державної реєстрації. Кредитор за основним зобов'язанням стає власником з моменту встановлення довірчої власності.

Наразі обговорюється питання функціонування нового інституту в умовах зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення [4]. Адже, за ст. 597-6 ЦКУ у разі прострочення виконання боржником основного зобов'язання довірчий власник має право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності за умови, що строк прострочення перевищує 20 календарних днів. Договором, яким встановлена довірча власність або на підставі якого виникло основне зобов'язання, можуть бути встановлені інші підстави, з настанням яких у довірчого власника з'являється право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності.

Також, закріплено право довірчого власника одноосібно встановлювати вартість (ціну) земельної ділянки як об'єкта довірчої власності.

Порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності встановлений ст. 597-8 ЦКУ. Зокрема, договором про встановлення довірчої власності може бути передбачено інший порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності, мінімальна ціна продажу такого об'єкта довірчим власником або ж право довірчого власника отримати об'єкт довірчої власності у свою власність.

Крім того, висловлюється думка [4], що суттєві ризики містить ст. 597-13 ЦКУ, за якою довірча власність може виникнути на підставі договору, відповідно до якого одна сторона за власний рахунок, але в інтересах та за рекомендацією іншої сторони, придбає у третьої особи майно у довірчу власність.

Михальська М. курсант 4 курсу факультету №1 ІФПНП, Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Курило Т. В. к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії, конституційного та приватного права, Львівський державний університет внутрішніх справ

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКУ ЛІСІВ В УКРАЇНІ

Вивченням проблеми незаконної вирубки лісів займалося чимало вчених, зокрема: Ю.С. Шемшученко, О.Г. Лановенко, О.О. Остапішина, П.Г. Вакулюк, М.А. Голубець, О.А. Стиранівський, О.В. Заїчко та ін.

У своїх тезах я хочу звернути увагу на скільки важливим є питання вирубки дерев.

Відповідно до Лісового кодексу України: Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцерозташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах [1].

На Львівщині вони займають 694 тис. га, що становить 31,8% загальної території. Лісові масиви розподілені між підприємствами Державного агентства лісових ресурсів України (65%), обласного комунального спеціалізованого лісгосподарського підприємства «Галсільліс» (20%), Міністерства оборони України (5,5%) та інших користувачів (майже 5%) – наукових установ, Укрзалізниці, а також ліси, які перебувають у землях запасу місцевих рад.

Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин здійснюється шляхом: формування та визначення основних напрямів державної політики у сфері лісових відносин; визначення законом повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; установлення відповідно до закону порядку і правил у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів; здійснення державного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів [2, с. 299].

Протягом 2020 року Державною екологічною інспекцією за незаконну вирубку лісу розраховано 234,4 мільйона гривень збитків.

В Україні рубки вважаються незаконними, якщо здійснюються без дозвільних документів, третіми сторонами (не лісгоспами). А за світовою

практикою є визначення, що незаконними рубками є будь-які рубки, в тому числі офіційно погоджені, – якщо їх здійснюють із порушенням законодавства.

У наш час колосальні масштаби вирубок приховуються лісгоспами. Під час санітарної рубки лісники часто видаляють здорові дерева, маркують, як дрова, і офіційно продають за невеликі кошти за кордон. Таким чином, внаслідок таких дій знищуються та зупиняються сотні переробних підприємств, ліквідовуються тисячі робочих місць, Україна недоотримує значні суми прибутку та перетворюється на сировинну базу для інших держав.

Найбільш масові незаконні порубки лісу вчиняють чоловіки молодого та середнього віку, що мешкають у сільській місцевості, із загальною середньою чи професійно-технічною освітою, працездатні, без постійного джерела доходів, одружені, раніше не судимі. Водночас організовані форми незаконної порубки лісу здійснюють посадові особи і працівники СЛП, а також приватних лісорубних бригад під прикриттям легальних рубок і виконання лісгосподарських робіт [3, с. 82].

Наша екосистема з кожним роком погіршується, через стрімке вирубування лісу, адже одне дерево середньої величини виробляє достатньо кисню для дихання трьох людей.

Саме ліс спочатку накопичує, а потім віддає воду струмкам та річкам, регулює стоки вод з гір на рівнини, запобігає повені.

Часто ліси вирубують і навіть не задумуються, яку велику шкоду приносять природі, оскільки масова порубка дерев, може спричинити раптові зміни температури, знесення родючого шару ґрунту, що призводить до утворення пустель.

Люди мають пам'ятати, що для відновлення лісу йдуть десятиліття, а наші ресурси вичерпуються.

Отже, таким чином можна дійти до висновку, що ліси потребують особливої уваги внаслідок великої вирубки, може відбутися екологічна катастрофа, яка призведе до фатальних наслідків. Я пропоную посилити відповідальність за порушення санітарних правил і норм у лісах, а також збільшити санкції за незаконну порубку і пошкодження лісу. А також збільшити кількість екологічних перевірок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лісовий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99.
2. Рябець К. А. Екологічне право України : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. 438 с.
3. Запобігання незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу : монографія / О. В. Заїчко; за наук. ред. Б. М. Головкина. Харків : Право, 2019. 192 с.

Кислицький Б., студент 3 курсу, юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Краснова Ю. А. доктор юридичних наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТВАРИННОГО СВІТУ

Тваринний світ є одним з компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також важливою базою для одержання промислової і лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей[1].

До об'єктів тваринного світу законодавець відносить: диких тварини; частини диких тварин (роги, шкіра тощо); продукти життєдіяльності диких тварин (мед, віск тощо).

Державне управління та регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція, органи місцевого самоврядування в особі екологічних шерифів та інші органи.

Так наприклад, згідно з ст. 12 Закону України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року № 2894-III до повноважень Кабінету Міністрів України у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу належить: забезпечення реалізації визначеної Верховною Радою України державної політики у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; забезпечення державного регулювання і контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; здійснення управління об'єктами тваринного світу державної власності відповідно до закону; розроблення та здійснення загальнодержавних програм у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; затвердження порядку встановлення екологічних нормативів, лімітів та видачі відповідних дозволів чи інших документів на право використання об'єктів тваринного світу як природного ресурсу загальнодержавного значення; організація зовнішньоекономічних зв'язків і міжнародного співробітництва у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; координація роботи

уповноважених центральних органів виконавчої влади у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, а також здійснення інших повноважень, передбачених законом[1; ст.12].

Щодо проблем правового захисту тваринного світу. Пропоную взяти до розгляду деякі популяції тварин Київської області, які занесені до Червоної книги України та з'ясувати чого вони зникають.

Отже на території Київської області зникають такі тварини, як:

1. **Ведмідь бурий.** Зниження чисельності зумовлюють: фрагментація ареалу, інтенсивна експлуатація та омолодження лісів і велике рекреаційне навантаження на них; високий рівень чинника непокою, браконьєрський відстріл тварин;

2. **Глушець.** Зниження чисельності зумовлюють: скорочення площ ягідників, стиглих хвойних лісів, вирубування дерев біля токовищ, браконьєрство, вплив ворогів виду (собака єнотоподібний, яструб великий, бродячі собаки і коти).

3. **Журавель сірий.** Зниження чисельності зумовлюють: фактор непокою на гніздуванні, зниження рівня води у гніздових біотопах, що робить доступними гнізда для хижаків, браконьєрство, зіткнення з електролініями, використання пестицидів;

4. **Орлан-білохвіст.** Зниження чисельності зумовлюють: лісогосподарська діяльність, браконьєрство, рекреаційне навантаження поблизу водойм, збіднення кормової бази, забруднення довкілля;

5. **Коловодник ставковий (поручайник).** Зниження чисельності зумовлюють: меліорація, затоплення заплачних лук при створенні водосховищ, зарегулювання русел річок, дачна забудова, браконьєрство;

6. Та інші тварини, відповідно до переліку Червоної книги України.

На основі викладеної інформації ми можемо дійти висновку, що найбільш розповсюдженню причиною загибелі тварин та зміни їх чисельності є браконьєрство.

На мою думку, необхідно посилити та активізувати роботу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, адже відповідно до місій та стратегій цього Міністерства це входить до його повноважень. Як на мене слід звернути більше увагу на рейди екологічних шерифів, зробити їх частішим та масовими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року № 2894-III
2. Тварини Київської області, занесені до Червоної книги України [Електронний ресурс] // Червона книга України – Режим доступу до ресурсу: <https://redbook-ua.org/animals/region/kijivska>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Галуцько В.М., доктор юридичних наук,
професор, заступник декана Херсонського
факультету Одеський державний
університет внутрішніх справ, м.Херсон,
Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАБОРУ НА ПОСАДИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Розпочате реформування всієї правової системи до сьогодні не завершено та не привело до очікуваних результатів, особливо це стосується Національної поліції. Починаючи з 2015 року набирали новобранців на посади поліцейських, які повинні замінити старий кадровий склад «міліції», здійснювати свою діяльність в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямованої на задоволення їхніх потреб, підняти імідж та довіру у населення, однак минуло більше 5 років, і більш ніж, 60% населення не довіряють поліцейській системі в цілому. Більшість схильні та відносять до причин такого стану поверненням осіб, які раніше працювали в міліції, однак це не так. Кадрові проблеми як були при старій системі так залишились і при новій.

Законодавець закріпив, що Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. А, поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон [1]. Що стосується відбору на посади до Національної поліції то ця процедура регламентується ст.ст.47-57 Закону України «Про Національну поліцію». Виходячи із аналізу вказаних статей громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою можуть пройти за конкурсом. Тобто, здійснюється перевірка їх фізичного рівня, стану здоров'я та психологічні тести. Конкурс складається з окремих етапів, для кожного з яких встановлено прохідний мінімум, на наступний етап проходять особи за умови успішного проходження попереднього. Кандидати, які без поважних причин не з'явилися на

конкурсний етап в призначений час, не допускаються до подальшої участі в конкурсі.

У Законі та підзаконних актах відсутні посилання на недопущення особи до конкурсу яка раніше вчинила правопорушення. Практика показує, що у своїй більшості на сьогодні допускаються до конкурсу, а іноді і його проходять особи, які раніше притягувалися до адміністративної, а то і кримінальної відповідальності (судимість погашена). Це є основною проблемою. Найпоширеніші правопорушення, це за перевищення встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху (ст.122 КУпАП), керування суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст.130 КУпАП), розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ст.178 КУпАП) [2]. До кримінальної відповідальності особи притягувалися за крадіжки (ст.185 КК України), шахрайства (ст.190 КК України), хуліганство (ст.296 КК України) [3]. На початковому етапі, у даному випадку нівелюється один із основних принципів дотримання законності та протидія злочинності.

Інша проблема, полягає у розділенні в 2015 році структурних підрозділів та віднесення їх різним відомствам. Так, патрульна поліція, як окремий департамент із власною вертикаллю та Національна поліція. У патрульну поліцію набирали осіб із вищою освітою, а то і декількома, які виконували первинні поліцейські функції. У середині самої структури, кар'єрне зростання могло бути незначним. Так, їх спочатку належно матеріально забезпечили, але у подальшому заробітні плати значно знизили, графік роботи став ненормованим тощо.

Роботі у райвідділках, особливо віддалених районах, особливої уваги, не приділяється, відсутність транспорту, паливно-мастильних речовин, відсутність форми, заробітні плати нижчі, ніж у патрульних тощо. Крім того слід відзначити внутрішню системну проблему, яка полягає в роздутті штатної чисельності управлінського складу поліції й відсутності належної взаємодії між окремими підрозділами Національної поліції, що викликано обмеженістю в повноваженнях окремих підрозділів Національної поліції. Наприклад, це стосується патрульної поліції, яка фактично обмежується лише затриманням та доставлянням правопорушника до відділу поліції або ж охорони місця події до прибуття слідчої оперативної групи. Все це викликає негативні тенденції у середині самої системи між поліцейськими.

Занадто багато робочого часу витрачається на внутрішню діяльність поліції не пов'язану з безпосереднім виконанням обов'язків, покладених на поліцію щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, попередження та розкриття злочинів, захист прав свобод та законних інтересів громадян.

Саме тому, необхідно підвищити вимоги до рівня професійної придатності майбутніх працівників поліції, поглиблено і всебічно вивчати

індивідуальні якості кандидатів на службу за рахунок науково-обґрунтованого використання сучасних методів юридичної психології і психофізіології, не приймати до розгляду на конкурс заяви від осіб, які схильні до вчинення правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну поліцію. Закон України. URL.[https:// zakon.rada.gov.ua/laws/ show/580-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text)
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення.URL.[https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/80731-10#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text)
3. Кримінальний кодекс України.URL. [https:/ /zakon.rada.gov. ua/laws/show/ 2341-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text)
4. Галуцько В. М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні. Дис.дослід.на здобут.докт.юр.наук. Київ.2017.472с

**Horodetska I. A.,
Doctor of Science of Law, Professor,
Professor of the Department of Political
Science, Law and Philosophy
Nizhyn Mykola Gogol State University
Ukraine, Nizhyn**

CONTENTS OF ADMINISTRATIVE LEGAL RELATIONS (THEORETICAL ASPECT)

One of the most important problems of both the theory of administrative law and practical jurisprudence is the issue of administrative legal relations. Being a complex and multifaceted construction, administrative legal relations have been the subject of reflection of foreign and Ukrainian legal scholars, who have formed different approaches to understanding of its essence.

A significant contribution to the study of theoretical problems of administrative legal relations was made by such leading Ukrainian scholars as V.B. Averyanov, Yu.P. Bytiak, V.V. Halunko, I.P. Golosnichenko, P.V. Dikhtievskyi, O.Yu. Drozd, T.O. Kolomoets, V.K. Kolpakov, O.V. Kuzmenko, V.I. Kurylo, Ye.V. Kurinnyi, R.S. Melnyk, S.V. Petkov, O.Y. Pidubnui, O.P. Svitlychny, S.G. Stetsenko, O.I. Kharytonova and others. However, the analysis of scientific sources reveals the lack of scientific consensus and the presence of different approaches to understanding of administrative legal relations and to the characterization of their structural components.

First of all, we should note that despite the existence of different approaches to understanding the category of "administrative legal relations" in the theory of administrative law, we support the approach of sociological jurisprudence and the dialogical concept of law, which follows from the primacy of the relationship, as well as the approach of well-known Ukrainian scholars who consider legal relations through the prism of legal connections (connection, interactions) between the parties (subjects) through their subjective rights and responsibilities (V.V. Halunko, V.I. Kurylo, A.V. Makarenko, E.O. Shevchenko, etc.) [1, p. 30-31; 2, p. 33]. In our opinion, focusing on the interaction of two or more parties in identifying the essence of administrative legal relations contributes to the understanding of the latter as legal phenomena and to the identification of the social nature of legal relations, and also reveals their functional purpose in the process of legal (administrative- legal) regulation.

An integral structural component of administrative legal relations is their content, which in the legal literature is defined as a set of legal rights and responsibilities of the subjects of legal relations [3, p. 103; 4, p. 82; 5, p. 35], the relationship of subjective public rights and legal obligations of the participants of administrative-legal relations recorded in administrative law [6, p. 129].

Some scholars distinguish between legal and material (factual) content of legal relations. The former is understood as that which constitutes a purely legal relationship, ie taken as a whole subjective right and legal obligation, the latter – «<...> factual social, economic, cultural, political and other relations which through the mediation of administrative-legal norms obtained their legal form. They retained the factual meaning, but acquired new qualities due to administrative-legal norms» [7, p. 70-71].

Some authors find the division of the content of legal relations into material and legal objectionable, because the legal connection between certain entities («taken as a whole subjective right and legal obligation») is essentially nothing more than legal relations with the participation of these subjects (O.I. Kharytonova). For these reasons, according to the scientist «<...> it seems more accurate not to divide the content of legal relations into material and legal and to talk about the content of legal relations as a single concept that covers the subjective rights and responsibilities of the participants of latter» [8, p. 103]. However, other scholars, while pointing to the conditional nature of the division of the content of legal relations into material and legal, characterize the ability to focus on actions (behavior) and subjective rights and responsibilities as the positive aspect of such a distinction.

The issue of subjective rights and legal obligations, given their crucial importance in the legal system, has always been the interest of legal theorists. In particular, the works of Ukrainian and foreign scholars explored the essence and structure of subjective law and legal obligation, elements of this structure, patterns of rights and responsibilities in the legal relationship, their objective relationship and common and distinctive features, their role in the mechanism of legal regulation, as well as in the process of formation and provision of legality in

society, the relationship of subjective law with the interest and will of the individual, the features of public subjective law, etc. [7, p. 70-73; 8, p. 103-108; 9; 10, p. 48-51].

The main directions of activity, the degree of possible (permitted) and necessary behavior of the subjects of certain social relations, are determined by the state by granting them subjective rights and imposing legal obligations on them. As rightly noted by O.P. Karmanyuk, improper study of legal obligations and of their systematic connection with subjective rights has led to a situation of chaos and irresponsibility in the countries where the democratic regime is being formed. In particular, the integrity of the legal system has been lost in Ukraine, the effective functioning of which is ensured by the rule of law. The latter depends on the correctness of the system of rights and responsibilities of the man and the citizen [10, p. 48].

The issue of adequate correlation of rights and responsibilities is extremely relevant given the excessive dynamism of the law in the current environment, low efficiency of public administration functioning, the degradation of the public service. Unfortunately, the analysis of the powers of public administration entities in certain areas, performed in our previous research, revealed a declarative nature and lack of a clear mechanism for implementation of many of them, which makes it impossible to properly execute a number of important tasks and is one of the causes of the unsatisfactory level of efficiency of legal regulation, and, as a consequence, the stagnation and imperfection of the reform processes in Ukraine.

References:

1. Курило В. І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. аграрний ун-т. Київ, 2007. 487 с.
2. Курило В. І., Городецька І. А. Місце та роль адміністративних правовідносин у механізмі адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2017. № 4 (4). С. 30–35.
3. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття та види. *Юридичний науковий електронний журнал*: електрон. наук. фахове вид. 2013. № 1. С. 101–104. URL: http://lsej.org.ua/1_2013/ukr/Kolpakov.pdf (дата звернення: 15.03.2021).
4. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. та доп. Київ: Атіка, 2011. 624 с.
5. Городецька І. А. Адміністративне право України. Заг. частина: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 192 с.
6. Галунько В. В. Адміністративно-правові відносини: алгоритм дослідження суспільних відносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 3. С. 126–131.
7. Адміністративне право України: підручник: у 2-х т. / В. В. Галунько та ін. Херсон: ХМД, 2013. Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний

курс. 396 с.

8. Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / Одеська нац. юрид. акад. Одеса, 2004. 435 с.

9. Городецька І. А. До питання структури адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 5 (20). С. 133–136.

10. Карманюк О. П. Суб'єктивні права і юридичні обов'язки в контексті утвердження законності в українському суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 48–52.

**Кравчук М. Ю., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального
права та процесу і правоохоронної
діяльності,
Західноукраїнський національний
університет**

АМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНЕ СПРИЙНЯТТЯ

Адміністративно-юрисдикційна діяльність є однією з найважливіших складових частин діяльності Національної поліції України. Беззаперечно, що ця сфера безпосередньо пов'язана із правоохоронною функцією, так як в процесі реалізації працівниками поліції адміністративно-юрисдикційної діяльності здійснюється, в першу чергу, захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. На забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини, громадян, юридичних осіб направлені норми Конституції України, і такий підхід визначає головні соціальні та правові пріоритети в державі, зокрема у статті 3 Конституції України закріплено, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

З процесуальної позиції, яка чітко регламентована законодавством України, відповідна діяльність виражається у виявленні та розгляді адміністративних правопорушень, зборі та перевірці доказів, оформленні протоколів про адміністративне правопорушення, прийнятті відповідних рішень, винесенні постанов, направленні окремих справ для розгляду до суду

та ін. Зрозуміло, що у порівнянні із судовою юрисдикцією, адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції є значно меншою категорією за своїм змістовим навантаженням. Але при цьому не доречно порівнювати і співставляти те, що одне одного доповнює і те, що одне одному допомагає. Вирішення ряду адміністративно-правових питань Національною поліцією України сприяє розвантаженості суду та суддів від величезної кількості справ.

Варто зазначити, що адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції визначена законами України і, відповідно, завжди реалізовується на законних засадах. Поліцейські як посадові особи, наділені державно-владними повноваженнями, під час виконання обов'язків і завдань державного характеру повинні діяти законними методами. Суть законності як методу діяльності Національної поліції України полягає у тому, що: 1) поліцейські в процесі несення служби, застосовуючи норми права щодо конкретних життєвих обставин, спираються на принципи та вимоги законності; 2) під час виконання обов'язків та реалізації прав поліцейські не виходять за межі своєї компетенції, діють лише у рамках права; 3) в процесі здійснення контролюючих функцій та функцій нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин, поліцейські дотримуються правових процедур, використовують правові методи та способи [3].

Характерною ознакою адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції є її державно-владна специфіка. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» [2] Національна поліція України визначається як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом. Звідси впливає інформація про наявність державно-владних повноважень Національної поліції як ознаки державного органу. На підставі чого можна зробити висновок про те, що Національна поліція є частиною єдиного механізму держави, реалізовує в офіційному порядку функції держави, має свою внутрішню будову (структуру), володіє владними повноваженнями щодо можливості видавати обов'язкові до виконання правові акти та забезпечення виконання правових актів органів держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379
3. Каленіченко Л. І. Сутність законності в організації та діяльності Національної поліції України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2019. С. 89-91.

Дуліба Є., д. ю. н., доцент,
професор кафедри кримінально-
правових та адміністративно-
правових
дисциплін ПВНЗ «Міжнародний
економіко-гуманітарний
університет
імені академіка Степана
Дем'янчука»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНІ

З поширенням пандемії COVID-19 у світі всі країни почали працювати над забезпечення потоку життєво необхідних лікарських засобів та медичних засобів, над усуненням перебоїв у глобальних мережах поставок, підтримкою здоров'я і добробуту всіх людей [1, с. 151]. Рецесія світової економіки, поширення по всьому світу пандемії Covid-19 вплинули на всі аспекти життя країн, а необхідність у забезпеченні доступності життєво важливих лікарських засобів стали підґрунтям для впровадження електронної торгівлі лікарськими засобами в Україні.

Електронна торгівля лікарськими засобами або е-аптека – це аптеки, які працюють через мережу Інтернет та здійснюють надання послуг шляхом доставки лікарських засобів для кінцевого споживача. В таких аптеках продають різноманітні товари, включаючи безрецептурні лікарські засоби, лікарські засоби, які відпускаються за рецептом, добавки для здоров'я, косметичні засоби. Е-аптеки пропонують комфорт і доступність, адже людині потрібно лише оформити замовлення лікарських засобів, а про все решту, включаючи доставку замовлення піклується е-аптека. До того ж, е-аптеки можуть пропонувати покупцям деякі сервіси, що заохочують осіб користуватися таким способом купівлі лікарських засобів. Це можуть бути онлайн послуга фармацевта, дані про взаємодію лікарських засобів, симптомів, дані про менш дорогі заміники. Наявність такої інформації надає можливість покупцеві вдосконалювати свій вибір, що призводить до його добробуту.

Сьогодні е-аптеки функціонують у більшості країнах Європи (Франції, Великобританії, Чехії, Нідерландах, Німеччині, Італії, Іспанії, Польщі тощо), Північної Америки (США, Канада), Азійсько-Тихоокеанського регіону (Китай, Індія, Японія, Австралія). Лише у 2020 році ринок електронних аптек оцінювався приблизно в 60 430,14 млн. доларів США, і, як очікується, у 2026 році дохід складе 136 160,27 млн.[2].

Адміністративно-правове регулювання електронної торгівлі лікарськими засобами закладено Закон України від 17.09.2020 № 904-ІХ «Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про лікарські засоби» [3].

Відповідно до вищезазначеного закону для здійснення електронної торгівлі лікарськими засобами в Україні суб'єкти господарювання повинні отримати ліцензію на роздрібну торгівлю лікарськими засобами та бути внесені до Переліку суб'єктів господарювання, що мають право на здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами. Такий перелік формується Державною службою України за лікарськими засобами і контролю за наркотиками (далі Держлікслужба України) і розміщується на її офіційному веб-сайті з подальшим веденням та внесенням відомостей про таких суб'єктів господарювання, зокрема: назву суб'єкта господарювання; адресу місцезнаходження та місця провадження діяльності (із зазначенням аптечних закладів, з яких здійснюється доставка лікарського засобу); дату початку діяльності з електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами; адресу веб-сайту, що використовується для цих цілей; електронну медичну інформаційну систему, що використовується для цих цілей (за наявності)[3]. До того ж, суб'єкт господарювання, що здійснює електронну роздрібну торгівлю лікарськими засобами, має створити свій веб-сайт для електронної торгівлі. На такому сайті, окрім асортименту лікарських засобів, має міститися інформація про контактні дані Держлікслужби, як органу ліцензування, нагляду та контролю якості лікарських засобів, а також логотип із гіперпосиланням, що відображається на кожній сторінці веб-сайту та переводить споживача на сторінку Переліку суб'єктів господарювання, що мають право на здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами, вартість доставки лікарського засобу. Особливістю функціонування такого веб-сайту також визначено можливість отримати консультацію фармацевта під час замовлення лікарського засобу[3]. Поряд з цим, це положення закону викликає певні побоювання у зв'язку з тим, що часто в Україні фармацевт є представником дистриб'юторської компанії лікарських засобів і отримує відсоток від продажу таких засобів.

Поряд з цим, лікарські засоби, які не підлягають електронній роздрібній торгівлі, є: лікарські засоби, реалізація (відпуск) яких громадянам здійснюється за рецептами лікарів (за винятком е-рецепту); лікарські засоби, обіг яких відповідно до закону здійснюється за наявності ліцензії на провадження діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; сильнодіючі, отруйні, радіоактивні та імунобіологічні лікарські засоби, перелік яких визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я[3].

Важливою і обов'язковою умовою для суб'єкта господарювання, що має займатися електронною торгівлею лікарських засобів, у вищезазначеному законі визначено наявність власної служби доставки або укладеного договору про доставку з службами доставки, які при доставці

зможуть забезпечити дотримання умов зберігання лікарських засобів, що визначені виробником шляхом використання спеціального обладнання чи устаткування. Однак, враховуючи те, що суб'єкт господарювання для того, щоб здійснювати електронну роздрібну торгівлю лікарськими засобами, має виконати всі ліцензійні умови, для отримання дозволу на таку діяльність, вважаю, що функцію доставки має залишатися за таким суб'єктом господарювання з метою забезпечення якості лікарських засобів, що будуть реалізовуватися і доставлятися до кінцевого споживача. Це твердження знаходить своє підтвердження у положенні вищевказаного закону, де зазначено, що саме суб'єкт господарювання, який має ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлю лікарськими засобами, несе відповідальність перед кінцевим споживачем за збереження якості лікарського засобу та дотримання визначених виробником умов його зберігання, у тому числі під час доставки кінцевому споживачу лікарського засобу, реалізованого дистанційним способом, незалежно від того, здійснює він доставку власною службою доставки чи залучає для цього інших суб'єктів господарювання [3].

На жаль, поза увагою законодавця у адміністративно-правовому регулюванні електронної торгівлі лікарських засобів залишено безліч питань:

- 1) врегулювання питання доставки лікарських засобів, які відпускаються за рецептом;
- 2) врегулювання питання доставки лікарських засобів до кінцевих споживачів в частині забезпечення якості лікарського засобу;
- 3) захист кінцевого споживача від порушення правил відпуску та доставки лікарських засобів, а також від фальсифікованих та підроблених лікарських засобів;
- 4) врегулювання питання щодо притягнення особи до адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення правил відпуску та доставки лікарських засобів;
- 5) врегулювання питання щодо особливостей застосування реєстраторів розрахункових операцій при доставці лікарських засобів споживачу.

Впровадження е-аптеки в Україні важливий крок для забезпечення доступності лікарських засобів для кожного громадянина. Поряд з цим адміністративно-правове регулювання електронної торгівлі лікарськими засобами в Україні не врегулює всі особливості такої торгівлі, що потенційно може загрожувати здоров'ю і безпеці населення. Тому для України в подальшому необхідно формувати ефективну державну політику для забезпечення функціонування е-аптек з використанням міжнародного досвіду у цій сфері, захисту споживачів та забезпечення якості е-аптек.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теремецький В.І., Дуліба Є.В. Роль СОТ у регулюванні світової торгівлі медичними засобами та приладами під час пандемії COVID-19. *Право і безпека*. 2020. № 1(76). С. 146-152.
2. E-pharmacy Market-growth, trends, Covid-19 impact, and Forecasts (2021-2026). URL:www.mordorintelligence.com/industry-reports/epharmacy-market
3. Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про лікарські засоби»: Закон України від 17.09.2020 № 904-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/904-IX#Text>

**Світличний О. , д.ю.н., професор,
професор кафедри цивільного та
господарського права юридичного
факультету Національний університет
біоресурсів і природокористування
України**

ПРИНЦИПИ НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ

Під впливом євроінтеграційних факторів, оновлення основних засад адміністративного права, його наближення до європейських стандартів діяльності публічної адміністрації, надзвичайно важливим є врахування розроблених міжнародними та європейськими організаціями принципів та стандартів належного врядування.

Принципи належного врядування мають важливе значення регулювання адміністративних правовідносин. Необхідність ширшого застосування в Україні принципів належного врядування пояснюється першочергово тим, що на сучасному етапі розвитку європейської правової думки означена сутність принципів визначається як один із найважливіших елементів (вимог) принципу верховенства права. Стандарти належного врядування перебувають у прямому зв'язку з основоположними принципами діяльності публічних адміністрацій, є родовими щодо останніх та визначають особливості їх застосування в демократичній державі [1, с.7].

Настанови з належного урядування, як і критерії «ефективного врядування» та принципи, також сформульовані Комісією Європейського

Союзу, Світовим банком та Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку. Зокрема, принципами «ефективного врядування» є такі: верховенства права; відкритість і прозорість діяльності демократичних інституцій; чесність і рівність, що стосуються громадян, у т. ч. і надання консультативних послуг та участі в ухваленні рішень; результативність та ефективність послуг; ясність, прозорість і можливість застосування на практиці законів і правових регулювань; сталість і цілісність у формуванні політики; високі етичні стандарти поведінки [2].

Для характеристики уже існуючих в юридичній літературі основних груп принципів належного врядування можуть використовуватися додаткові принципи. Це принцип зворотніх зв'язків між громадкістю і публічною адміністрацією; принцип регулювання державно-службових відносин; принцип юридичної регламентації процесуальних відносин.

Принцип зворотніх зв'язків між громадкістю і публічною адміністрацією.

Проблема взаємовпливу соціального середовища і суб'єктів публічної адміністрації – багатоаспектна. Необхідною та обов'язковою ознакою принципу зворотніх зв'язків є положення статті 38 Конституції України відповідно до якої громадяни беруть участь в управлінні державними справами. Одним із випадків зворотного зв'язку слід вважати звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності публічної адміністрації, їхніх посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання різного виду суспільних відносин. Тобто, такі зворотні зв'язки ініціюються знизу, що дає змогу впливати на публічну адміністрацію. Відповідно, суб'єкт публічної адміністрації зобов'язаний у певний спосіб відреагувати на таке звернення. Режим зворотніх зв'язків лежить також в основі надання публічною адміністрацією громадкості відповідної інформації, що опосередковується із принципами відкритості та доступності.

Принцип регулювання державно-службових відносин.

Діяльність публічної адміністрації неможлива без формування високоефективного та професійного корпусу державних службовців (наділених владними повноваженнями), що покладає на державу завдання забезпечити конкурсність, об'єктивність та гласність під час прийняття службу так і під час проходження державної служби. Це потребує: запровадження адекватної класифікації посад; урахування рівня кваліфікації посадовця; володіння професійними та практичними навичками; дотримання професійної етики; урахування ділових та моральних якостей; просування державних службовців по службі відповідно до державних інтересів. Вказаний принцип дозволить сформувати цивілізовані відносини між громадянами і публічною адміністрацією, сприятиме діяльності останньої відповідно до європейських принципів і стандартів.

Принцип юридичної регламентації процесуальних відносин.

У країнах Європейського Союзу важливу роль у відносинах органів публічної адміністрації і громадян відіграє процедурна частина, присвячена

детальній регламентації побідних процедур. В нормативних актах країн ЄС діють рекомендації державам-членам щодо здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень. Зокрема, в Резолюції (77) 31 про захист особи в зв'язку з актами адміністрації, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи 28 вересня 1977 року, наголошено, що суб'єкти публічної адміністрації повинні враховувати перш за все адміністративні процедури, які стосуються захисту приватних осіб в адміністративних процедурах, відносно тих чи інших заходів або рішень, прийнятих при застосуванні владних повноважень, які зачіпають їх права, свободи та інтереси.

За відсутності чіткої правового регулювання процесуальної регламентації діяльності органів публічної адміністрації у їх відносинах із громадянами, принцип юридичної регламентації процесуальних відносин покликаний сприяти: підвищенню ефективності діяльності органів публічної адміністрації; чіткому виконанню посадовими особами публічної адміністрації функцій і повноважень;

послідовності у реалізації громадянами своїх прав і законних інтересів.

Принцип юридичної регламентації процесуальних відносин також має стати дієвим засобом протидії суб'єктивізму і свавілля з боку посадових осіб публічної адміністрації у їх відносинах із приватними особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог. Юридична Україна. 2010. № 3 (87). С. 7.

2. Критерії та принципи сформульовані Комісією Європейського Союзу, Світовим банком та Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку. URL:

[http:// www.oecd. org/home/0.2987.en_2649_201185_1_1_1_1_1_1_1_00.html](http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1_1_1_00.html)

Рябовол Л. Т., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ І СУТНОСТІ

Проблематика адміністративної діяльності продовжує притягувати науковий інтерес вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, у зв'язку з тим, що наразі відбувається переосмислення її поняття і сутності. Однією з відповідних тенденцій є дослідження її з позицій системного підходу. Реалізуючи його, адміністративну діяльність розглядають (С. В. Петков, Л. В. Спицька та ін.) як складну цілісну систему, що охоплює широке коло суспільних відносин. Більш повно сутність адміністративної діяльності розкривається, якщо, поряд із системним, реалізується діяльнісний підхід. Це дозволяє репрезентувати її як свідому та активну діяльність уповноважених суб'єктів, які реалізують її у рамках цілісної сукупності таких взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, як: мета діяльності; зміст, який реалізується у певних напрямках; ресурси (організаційно-правові, матеріально-фінансові, технічні тощо), методи, засоби, необхідні й достатні для реалізації змісту й досягнення мети; результат цієї діяльності.

Кожен з перелічених складників є надзвичайно важливим, проте, особливою є роль суб'єктів. В адміністративно-правовій науці адміністративну діяльність пов'язують з державними органами, передусім органами виконавчої влади. Відповідно, її розглядають як: регламентовану законом розпорядчу діяльність органів державного управління, виконавчої влади, керівних органів закладів, підприємств, організацій (В. С. Лісовий); виконавчо-розпорядчу діяльність, що здійснюється всіма органами виконавчої влади у визначених формах і спрямована переважно на зміцнення правопорядку, забезпечення громадської безпеки у тій сфері управління, в якій вона здійснюється (І. А. Адміралова). Адміністративну діяльність пов'язують з реалізацією органами виконавчої влади їх адміністративних повноважень, серед яких виокремлюють два блоки, де: перший – процедурні повноваження, виконання адміністративних процедур, зокрема надання публічних послуг, здійснення контрольної, наглядової, дозвільної, реєстраційної діяльності; другий – юрисдикційні повноваження з вирішення

спорів в адміністративно-правовій сфері, притягнення до адміністративної відповідальності.

У значній частині наукових праць вчених-адміністративістів розкрито специфіку адміністративної діяльності органів внутрішніх справ, поліції. Переважно адміністративну діяльність поліції тлумачать як: виконавчо-розпорядчу, підзаконну діяльність у внутрішньому та зовнішньому середовищах функціонування органів поліції, спрямовану на забезпечення правопорядку і захист прав та свобод громадян посередництвом матеріально-технічних та організаційних заходів шляхом здійснення контрольно-наглядової, дозвільної, юрисдикційної діяльності (І. А. Адміралова); державно-владну, підзаконну, організаційно-розпорядчу діяльність, урегульовану нормами адміністративного права, спрямовану на: а) надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинам та іншим правопорушенням, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; б) впорядкування внутрішньосистемних поліцейських відносин та забезпечення чіткої організації і функціонування всієї системи підрозділів і служб Національної поліції України (О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін.); виконавчо-розпорядчу, державно-владну діяльність з організації та здійснення Національною поліцією функцій з охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, попередження й припинення правопорушень адміністративно-правовими засобами та надання публічно-сервісних послуг (В. А. Глуховеря). Слід, однак, зазначити, що адміністративна діяльність здійснюється і в інших публічно-правових сферах і в кожній з них має свою специфіку.

Слід зазначити, що традиційно адміністративну діяльність продовжують розглядати як урегульовану нормами права, владну, виконавчо-розпорядчу діяльність. Водночас, все більш чіткою стає тенденція до переосмислення її сутності. Можемо констатувати, що дослідження, які проводяться з цього питання, вже не ґрунтуються суто на управлінському підході, у зв'язку з чим, адміністративну діяльність тлумачать, виходячи за межі її розуміння лише як виконавчо-розпорядчої. Так, виконавчо-розпорядчу діяльність розглядають лише як один з напрямів (власне охоронний напрям поряд з регулятивним) адміністративної діяльності у процесі реалізації державними органами правоохоронних функцій, а саму адміністративну діяльність – як урегульований нормами адміністративного права вид юридичної діяльності з правового регулювання, організації здійснення правоохоронних функцій, завдань і компетенцій державних органів, а також з охорони й захисту суспільних відносин у визначеній сфері із застосуванням форм і методів цієї діяльності (І. М. Васильєва). Сутність адміністративної діяльності вбачають у фактичному здійсненні органами державної влади своїх цілей та завдань, функцій і методів, що виявляються в

різних діях, поведінці державних службовців, їх взаємозв'язках з іншими учасниками управлінських відносин; пояснюють як діяльність органів державної влади, врегульовану нормами адміністративного права й реалізовану в адміністративно-правових формах з використанням адміністративно-правових методів владно-публічного регулювання для реалізації своєї компетенції (М. П. Грай).

Тенденцією є і те, що адміністративну діяльність оцінюють з огляду на її ефективність щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. У цьому контексті під адміністративною діяльністю органів публічної влади розуміють врегульовану нормами адміністративного права державно-владну, сервісну, контролюючу діяльність, яка базується на людиноцентристській ідеології і спрямована на утвердження, реалізацію і захист прав та свобод громадян (С. В. Петков, Л. В. Спицька та ін.).

Позняков С. П.,
д. ю. н., доцент,
професор кафедри
адміністративного та
фінансового права
Національний університет
біоресурсів і
природокористування України

ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В АГРАНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У межах дії права завжди залишаються сфери у яких повинні задовольнятися життєво важливі індивідуальні, групові і суспільні потреби людського духу та соціального розвитку. Однією із таких сфер є аграрний сектор економіки в Україні. Важко переоцінити значення тих завдань, які повинні вирішуватись результатами діяльності з агровиробництва сільгосппродукції для життя людини, продовольчої безпеки будь-якого суспільства в світі.

Разом з цим, в усі часи існували проблеми, які потребували і потребують перманентного наукового пошуку у їх вирішенні задля підтримання сталості розвитку й забезпечення добробуту людей, продовольчої безпеки у межах певних суспільно-політичних та правових систем.

На даний час вітчизняні агропідприємства практично реалізують українську «дорожню карту» входження у цивілізаційний світ глобального товарного ринку нарощуючи експорт сільськогосподарської продукції до країн ЄС, Китаю, ОАЕ, Ізраїлю та США. Наприклад, в порівнянні 2017 роком та 2020 роком товарообіг між Україною та ЄС зріс на 7% до 42,39 млрд.дол. [1].

Водночас, практика ефективності такої інтервенції відкритої української агроекономіки потребує вирішення системних (структурних) внутрішньо-політичних, соціальних, економічних й правових проблем в Україні. Потреба у цьому впливає як із самого життя людей, стану результатів господарської діяльності сільгоспвиробників, так і з визначених у правових нормах зобов'язань держави Україна перед українським народом та нормами міжнародного права. Наприклад до таких стратегічних актів можна віднести :

Угода про створення зони вільної торгівлі між державами-учасницями ГУУАМ від 20.07.2002 р.;

Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року (наприклад, Розділ V. Економічне та галузеве співробітництво, Гл. 4 «Оподаткування», Гл. 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій»);

Угода про сільське господарство (Додаток 1А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі) від 15.04.1994 року;

Національна економічна стратегія – 2030, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. (стратегічні орієнтири розвитку аграрного сектору України у межах економічної й правової систем) та ін.

Виходячи із зазначених юридичних умов і предмету нашого дослідження необхідним на даний час залишається осмислення, прогнозування й визначення основних орієнтирів наукових досліджень реалізації стратегічних положень і зокрема проблем податкового законодавства в аграрному секторі економіки України. Так пропонуємо одними із таких орієнтирів вважати :

1. *Теоретичний й методологічний рівень* (осмислення ідей і інтерпретацій основних понять предмету дослідження, пошук найбільш адекватного методу пізнання предмету).

2. *Практичний рівень* (діагностика й класифікація проблем формального законодавства, надання системних рекомендацій).

Наприклад, до першого рівня можливо віднести:

1) філософсько-правове осмислення прав людини і правової держави Україна; право і культура українського народу у сфері традиційного

аграрного господарювання, а також проблеми *правової взаємодії* (партнерства) публічної влади та сільгоспвиробників у вирішенні стратегічних орієнтирів розвитку;

2) *інтегративний методологічний підхід у праві* – складний предмет визначає складний методінструментарій наук фінансового, адміністративного, аграрного інш. галузей права. Сфера оподаткування у сучасному суспільстві розглядається як сучасний засіб управління суспільними процесами, стимулювання розвитку, забезпечення набуття здатності сервісної держави виконувати свій головний конституційний обов'язок щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3 Конституції України). У такому аспекті визначений предмет можна досліджувати на стику соціальних, економічних та правових інш. наук, із урахуванням можливостей інтегративного підходу у праві;

до другого рівня можливо віднести такі напрями:

1) осмислення *стану законодавства*, здійснення *класифікації норм права та актів аграрного та податкового законодавства*, а також їх аналіз та надання рекомендацій щодо відповідності логіки такої класифікації вимогам сучасної державної політики євроінтеграції;

2) *аналіз прогалин у податковому та аграрному законодавстві*, їх класифікація та вироблення шляхів (принципів, засобів, методів та їх форм) удосконалення;

3) здійснення *класифікації основних чинних функцій, елементів компетенції та структури органів публічного управління у сфері оподаткування аграрного господарювання*;

4) обґрунтування можливостей (принципів, засобів, методів та їх форм) *правової адаптації* податкового законодавства України в аграрному секторі у межах вищезазначених актів міжнародного права;

5) обґрунтування проблеми *правової конвергенції (зближення складних систем) податкового законодавства* в аграрній сфері ЄС та України у межах вищезазначених актів міжнародного права та ін.

Зазначений перелік орієнтирів не є вичерпним, а є орієнтовним для осмислення пізнання та розробки. В цілому будь-яка ідея у обґрунтуванні стратегічного розвитку і удосконалення законодавства повинна не втрачати того духу і тієї мети, що закріплено у Преамбулі та інших розділах Конституції України, вироблено багатовіковою історією Українського народу, традицією його культурної ідентичності, необхідністю реалізації права на самовизначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Структура аграрного експорту України з США, Китаєм, Ізраїлем, ОАЕ та ЄС за 2017-2020 роки URL : <https://agropolit.com/spetsproekty/>

*Колеснікова М. В., к.ю.н.,
доцент кафедри
адміністративного,
господарського права та
фінансово-економічної
безпеки, Навчально-
науковий інститут права
Сумський державний
університет*

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Популярною останнім часом стала проблематика адміністративного процесу і адміністративної юстиції. Активно ведуться дослідження правових актів управління, питань сутності та процедур контролю в державному управлінні тощо. [1, с.346].

Традиційно в системі методів державного управління виділяються переконання і примус як найбільш універсальні засоби впливу на об'єкти з огляду на характер впливу. В наш час на перший план виступає проблема забезпечення прав людини в застосуванні цих методів, особливо адміністративного примусу, заходи якого мають суттєвий правообмежувальний потенціал. Зважаючи на те, що статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність. [2].

До недавнього часу в адміністративно-правовій науці практично не було розбіжностей у використанні терміна «адміністративний примус», тобто ніякі інші терміни для позначення цього явища не застосовувалися. Проте зустрічається використання терміна «акти санкціонованого втручання», хоча автори самі підкреслюють, що ці акти є актами адміністративного примусу, тобто ніякий новий зміст в зазначений термін не вкладається. Інколи, бажаючи підкреслити правову природу адміністративного примусу, деякі автори відображають це і в терміні, називаючи примус адміністративно-правовим. [3, с.159].

Найбільшою проблемою у застосуванні заходів адміністративного примусу в наш час є забезпечення прав людини під час їх застосування. Зрозуміло, що проблему цю можна зобразити в двох аспектах: використання заходів адміністративного примусу для боротьби з правопорушеннями, що також ставить за мету забезпечення прав людини, оскільки є засобом захисту від посягань на них, а також дотримання прав осіб, до яких застосовуються ці заходи.

Проблема виникла також і у розумінні такого заходу адміністративного примусу, як доставлення порушника, і його співвідношення з адміністративним затриманням. Незважаючи на те, що ці заходи є загальноновизнаними засобами правоохоронної діяльності, і у теорії, і в законодавстві вони розуміються не зовсім однозначно. Безперечним є те, що затримання полягає в примусовому короткочасному обмеженні волі дій і пересування особи. Але затримання виражається не тільки в триманні особи в спеціальному приміщенні під охороною [4, с.207].

Дуже важливим, з точки зору забезпечення прав людини, є визначення підстав застосування заходів адміністративного примусу та його процедур. Щодо підстав ще раз звернемо увагу на їх закріплення в Законі «Про національну поліцію». Мова знову піде про адміністративне затримання, яке практично в усіх наукових джерелах належить до заходів адміністративного припинення, тобто в усіх випадках підставу його застосування має становити певне правопорушення, яке при цьому припиняється. Навіть у побутовому розумінні затримання завжди пов'язується із вчиненням правопорушення.[5].

Тому найбільшою проблемою у застосуванні заходів адміністративного примусу в наш час є забезпечення прав людини під час їх застосування. Зрозуміло, що проблему цю можна зобразити в двох аспектах: використання заходів адміністративного примусу для боротьби з правопорушеннями, що також ставить за мету забезпечення прав людини, оскільки є засобом захисту від посягань на них, а також дотримання прав осіб, до яких застосовуються ці заходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колпаков В. К. Адміністративне право України : Підручник. – К. : Юрінком Інтер, – 1999. –736 с.
2. Конституція України [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>
3. Беньковський С. Ю. Правові засади та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / С. Ю. Беньковський. – Х., 2009. – 219 с.
4. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
5. Закон України «Про національну поліцію» [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page2>

ЩОДО НЕВРЕГУЛЬОВАНOSTI ПИТАНЬ ПУБЛІЧНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Відомо, що питання правонаступництва суб'єктів публічної адміністрації (державних органів, підприємств, установ та організацій, а також органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій комунальної форми власності), тобто правове регулювання їхньої діяльності, контроль за дотриманням законодавства в їхній діяльності та інші регламентовані законодавством заходи по відношенню до таких суб'єктів, є компетенцією держави в особі її суб'єктів, в залежності від їх компетенції (територіальної, функціональної).

Також, доречно зазначити, що процедуру передання (набуття) адміністративної (управлінської) компетенції від одного суб'єкта публічної адміністрації до іншого в теорії адміністративного права визначено як публічне (позапроцесуальне, адміністративне по своїй природі) правонаступництво [1].

Таким чином, слід зазначити, що дії таких суб'єктів публічної адміністрації у вирішеннях питань пов'язаних із правонаступництвом залежать від існування правового механізму щодо реалізації такого правонаступництва. Нажаль інститут правонаступництва є недостатньо дослідженим, а саме законодавство яке регулює такі суспільні відносини є мізерним та допускає значну кількість прогалин у регулюванні таких суспільних відносин. В подальшому ж, не врегульовані суспільні відносини такого інституту правонаступництва дають можливість вирішувати питання пов'язані із цим інститутом на власний розсуд суб'єкта публічної адміністрації, що останній зазвичай здійснює опираючись на принцип «дозволено все, що не заборонено законом».

Отже, поміж проблем сучасної теорії адміністративного права й законодавства, які виявляються при вирішенні питань пов'язаних із правонаступництвом у судовому та процедурному порядках, доцільно погодитись із вітчизняними вченими¹ про цілковиту відсутність

---

¹ П. Повар, 'Правонаступництво при утворенні та припиненні центральних органів виконавчої влади' (2012) 3 (11) Питання юридичної теорії і практики 182; Ю. Дорохіна, 'Захист прав публічних службовців у зв'язку із публічним правонаступництвом суб'єкта владних повноважень' (2018) *Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики: Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції* 121;

теоретичного обґрунтування й законодавчого врегулювання процедури набуття адміністративної компетенції одним суб'єктом публічної адміністрації після іншого. Явною вираженою проблемою, пов'язаною із відсутністю такого механізму публічного правонаступництва, є зокрема результати реалізації суб'єктами публічної адміністрації деяких положень Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року [2] та Плану дій Уряду на 2018 рік [3], у питаннях пов'язаних з децентралізацією: сприяння утворенню спроможних територіальних громад та підтримка їх розвитку, передача максимальної кількості повноважень місцевим органам влади та надання таким органам можливості для практичної реалізації делегованих їм повноважень; формування самодостатньої первинної ланки місцевого самоврядування – територіальних громад, які володіють відповідними матеріальними і фінансовими ресурсами, інфраструктурою, необхідними для ефективного виконання покладених на них завдань та функцій і т.п.

Тому, одним із актуальних є питання публічного правонаступництва у сфері діяльності органів місцевого самоврядування та проблеми, що виникають із їх реалізацією.

Так, при реалізації Планів пріоритетних дій Уряду передбачалися питання створення опорних загальноосвітніх начальних закладів, у відповідності до Положення про освітній округ [4], що передбачає створення освітніх округів, одночасно оптимізувавши та ліквідувавши існуючі загальноосвітні навчальні заклади, як юридичні особи публічного права, рішеннями представницьких органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад, районних рад (далі – засновників (співзасновників)).

Проте, в практичній реалізації зазвичай подібні рішення приймаються всупереч вказаного Положення про освітній округ, що підтверджується численними рішеннями адміністративних судів [5; 6; 7]. Окрім цього, навіть при позитивному оскарженні рішення засновників (співзасновників), пройшовши всі інстанційні рівні адміністративних судів, що уособлює собою стадії розгляду справи із дотриманням вимог Кодексу адміністративного судочинства України [8] (виражається на втраченому проміжку часу, під час якого зазвичай засновники (співзасновники) здійснюють заходи з реалізації свого рішення щодо ліквідації загальноосвітніх навчальних закладів з подальшим відчуженням матеріальних ресурсів останніх).

В подальшому ж після оскарження рішення засновників (співзасновників) постає питання щодо відновлення ліквідованих загальноосвітніх навчальних закладів з одночасним поверненням їхнього публічно-майнового фонду, але зазвичай строки протягом яких розглядалися

Є. Белей, 'Деякі питання публічного правонаступництва органів державної влади' (2017) 1 ч. 2 Право і суспільство 122; В. Гарашук, І. Коросташова, 'До питання про адміністративне публічне правонаступництво' (2016) 3 Юридичні науки: Вісник Запорізького національного університету 146; В. Бевзенко, 'Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості (2014) 1 (7) Адміністративне право і процес 31; Ю. Дорохіна, 'Умови та наслідки процесуального правонаступництва в адміністративному процесі' (2018).

такі адміністративні справи перевищують терміни функціонування засновників (міської або районної ради), а враховуючи й проведення адміністративно-територіальної реформи щодо утворення об'єднаних територіальних громад, територіальна компетенція яким зазвичай передається від подібних засновників (співзасновників), породжує ситуацію із унеможливленням встановлення відповідального суб'єкта публічної адміністрації в окресленому питанні. Хоч і статтею 370 Кодексу адміністративного судочинства України [8] передбачено обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, та є обов'язковими не тільки для учасників адміністративної справи, але і для їхніх правонаступників.

З огляду на викладене, що є лише лівовою частиною серед існуючих проблем, які пов'язані із неврегульованістю публічного правонаступництва, доречно наголосити на нагальній необхідності теоретичного та комплексного дослідження інституту публічного правонаступництва в теорії адміністративного права, що уособлює собою недосліджений напрям публічних відносин.

Одночасно, слід зазначити, що значну роль у здійсненні публічного правонаступництва у сфері діяльності органів місцевого самоврядування відіграє, зокрема, розуміння та вміння звичайних фахівців у галузі права, які здійснюють або супроводжують ці процеси, у належному приведенні їх у правову площину, тобто щоб публічне правонаступництво було здійснено у межах і у спосіб визначений чинним законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевзенко В.М. Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості / В.М. Бевзенко // Право і суспільство. – 2013. - № 6. – С. 140–149. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/6_2013/32.pdf (дата звернення: 18.03.2021).

2. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 № 275-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik> (дата звернення: 18.03.2021).

3. План пріоритетних дій Уряду на 2018 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2018 № 244-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2018-rik> (дата звернення: 18.03.2021).

4. Положення про освітній округ: постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 777. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-%D0%BF> (дата звернення: 18.03.2021).

5. Постанова Маловисківського районного суду Кіровоградської області від 17.03.2017 у адміністративній справі № 392/1430/16-а. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65559064> (дата звернення: 18.03.2021).

6. Постанова Верховного Суду від 14.08.2018 у адміністративній справі № 359/6814/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75906258> (дата звернення: 18.03.2021).

7. Постанова Добровеличківського районного суду Кіровоградської області від 16.05.2017 у адміністративній справі № 387/168/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66610844> (дата звернення: 18.03.2021).

8. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (в редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 18.03.2021).

**Севастьяненко О.В., старший
викладач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного
права, Київський національний
торговельно-економічний
університету
Мазуренко Н.В., студентка III курсу
факультету фінансів та обліку,
Київський національний
торговельно-економічний
університету**

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі Україна характеризується високими темпами емісії платіжних карток, зростанням кількості безготівкових розрахунків. Перехід від оплати товарів і послуг готівкою до розрахунку банківськими платіжними картками сприяє поліпшенню економічної ситуації в країні, робить прозорішими фінансові операції і перешкоджає ухиленню від податків. У науковій літературі, періодичних виданнях широко висвітлюються питання розвитку систем електронних платежів.

Поняття безготівкових розрахунків вперше було закріплено на нормативному рівні у 2004 році у Постанові Національного банку України від 21.01.2004 №22 "Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті". Так відповідно до п. 1.3 цієї Постанови безготівкові розрахунки - перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки

проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [1]. Таким чином, можемо констатувати, що розвиток кешлес-економіки почався з 2004 року.

Що стосується сучасного етапу розвитку, то відповідно до офіційного веб-сайту Національного банку України загальна кількість операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за 2020 рік становила 5 057,3 млн шт., а їхній обсяг – 3 576,7 млрд грн. Порівняно з 2019 роком кількість зазначених операцій зросла на 29,2%, а сума – на 24,3%. За кількістю операцій переважали безготівкові – 4 167,1 млн шт. (82,4%), тобто вісім із десяти операцій із платіжними картками були безготівковими. Обсяг безготівкових операцій становив 1 798,3 млрд грн, що склало 50,3% від усіх операцій із картками (за підсумками 2020 року – 45,1%). П'ять років тому цей показник становив лише 25% [2].

Отже, безапеляційним є висновок, що безготівкові розрахунки з використанням платіжних карток стають все більш популярними серед українців.

Безумовно, використання системи безготівкових розрахунків має суттєві переваги та відкриває значні перспективи в розвитку економіки України в цілому. Застосовуючи дану систему розрахунків, держава звільняється від значних затрат, які необхідні для підтримки і оновлення великої маси готівки. У цьому контексті варто погодитись із думкою Д.О. Безчасної, яка зазначає, що розумним рішенням для зміцнення національної валюти є відмова від фізичного стану грошей – при перенесенні більшості розрахунків у безготівковий вид буде зменшуватись необхідність у готівці, а отже її надлишок буде виводитись з обороту, тим самим збільшуючи вартість валюти. Як приклад вчена наводить три економічно розвинені країни, які займають лідерські позиції у світі за кількістю безготівкових розрахунків: Сінгапур, Нідерланди, Франція [3].

О.А. Швагер, досліджуючи розвиток грошового обороту західноєвропейських держав, зазначає, що реалізуючи плани з розвитку безготівкових розрахунків було виявлено низку проблем, а саме: банківські системи західних країн і існуючі системи безготівкових платежів і розрахунків не завжди готові до безперебійного функціонування в нових умовах, роздрібні торговельні підприємства та організації необхідно законодавчо примушувати до впровадження нових засобів безготівкових платежів, широка громадськість і населення не завжди адекватно сприймають майбутні зміни, в зв'язку з цим слід підвищувати фінансову грамотність населення, проводити роз'яснювальні бесіди. В процесі активізації переходу на безготівкові форми розрахунків необхідна своєчасна підтримка правової системи при виникненні безлічі юридичних питань у учасників розрахунків. Для забезпечення безпеки електронних платежів і розрахунків потрібні значні витрати сил, часу, фінансових ресурсів, кадрового потенціалу тощо [4, с. 180].

Вказані проблеми характерні також і для України, система безготівкових розрахунків якої, окрім зазначених вище, стикається з такими труднощами:

- недосконалість організаційно-правової бази безготівкових розрахунків, що суттєво позначається на розвитку всієї системи;

- складність механізму здійснення процесу оплати, що відображається на розвитку окремих видів розрахунків даної системи, які по суті є перспективними, проте через складність механізму використання незручні і рідко використовуються;

- снування ризику невиконання суб'єктами господарської діяльності взаємних зобов'язань, що також вважається одним із вагомих недоліків такої системи розрахунків в Україні [5, с. 187-213].

О. Невмержицька у цьому контексті виділяє наступні проблеми: недосконала нормативно-правова база, недостатньо розвинена інфраструктура обслуговування платіжних карток, відсутність знань щодо технології розрахунків платіжними картками у переважній частині українського населення, незаінтересованість торговців у впровадженні безготівкових форм розрахунків через необхідність сплати комісійних еквайринговим установам, додаткові витрати на придбання обладнання та навчання персоналу, необхідність значних капіталовкладень для впровадження систем карткових розрахунків [6, с. 151].

А. Новицький вважає, що варіантом розв'язання деяких зазначених проблем є використання векселю як простої форми кредитних грошей для оплати товарів та послуг, надання позик, гарантій міжбанківських кредитів. Вексель може набути вагомого значення як унікальна та перспективна форма платежу, оскільки платіж за ним має обов'язковий характер. При застосуванні такої форми платежу досягається економія не тільки грошей, а й часу для проведення розрахунків, що дає можливість усунути одразу декілька наведених недоліків існуючої системи безготівкових розрахунків. Варто також зазначити, що чим вищий рівень економії грошей у платіжному обороті, тим він стійкіший, а тому використання векселя забезпечить зниження витрат від інфляції та закріплення господарських зв'язків [7, с. 121-127].

На нашу думку, основними шляхами вдосконалення регулювання безготівкових розрахунків є наступні кроки з боку держави:

- 1) вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює систему безготівкових розрахунків;

- 2) забезпечення обов'язкового взаємозв'язку безготівкового та реального товарного обороту;

- 3) покращення питань безпеки здійснення розрахунків із застосуванням платіжних систем;

- 4) створення балансу між дієвою системою контролю за здійсненням безготівкових операцій (оформленням розрахункових документів) - з одного боку та забезпечення комфортних умов ведення бізнесу - з іншого.

Підсумовуючи, варто зазначити, що розвиток безготівкових розрахунків в Україні - це справа державного значення, оскільки в останні роки наша держава вийшла на новий рівень розвитку технологій у сфері інформаційної безпеки. При цьому, досліджуваний вид розрахунків, його регулювання характеризується рядом проблем, успішне вирішення яких сприятиме економічному розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України від 21.01.2004 №22. База "Законодавство України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення 02.11.2020).

2. Розвиток безготівкових розрахунків позитивно впливає на фінансові звички українців. Національний банк України: веб-сайт <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-pozitivno-vplivaye-na-finansovi-zvichki-ukrayintsiv> (дата звернення 02.11.2020).

3. Бесчастна Д. О., Стороженко О. О. Кешлес-економіка в Україні: можливості та загрози. Ефективна економіка. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/252.pdf (дата звернення 02.11.2020).

4. Швагер О. А. Актуальні питання правового регулювання безготівкових розрахунків в Україні. Журнал східноєвропейського права. 2018. № 57. С. 174-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2018_57_24 (дата звернення 02.11.2020).

5. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник / Л. К. Воронова. Київ : Прецедент; Моя книга, 2018. 255 с.

6. Невмержицька О. С. Правові засади здійснення розрахунків із застосуванням платіжних систем. Часопис Київського університету права. - 2013. № 3. С. 150-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_3_37 (дата звернення 01.11.2020).

7. Новицький А. Правові гарантії обігу електронних грошей: теорія та практика застосування. Науковий вісник Національного університету ДПС України. 2016. № 4. С. 121-127.

Калініченко О. Ф., к. ю. н., доцент, доцент кафедри права, Київський кооперативний інституту бізнесу і права

ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобальна ера пов'язана з комунікаційними системами телебаченням, супутниками, комп'ютерами, мікросхемами, мобільними телефонами, Інтернетом, контейнерними перевезеннями тощо [1, с. 25].

За умов стрімкої світової глобалізації, організація роботи органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинна бути зосереджена на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

-забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов;

-забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу;

-удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їхньої управлінської культури;

-розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти [2].

У будь-якій справі значна доля успіху залежить від компетентності керівника застосовувати найефективніші технології управлінської діяльності. А.Хуторський дав таке визначення управлінської компетентності керівника "Управлінська компетентність керівника установ освіти – це сукупність особистісних якостей керівника, де розкривається зміст даної властивості особистості з позиції сучасної управлінської, педагогічної діяльності керівника освітнього закладу."

Сучасні реалії розвитку освіти в Україні вимагають:

- відмовитись від командно-адміністративних методів керівництва;
- ставити в центр діяльності особистість;
- розглядати особистість підлеглого як повноправного суб'єкта управлінського процесу;
- виявляти повагу та довіру до підлеглих;
- підтримувати успіхи підлеглих;
- створювати умови для реалізації творчої особистості кожного підлеглого;

- дотримуватися персоналізованого підходу щодо оцінки внеску кожного у спільну діяльність [3,с.9-11]

Так, у Концепції освіти дорослих в Україні, розробником якої є колектив Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, визначені головні аспекти оновлення й осучаснення соціально-економічних умов розвитку освіти дорослих в Україні, а саме фундаментально окреслено поняття, принципи, мету, завдання, напрями реалізації, етапи та очікувані результати впровадження концепції освіти дорослих [4].

Слід визначити і те, що безперервність освіти реалізується шляхом:

- забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені;

- формування потреби та здатності особистості до самоосвіти; – оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів;

- створення інтегрованих навчальних планів і програм;

- формування та розвитку навчальних науково-виробничих комплексів;- ступеневої підготовки фахівців;

- запровадження та розвитку дистанційної освіти;

- організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання;

- забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою[5].

Світова глобалізація підштовхує Україну реформувати освіту методами випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в освітньому просторі зарубіжних країн, особливо межуючих територіально. А підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, даліше навчання і розвиток особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Уткин А.А. Глобализация: процесс и осмысление// Свободная мысль-XXI-2015.-№10.-С.21-32.

2.Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року.

3. Лендрик Л. Професійна (управлінська) компетентність керівника вищого навчального закладу // Освіта. /Навчально-науковий журнал.К.:2,3(34) 2013. С. 9-11.

4. Концепція освіти дорослих в Україні / Укл.: Лук'янова Л.Б. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. – 24с.

5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

**Міхровська М. С. к.ю.н., асистент
кафедри адміністративного права
та процесу Інституту права
Київський національний
університет імені Тараса
Шевченка**

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Світ сьогодення наповнений великою кількістю нових термінів, і останні декілька років так звана «цифрова» термінологія набула небаченої досі популярності через стрімкий розвиток цифровізації по всьому світу.

Одним з найбільш уживаних в цій сфері є термін «цифрова трансформація» або «цифрове перетворення».

Варто відмітити, що вже саме словосполучення «цифрова трансформація» звертає нас до думки про перетворення, перехід від чогось старого до нового, оновленого. Словники визначають трансформацію як зміну, перетворення виду, форми, істотних властивостей і т. ін. чогось-небудь[1].

Якщо звернутися безпосередньо до вітчизняного законодавства, то воно надає таке визначення: «Цифрова трансформація - діяльність, що має на меті використання цифрових технологій для вирішення традиційних проблем інноваційними способами» [2]. Однак, на жаль, таке визначення не містить чітких ознак описуваного явища та не вказує конкретну сферу його застосування. Проте з нього природно можна зробити висновок, що цифрова трансформація - наступний рівень впровадження цифрових технологій у процес публічного управління.

Варто наголосити на тому, що «цифрова трансформація» не є терміном, що вживається виключно в сфері публічного управління. Навпаки, з самого початку він застосовувався, передусім, як економічний термін, а вже потім був запозичений до правової сфери вжитку. Тому більшість визначень цифрової трансформації дається саме з точки зору розвитку економіки та бізнесу: «Цифрова трансформація - це трансформація бізнесу шляхом перегляду бізнес-стратегії або цифрової стратегії, моделей, операцій,

продуктів, маркетингового підходу, цілей тощо, шляхом прийняття цифрових технологій[3]. Щодо терміну «цифрове перетворення», то, як вже було зауважено на початку, є тотожним до терміну, що розглядається, оскільки часто слово «трансформація» дослівно перекладають на українську як «перетворення».

Цифрова трансформація є одним з найперших пріоритетів держави на сьогодні. Так, Уряд визначив, що «...пріоритетом діяльності Кабінету Міністрів України є забезпечення цифрової трансформації основних галузей та сфер суспільного життя, доступу громадян до якісних та зручних публічних послуг, розвитку інструментів електронної демократії та відкритих даних»[4].

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що цифрова трансформація – це перехід до нового рівня взаєморозуміння між державою та громадянином, де на перший план починають виходити не кількісні показники, а якісні, і де пріоритетом є не лише швидкість та доступність двостороннього їх спілкування, а саме дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Трансформація. *Словник української мови*. Вилучено з <http://sum.in.ua/s/transformacija>
2. *Про забезпечення реалізації деяких питань цифрового розвитку* (наказ Державного агентства з питань електронного урядування України). № 24. (2019). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0024883-19#Text>
3. *Цифрова трансформація*. Вилучено з https://uk.wikipedia.org/wiki/Цифрова_трансформація.
4. *Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021-2022 роках* (розпорядження Кабінету Міністрів України). № 149-2021-р. (2021). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/149-2021-р?find=1&text=цифров+трансформац#w2_1

**Глущенко Н. В., асистент кафедри
адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної
безпеки
Навчально-наукового інституту
права, Сумський державний
університет**

ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ

Система інтелектуальної власності є базовою правовою системою, яка сприяє економічному розвитку людства, соціальному прогресу, науково-технічним інноваціям та культурному процвітання. Оскільки наука і техніка стрімко розвиваються у всьому світі, а темпи економічної глобалізації пришвидшуються, статус системи інтелектуальної власності в економічному та соціальному житті досяг історичного максимуму.

Важливим та першочерговим серед безлічі напрямів виступає сфера медицини та біотехнологій, оскільки головним суб'єктом виступає людина, збереження людських життів та впровадження біотехнологій, які значно спрощували життєдіяльність.

Після підписання Україною Угоди про асоціацію, постало важливе завдання – реформувати законодавство таким чином, щоб здійснювати регулювання правовідносин, що виникають стосовно прав інтелектуальної власності, а також сприяти вдосконаленню та стимулюванню винахідницької діяльності та інше.

США щорічно проводить аналіз законодавства зарубіжних країн щодо регламентації та практики застосування механізму захисту прав інтелектуальної власності (у рамках Генеральної системи преференцій). Діючий механізм правової охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності Сполучених Штатів Америки має на меті в пріоритеті досягнення національних показників. [1].

У США, Японії, Україні використовується механізм продовження ефективного комерційного використання запатентованого лікарського засобу – продовження строку дії патенту, об'єктом якого є лікарський засіб. Так, в Україні відповідно до п. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 року № 3687-XII, «строк дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб, засіб захисту тварин, засіб захисту рослин тощо, використання якого потребує дозволу відповідного компетентного органу, може бути продовжено за клопотанням власника цього патенту на строк, що дорівнює періоду між датою подання

заявки та датою одержання такого дозволу, але не більше ніж на п'ять років» [2].

Наприклад, у США створено державний фонд National Institutes of Health (NIH), який займається фінансуванням біотехнологічних досліджень у сфері охорони здоров'я. [3]. Також у вказаній країні відпрацьована діяльність різноманітних організаційних структур, залучених до розвитку біоіндустрії, публічних технологічних компаній, венчурних фірм, технопарків, кластерів тощо. З метою поглиблення міжнародної співпраці створено бінаціональний ізраїльсько-американський фонд промислових досліджень і розробок (фонд BIRD). Одним з важливих напрямів його діяльності є співпраця країн у сфері медицини та біотехнологій [4].

У патентному праві Японії діє двоступенева експертиза патентоспроможності, тобто з акцептом і викладенням заявки, якщо на першому місці не виявлено перешкоди до видачі патенту. Акцепт заявки створює тимчасову заборону використання винаходу третіми особами. Останні можуть подати заперечення проти акцепту в двомісячний термін, і тоді розгляд заперечення здійснюється за участю його подавця та заявника (другий ступінь експертизи). При ненадходженні або відхиленні заперечення (повністю або частково) видається патент, що закріплює виключне право [5].

Китай є передовою країною, в якій значною мірою розвинена вся система захисту прав інтелектуальної власності. При цьому, система націлена на збалансування інтересів між творцями інтелектуальної власності, користувачами та широкою громадськістю. Першочергову увагу Китай приділив удосконаленню національного законодавства в правоохоронній діяльності. Адміністративні правоохоронні органи були розширені завдяки поєднанню управління та нагляду – відповідні департаменти розслідували та розглядали основні справи про порушення прав інтелектуальної власності, зосереджуючи увагу на основних сферах захисту прав на товарні знаки, авторських прав та патентів права, на основні зв'язки в імпорті та експорті товарів, а також на ключових місцях, де були зосереджені виробники та продавці контрафактних товарів.

Таким чином, дослідження міжнародного механізму адміністративного захисту прав інтелектуальної власності сприяє впровадженню в національну правову систему такої правової моделі захисту, яка спільно захищатиме національні інтереси – економічний розвиток та реальне конкурування з розвиненими іноземними країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зарубежный опыт защиты прав на результаты интеллектуальной деятельности // Горелов Н. А. Методология научных исследований : учеб. / Н. А. Горелов, Д. В. Круглов. Москва : Издательство Юрайт, 2015. URL: http://static.ozone.ru/multimedia/book_file/1011536200.pdf.

2. Работягова Л. Продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб. URL: http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2018/6_2018/10.pdf.

3. Анализ современного состояния биотехнологической отрасли в мире. URL: <http://www.cleandex.ru/subscribe/>.

4. Ворона П. В., Мучник А. М. Державна підтримка експорту як складова політики соціально-економічного розвитку (зарубіжний досвід). *Економіка і регіон*. 2010. № 2 (25). С. 44–49.

5. Яшарова М. М. Особливості патентного законодавства промислово розвинених зарубіжних країн та країн, що розвиваються. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 250–254.

Шевченко А.О.

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня

навчальної групи ПБМБ-19-1

Університет Державної Фіскальної
Служби України

Науковий керівник : Петрова І. П. к.

ю. н., доцент, доцент кафедри
адміністративного права, процесу та
митної безпеки, Університет
державної фіскальної служби
України

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ШЛЯХУ ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі розвитку та становлення української держави система правоохоронних органів України набуває майже щоденних змін, особливо в частині здійснення адміністративних заходів по відношенню до громадян. Діяльність правоохоронних органів передбачає щоденне застосування норм адміністративного і адміністративно-процесуального права, а також заходів адміністративного примусу та адміністративного попередження, як одних з його основних та базових складових.

Заходи адміністративного примусу ставлять на меті спробу запобігання вчинення певного адміністративного правопорушення, а також спрямовані на застосування певного заходу попередження або примусу уповноваженим суб'єктом на місці вчинення правопорушення. Доцільно зазначити, що дані заходи носять назву "адміністративно – запобіжні" або "адміністративно – попереджувальні", тощо.

Зупинимося на визначенні поняття, що ж саме є адміністративним примусом? Адміністративний примус – це один із видів державного примусу, який застосовується відповідними органами державної влади, або певними уповноваженими на це особами з метою запобігання, припинення та протидії правопорушенням, а також мають на меті притягнення винних осіб до відповідальності [5].

Питанню визначення даного поняття, його багатофакторності присвячені численні праці вітчизняних вчених – правознавців. Серед них слід виділити праці таких науковців, як: В. Авер'янова, Ю. Битяка, І. Голосніченка, Є. Додіна, Р. Калюжного, Т. Коломонець, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Кузьменко, В. Олефіра, В. Петкова, О. Рябченко, О. Миколенка, Д. Приймаченка, О. Остапенка, Х. Ярмакі [4, с. 272].

Ретельний розгляд деяких аспектів даного питання, зокрема, адміністративного примусу, як запобіжного заходу протидії адміністративним правопорушенням, ще раз доводить той факт, що даний захід і процедура його застосування залишаються актуальними для всебічних досліджень, особливо в частині захисту прав людини та громадянина під час застосування до неї заходів адміністративного примусу. Межі і особливості його застосування з боку представників правоохоронних органів інколи виходить за рамки дозволеного законом і навіть призводить до занадто перевищеного обмеження прав.

У зв'язку з цим державою передбачено численні можливості захисту прав людини і громадянина. Таким чином, кожна особа має гарантоване право на захист власних прав та інтересів шляхом оскарження дій представників певних уповноважених органів державної влади або уповноваженої юридичної особи у суді на підставах статті 55 Конституції України [1], а також забезпечення законності під час проведення даних дій на підставах статті 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

Практика та досвід зарубіжних країн з питання захисту прав людини і громадянина вказує на те, що в багатьох країнах ЄС відсутні Кодекси про адміністративні правопорушення. Зокрема, в Сполучених Штатах Америки існує "Білль про права", сутність за зміст якого відповідно до Конституції США гарантувати громадянам їх прав і свобод від порушень і тотальних обмежень як з боку інших фізичних або юридичних осіб, так і від свавілля правоохоронних органів [с. 259, 7]. У Франції, це – Декларація прав людини і громадянина [8].

Підсумовуючи, зазначимо, що дана проблематика у сучасному світі, особливо на шляху реформування, є доволі актуальною, про що свідчить

значна кількість наукових розробок. Окрім цього, адміністративний примус та найяскравіші його прояви являють собою комплекс заходів, здійснюваних органами державної влади або уповноваженими особами до конкретної особи, які здатні до обмеження певного кола прав та інтересів зазначеної особи. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що закордонні нормативні акти в порівнянні з українським законодавством, а саме: Білль про Права (США), Декларація прав людини (Франція), які націлені не тільки на сприяння інтересам правоохоронних органів, але й, перш за все, на захист прав та свобод людини і громадянина, зокрема, шляхом обмеження повноважень вказаних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к / 96ВР. Дата оновлення : 01.01.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення : 25.02.2021)
2. Кодекс України Про Адміністративні Правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Дата оновлення : 01.01.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Дата звернення : 25.02.2021)
3. Закон України Про Національну Поліцію від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (Дата звернення : 25.02.2021)
4. Битяк Ю.П., Зуй В.В., Комзюк А.Т. Переконавання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність : конспект лекцій. Харків : Укр. юрид. академія, 1994. 34 с.
5. Адміністративний примус. Електронний ресурс : *Велика Українська Енциклопедія. 2021*. URL : <https://bit.ly/3eAbHLL>
6. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О.А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с.
7. Білль про права. Поправки // Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В. О. Ріяки. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 258-260.
8. Декларація прав людини і громадянина 1789 // *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 185 с.

**Большотенко А. Р., аспірант
Національного університету
біоресурсів та природокористування
України**
*Науковий керівник: Кідалов С. О.,
к.ю.н., доц., доцент кафедри
міжнародного права та
порівняльного правознавства
юридичного факультету
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Земельні відносини, по своїй правовій структурі, передбачають визнання за фізичними чи юридичними особами досить широкого кола земельних прав, реалізація яких відбувається з безпосередньою участю відповідних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Послуги в сфері земельних відносин, зазвичай, у більшості випадків пов'язані з переходом речових прав на земельну ділянку та сплату земельного податку. Відповідно виникає необхідність здійснювати реєстраційні дії щодо отримання витягу з Державного земельного кадастру, нормативно-грошової оцінки земельної ділянки, крім того, фізичні та юридичні особи можуть вносити зміни до відомостей про земельну ділянку чи отримувати інформацію у формі витягів, довідок, вкопійовань тощо, реалізовувати своє право на землю.

Відповідно до закону України «Про державний земельний кадастр» питання ведення державного земельного кадастру віднесено до повноважень Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (надалі Держгеокадастр) та її територіальних органів [1].

Даний орган є розпорядником великого обсягу інформації у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Значну кількість правочинів громадяни можуть здійснити спираючись виключно на відомості, які надаються у Держгеокадастрі. Тому, одним з важливих пріоритетів діяльності відомства є надання якісних адміністративних послуг.

Питання державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень згідно Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» здійснюють суб'єкти державної реєстрації прав, а саме органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, Севастопольська та Київська міськірайонні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації; державні реєстратори прав на нерухоме майно [2].

Також законодавством України визначено послуги, які можуть безпосередньо надаватися адміністратором центрів надання адміністративних послуг.

Таким чином, суб'єктами послуг в сфері земельних відносин є:

- Держгеокадастр та його територіальні органи;
- інші органи виконавчої влади (ОДА, РДА, їх структурні підрозділи);
- органи місцевого самоврядування (місцеві ради та їх виконавчі органи).

Зручність доступність отримання послуг в сфері земельних відносин забезпечується центрами надання адміністративних послуг, оскільки фізичні та юридичні особи можуть отримати весь спектр адміністративних послуг в одному місці в найкоротший час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Державний земельний кадастр: закон України від 07.07.2011 №3613-VI - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 14.03.2021)
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 14.03.2021)

**Борщ В. Ф., студент III курсу Навчально-науковий Інститут Права Сумський Державний Університет.
Науковий керівник: Колеснікова М. В., кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІП СумДУ**

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН. ЇХ ОБ'ЄКТ, СУБ'ЄКТИ ТА ЗМІСТ

Адміністративні процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, які виникають з початком розгляду та вирішення конкретної

індивідуальної адміністративної справи у публічній сфері та урегульовані чинними правовими нормами Українського законодавства. [1]

Основними структурними елементами адміністративно-процесуальних правовідносин є об'єкт, суб'єкти та зміст. [2]

Об'єктом адміністративно-процесуальних правовідносин фахівці визначають суспільні відносини, які виражають характер діяльності суб'єктів та процесуальні наслідки їх поведінки щодо розгляду та вирішення конкретних адміністративних справ. [2] Також, зайвим не буде зазначити і те, що до числа об'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин належать речі, які є предметами матеріального світу; поведінка учасників цих правовідносин, бо вона регулюється нормами права; результати дій чи бездіяльності суб'єктів, які виражаються у задоволенні чи не задоволенні правових вимог заявника; особисті нематеріальні блага та предмети духовної творчості. [4]. У процесі розгляду та вирішення індивідуальних адміністративних справ беруть участь особи, які уповноважені розглядати та вирішувати конкретні індивідуальні адміністративні справи та особи, які обстоюють в адміністративному процесі особисті права та інтереси, якщо останні були порушені. Вищезазначені сторони і є **суб'єктами** адміністративно-процесуальних правовідносин. [1].

Для того, що здійснювати свої функції, суб'єкти повинні мати адміністративно-процесуальну правосуб'єктність, яка складається з двох частин: адміністративно-процесуальна правоздатність та адміністративно-процесуальна дієздатність. **Адміністративно-процесуальна правоздатність** являє собою здатність особи мати певні права для того, щоб мати змогу бути суб'єктом адміністративно-процесуальних правовідносин. **Адміністративно-процесуальна дієздатність** – це здатність особи здійснювати самостійно свої адміністративно-процесуальні права або доручати їх здійснення своєму представнику. [2]

Вищезгадані учасники адміністративно-процесуальних правовідносин мають певні права та обов'язки, які утворюють певний зв'язок між ними. Якщо простіше, то це їхня фактична поведінка, яка визначена нормами чинного законодавства. Суб'єктивні права та обов'язки становлять собою **зміст** адміністративно-процесуальних правовідносин.

Отже, вище ми визначили поняття адміністративно-процесуальних правовідносин та вказали їх основні складові – об'єкт, суб'єкт та зміст. Тепер же настав час поговорити про те, на які види правознавці поділяють адміністративно-процесуальні правовідносини.

Наприклад, Демський Е.Ф. поділяє адміністративно-процесуальні правовідносини в залежності від їхнього змісту, рівня зв'язку між сторонами правовідносин, характеру і мети тощо. [2]

Так, за змістом адміністративно-процесуальні правовідносини поділяються на процедурні, судочинні та деліктні.

Процедурні, правовідносини виникають з моменту початку розгляду і вирішення справи з питань задоволення та забезпечення прав та законних

інтересів фізичних і юридичних осіб. До таких справ належать різноманітні адміністративні послуги, реєстрація зброї, транспорту чи певної діяльності, видача дозволів тощо.

Судочинні правовідносини виникають лише тоді, коли у фізичних та юридичних осіб з'являється потреба у захисті своїх прав, свобод та законних інтересів у сфері публічно-правових відносин, якщо вони були порушені органами владних повноважень та їх посадовими особами. [4]

Деліктні правовідносини виникають у разі потреби притягнення особи до адміністративної відповідальності. [4]

В залежності від характеру мети, адміністративно-процесуальні правовідносини поділяються на конфліктні та неконфліктні.

Конфліктні правовідносини виникають з моменту розгляду та вирішення адміністративно-правових спорів чи спорів про право, а неконфліктні, на відміну від конфліктних, виникають переважно в тих адміністративних провадженнях, в яких не йдеться про оцінку поведінки тієї чи іншої особи, застосування адміністративного примусу тощо. [4] І нарешті, за рівнем зв'язку між сторонами адміністративно-процесуальні правовідносини поділяються на вертикальні та горизонтальні.

Вертикальні правовідносини полягають у тому, що одна сторона юридично залежить від іншої. Такі відносини зазвичай виникають з приводу окремих видів проваджень чи вирішення конкретних адміністративних справ. Наприклад, за ст. 22 КУпАП, уповноважений орган чи посадова особа при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення може звільнити вільну особу від адміністративної відповідальності, тобто тут ми можемо чітко бачити пряму юридичну залежність винної особи від уповноваженого органу чи його посадової особи. [4]

Горизонтальні адміністративно-процесуальні правовідносини відрізняються від вертикальних тим, що у них сторони фактично і юридично рівноправні та не підпорядковані одна одній. [4]

Отже, адміністративно-процесуальні правовідносини є правовими зв'язками між учасниками адміністративного процесу, які виникають в результаті впливу адміністративно-процесуальних норм на їх поведінку. Основними складовими цих відносин є об'єкт (суспільні відносини, які виражають характер діяльності суб'єктів та процесуальні наслідки їх поведінки щодо розгляду та вирішення конкретних адміністративних справ), суб'єкт (сторони адміністративного процесу їх представники та особи, які сприяють провадженню) і також зміст (суб'єктивні права та обов'язки сторін). Також адміністративно-процесуальні правовідносини поділяються на види за певними критеріями: в залежності від їхнього змісту на процедурні та судочинні; в залежності від рівня зв'язку між сторонами правовідносин на вертикальні та горизонтальні; і нарешті, в залежності від характеру і мети на конфліктні та неконфліктні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне процесуальне право: Навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. Т.П. Мінки. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 320 с.
2. Демський, Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е.Ф. Демський. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 496 с. — Бібліогр.: с. 488—495.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. // База даних «Законодавство України / ВР України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Лекція з навчальної дисципліни «Адміністративний процес». URL: <http://jurfak.univer.kharkov.ua/studentu/lekcMagda.pdf>.

Юсько І. М. аспірант юридичного факультету ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. С. Дем'янчука», помічник адвоката науковий керівник: Дем'янчук Віталій Анатолійович доктор юридичних наук, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових, ректор ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. С.Дем'янчука»

ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ В СПОРАХ ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

У світі досить стрімко набувають актуальності альтернативні способи вирішення адміністративних спорів. Однак, в Україні розвиток, зокрема медіації, ускладнився через відсутність належного нормативно-правового, інформаційного та фінансового забезпечення.

Тим не менше, новими положеннями Кодексу адміністративного судочинства України було передбачено можливість урегулювання спорів з суб'єктами владних повноважень шляхом проведення «врегулювання спору за участю судді».

Задля широкого розуміння сутності та процесу медіації в зазначеному виді справ, варто приділити увагу фундаменту медіації – її принципам. Більшістю науковців принципи медіації розглядаються лише в контексті діяльності суддів, при цьому не слід забувати про позасудові способи врегулювання адміністративно-правових спорів за допомогою третьої сторони – медіатора.

Найбільш вдало, на нашу думку, поняття принципів медіації визначив Ю.Притика. Науковець вважає, що принципи медіації – це вихідні й визначальні правові ідеї, положення та засади, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації й спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне, законне розв’язання конфлікту між учасниками спору. Тут, слід зауважити, що принципи медіації в адміністративних спорах закріплюють ще і окремі нормативні та загальнолюдські основи медіації.

Враховуючи подібність правових інститутів медіації та досудового врегулювання спорів можна констатувати, що класифікація їх принципів є подібною. Зокрема, виділяють загальноправові та спеціальні принципи.

Узагальнюючи наукові погляди С. Ківалова, К. Токаревої, Н. Гришиної, К. Ростовської, С. Корінного, Ю. Притики, Т. Шинкар щодо видів принципів медіації та досудового врегулювання спорів, можна виокремити принципи характерні при проведенні процедури медіації у адміністративних спорах із суб’єктами владних повноважень.

Так, до загальноправових принципів слід віднести:

1. Принцип верховенства права, який є основоположним для будь-яких правових відносин. Цей принцип передбачає, що під час медіаційних процедур як державні органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, так і громадяни та/або інші особи- учасники медіації повинні визнавати право як найвищу цінність, з метою забезпечення прав і свобод окремої особи і суспільства в цілому.

2. Законність є похідним принципом від верховенства права. Суб’єкти медіації, при вчиненні чи невчиненні будь-яких дій зобов’язані дотримуватися законодавства України, а в разі недотримання закону – нести належну відповідальність.

3. Принцип відповідності міжнародним стандартам. Цей принцип стосується не лише необхідності застосування міжнародної практики щодо порядку проведення медіації в адміністративних спорах, але і потреби досягнення порозуміння та консенсусу між сторонами спору як головної мети.

4. Принцип пріоритетності прав і свобод людини та громадянина також впливає з міжнародних стандартів. Він повинен застосовуватись під час визначення варіантів вирішення конфлікту з суб’єктом публічної адміністрації.

5. Важливим та поки, що найменш реальним в Україні є принцип добровільності сторін щодо проведення медіації. Жодна із сторін не може бути примушена до участі в процедурі медіації, процедура може бути припинена за бажанням сторони

6. Найефективніше принцип мінімального втручання держави може бути застосований у разі проведення позасудової медіації. Інтереси суб’єкта влади як сторони медіаційної процедури також не повинні переважати над інтересами людини і громадянина.

7. Можна об'єднати принципи справедливості і пропорційності. Адже, вони призначені для дотримання балансу між інтересами сторін спору та результатами медіації для кожної сторони. Це стосується і потреби надання сторонам однаково якісних послуг з медіації.

8. Принцип рівності полягає в тому, що особа (як сторона процедури) на тотожних з державою умовах може реалізувати свої права, висловлювати свої інтереси, виражати свої точки зору стосовно процедури медіації та шляхів вирішення спору.

9. Принцип взаємної відповідальності держави та громадянина означає, що у разі неправомірності діяльності чи бездіяльності органів влади чи їх посадових осіб – держава під час процедури медіації повинна не тільки визнавати наявність таких фактів, але і сприяти якнайшвидшому відновленню порушених прав громадян та притягати до відповідальності винних осіб. Це, в свою чергу, значно зміцнюватиме довіру до публічної влади.

10. Неупередженість медіатора як принцип медіації полягає у нейтральному, позасуб'єктивному ставленні посередника до сторін процедури (особливо це стосується суб'єктів владних повноважень), обставин та фактів. В медіатора апріорі не повинно бути жодної особистої зацікавленості у результатах медіації. Деякі науковці вказують, що поряд з принципом неупередженості повинен існувати принцип об'єктивності медіатора. Та все ж, вважаємо, що оскільки медіатор не приймає будь-яких рішень, а лише керує процедурою, тому і не варто включати принцип об'єктивності до переліку принципів медіації в адміністративних спорах.

Медіація в спорах із суб'єктами владних повноважень базується і на спеціальних принципах:

- незалежність медіатора передбачає, що медіатором може бути третя незацікавлена особа, що не є представником сторін спору задля запобігання конфлікту інтересів у медіації;

- принцип диспозитивності визначає право сторін самостійно впливати на хід процедури медіації, без втручання у процес примирення медіатора, держави чи інших юридичних і фізичних осіб;

- субсидіарність процедури медіації визначає необхідність взаємодії та співпраці суб'єктів публічної адміністрації та громадян для вирішення спільних проблем, які повинні врегульовуватися тільки під час спільних зустрічей. При цьому, обов'язковою є особиста участь сторін спору в проведенні процедури медіації;

- принцип добросовісності зумовлює потребу довіри сторін спору одна одній і медіатору під час самої процедури та належне виконання медіаційної угоди після проведення медіації;

- конфіденційність як принцип полягає в обов'язку збереження сторонами та посередником таємниці щодо відомостей отриманих під процедури медіації та стосовно самого факту проведення медіації. Це дає

змогу сторонам висловлювати реальні інтереси, мінімізує ризик розголошення конфлікту та дозволяє не втратити репутацію суб'єктам спору;

– принцип структурованості та гнучкості медіації закріплює необхідність проведення переговорів в адміністративних спорах за чіткою послідовністю (стадійністю), притому медіаційний процес є довільним та дає можливість зрозуміти інтереси і потреби іншої сторони;

– принцип самостійності забезпечує право сторін на припинення процедури у будь-який час та на самостійний вибір: медіатора, складу учасників процедури, умов укладення угоди тощо.

Можна прийти до висновку, що сформульовані вище принципи медіації у спорах із органами державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовими особами визначають потребу забезпечення посередників-медіаторів необхідними професійними знаннями та навиками як у сфері права і психології, так у галузі медіації. Держава повинна бути зацікавлена у реалізації медіаційних процедур в адміністративних спорах, адже вони спрощують та пришвидшують процес вирішення конфліктів з громадянами. Для цього варто запровадити обов'язковість досудового врегулювання спорів у більшості категорій адміністративних справ; забезпечити належну нормативно-правову базу щодо проведення присудової та позасудової медіації шляхом внесення відповідних змін до існуючих законів, (Кодексу адміністративного судочинства України в тому числі) та прийняття єдиного акту з питань медіації; реально застосовувати міжнародну практику альтернативного врегулювання адміністративних спорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гришина Н., Ростовська К. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реалії сьогодення. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право», (29), 2020, с. 182-188.
2. Ківалов С. В. До питання визначення принципів досудового врегулювання публічно-правових спорів / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОН України, НУ «ОЮА». – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 72. – С. 7-15.
3. Корінний С. О. Впровадження медіації в адміністративний процес України: дис. ... к-та юрид. наук: 12.00.07 // Ужгородськ. нац. ун-т. Ужгород. 2019. 243 с.
4. Притика Ю.Д. Зміст та класифікація принципів медіації / Ю.Д. Притика // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 10. – С. 86–93., с. 88.
5. Принципи впровадження інституту медіації у публічно-правових спорах в Україні / К. С. Токарева // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2020. - № 3. - С. 187-201. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2020_3_22.

6. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Тетяна Ігорівна Шинкар ; Міністерство освіти і науки України, Інститут права імені Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом. – Львів, 2018. – 220 с.

Колісніченко М. студентка 2 курсу факультету історії та права Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
науковий керівник: Поляруш С. І. кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Однією з найактуальніших проблем сьогодення є розкриття змісту адміністративних стягнень та їх тлумачення.

В узагальненому вигляді поняття адміністративних стягнень можна визначити як передбачені законом засоби впливу на поведінку особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, пов'язані з обмеженням найбільш значущих для людини прав і свобод особистого чи майнового характеру та спрямовані на досягнення соціально корисних цілей і результатів [1, с. 236].

У ст. 23 Кодексу України про Адміністративні правопорушення (КупАП) законодавець акцентує увагу на тому, що адміністративне стягнення застосовується до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, з метою її виховання [2].

Головна мета адміністративних стягнень полягає у вихованні порушника щодо дотримання вимог закону та інших нормативно-правових актів для недопущення в подальшому порушень, а також запобігання суспільно небезпечним діянням [3, с. 300]. Ще однією метою стягнень є захист правопорядку.

Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні певних прав, благ. Цим досягається мета покарання порушника, запобігання скоєнню нових правопорушень. Проте покарання не є самоціллю, воно виступає необхідним засобом виховання правопорушника і запобігання правопорушенням. За вчинений проступок громадянин або позбавляється будь-якого суб'єктивного права, або обмежується його

правосуб'єктність, або на нього покладаються спеціальні "штрафні" обов'язки [2].

Відповідно до статті 24 КУпАПу, за вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватися такі адміністративні стягнення: 1) попередження; 2) штраф; 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; 4) конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортним засобом, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 6) громадські роботи; 7) виправні роботи; 8) суспільно корисні роботи; 10) адміністративний арешт; 10) арешт з утриманням на гауптвахті [2]. Зазначимо, що поступово види стягнень урізноманітнюються і кількість їх збільшується. За ст. 25 КУпАп вони поділяються на основні (усі, крім тих, що можуть застосовуватися одночасно, як основні та додаткові - оплатне вилучення, конфіскація предметів та позбавлення права керування транспортними засобами) і додаткові (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю).

Адміністративне стягнення зазвичай знаходить свій прояв у моральному чи матеріальному впливі на правопорушника. Окремі види стягнень можуть одночасно поєднувати в собі моральне засудження, матеріальний вплив і тимчасове обмеження прав правопорушника. Зокрема, такі наслідки настають за адміністративного арешту, позбавлення спеціальних прав і виправних робіт [4, с. 169].

До спеціальних суб'єктів, наприклад, іноземців та осіб без громадянства, може застосовуватися такий вид адміністративного стягнення, як адміністративне видворення за межі України [5, с. 133].

Однією з обставин, що обтяжує адміністративне стягнення, є повторність вчинення адміністративного правопорушення. Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 35 КУпАп повторно протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, обтяжує адміністративне стягнення. У такому разі до порушника може бути застосовано більш каральну "штрафну" санкцію, передбачену нормою статті КУпАп [2].

Отже, адміністративне стягнення має здебільшого виховний та попереджувальний характер. Із збільшенням видів правопорушень, збільшується і різновиди стягнень, що повинні враховувати характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романюк В. Сутність та правова природа заходів адміністративної відповідальності. Підприємництво, господарство і право. 2019. Вип. 3. С. 236-240.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/conv#n70> (дата звернення: 10.03.2021 р.).
3. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 299-303.
4. Шульга Є.В. Теоретико-правові підходи до поняття системи адміністративних стягнень. Юридичний електронний науковий журнал. 2018. № 2. С. 168-171.
5. Петренко О. С. Адміністративні стягнення та санкції як категорії адміністративного права. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. Вип. 3. С. 133-140.

**Севастьяненко О.В., старший
викладач кафедри
адміністративного, фінансового та
інформаційного права,
Київського національного
торговельно-економічного
університету**

**Мазуренко Н.В., студентка III курсу
факультету фінансів та обліку
Київського національного
торговельно-економічного
університету**

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі Україна характеризується високими темпами емісії платіжних карток, зростанням кількості безготівкових розрахунків. Перехід від оплати товарів і послуг готівкою до розрахунку банківськими платіжними картками сприяє поліпшенню економічної ситуації в країні, робить прозорішими фінансові операції і перешкоджає ухиленню від податків. У

науковій літературі, періодичних виданнях широко висвітлюються питання розвитку систем електронних платежів.

Поняття безготівкових розрахунків вперше було закріплено на нормативному рівні у 2004 році у Постанові Національного банку України від 21.01.2004 №22 "Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті". Так відповідно до п. 1.3 цієї Постанови безготівкові розрахунки - перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [1]. Таким чином, можемо констатувати, що розвиток кешлес-економіки почався з 2004 року.

Що стосується сучасного етапу розвитку, то відповідно до офіційного веб-сайту Національного банку України загальна кількість операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за 2020 рік становила 5 057,3 млн шт., а їхній обсяг – 3 576,7 млрд грн. Порівняно з 2019 роком кількість зазначених операцій зросла на 29,2%, а сума – на 24,3%. За кількістю операцій переважали безготівкові – 4 167,1 млн шт. (82,4%), тобто вісім із десяти операцій із платіжними картками були безготівковими. Обсяг безготівкових операцій становив 1 798,3 млрд грн, що склало 50,3% від усіх операцій із картками (за підсумками 2020 року – 45,1%). П'ять років тому цей показник становив лише 25% [2].

Отже, безапеляційним є висновок, що безготівкові розрахунки з використанням платіжних карток стають все більш популярними серед українців.

Безумовно, використання системи безготівкових розрахунків має суттєві переваги та відкриває значні перспективи в розвитку економіки України в цілому. Застосовуючи дану систему розрахунків, держава звільняється від значних затрат, які необхідні для підтримки і оновлення великої маси готівки. У цьому контексті варто погодитись із думкою Д.О. Безчасної, яка зазначає, що розумним рішенням для зміцнення національної валюти є відмова від фізичного стану грошей – при перенесенні більшості розрахунків у безготівковий вид буде зменшуватись необхідність у готівці, а отже її надлишок буде виводитись з обороту, тим самим збільшуючи вартість валюти. Як приклад вчена наводить три економічно розвинені країни, які займають лідерські позиції у світі за кількістю безготівкових розрахунків: Сінгапур, Нідерланди, Франція [3].

О.А. Швагер, досліджуючи розвиток грошового обороту західноєвропейських держав, зазначає, що реалізуючи плани з розвитку безготівкових розрахунків було виявлено низку проблем, а саме: банківські системи західних країн і існуючі системи безготівкових платежів і розрахунків не завжди готові до безперебійного функціонування в нових

умовах, роздрібні торговельні підприємства та організації необхідно законодавчо примушувати до впровадження нових засобів безготівкових платежів, широка громадськість і населення не завжди адекватно сприймають майбутні зміни, в зв'язку з цим слід підвищувати фінансову грамотність населення, проводити роз'яснювальні бесіди. В процесі активізації переходу на безготівкові форми розрахунків необхідна своєчасна підтримка правової системи при виникненні безлічі юридичних питань у учасників розрахунків. Для забезпечення безпеки електронних платежів і розрахунків потрібні значні витрати сил, часу, фінансових ресурсів, кадрового потенціалу тощо [4, с. 180].

Вказані проблеми характерні також і для України, система безготівкових розрахунків якої, окрім зазначених вище, стикається з такими труднощами:

- недосконалість організаційно-правової бази безготівкових розрахунків, що суттєво позначається на розвитку всієї системи;
- складність механізму здійснення процесу оплати, що відображається на розвитку окремих видів розрахунків даної системи, які по суті є перспективними, проте через складність механізму використання незручні і рідко використовуються;
- снування ризику невиконання суб'єктами господарської діяльності взаємних зобов'язань, що також вважається одним із вагомих недоліків такої системи розрахунків в Україні [5, с. 187-213].

О. Невмержицька у цьому контексті виділяє наступні проблеми: недосконала нормативно-правова база, недостатньо розвинена інфраструктура обслуговування платіжних карток, відсутність знань щодо технології розрахунків платіжними картками у переважної частини українського населення, незаінтересованість торговців у впровадженні безготівкових форм розрахунків через необхідність сплати комісійних еквайринговим установам, додаткові витрати на придбання обладнання та навчання персоналу, необхідність значних капіталовкладень для впровадження систем карткових розрахунків [6, с. 151].

А. Новицький вважає, що варіантом розв'язання деяких зазначених проблем є використання векселю як простої форми кредитних грошей для оплати товарів та послуг, надання позик, гарантій міжбанківських кредитів. Вексель може набути вагомого значення як унікальна та перспективна форма платежу, оскільки платіж за ним має обов'язковий характер. При застосуванні такої форми платежу досягається економія не тільки грошей, а й часу для проведення розрахунків, що дає можливість усунути одразу декілька наведених недоліків існуючої системи безготівкових розрахунків. Варто також зазначити, що чим вищий рівень економії грошей у платіжному обороті, тим він стійкіший, а тому використання векселя забезпечить зниження витрат від інфляції та закріплення господарських зв'язків [7, с. 121-127].

На нашу думку, основними шляхами вдосконалення регулювання безготівкових розрахунків є наступні кроки з боку держави:

1) вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює систему безготівкових розрахунків;

2) забезпечення обов'язкового взаємозв'язку безготівкового та реального товарного обороту;

3) покращення питань безпеки здійснення розрахунків із застосуванням платіжних систем;

4) створення балансу між дієвою системою контролю за здійсненням безготівкових операцій (оформленням розрахункових документів) - з одного боку та забезпечення комфортних умов ведення бізнесу - з іншого.

Підсумовуючи, варто зазначити, що розвиток безготівкових розрахунків в Україні - це справа державного значення, оскільки в останні роки наша держава вийшла на новий рівень розвитку технологій у сфері інформаційної безпеки. При цьому, досліджуваний вид розрахунків, його регулювання характеризується рядом проблем, успішне вирішення яких сприятиме економічному розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України від 21.01.2004 №22. База "Законодавство України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення 02.11.2020).

2. Розвиток безготівкових розрахунків позитивно впливає на фінансові звички українців. Національний банк України: веб-сайт <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-pozitivno-vplivaye-na-finansovi-zvichki-ukrayintsiv> (дата звернення 02.11.2020).

3. Бесчастна Д. О., Стороженко О. О. Кешлес-економіка в Україні: можливості та загрози. Ефективна економіка. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/252.pdf (дата звернення 02.11.2020).

4. Швагер О. А. Актуальні питання правового регулювання безготівкових розрахунків в Україні. Журнал східноєвропейського права. 2018. № 57. С. 174-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2018_57_24 (дата звернення 02.11.2020).

5. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник / Л. К. Воронова. Київ : Прецедент; Моя книга, 2018. 255 с.

6. Невмержицька О. С. Правові засади здійснення розрахунків із застосуванням платіжних систем. Часопис Київського університету права. - 2013. № 3. С. 150-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_3_37 (дата звернення 01.11.2020).

7. Новицький А. Правові гарантії обігу електронних грошей: теорія та практика застосування. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2016. № 4. С. 121–127.

*Тертиченко Т. к.ю.н. (Україна),
Master Program in German Law,
Ludwig Maximilian University of
Munich. Federal Republic of
Germany*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА НІМЕЧЧИНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

В Україні у 2010 році ратифіковано Конвенцію Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додатковий протокол до неї [1]. Цим самим Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити дотримання прав і свобод людини, зокрема, права на недоторканність приватного життя, передбаченого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2] та гарантованого статтею 32 Конституції України [3].

Також для запровадження реальних механізмів реалізації взятого на себе зобов'язання Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про захист персональних даних», який набув чинності 1 січня 2011 року і став основоположним актом національного законодавства у сфері захисту персональних даних [4]. Враховуючи досвід функціонування системи захисту персональних даних в Україні, 3 липня 2013 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних», який набув чинності 1 січня 2014 року. Цим Законом з метою забезпечення незалежності уповноваженого органу з питань захисту персональних даних, як того вимагає Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, повноваження щодо контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [5].

Незважаючи на наявність певної системи нормативно-правового захисту персональних даних, на нашу думку, даний інститут суспільно-політичних відносин потребує подальшого удосконалення на основі досвіду європейських країн.

Метою даного дослідження є аналіз принципів формування національного законодавства Німеччини у сфері захисту персональних даних

для формування пропозицій щодо запозичення зарубіжного досвіду для удосконалення законодавства України.

Отже, відповідно до статті 13 Конвенції № 108 Ради Європи для захисту персональних даних «кожна Сторона (держава-член Конвенції № 108) призначає один чи більше органів». Призначений орган є наглядовою інстанцією за діяльністю у сфері захисту персональних даних, забезпечує організацію законодавчої і адміністративної роботи на національному рівні і складає основу інституту Уповноваженого із питань захисту персональних даних в країні. У площині даного дослідження розглянемо відповідне законодавство окремих європейських країн [1].

Розглянемо особливості організаційно-правового механізму захисту персональних даних у Німеччині. Слід зазначити, що Інститут Уповноваженого із питань захисту персональних даних почав формуватися в 1970 році, коли в Землі Гессен вперше у світі був прийнятий цільовий Закон «Про захист даних». Закон установив державну посаду Комісара із захисту даних на правах єдиноначальності. Цьому виборному державному службовцю закон надав право повної незалежності від владних структур (жоден орган виконавчої влади не може давати йому вказівки), а також надав право спостереження за діяльністю щодо персональних даних. Як наглядова, незалежна інстанція Комісар не несе прямої відповідальності за обробку персональних даних. Він тісно співпрацює з Міністром поліції, який повинен доповідати йому про отримання подарунків [6, с. 89].

У 1983 році Конституційний Суд ФРН визначив, що всі громадяни мають право на інформаційне самовизначення – можливість людини визначати і контролювати використання її персональних даних. Більшість країн із законами про «privacy» мають це декларативне право особистого контролю, але вони не мають конституційних гарантій, як у Німеччині.

Захист персональних даних у країні визначається положеннями Федерального Закону «Про подальший розвиток обробки і захисту даних» від 20.12.90 р. [7]. Положення Закону про інститут Уповноваженого підтвердили його правовий статус і конкретизували порядок виборності, контрольні функції, можливості оскарження незаконних дій з персональними даними тощо.

Основними нормативно-організаційними елементами системи захисту персональних даних відповідно до Закону 1990 року є:

- 1) ведення реєстру файлів і баз персональних даних у державних і недержавних структурах;
- 2) ведення переліку пристроїв і нагляд за застосуванням програм обробки персональних даних;
- 3) здійснення контролю (перевірки) діяльності з персональними даними у різних організаціях, оскарження порушень щодо положень Закону, заява-протест на незаконні дії.

Згідно з параграфом 36 Закону 1990 р. організації (більш 5 чоловік), що обробляють будь-які дані, повинні призначати уповноваженого установи із

захисту персональних даних. Положення § 42 Закону 1990 р. встановлюють вимоги щодо призначення уповноважених із захисту даних у федеральних радіомовних організаціях, які діють від імені Федерального Уповноваженого країни [7].

Висновок. За останні 20 років у більшості європейських країн прийняті базові закони про захист персональних даних. В Україні створюються передумови розвитку їх вільного обміну і гармонізації національних законодавств із законодавством ЄС [8].

Незважаючи на розходження правових систем, в основу всіх законів про захист персональних даних у ФРН покладені однакові основоположні принципи. Такі принципи залишаються незмінними дотепер, навіть якщо саме законодавство в Німеччині оновилося. Зазначене не можна пояснити запозиченням досвіду хоча б тому, що деякі закони були прийняті майже одночасно. Всі вони мають однакову структуру, однакову мету і відрізняються лише у деталях. Захист персональних даних передбачає обов'язкову реєстрацію баз даних і ліцензування діяльності щодо персональних даних відповідними Уповноваженими органами. Відмова від реєстрації чи ліцензування розглядається як порушення національного законодавства.

Проблема захисту персональних даних в Україні має однакове походження і вимагає однакового рішення, що і у німеччині та інших європейських країнах. Таке рішення в демократичному суспільстві покликане підтримувати оптимальний баланс прав людини, суспільства і держави. Засобом установа балансу прав є правовий режим захисту персональних даних, заснований на визначених принципах, єдиних для всіх демократичних держав незалежно від особливостей їх правових систем. Охарактеризувати ці принципи можна наступним чином: 1) не повинно бути систем обробки персональним даних, існування яких є таємницею; 2) людина має бути повідомлена про обробку та використання її персональних даних; 3) людині повинна бути забезпечена можливість знати, яку інформацію містять її персональні дані, з якою метою їх обробляють і як використовують; 4) людина повинна мати можливість запобігти використанню чи поширенню персональних даних для цілей, що з нею не узгоджені; 5) людині повинна бути надана можливість вносити виправлення чи доповнення до своїх персональних даних; 6) всі організації, що обробляють чи використовують дані у формі, яка допускає ідентифікацію особи, зобов'язані вживати заходи проти зловживання персональними даними; 7) персональні дані слід використовувати тільки для тієї мети, для якої вони зібрані.

У 1981 році вказані принципи були сформульовані на міжнародному рівні у Конвенції № 108 Ради Європи про захист персональних даних. У грудні 1990 року Генеральна Асамблея ООН схвалила Вказівки про захист файлів персональних даних. У них, як мінімальні гарантії, які варто передбачити в законодавстві України, були викладені ті ж самі принципи, а саме: законності і сумлінності обробки даних; цільового використання;

доступу до своїх персональних даних і можливості їх виправлення. Отже, український законодавець при формуванні змін і доповнень до законодавства про захист персональних даних повинен дотримуватися загальноновизнаних, міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних Страсбург, від 28.01.1981 № 994_326 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод № 995_004 від 04.11.1950. (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.01.2011 № 2297. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних: Закон України від 03.07.2013 року . URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Брижко В.М., Радянська А.І., Швець М.Я. Порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України законодавству ЄС у сфері персональних даних. К.: Тріумф, 2006. 256 с.
7. Про подальший розвиток обробки і захисту даних: Федеральний Закон від 20.12.90 р. URL : www.irbis-nbuv.gov.ua
8. Захист персональних даних. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної ради України про стан додержання захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2020 рік. URL : <https://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/zpd/>

Головій Л.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРАХ

Останнім часом дедалі частіше можна зустріти практику альтернативного вирішення правових конфліктів без звернення до класичних

судових процедур. Однією з таких альтернатив є процедура медіації, що набула широкого застосування у європейських країнах [1].

Слово «медіація» походить від латинського «mediatio» – посередництво; аналогічне значення мають слова «mediation» (англ.), «médiation» (фр). Кожний в межах свого розуміння може дати свою дефініцію цьому поняттю. В соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів. Х. Бесемер визначив медіацію як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. Більшість визначають медіацію – як певний підхід до розв'язання конфлікту, у якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес, для того щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийняттого вирішення спірних питань[2].

Деякі вітчизняні дослідники вказують на частковій не медіабельності адміністративних спорів, що зумовлюється особливостями суб'єктного складу адміністративних правовідносин, оскільки однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації [3, с. 9].

Але при цьому, аналіз даної проблеми переконує у протилежному, оскільки досягнення компромісу між органами публічної адміністрації та громадянином є пріоритетним напрямком діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Це зазначає і Конституційний Суд України у рішенні від 09.07.2002 р. (справа про досудове врегулювання спорів), де вказується, що право на судовий захист не виключає у суб'єктів правовідносин можливості досудового врегулювання адміністративно-правових спорів. Це означає, що вибір засобу правового захисту, в тому числі й досудового врегулювання адміністративно-правового спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно його використовує, виходячи з власних інтересів, при цьому орган виконавчої влади має обов'язок якщо не ініціювати процедуру примирення, або прийняти пропозицію щодо вирішення ситуації у позасудовому порядку[4, с.187].

Чинне законодавство не забороняє використовувати медіатора в адміністративному судочинстві, проте й відсутній прямий припис про таку можливість. В статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України згадується про можливість сторін вживати заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом, а норма частини 2 статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України встановлює право на захист судом порушених прав, свобод чи інтересів особи, яка звернулася до суду, також в інший спосіб, який не суперечить закону і забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [5].

Оскаржуючи дії держави в межах адміністративного судочинства, варто враховувати специфіку подібних правових спорів, яка, перш за все,

полягає в особливому відповідачеві — державі, її органі чи посадовій особі, що наділена владними повноваженнями та особливими компетенціями, а також здійснює свою діяльність в межах суворо визначеного імперативу. Впровадження інституту медіації дозволить мати можливість використовувати альтернативний спосіб вирішення конфлікту, у якого, порівняно із судовим розглядом справи, набагато більше переваг для сторін[6].

Варто зазначити і те, що на сьогодні відсутній нормативно-правовий акт, який регулює процедуру медіації. Відсутність такого нормативно-правового акту негативно позначається на широкому застосуванні медіації, хоча вона може бути ефективним інструментом для врегулювання різних спорів, в тому числі і адміністративних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шацька Б. Методичні переваги та законодавчі перспективи в Україні // Юридична газета. – № 5 (270).– 1 лютого 2011.
2. Матеріали курсу підготовки медіаторів із кола посадовців, які займають керівні посади в органах виконавчої, законодавчої та судової влади. Спільна програма Європейської Комісії та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України». – Київ, 2010.
3. Сидельников О. Д. Проблематика примирення сторін в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 21 с.
4. Гришина, Н., Ростовська, К. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реалії сьогодення. Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «ПРАВО». 2020. Випуск 29. С.182-188.
5. Кодекс адміністративного судочинства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
6. Медіація в адмінсудочинстві: чи дійсно вона необхідна та можлива? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/mediatsiya-v-adminsudochinstvi-chy-dijsno-vona-neobhidna-ta-mozhlyva/>

Слюсаренко С.В. к.ю.н., доцент
кафедри адміністративного та
фінансового права Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Фінансова діяльність сільськогосподарського підприємства пов'язана з багатьма ризиками, ступінь впливу яких на результати його діяльності значно підвищується з переходом до ринкової економіки. Ризики, що супроводжують цю діяльність, виділяють в окрему групу фінансових ризиків, що грають найбільш значущу роль у загальному «портфелі ризиків» підприємства. Збільшення ступеня впливу фінансових ризиків на результати фінансової діяльності підприємства пов'язане з постійною зміною економічної ситуації в країні і кон'юнктури фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій та інструментів. Серед фінансових ризиків особливе місце посідають податкові ризики [1].

Під поняттям „ризик” розуміється ступінь потенційної можливості для суб'єкта понести фінансові або інші втрати внаслідок негативних відхилень від очікуваних результатів, що ґрунтуються на чинних нормах права та враховуються суб'єктом при прийнятті рішень.

Що стосується терміну „податковий ризик”, то за основу взято наступне визначення: „Під податковим ризиком слід розуміти теоретичну ймовірність того, що внаслідок певних дій платника податку певні платежі до бюджету можуть надійти не в повному обсязі або несвоєчасно”. Також у методичних рекомендаціях ДПА існує наступне визначення: „Податковий ризик – це вірогідна можливість порушення податкового законодавства, в результаті чого можливі втрати бюджету”[2].

Відповідно до наказу Державної податкової адміністрації України «Про затвердження методичних рекомендацій з моніторингу податкових ризиків», податковий ризик трактується як вірогідність порушення податкового законодавства, внаслідок чого можливі втрати бюджету [3].

Системні фінансові ризики сільськогосподарського виробництва належним чином не досліджені вітчизняними науковцями, зокрема фахівцями у галузі фінансового права. Відсутність по даній проблематиці

системних теоретичних узагальнень, доповнених необхідним практичним аналізом, є сам по собі також відповідним фактором, що формує ризики розвитку сільськогосподарської виробничої галузі. В сучасних умовах розв'язання зазначених фундаментальних проблем є необхідним для успішного і всебічного пізнання розвитку фінансової сфери нашої держави. Ґрунтовні узагальнення щодо фінансових ризиків мають виникати у результаті дослідження фактичного і теоретичного матеріалу та на підставі здобутих науковцями теоретичних результатів та рекомендацій фахівців, які зайняті практичною діяльністю у відповідних сферах сільського господарства[4].

Фінансовий ризик сільськогосподарських товаровиробників відноситься до різновиду бізнес-ризиків. Фактори можуть включати: зміну податкової політики, яка може збільшити податковий тягар і, як наслідок, збільшити податкове зобов'язання; можливість доплат та виплат та штрафів за ненавмисне порушення чинного законодавства суб'єктом господарювання; помилки та недоліки у плануванні, проектуванні та організації бізнесу.

Фінансовий ризик вважається невід'ємною частиною будь-якої фінансової діяльності сільськогосподарського виробника, що є фінансовими відносинами, що мають різні напрями прояву та виникнення об'єктивно існуючої недостатності, неточності або незаконності фінансово-правової інформації про певні події або їх збіг .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мисник Т.Г. та ін. Податкові ризики: характеристика та шляхи мінімізації . Науковий економічний журнал: Актуальні проблеми економіки. 2016. - № 6. - С. 158-166.
2. http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2010-povidomlenia/59484.html
3. Наказ ДПА України «Про затвердження Методичних рекомендацій з моніторингу податкових ризиків» від 23.10.2001 р. № 428.
4. Риженко О.С. Правове регулювання податкових ризиків сільськогосподарського виробництва в Україні : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Національний університет біоресурсів і природокористування України. - К., 2017. - 19 с.

Шевченко О. В., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Київський національний торговельно-економічного університет

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПРАВЛЯННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Реформаційні процеси різних сфер суспільного життя, які тривають в Україні, вимагають також змін у фінансовій системі, які, в тому ж числі, стосуються фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Децентралізація фінансової системи має безпосередній вплив на справляння місцевих податків. Так як місцеві податки є основним видом поповнення місцевих бюджетів, особливості регуляції справляння місцевих податків в нових умовах трансформуються, що тягне за собою певні наслідки.

Різні аспекти справляння місцевих податків та зборів у своїх працях розглядали ряд вчених, серед них: В.М. Русін [1], Д.Г. Савчук [2], Сизоненко О. [3] Л.В. Товкун [4] Трусова Н. [3] та ін. Розкривали питання справляння місцевих податків та зборів також практики: координатор з фінансової децентралізації Центрального офісу реформ при Міністерстві розвитку громад та територій України (програма U-LEAD) Казюк Я. [5] та експерт групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Міністерстві розвитку громад та територій України Венцель В [5].

Ефективна та дієва система місцевого самоврядування є важливим елементом функціонування демократичної держави. Спектр функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, є надзвичайно великим, і реалізувати його без наявності й використання фінансових ресурсів неможливо. Саме за рахунок акумуляції коштів у власності місцевого самоврядування і створюються умови для існування самого місцевого самоврядування, тому підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із головних завдань фінансово-бюджетної політики держави.

В Україні до реформи децентралізації спостерігалася певна неоднорідність регіонального економічного розвитку, що негативно впливала на загальні темпи економічного розвитку країни. Основними вимогами до системи місцевих фінансів із урахуванням впливу фінансової децентралізації вчені відзначають: по-перше, формування ефективної та стійкої бази для мобілізації фінансових ресурсів у межах кожної територіальної громади (реалізація цієї вимоги передбачає: розширення бази доходів місцевих бюджетів за рахунок зростання місцевої економіки; підвищення місцевої фінансової автономії за рахунок знаходження альтернативних джерел

доходів, крім державних трансфертів і податків; розробка та реалізація стратегії розвитку ресурсного потенціалу в партнерстві з приватним сектором; диверсифікація джерел фінансових ресурсів); по-друге, забезпечення достатнього обсягу ресурсів для збалансованого і динамічного розвитку на місцевому рівні (кожен із цільових потоків фінансових ресурсів доцільно розділити на різні компоненти асигнування виходячи із пріоритетів розвитку секторів місцевої економіки).

Як слушно зазначають Яніна Казюк та Віктор Венцель: «Однією з головних засад успішного розвитку держави є ефективна та дієва система місцевого самоврядування. Для забезпечення виконання своїх функцій, створення належного життєвого середовища для населення громади, органи місцевого самоврядування повинні мати достатні фінансові ресурси, основу яких складають кошти відповідних бюджетів» [5]. На сьогодні обов'язковою умовою існування дієвого інституту самоврядування є формування більшої частини доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів, які самостійно встановлюються органами самоврядування. Реалізація законодавчо закріпленого права кожного адміністративно-територіального утворення на економічну самостійність неможлива без наявності в кожного органу влади власного бюджету і права його складання, затвердження і виконання без втручання ззовні.

Місцеві податки і збори є невід'ємною частиною податкової системи держави, тому особливу увагу при здійсненні податкової реформи приділяють правовому регулюванню місцевого оподаткування.

Право самостійно встановлювати місцеві податки органам місцевого самоврядування надано Конституцією України [6]. Так, «Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування... встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону» [6, п.1, ст.143]. Крім того, «Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків...» [6, п.3, ст. 143].

В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7] зазначено, що місцеві бюджети мають бути достатніми щодо здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень для забезпечення мешканців відповідних громад якісними публічними послугами. Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із головних завдань фінансово-бюджетної політики держави. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону [7, п.4, ст. 61]. Окрім наданої фінансової самостійності, стаття 62 закону

зазначає, що держава гарантує фінансову підтримку місцевого самоврядування (доходну базу) для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. Стаття 63 – закріплює можливість формування місцевих бюджетів за рахунок загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Одним із важливих аспектів, на який слід звернути увагу, є чітке дотримання законодавчих процедур під час встановлення місцевих податків. Безумовно, головним документом у цій царині є Податковий Кодекс України [8], яким регулюються усі відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, в тому числі й місцевих. Статтею 10 кодексу встановлено перелік місцевих податків та зборів. До таких відносять податок на майно та єдиний податок. Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно в частині транспортного податку та плати за землю, виняток становить земельний податок за лісові землі. Вони вирішують питання щодо встановлення податку на майно в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та земельного податку за лісові землі. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. Питання щодо встановлення вище зазначених зборів вирішують місцеві ради.

Місцеві податки та збори юридично закріплюються рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад (що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад), і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [8, ст.8.3.]. Отже, кожна сільська, селищна чи міська рада, територіальна громада приймає рішення щодо встановлення на своїй території тих чи інших вартісних розмірів місцевих податків та зборів.

Ще одним документом, який регулює процедурні питання справляння місцевих податків є Бюджетний кодекс України [9]. До зазначеного кодексу відсилають норми: закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» – «Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України» [8., п.3, ст. 63]; Податкового кодексу України – «Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України» [9, п. 5, ст.10].

Тож, правове регулювання місцевих податків і зборів має певну специфіку, оскільки здійснюється на двох рівнях: на загальнодержавному і місцевому. По-перше, держава визначає вичерпний перелік таких обов'язкових платежів, коло платників, об'єкти оподаткування, граничні розміри ставок, тобто встановлює основи їх справляння, надаючи повноваження органам місцевого самоврядування на введення таких податків і зборів на відповідній території. По-друге, місцеві органи влади, реалізуючи надані державою повноваження, встановлюють і детально регламентують механізми справляння окремо кожного з податків і зборів, а також вводять їх у дію.

Фінансова децентралізація відображає фінансові повноваження органів регіонального рівня і є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з найнеобхіднішими місцевими потребами.

Проте, для захисту суб'єктів-платників місцевих податків, законодавець передбачив норму, яка забороняє органам місцевої влади встановлювати місцеві податки та збори, не передбачені Податковим кодексом України. Також не дозволяється сільським, селищним, міським радам та радам об'єднаних територіальних громад встановлювати індивідуальні пільгові ставки місцевих податків та зборів для окремих юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців або звільняти їх від сплати таких податків та зборів.

Отже, децентралізація фінансової сфери є незавершеною і ще триває. Цю проблему частково пом'якшено з активізацією процесу об'єднання громад. Система місцевого оподаткування в Україні зазнала значних змін, які повинні позитивно вплинути на підвищення рівня фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування. При цьому, зазначене свідчить про створення надійного законодавчого підґрунтя місцевого оподаткування та дотримання у чинному податковому законодавстві конституційних норм у частині реалізації прав органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Русін В. Місце та роль місцевих податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс] // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики: зб. наук. праць. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – С. 106-110. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12049>
2. Савчук Д.Г. Вдосконалення системи адміністрування місцевих податків і зборів в Україні. [Електронний ресурс] // Гроші, фінанси і кредит – Випуск № 6(68), 2018 – С. 188-192. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/6_68_2018_ukr/29.pdf
3. Трусова Н., Сизоненко О. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів [Електронний ресурс] // Світ фінансів – 2018 – Випуск 3 – С. 19-27 - URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33648/1/%d0%a2%d1%80%d1%83%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf>
4. Товкун Л.В. Місцеві податки та збори як складові податкової системи України: їх особливості та розвиток [Електронний ресурс] //

Державне будівництво та місцеве самоврядування. - 2015. - Вип. 29. - С. 85-96. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2015_29_10

5. Казюк Я., Венцель В. Об'єднані громади більш мотивовані нарощувати місцеві податки та збори, - висновки експертів. - URL: <https://decentralization.gov.ua/news/7402?page=49>

6. Конституція України, 28.06.1996 № 245к/96-ВР. // Відом. Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

8. Податковий кодекс України, 02.12.2010 № 2755-VI. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide-#n210>

9. Бюджетний кодекс України, 08.07.2010 № 2456-VI. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

Шпак Оксана, аспірантка Національного університету біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

В юридичній науці категорія адміністративно-правовий статус застосовується як в юридичній науці, так і у вітчизняному законодавстві. Проте, незважаючи на часто вживання цієї категорії в науковому середовищі, серед науковців існують різні наукові тлумачення терміну «адміністративно-правовий статус». Його часто використовують для характеристики особи – фізичної або юридичної, розкриття її правового становища, місце, роль, положення в суспільстві та державі, що привертає значну увагу науковців різних галузевих правових наук до цієї правової категорії. У правовій науці й на сьогодні немає уставленого визначення «правовий статус».

Визначення правового статусу має важливе значення в діяльності будь-якого суб'єкта публічної адміністрації. В тому числі й суб'єктів публічного управління у сфері земельних відносин. На сьогодні одним із провідних суб'єктів публічного управління сфері земельних відносин, який наділений

галузевим правовим статусом є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства. Відповідно до Положення затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.01. 2015 р. № 15 основними завданнями цього органу є реалізація державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів [1].

Маючи визначений нормативно-правовим актом статус Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, з метою виконання покладених завдань діє від імені держави, наділена відповідною компетенцією, є носієм повноважень владного характеру.

Крім органів виконавчої влади, публічне управління може здійснюватися широким колом уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, які наділені різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями, які організаційно не входять до системи органів виконавчої влади (окремі фізичні особи, юридичні особи публічного та приватного права); з погляду правової характеристики, залежно від рівня повноважень суб'єктів публічної адміністрації, їхня діяльність може розрізнятися за такими основними функціями: виконавчою, організаційною, регулятивною, експертною, оціночною, профілактичною, адміністративно-правовою, захисною, охоронною тощо [2, с. 215].

Першим елементом адміністративно-правового статусу є цілі, завдання та функції, що закріплені юридично. Другий елемент – це організаційно-структурний компонент правового статусу, який охоплює нормативне регулювання порядку створення, легалізації, реорганізації, ліквідації суб'єктів їх підзвітності, встановлення та зміни їх організаційних структур, права та організаційне самовизначення, процедури діяльності та права на офіційні символи [3, с. 25].

При цьому науковці відзначають, що залежно від порядку утворення, організаційно-правової структури, наділеного обсягу та змісту повноважень, адміністративно-правовий статус державного органу і юридичної особи приватного права є різним [4, с. 39].

Варто зазначити, що в юридичній літературі існують різні визначення дефініції «адміністративно-правовий статус», на який вливають різноманітні фактори: порядок утворення; галузеву належність; цілі і завдання; визначення прав і обов'язків; функції і повноваження.

Отже, під адміністративно-правовим статусом суб'єкта публічного управління у сфері земельних відносин слід розуміти конкретно визначений нормативно-правовими актами комплекс функційних повноважень, які реалізуються уповноваженою особою з метою реалізації завдань держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15. (в редакції постанови № 124 від 17.02.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-p>
2. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 205–217.
3. Золотарьова М. К. Адміністративно-правовий статус державних податкових інспекцій: монографія / за заг. ред. С. В. Петкова. Запоріжжя: КПУ, 2010. 164 с.
4. Світличний О. П., Сулім В. В. Адміністративно-правовий статус діяльності господарських судів України: проблеми та перспективи. К.: 2019. 196 с.

**Костовська К. М., к.ю.н., доцент.,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,**

ДОСВІД США У ПОДОЛАННІ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Вихідні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. До найбільш важливих міжнародних нормативно-правових документів вважаємо за доцільне віднести Модельний закон ООН про домашнє насильство, ухвалений 2 лютого 1996 року Комісією ООН з прав людини [1].

Згідно з вимогами модельного законодавства працівники правоохоронних органів, реагуючи на повідомлення про насильство в сім'ї, «вживають усіх необхідних заходів для забезпечення безпеки жертви та її утриманців». Також у ньому міститься положення про забезпечення безпеки під час кримінального судочинства та чітко зазначається, що «під час

судового процесу відповідач, звинувачений у насильстві в сім'ї, не повинен мати жодного безконтрольного контакту з позивачем» [1].

Варто наголосити, що вивчення адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї неможливе без порівняння норм національного законодавства з відповідними нормами адміністративного права зарубіжних країн, які встановлюють відповідальність за вказане діяння. Слід зауважити, що різноманітні прояви насильства в сім'ї є проблемою не тільки в Україні, але й у більшості зарубіжних країн [2, с. 162]. Так, згідно з дослідженням Всесвітньої організації охорони здоров'я поширеність фізичного та / або сексуального насильства щодо жінок варіює від 29% до 62% [3]. При цьому Рада Європи припускає, що в державах-учасниках кожна четверта-п'ята жінка хоча б один раз у своєму дорослому житті відчула фізичне насильство, і більш ніж кожна десята жінок були жертвами сексуального насильства із застосуванням сили [4].

На сьогодні США є державою з чітко виробленими механізмами протидії насильству в сім'ї, а тому може бути певним прикладом для запозичення позитивного досвіду в означеній сфері. Зрозуміло, що детально проаналізувати все законодавство США та механізми протидії насильству в сім'ї в цій державі в межах одного монографічного дослідження неможливо. Однак, на нашу думку, потрібно відзначити найбільш важливі моменти протидії цьому явищу в законодавстві США.

1. Оновленим підходом у політиці США щодо реагування на насильство в сім'ї є контроль, який забезпечує стратегію обов'язкового реагування. Контроль головним чином виражається в формі практики обов'язкового реагування на насильство в сім'ї, а саме: обов'язковий арешт, принцип обов'язкового судового провадження та обов'язкове інформування, яке передбачає, що медичний персонал зобов'язаний повідомляти про будь-які факти насильства в правоохоронні органи [5, с.17]. Також слід зазначити, що в багатьох штатах США ще наприкінці 60-х років минулого сторіччя було прийнято законодавство, яке зобов'язує громадян повідомляти владі про кожен випадок підозри в поганому поведженні з дітьми [6, с. 15]. При цьому вважаємо позитивною норму, передбачену § 29 «Поліцейського закону» про те, що особі, яка вчинила насильство, на два тижні заборонено доступ у будинок і будь-які контакти з дружиною і дітьми [7], оскільки це є гарантією безпеки потерпілої особи [2, с. 163].

2. Слід зазначити, що одним із головних нормативно-правових актів у сфері протидії насильству в сім'ї в США є Акт щодо боротьби з насильством в сім'ї, який діє насамперед на території штату Іллінойс. Цей нормативно-правовий акт передбачає можливість винесення щодо особи, яка вчинила насильство в сім'ї, охоронного ордеру, який є подібним до захисного припису, винесення якого передбачено Законом України «Про попередження насильства в сім'ї». Під охоронним ордером розуміється офіційний припис, який виноситься судом, що забороняє винній у насильстві в сім'ї особі

вчиняти певні дії щодо потерпілої особи або зобов'язує винну особу вчинити певні дії [8].

Висновок. Проаналізовані зарубіжний досвід правової протидії насильству в сім'ї та домашньому насильству в країні США щодо протидії цим видам насильства можуть слугувати серйозною правовою основою для розвитку вітчизняного права та правозастосовної практики, а також накопичений досвід цих країн у сфері протидії насильству в сім'ї є позитивним і корисним для запозичення його боротьби з досліджуваним явищем в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UN Handbook for Legislation on Violence against Women // The Advocates for Human Rights : сайт. URL: http://www.stopvaw.org/united_nations_model_legislation (дата звернення: 19.12.2017).
2. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: монографія // Ганна Олександрівна Горбова, Валентин Васильович Галуцько. – К. : Інститут публічного права, 2016. 226 с.
3. WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women, (WHO, 2005), p. 5 URL: <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/24159358X/en>
4. Fact Sheet, Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, at [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Fact_Shee_en.asp.
5. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї : [навчально-методичний посібник] / [Блага А.Б., Журавель Т.В., Заброда Д.Г., Мілорадова Н.Е.] ; за ред. Г.О. Христової. – К. : ТОВ “ВПК “ОБНОВА”, 2012. – 140 с.
6. Исмуханова Г. Обзор международного опыта по профилактике насилия и жестокого обращения в отношении детей и семей в рамках программы «Равенство перед законом: доступ к правосудию в Центральной Азии» URL: <http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/B0.pdf>.
7. За честь семьи // *Europa-Express*. № 40 (396). 03.10.-09. 2005. С. 74.
8. Illinois Domestic Violence Act and other Significant Laws Affecting Domestic Violence. – Illinois Coalition Against Domestic Violence Legal Institute, 2001. 134 p. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence.

Белякова Є.О.

аспірант 4-го року навчання кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Курило В.І. д. ю.н., професор, член-кореспондент НААН України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.

У сучасних умовах однією зі складових ефективного управління є оптимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших досягнень інформаційного суспільства, особливо в державному та місцевому управлінні, що цілком відповідає запитам територіальних громад, їх мешканців і бізнес-структур [1, с. 203]. Відповідно й проблема впровадження електронного урядування на місцевому рівні заслуговує особливої уваги, адже належне функціонування місцевого рівня організації публічного управління в першу чергу забезпечує децентралізацію влади, розширення можливостей участі громадян в управлінні державою та вирішенні питань місцевого значення. Крім того, розвиток електронного урядування на місцевому рівні слід розглядати й через призму сталого розвитку, оскільки впровадження електронного урядування в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування невіддільне від поліпшення рівня життя місцевого населення та досягнення сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Проблеми розвитку та впровадження електронного урядування на місцевому рівні є предметом дослідження багатьох науковців, серед яких: О.І. Архипська, О.А. Баранов, С.Х. Барегамян, М.С. Демкова, С.В. Дзюба, В.І. Дмитренко, В.М. Дрешпак, С.В. Дубова, І.В. Кліменко, П.С. Клімушин, К.Г. Кондаков, В.О. Коновал, І.С. Куспляк, К.О. Линьов, З.О. Надюк, О.Б. Мосій, В.В. Марченко, А.І. Семенченко, О.А. Серенок, С.А. Чукут на інші.

Однак, незважаючи на усі, здавалось би, очевидні переваги від впровадження електронного урядування в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, вітчизняні науковці зазначають, що процес впровадження електронного урядування як на загальнодержавному рівні, так і на місцевому рівні в Україні відбувається дезорганізовано, стихійно та безсистемно [2, с. 247].

Серед основних проблем, що гальмують розвиток електронного урядування на місцевому рівні, науковці виділяють: недосконалість нормативно-правового забезпечення впровадження електронного урядування в місцевих органах виконавчої влади (колізії в законодавчій базі з електронного урядування, декларативність нормативно-правових актів, тощо); відсутність єдиної політики та єдиного центру («єдиноначальності») впровадження електронного урядування в місцевих органах виконавчої влади, а також ефективної міжвідомчої взаємодії й оптимальності в розподілі функцій і компетенції місцевих органів виконавчої влади в даній сфері; обмеженість доступу громадян та юридичних осіб до веб-сайтів місцевих органів влади у деяких адміністративно-територіальних одиницях (районні, сільські, селищні ради тощо), а також недосконалість веб-сайтів органів місцевого самоврядування; та інші [3, с. 173-179].

Вважаємо, що низький рівень розвитку електронного урядування на місцевому рівні довгий час був також зумовлений неспроможністю системи місцевого самоврядування, що існувала в Україні до 2014 року, задовольняти потреби населення на відповідних територіях. Адже, від часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування, розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, так як переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

З 2014 року державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади - тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Законодавче підґрунтя для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях почало формуватися у 2014 році, коли Кабінет Міністрів України 1 квітня 2014 року схвалив основний концептуальний документ – Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [4].

Як зазначає вітчизняний науковець, доктор юридичних наук, професор В.І. Курило, сьогодні інститут місцевого самоврядування в Україні є одним із механізмів здійснення демократичного управління на місцях та розвитку держави і суспільства в цілому [5, с. 5]. Саме тому, вкрай важливим саме зараз постає питання впровадження електронного урядування на місцевому рівні. Адже, органам місцевого самоврядування все більше делегуються повноваження з надання базових адміністративних послуг (наприклад, з реєстрації місця проживання; видачі паспортних документів; з державної реєстрації юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян; з реєстрації актів цивільного стану, речових прав; вирішення земельних питань тощо).

В Україні розвиток та впровадження електронного урядування на місцевому рівні регулюється низкою нормативно-правових актів. І серед перших нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері інформатизації та створення інформаційної інфраструктури України є, - Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР [6] та Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР [7]. Так, Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» вперше на законодавчому рівні були закріплені основні напрями інформатизації як органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування.

Також, впровадження електронного урядування на місцевому рівні регулюється низкою інших законів. Зокрема: 1) Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [8], в якому, серед іншого, закріплені положення про те, що акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування підлягають обов'язковому оприлюдненню та наданню за запитами, оформленими згідно з чинним законодавством; крім того, в актах та проектах актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування не може бути обмежено доступ до інформації про витрати чи інше розпорядження бюджетними коштами, інформації щодо володіння, користування чи розпорядження державним чи комунальним майном, тощо; 2) Законом України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI [9], що передбачає надання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами надання адміністративних послуг, - надання адміністративних послуг в електронній формі через Єдиний державний портал адміністративних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування; 3) Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI [10], яким визначено місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування розпорядниками публічної інформації та закріплено їх обов'язок надавати та оприлюднювати публічну інформацію; 4) Законом України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР [11], що закріплює можливість подання громадянами електронного звернення та електронних петицій не лише до Президента України та органів державної влади, а й до органів місцевого самоврядування; 5) Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 9 січня 2007 р. № 537-V [12], згідно з яким, розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики, для реалізації якої необхідно: впроваджувати механізми надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним та фізичним особам

інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет; розвивати національну, галузеві і регіональні інформаційні системи, мережі та електронні ресурси органів державної влади та органів місцевого самоврядування; визначити перелік обов'язкових електронних послуг, які повинні надаватися органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам; забезпечити реалізацію принципу «єдиного вікна», тощо; та іншими законами.

Серед підзаконних нормативно-правових актів виділимо:

1) акти Президента України: Указ Президента України від 31 липня 2000 р. № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [13], Указ Президента України від 1 серпня 2002 р. № 683/2002 «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» [14], Указ Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» [15] та інші;

2) акти Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3 «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [16], Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1302 «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади» [17], Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 р. № 56 «Деякі питання цифрового розвитку» [18], Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 360-р «Питання реалізації пілотного проекту впровадження технологій електронного урядування» [19] та інші;

3) акти органів місцевого самоврядування, наприклад, у місті Києві це: Рішення Київської міської ради від 15 грудня 2011 р. № 824/7060 «Про затвердження Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року» [20], Рішення Київської міської ради від 18 грудня 2018 р. № 461/6512 «Про затвердження Комплексної міської цільової програми «Електронна столиця» на 2019-2022 роки» [21] та інші.

Таким чином, питання розвитку та впровадження електронного урядування на місцевому рівні регулюються великою кількістю нормативно-правових актів. Разом з тим, відсутня національна стратегія розвитку електронного урядування в Україні, яка б визначала єдині засади розвитку електронного урядування як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Крім того, нормативно-правові акти, що приймаються на рівні Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади носять для органів місцевого самоврядування лише рекомендаційний характер. Це призводить до того, що рівень розвитку електронного урядування в різних адміністративно-територіальних одиницях в Україні дуже відрізняється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мосій О.Б. Впровадження електронного урядування у діяльності органів місцевого самоврядування. Економіка та управління підприємствами. 2018. Вип. 24. С. 203-207.
2. Марченко В.В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади: монографія. Харків: Панов, 2016. 444 с.
3. Марченко В.В. Щодо проблем впровадження електронного урядування в місцевих органах виконавчої влади. Актуальні проблеми держави і права. 2015. № 77. С. 173-179.
4. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. Офіційний вісник України. 2014. № 30. Ст. 831.
5. Курило В.І., Мамочка В.В. Адміністративно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики реалізації: Монографія / За заг. ред. д.ю.н., професора В.І. Курила. Київ: Магістр - XXI сторіччя, 2011. 188 с.
6. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 27-28. Ст. 181.
7. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 27-28. Ст. 182.
8. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
9. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст. 409.
10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
11. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.
12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 12. Ст. 102.
13. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31.07.2000 № 928/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 31. Ст. 1300.
14. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: Указ Президента України від 01.08.2002 р. № 683/2002. Офіційний вісник України. 2002. № 31. Ст. 1463.
15. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 26.02.2016 р. № 68/2016. Офіційний вісник України. 2016. № 18. Ст. 716.

16. Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3. Офіційний вісник України. 2002. № 2. Ст. 57.
17. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1302. Офіційний вісник України. 2002. № 36. Ст. 1700.
18. Деякі питання цифрового розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 56. Офіційний вісник України. 2019. № 13. Ст. 473.
19. Питання реалізації пілотного проекту провадження технологій електронного урядування: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 360-р. Офіційний вісник України. 2010. № 18, Ст. 806.
20. Про затвердження Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року: Рішення Київської міської ради від 15.12.2011 р. № 824/7060. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/strategiya-rozvytku-mista-kyuueva>.
21. Про затвердження Комплексної міської цільової програми «Електронна столиця» на 2019-2022 роки: Рішення Київської міської ради від 18.12.2018 р. № 461/6512. URL: <https://kmr.gov.ua/sites/default/files/461-6512.pdf>.

Дишлева О.І.
аспірант кафедри
адміністративного права і
процесу та митної служби
Університету державної
фіскальної служби України

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У демократичному суспільстві прийнято розглядати суд як один із найбільш дієвих інструментів поновлення справедливості та відновлення порушених прав.

Втім, якщо при постановленні рішення орган виконавчої влади використав надане йому законом право на прийняття рішення за наслідками звернення особи, але останнє визнано судом протиправним з огляду на його невідповідність чинному законодавству, то цілком логічно, що для надання

об'єктивної оцінки обставинам при вирішенні справи, судом може бути застосовано спосіб захисту, який як наслідок матиме прийняття конкретного рішення, що за тих чи інших обставин можна вважати втручанням у розсуд суб'єкта владних повноважень чи «виходом за межі дискреції».

З огляду на вищевказане, станом на теперішній час виникає досить дискусійне питання щодо встановлення ступеню свободи органів державної влади у ході здійснення владних повноважень, а також визначення меж судового розсуду під час розгляду справи [1] і доречність таких меж в цілому.

Тим не менш, навіть якщо не брати до уваги судовий розсуд, діяльність органів виконавчої влади повинна підпорядковуватися закону та здійснюватись у чітко визначених рамках.

В даному випадку, цілком доречно зазначає В. Темченко, про те що «якщо розсуд у правовій сфері, дарований виконавчій владі, втілювався б у необмежені повноваження, то це суперечило б принципу верховенства права». З точки зору верховенства права орган виконавчої влади зобов'язаний передусім «правильно оцінювати ситуацію, наявні факти і застосовувати до встановлених фактів чинні правові норми, не допускаючи при цьому зловживання владою» [2].

Отже, закон у всіх випадках повинен указувати межі свободи розсуду» [3], а надання необмежених повноважень органам виконавчої влади як у цілому, так і стосовно певного конкретного випадку різко суперечитиме принципу верховенства права [4].

За таких умов, доцільно погодитись із думкою Венгера В. М, про те що варто розглядати «розсуд (дискрецію) суду як особливий вид розсуду, який абсолютно недоречно порівнювати з дискреційними повноваженнями виконавчої чи законодавчої гілок влади» [5].

Понад те, варто не забувати, що постанови суду «... не набуваючи сили нормативних актів, тим не менш впливають як на оцінку тих чи інших обставин справи, так і на зміст рішень, якими оцінюється поведінка учасників ...правовідносин» [6].

Зважаючи, на ту обставину, що національним законодавством не передбачено прецедентного права, Кодексом адміністративного судочинства України передбачено норми щодо обов'язковості врахування судами нижчих інстанцій позиції Верховного суду.

Так, частиною п'ятою статті 242 Кодексу адміністративного судочинства України встановлено, що при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду [7].

Також згідно частини третьої статті 291 Кодексу адміністративного судочинства України при ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи [7].

Так, після того як новий Верховний Суд у кінці 2017 р. розпочав свою діяльність, питання дискреції суду стало досліджуватися більш детально.

У той же час сучасні науковці також часто згадують невизначеність національним законодавством меж судової дискреції та розглядають випадки за яких суд може зобов'язати суб'єкта владних повноважень прийняти конкретне рішення на користь позивача, а в яких – зобов'язати розглянути питання з врахуванням мотивів, зазначених у судовому рішенні.

Виходячи з вищенаведеного, вітчизняні науковці визначають послідовності питань, які виникають під час розгляду відповідної категорії справ, на які суду необхідно надати відповідь, а саме: чи були наявні у суб'єкта владних повноважень дискреційні повноваження під час прийняття рішення; чи діяв суб'єкт владних повноважень відповідно до ч. 2 ст. 2 КАСУ, забезпечуючи якість прийнятого рішення (у межах, наданих йому нормативним актом та у спосіб визначений законом, обгрунтовано, добросовісно, розсудливо, безсторонньо, пропорційно, з дотриманням принципу рівності перед законом); чи діяв суб'єкт владних повноважень відповідно до ч. 2 ст. 2 КАСУ, забезпечуючи дотримання процедурних гарантій (з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення, своєчасно, тобто протягом розумного строку тощо); чи діяв суб'єкт владних повноважень з легітимною метою; чи діяв орган прозоро і в якомога послідовніший спосіб; чи належно вмотивував рішення; чи не є воно свавільним (довільним), нераціональним, не підтвердженим доказами або ж помилковим щодо юридичних фактів; необ'єктивним або явно несправедливим.

Повертаючись до застосування вищевказаних норм та критеріїв на практиці, варто зауважити, що новий Верховний суд відійшов від позиції Вищого адміністративного суду щодо можливості втручання у розсуд органів владних повноважень та вказав, що для вирішення справи по суті у найбільш ефективний для позивача спосіб та такий, який виключає подальшу протиправність рішення та необхідність повторного звернення особи із того самого питання, *«суд не може бути обмежений у виборі способів відновлення права особи»*[9].

Саме таку правову позицію викладено у постановках Верховного суду у складі колегій суддів Касаційного адміністративного суду від 16 травня 2019 року у справі №821/925/18, від 16 травня 2019 р. у справі № 826/17220/17, від 10 вересня 2020 р. у справі №806/965/17, від 23 грудня 2020 р. у справі № 1.380.2019.004878.

З огляду на нову позицію, викладену у постановках Верховного суду за останні два роки, на нашу думку, можна виокремити деякі найчастіше згадувані обставини, якими керується суд при постановленні рішення та які підлягають з'ясуванню, до таких, зокрема, можна віднести: тривалість характеру порушень; повторність звернень особи до органу з підстав невіршення того самого питання; додержання суб'єктом звернення усіх передбачених законом умов для отримання позитивного результату;

прийняття конкретного рішення не передбачає права суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд, тобто можливість вибору одного із варіантів; зобов'язання суб'єкта владних повноважень розглянути повторно звернення позивача з урахуванням висновків суду є недоцільним (об'єктивно встановлено безальтернативність рішення суб'єкта владних повноважень, яке може бути прийняте за встановлених судом обставин у конкретній справі); спосіб відновлення порушеного права має виключати подальші протиправні рішення.

Однак, навіть із цього переліку можна виокремити найбільш важливу обставину, за якою позицію суддів можна розділилася на дві групи, а саме – наявність у суб'єкта владних повноважень права діяти на власний розсуд. Тобто, можливість обрати одну із допустимих альтернатив.

З даного приводу різні колегії суддів у складі Касаційної палати Верховного суду, по-різному вбачають, обмеженість суду у виборі способів відновлення прав.

Одні вважають, що перебирання неприбутанних суду повноважень державного органу не відбувається за відсутності обставин для застосування дискреції.

З приводу цього у науковій літературі виявлено думку про допустимість застосування такого способу захисту, як зобов'язання відповідача вчинити дії, що й стали предметом звернення з позовом особи, – прийняти рішення чи вчинити дію, яка визначена законом суб'єкту владних повноважень [8].

Інші ж вважають, що якщо ж таким суб'єктом на момент прийняття рішення не перевірено дотримання суб'єктом звернення усіх визначених законом умов або при прийнятті такого рішення суб'єкт дійсно має дискреційні повноваження, то суд повинен зобов'язати суб'єкта владних повноважень до прийняття рішення із врахуванням оцінки суду.

Таким чином, зобов'язання судовим рішенням суб'єкта владних повноважень до вчинення конкретних дій (прийняття конкретних рішень) можливе, за загальним правилом, лише за умови почергового встановлення судом двох обставин: позивач на момент звернення до відповідного суб'єкта владних повноважень забезпечив виконання всіх без винятку вимог закону для отримання конкретного рішення; зобов'язання суб'єкта владних повноважень розглянути повторно звернення позивача з урахуванням висновків суду є недоцільним (об'єктивно встановлено безальтернативність рішення суб'єкта владних повноважень, яке може бути прийняте за встановлених судом обставин у конкретній справі).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Губська О. Дискреція та її межі: що говорить про це національне та міжнародне законодавство. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/187673->

[diskretyiya-ta-yiyi-mezhi-scho-govorit-pro-tse-natsionalne-ta-mizhnarodne-zakonodavstvo](#). (дата звернення: 22.02.2021)

2. Ткач Г. Поняття владного повноваження. *Вісник Львів. ун-ту. Серія юрид.* 2009. Вип. 49. С. 101–105.

3. Темченко В. І. Верховенство права у практиці Євросуду та Конституційного Суду України. *Наукові записки НаУКМА*. К., 2007. Т. 64. Юридичні науки. С. 15–20.

4. Справа Європейського суду з прав людини «Волохи проти України» (Заява № 23543/02) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_138#Text. (дата звернення: 22.02.2021)

5. Венгер В.М. Обмеження дискреційних повноважень як складова принципу верховенства права. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2013. Т. 144-145. С. 49-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2013_144-145_13. (дата звернення: 22.02.2021)

6. Желтобрюх І.Л. Суб'єкти розсуду в податковому правозастосуванні. *Право і суспільство*. – 2015- № 5-2. Частина 3. С. 180-184.

7. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – від 6 липня 2005 року № 2747-IV. - 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. (дата звернення: 22.02.2021)

8. Кобильнік Д.А. Деякі міркування стосовно дискреційних повноважень органів, що здійснюють фінансову діяльність в Україні // *Теорія і практика правознавства*. – 2015. - Вип. 2 (8) - С. 1-10.

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду: головуючого судді - Гімона М.М., суддів: Мороз Л.Л., Кравчука В.М. від 16 травня 2019 р. у адміністративній справі 821/925/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81795808>. (дата звернення: 22.02.2021)

Яковчук Я., аспірант кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права, Національний університет водного господарства та природокористування України
Науковий керівник: Міщук І.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Децентралізація влади розглядається як частина програми реформ багатьох країн, що покликана зміцнити свої регіональні та місцеві органи влади для вирішення викликів 21-го століття. Саме по собі це явище є занадто складним, часто поєднує в собі відразу декілька видів децентралізації (адміністративну, політичну, фіскальну), додаючи складності процесу.

Децентралізація влади у будь-якій країні пов'язана з процесом передачі повноважень регіональним та місцевим органам влади з метою сприяння регіональному розвитку знизу, надаючи субнаціональним урядам більший розсуд при визначенні програм, які більше відповідають інтересам громади та цілям місцевого та регіонального розвитку [1].

Основна концепція децентралізації влади полягає в наданні місцевому самоврядуванню права і спроможності в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення. Так, у Європейській хартії про місцеве самоврядування зазначено, що публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином. Такі публічні повноваження органів місцевого самоврядування мають бути повними і виключними [2].

Незважаючи на те, що процес децентралізації в кожній країні розглядається як унікальний і пояснюватися лише через історичний, політичний та економічний контекст, в якому він відбувається, важливим є визначення саме тієї концепції децентралізації, яка підходить цій країні з

урахуванням політичного та інституційного контексту, що склався у конкретній країні та його наслідків. Адже часто децентралізація влади базується на пуристичних принципах та на запозичених підходах інших країн, без оцінки більш широкого міжнародного досвіду або поглибленої діагностики політичної ситуації в країні.

Неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад, надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів, погіршення якості та доступності публічних послуг призвели до необхідності докорінної зміни системи влади України та її територіальної основи й переходу до децентралізованого управління [3].

В Україні процес децентралізації влади розпочався у 2014 році з прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Основною метою цієї концепції було визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [3].

В подальшому було прийнято Закони України від 17.06.2014 № 1508-VII «Про співробітництво територіальних громад», яким визначено організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю [4], від 05.02.2015 № 156-VII «Про засади державної регіональної політики», яким визначено основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України [5], від 05.02.2015 № 157-VII «Про добровільні об'єднання територіальних громад», яким врегульовано відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [6]. Постановою Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів» реорганізовано адміністративно-територіальний устрій субрегіонального рівня та утворено 136 укрупнених районів, які мають стати основою для організації і діяльності органів державної влади на місцях [7].

Поряд з тим, незважаючи на прийняття ряду важливих нормативно-правових актів, що є підґрунтям для децентралізації влади в Україні, цей процес має багато прогалин та недоліків, зокрема, актуальною проблемою і надалі залишається перерозподіл повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, визначення ролі і місця місцевих

органів виконавчої влади, визначення чіткого порядку умов та передачі повноважень місцевих органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, узгодження повноважень органів місцевого самоврядування та функцій, які виконують місцеві державні адміністрації.

На нашу думку, розподіл повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування має базуватися на принципі субсидіарності, що є не лише одним з основних механізмів стримування надмірної централізації, а й методикою визначення обсягу повноважень місцевих органів управління. Центральні та регіональні органи влади повинні втручатися у діяльність органів місцевого самоврядування лише в тій мірі і в тих межах, за якими територіальна громада не може задовольнити свої різнобічні потреби, тобто взаємовідносини центральних та місцевих органів влади повинні будуватися на дотриманні балансу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2019 № 923 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 р. № 606» встановлено, що не допускається утворення структурних підрозділів, які дублюють діяльність: територіальних органів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади; сільської, селищної, міської ради об'єднаної територіальної громади та її виконавчих органів, межі юрисдикції яких повністю співпадають з межами району; сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та їх виконавчих органів, межі юрисдикції яких повністю співпадають з межами району [8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 року № 1336 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18.04.2012 № 606» здійснено зміни до рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій [9].

Втім, до Законів України від 09.04.1999 № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» [10] та від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [11], що визначають організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій, а також засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, жодних змін не внесено. Тому для України і надалі залишається актуальним приведення чинного законодавства у відповідність з цілями децентралізації, врегулювання взаємовідносин місцевих органів виконавчої влади та відповідних органів місцевого самоврядування у сфері виконання державними адміністраціями окремих повноважень місцевого самоврядування, а також усунення системні прогалини в сфері забезпечення законності діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування й очевидні дисбаланси системи стримування і противаг у відносинах між державою та місцевим самоврядуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tessa Talitha, Tommy Firman & Delik Hudalah (2020) Welcoming two decades of decentralization in Indonesia: a regional development perspective, *Territory, Politics, Governance*, 8:5, 690-708, DOI: [10.1080/21622671.2019.1601595](https://doi.org/10.1080/21622671.2019.1601595)
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядженням КМ України від 01.04.2014 № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
4. Про співробітництво територіальних громад *Закон України* від 17.06.2014 № **1508-VII**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
5. Про засади державної регіональної політики *Закон України* від 05.02.2015 № **156-VIII** URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: *Закон України* від 05.02.2015 № **157-VIII**. Дата оновлення: **14.05.2020**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
7. Про утворення та ліквідацію районів: постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>
8. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 р. № 606 : *постанова Кабінету Міністрів України* від 03.11.2019 № **923**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2019-%D0%BF#n10>
9. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 р. № 606: *Постанова Кабінету Міністрів України* від 28.12.2020 № **1336**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1336-2020-%D0%BF#n8>
10. Про місцеві державні адміністрації: *Закон України* від 09.04.1999 № **586-XIV**. Дата оновлення: **06.12.2020**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
11. Про місцеве самоврядування в Україні: *Закон України* від 21.05.1997 № **280/97-ВР**. Дата оновлення: **19.02.2021**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20210318#Text>

**Жирик В. магістр 1-го року навчання
юридичного факультету Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
Науковий керівник: Артеменко О. В.,
к.ю.н., доцент кафедри
адміністративного та фінансового права
юридичного факультету, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

При розвитку сучасного законодавства треба виходити з того, що Інтернет є суспільним середовищем, публічним простором, а його використовують і для економічної діяльності, і для збору інформації. Інтернет змінює наш простір, роблячи його віртуальним. Але в цьому віртуальному просторі повинні діяти не віртуальні закони, а ті ж нормативні акти, яким підкоряється звичайний простір [1, с.115].

Проблема правового забезпечення електронної комерції виходить далеко за межі однієї країни, тому світове співтовариство зосереджує увагу на уніфікації та гармонізації законодавства на регіональному (в рамках ЄС, СНД, СОТ) та міжнародному рівнях, сприяючи розробці єдиних принципів і положень. [2, с.213].

Основні засади діяльності у сфері електронної комерції отримали законодавче закріплення в Україні протягом 2004–2006 рр. через прийняття Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», та внесенням змін до Законів України «Про інформацію» і «Про захист прав споживачів» [3].

Важливим чинником розвитку електронної комерції в Україні та забезпечення можливості функціонування її в міжнародному просторі є наявність нормативно-правового забезпечення, яке б регулювало відносини в цій сфері, дозволяло розвиватися бізнесу в цьому напрямку та відповідало світовим і європейським нормам.

Українською владою уже були зроблені перші кроки для врегулювання питань функціонування електронної комерції, значною датою стало 30 вересня 2015 року, коли набув чинності основний документ, який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із використанням

інформаційно-телекомунікаційних систем – це Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09. 2015 року № 675-VIII.

Саме ЗУ «Про електронну комерцію» дає нормативно-правове закріплення поняття «електронна комерція» (до нього визначення в українському правовому полі не існувало) – відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру [4].

Закон України № 675-VIII залишає без уваги особливий порядок надання банківських послуг, випуск та обіг електронних грошей, здійснення переказу коштів, механізм збору та розповсюдження інформації, ці питання регулюються спеціальним законодавством, наприклад ЗУ «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», ЗУ «Про захист прав споживачів», ЗУ Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» і т.д. [5, с.13].

На даному етапі розвитку сучасного законодавства, в тому числі і нормативно-правового забезпечення електронної комерції необхідно в обов'язковому порядку дослідити європейський і світовий досвід законотворчості в сфері електронної комерції та уніфікувати вітчизняну нормативно-правову базу з їх вимогами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцу С.Ф. Правове регулювання мережі Інтернет: міжнародний і вітчизняний досвід. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2018. Вип. 2(38). С.114-118.
  2. Юдін В.Ю. Електронна комерція та її правове регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал.*
  3. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua>
  4. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 45. С. 410. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
- Полях В. М., Кривошеєва Н. М., Ключко В. М. та ін. Електронна комерція: теоретико-правові засади та сучасний стан в Україні. *Scientific Journal «ScienceRise».* 2017. №5(34). С. 11-17. URL: <https://www.researchgate.net/publication/31761307>

Сіра А.В., аспірантка юридичного факультету **Національного університету біоресурсів і природокористування України**
Науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету **Національного університету біоресурсів і природокористування України**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Відомо, що найпоширенішими видами юридичної відповідальності є адміністративна та кримінальна (особливо це актуально у питаннях правопорушень, пов'язаних з корупцією). Варто відмітити, що корупція у сфері земельних відносин є негативним соціальним явищем, у зв'язку з чим потребує пильної уваги з боку законодавця щодо відсутності будь-яких колізійних норм та положень у сфері запобігання та протидії корупції та її проявам. Зокрема, ці питання слід віднести до головних загальнодержавних стратегічних завдань, які потребують невідкладного розв'язання, оскільки корупційні прояви у сфері земельних відносин загрожують національній продовольчій та екологічній безпеці, перешкоджають економічному й соціальному розвитку України.

Незважаючи на те, що у жовтні 2014 року було прийнято ряд нормативно-правових актів, що внесли значні прояснення у сферу відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією (до цього часу не існувало такого поняття), все ж таки відкритим залишається питання розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, у тому числі, й у сфері земельних відносин.

Відповідно до ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції» (далі - *Закон*), за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності [1].

З даного визначення випливає те, що кримінальна та адміністративна відповідальність може наступати у випадку вчинення як корупційного так і правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Проте, важливим буде також звернутися і до ст. 1 цього ж Закону, у якому дано визначення «корупційного правопорушення» (п. 5 ч. 1 визначає таке як «діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність») та «правопорушення, пов'язаного з корупцією» (п. 10 ч. 1 визначає таке як «діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього ж Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність») [1].

Таким чином, як бачимо, за корупційні правопорушення законодавством не встановлено адміністративної відповідальності, натомість за правопорушення, пов'язані з корупцією, у тому числі, у сфері земельних відносин, має місце як кримінальна так і адміністративна відповідальність.

Слід зауважити, що на відміну від Кодексу України про адміністративні правопорушення (*далі - КУпАП*), де визначено перелік адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема, у розділі 13-А [2], у Кримінальному кодексі України (*далі - КК України*) визначено лише, у примітці до ст. 45, перелік статей КК України, які слід віднести до кримінальних корупційних правопорушень [2]. І якщо проаналізувати КК України, ми не знайдемо у ньому термін «кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією».

З цього приводу доречно зазначити позицію Шестопалової Л., яка зазначила, що саме чітке визначення цього поняття, а також вичерпний перелік у законодавстві складів злочинів, які пов'язані з корупцією, але не є корупційними, розставили б відповідні елементи (норми, приписи) правового поля «по своїх місцях». До того ж вона, до правопорушень, пов'язаних з корупцією, віднесла і правопорушення, передбачені: ст. 209 КК України (Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом); ст. 211 КК України (Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження до бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону); ст. 366-1 КК України (Декларування недостовірної інформації) [4, с. 194].

Отже, на сьогоднішній день, не існує однозначного розуміння щодо застосування кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, у тому числі, у сфері земельних відносин. Таким чином, можемо зробити висновок, що визначення на законодавчому рівні «правопорушень, пов'язаних з корупцією», за які може наступати кримінальна відповідальність дасть змогу уникнути колізійності при застосуванні кримінальної чи адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, у тому числі, і у сфері земельних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n701>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 7.12.1984 р. № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Шестопалова Л. Відмежування корупційних правопорушень від правопорушень, пов'язаних із корупцією. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С. 193-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_5_44.

Щербак А.В., аспірант юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н., доц., доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ

Ми живемо в епоху постійних трансформацій, які відбуваються в інтеграції всіх сфер життя. Така глобалізація є викликом для досліджень, що не обходить і сферу судового адміністрування. Щоб побачити нові можливості для вдосконалення діяльності апарату суду та попередити можливі загрози, необхідно зрозуміти суть та підходи до формування поняття публічного адміністрування в діяльності апарату суду.

На сьогоднішній день в Україні управління в судовій системі опинилося майже поза увагою науковців. Українська судова влада має недосконалу систему публічного адміністрування в діяльності апарату суду. Серед цих проблем варто виділити такі: обмежене фінансування і як внаслідок – низька заробітна плата; зниження соціального статусу працівників апарату суду; неефективна, надмірно централізована система управління і фінансування; недосконалість законодавства у цій сфері; брак ефективної системи моніторингу й контролю за роботою працівників апарату суду.

При дослідженні походження терміну «публічне адміністрування» нами з'ясовано, що цей термін був застосований в 1887 році, 28-м президентом

США – Вудро Вільсоном при написанні есе за назвою «Вивчення адміністрації» («The Study of Administration»). У своїй роботі він писав: «Мета адміністративної науки полягає в тому, щоб визначити, по-перше, у чому полягає діяльність уряду, а по-друге, як він повинен здійснювати цю діяльність ефективно і з найменшими фінансовими та енергетичними витратами» [1, с. 37].

В європейському праві, поняття «публічна адміністрація» розуміється як система органів публічної влади, яка виконує свої повноваження у державній сфері виключно в інтересах суспільства. Крім органів публічної влади та органів, що виконують делеговані їм органами влади функції, включають і незалежні публічні підприємства та фізичних осіб, в разі виконання ними повноважень офіційних органів [2, с. 41; 3, с. 14].

Науковець В. Авер'янов під поняттям «публічна адміністрація» розуміє сукупність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що підпорядковані політичній владі, забезпечують виконання закону та здійснюють інші публічно-управлінські функції. Проте, більшість дослідників проблематики публічного адміністрування, вказують, що даний термін є частиною ширшого поняття – управління, зміст якого визначається як певна дія для досягнення конкретної мети [4, с. 117; 5, с. 9].

Таке розуміння акцентує увагу на тому, що адміністрування є способами та прийомами, діями прямого й обов'язкового визначення поведінки і діяльності людей з боку відповідних керівних компонентів держави. Зазначені методи з боку державного органу або посадової особи мають безпосередній вплив на волю виконавців шляхом установаження їх обов'язків, норм поведінки та вказівок, в односторонньому порядку впливають на вирішення проблем, розв'язання ситуацій, що підлягає обов'язковому виконанню, вимагаючи безспірного розпорядження і вказівок, встановлення за невиконання юридичної відповідальності [6, с. 105].

У цілому, «публічне адміністрування» – це багатопланове утворення, окреслене такими основними поняттями, як: держава, політика, публічне управління й влада. А відтак, можна стверджувати, що адміністрування апарату суду є забезпечення організації та координації роботи структурних підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодії у виконанні завдань, що покладені на них.

Таким чином, вітчизняне законодавство наділяє апарати судів значним колом повноважень у сфері публічного адміністрування в процесі відправлення правосуддя. Це дає можливість формувати та реалізовувати забезпечення, організацію та координацію роботи структурних підрозділів суду, працівників апарату суду й здійснювати контрольні функції.

Певні зрушення в оптимізації публічного управління як держави у цілому, так і побудови дієвих та ефективних державних інституцій, на думку О. Гулак, вбачаються можливими: в процесі форматування оновлених публічних інституцій; широкому залученні різного роду ресурсів; делегуванні владних повноважень; забезпеченні організаційно-правової

спроможності суспільства контролювати процеси прийняття нормативних правил та, основне, їх реалізацію [7, с. 14].

Проаналізувавши особливості змісту поняття «публічного адміністрування в діяльності апарату суду», можна стверджувати, що публічне адміністрування в діяльності апарату суду покликане передусім для якісного організаційного забезпечення своєчасної, повної, публічної і незалежної роботи суду. Тому, забезпечення функціонування судів, це не тільки сама процедура правосуддя, а насамперед – організаційне забезпечення. Ефективність, оперативність, доступність є прямим впливом на результат роботи суддів безпосередньо, а це, відповідно, позитивна репутація судової влади серед населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ястремська О.М. Публічне адміністрування: навчальний посібник Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 132 с.
2. Пухтецька А. «Європейський адміністративний простір» як новела української адміністративно-правової науки: понятійно-термінологічна характеристика : Юридична Україна. 2006. № 8. С. 41–45.
3. Білозерська Т. О. Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції : Форум права. 2007. № 2. С. 11–19.
4. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії : Право України. 2003. № 5. С. 117–122.
5. Мельтюхова Н. М., Набока Л. В., Дідок Ю. В. Методичні підходи до організації діяльності з публічного адміністрування : наук. розробка уклад. : за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. К. : НАДУ, 2011. 48 с.
6. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко А. Ю. Державне управління : навч. посіб.: за ред. А. Ф. Мельник. К. : Знання-Прес, 2003. 343 с.
7. Гулак О.В. Шляхи побудови ефективних державних інституцій: виклики сьогодення. Науковий вісник публічного та приватного права. № 2, 2015. С. 11-14.

Вороніна А.О., магістр 1 року навчання юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЛІСАХ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день проблема пожежної безпеки в лісах є досить актуальною, оскільки лісові пожежі є не тільки лихом для населення, а й важливим чинником локальної, регіональної та навіть глобальної екологічної динаміки. Відповідно до статистики, щорічно на Землі виникає близько 7 мільйонів пожеж, а в Україні - близько 5 тис. лісових пожеж, які знищують наразі вже близько 10 тис. гектарів лісу. Люди – найбільш розповсюджена причина виникнення лісових пожеж. Саме тому особливої значущості набуває удосконалення відповідної нормативно-правової бази та і, взагалі, створення системи заходів правової охорони лісів.

Існує низка нормативно-правових актів, які регулюють питання пожежної безпеки в лісах, а саме: Конституція України, Лісовий кодекс України, Земельний кодекс України; закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про мисливське господарство та полювання», «Про тваринний світ», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну лісову охорону»; розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про вдосконалення порядку управління лісовим господарством», «Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства»; накази Держлісагентства: «Про створення Робочої групи з реформування лісової галузі», «Про розробку проекту програми «Ліси України – 2030»; Правила пожежної безпеки в лісах України, затверджені Наказом Держкомлісгоспу України від України від 27.12.2004 р. № 278 та ін.

Отже, Конституція України закріплює певні гарантії забезпечення пожежної безпеки в лісах. Так, відповідно до ст. 16 Основного Закону, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Згідно статті 50 Закону, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1].

Основним нормативно-правовим актом України у сфері лісових відносин є Лісовий кодекс України, в якому закріплюються положення щодо організації охорони і захисту лісів, здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження лісів від пожеж (ст. 86) [2].

Відповідно до Лісового кодексу України (ст.ст.89-91) та Положення про державну лісову охорону, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976, безпосередні функції щодо реалізації охорони лісів, в тому числі і пожежної, насамперед, покладаються на Держлісоохорону [3].

Можна зробити висновок щодо того, що нормативно-правові акти у питанні регламентації здійснення охорони лісу майже ідентичні, за виключенням наявності у Положенні про державну лісову охорону додатку стосовно визначення складу посадових осіб державної лісової охорони. Вважаємо, що зазначений нормативно-правовий акт потребує доопрацювання та відповідного доповнення [4, с. 75].

Незважаючи на втрату чинності Закону України «Про пожежну безпеку» ще першого липня 2013 р., пункти Правил пожежної безпеки в лісах України повсякчас посилаються на його положення (зокрема, п.1.2; п.2.2 Правил тощо) [5] та вже стару назву профільного центрального органу виконавчої влади, а саме Держкомлісгосп України. Тому, такий нормативно-правовий акт, як Правила пожежної безпеки в лісах України потребує системного оновлення, з позиції відповідності чинному законодавству й технологічному розвитку, так і з підстав винесення прийняття зазначених правил на більш вищій та більш вагомій міжгалузевий рівень, а саме, ЦОВВ, який наразі формує політику держави у відповідній галузі (лісівничій), і ЦОВВ, який нині формує політику держави у відповідній сфері (протипожежній). Така позиція ґрунтується у тому числі і на аналізі нещодавно спільно прийнятих галузевих Правил пожежної безпеки на рівні МВС України та інших профільних ЦОВВ.

Також, не зважаючи на те, що деякі напрямки лісових відносин все ж зазнали суттєвих прогресивних нормативних змін, однак практика доводить, що прийняття нових НПА у сфері охорони і використання лісів не завжди допомагає ефективному вирішенню наявних проблем. Причини неефективності прийнятого законодавства, на наш погляд, наступні: відсутність єдиної державної політики у сфері лісових відносин; відсутність єдиного стратегічного бачення напрямку розвитку лісівничої галузі;

відсутність протягом тривалого часу керівника галузі; протиріччя в НПА різних рівнів; конфлікт екологічних та економічних інтересів суспільства й держави; фактичний пріоритет економічних інтересів над екологічними [6, с. 413].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що деякі нормативно-правові акти потребують приведення у відповідність до чинного законодавства, доопрацювання та відповідного доповнення. Система норм щодо регулювання зазначених питань потребує системного упорядкування та удосконалення в частині чіткого закріплення комплексу норм та правил щодо реалізації пожежної безпеки в лісах та більш детального врегулювання відповідної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
3. Про затвердження Положення про державну лісову охорону: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-п#Text>
4. Гулак О.В. Щодо окремих аспектів нормативного регулювання забезпечення пожежної безпеки лісів в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки 1*. 2014. С. 73-77.
5. Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України: Наказ Держкомлісгоспу України від 27 грудня 2004 р. № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05#Text>
6. Гулак О.В. Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового забезпечення пожежної безпеки в лісах України: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Гулак Олена Василівна. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2020, 586 с.

Короткова А.В., магістр 1 року навчання юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Важливу роль у протидії корупційним проявам відведено адміністративному законодавству. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення передбачена гл. 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією».

Адміністративно-юрисдикційна діяльність щодо адміністративних корупційних правопорушень здійснюється за загальними правилами провадження у справах про адміністративні правопорушення, але існують певні особливості адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення.

По-перше, суб'єктами адміністративних корупційних правопорушень є:

- фізичні особи, тобто осудні особи, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли шістнадцятирічного віку;
- спеціальні суб'єкти, перелік яких визначено відповідними статтями КУпАП, в яких наведені суб'єкти, що несуть відповідальність за вчинення корупційних правопорушень.

По-друге, відповідно КУпАП, адміністративне стягнення за корупційне правопорушення може бути накладено протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення.

По третє, КУпАП за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбачає такі види стягнень: штраф, конфіскація, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

По-четверте, протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення разом з іншими матеріалами у триденний строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення корупційного правопорушення. У разі вчинення корупційного правопорушення службовою особою, яка працює в апараті суду, протокол

разом з іншими матеріалами надсилаються до суду вищої інстанції для визначення підсудності.

По-п'яте, розгляд справ про вчинені адміністративні корупційні правопорушення віднесено виключно до компетенції районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ч. 1 ст. 221 КУпАП).

По-шосте, при розгляді справ про адміністративні корупційні правопорушення, присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді, цю особу може бути органом внутрішніх справ піддано приводу.

По-сьоме, строк розгляду справ про адміністративні корупційні правопорушення є загальним – 15 днів з дня одержання судом (суддею), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне корупційне правопорушення та інших матеріалів справи. Суд може зупинити строк розгляду справи у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрадженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

По-восьме, під час провадження у справі про вчинене адміністративне корупційне правопорушення, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою (ст. 250 КУпАП).

Юридична відповідальність – це застосування заходів державного примусу до правопорушника за вчинення протиправного діяння; передбачений правовими нормами обов'язок суб'єкта нести відповідальність у вигляді несприятливих для нього наслідків вчиненого правопорушення.

Згідно ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. При цьому різниця між відповідальністю за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення полягає у тому, що за корупційні правопорушення не може наставати адміністративна відповідальність на відміну від правопорушень, пов'язаних з корупцією.

*Павлюк О.М., магістр 1 року навчання
юридичного факультету Національного
університету біоресурсів і
природокористування України
науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н.,
доцент кафедри адміністративного та
фінансового права юридичного
факультету Національного
університету біоресурсів і
природокористування України*

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ, ОТРИМАНИХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

На сьогоднішній день питання використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій (далі - НСРД) при ознайомленні стороною захисту є досить актуальним. Якщо взяти до уваги ознайомлення стороною захисту з інформацією про проведення слідчих дій, відповідно до статті 290 КПК України, то дана інформація може бути відома у більшості випадків ще до завершення досудового розслідування. Ознайомлення з матеріалами НСРД є протилежним. У всіх випадках інформація про проведення НСРД є таємною, аналогічно - усі відомості, отримані під час проведення цих негласних слідчих дій також є таємними. Тим більше, сторона захисту не допускається до опрацювання отриманих результатів матеріалів до завершення досудового розслідування.

Аналіз рішень судової практики в Єдиному державному реєстрі судових рішень, а також наукових досліджень [1] дозволив стверджувати, що основною проблематикою є не стільки запізнілий доступ до результатів НСРД, як питання виготовлення копій цих матеріалів при ознайомленні стороною захисту.

З однієї сторони, законодавство України регламентує процедуру відкриття матеріалів стороні захисту у ч.ч. 2-5 ст. 290 КПК України, згідно якої прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язанні надати повний доступ до усіх матеріалів розслідування. Надання доступу включає в себе можливість виготовлення копій матеріалів. З іншого боку, ч. 3 ст. 254 КПК України регламентує, що виготовлення будь-яких копій протоколів про проведення НСРД чи додатків до них ні в якому разі не допускається.

Такий підхід законодавства у питанні копіювання матеріалів НСРД породив неоднозначні рішення у судовій практиці під час скарг представників потерпілих на постанову про заборону виготовлення копій при ознайомленні. Слідчі судді неодноразово приймали рішення із застосування ч. 3 ст. 254 КПК України без пояснень до ст. 290 КПК України [3; 4]. Деякі

рішення були прийняті також із застосуванням ч. 3 ст. 254 КПК України, намагаючись в мотивувальній частині пояснити, що деякі матеріали НСРД висвітлюють форми та методи провадження негласних слідчих (розшукових) дій та відомості, отримані в ході їх провадження, розголошенню не підлягають [5]. У судовій практиці також наявна й інша позиція слідчих суддів, які, незважаючи на ч. 3 ст. 254 КПК України, задовольняють скарги адвокатів та опираючись на ст. 290 КПК України надають дозвіл на ознайомлення із можливістю виготовлення копій матеріалів НСРД, мотивуючи дане рішення тим, що на момент ознайомлення з матеріалами НСРД знято гриф секретності [2].

Таким чином, питання виготовлення копій матеріалів НСРД є недосконалим та потребує ретельного урегулювання. Слід зазначити, що матеріали НСРД відрізняються від інших матеріалів слідчих дій лише до зняття грифу секретності. Більше того, звернувшись до положень Інструкції про організацію проведення НСРД, з'ясуємо, що доступ до розсекречених матеріалів надається на підставі ст. 290 КПК України (п. 5.30) без винятків. Окрім наведеного, варто звернути увагу й на використанні матеріалів НСРД, що можуть розкривати форми та методи провадження НСРД та застосування спеціальних технічних засобів, які не підлягають зняттю грифу секретності, тим самим, знову ж таки, змушуючи законодавця врегульовувати вище освітлену нами проблему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сербіна А. Тактика захисту у справах, де проводились негласні слідчі (розшукові) дії. Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2016. № 3. С. 32–37.
2. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 26 травня 2014 р., справа № 759/7829/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38912444>.
3. Ухвала слідчого судді Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 25 червня 2015 р., справа № 344/8853/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45726492>.
4. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Львова від 24 березня 2017 р., справа № 466/2134/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65574675>.
5. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Чернівці від 08 квітня 2016 р., справа № 727/2431/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57020707>.

Тарасова М.С., магістр 1 року навчання юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України. Для досягнення успіхів у подоланні корупції необхідна практична імплементація положень нового антикорупційного законодавства, яка має передбачити здійснення комплексу організаційно-правових та інших заходів щодо подальшого вдосконалення існуючої системи запобігання корупції [1].

14 жовтня 2014 року Верховна Рада ухвалила низку антикорупційних законів, щоправда, норми яких, протягом часу існування, парламентарі намагались викривити, внесенням відповідних змін. Базовим серед цілої низки зазначених нормативно-правових актів є Закон України «Про запобігання корупції», що набув чинності 24 квітня 2015 року. Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Розділ X Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) встановлює загальні засади запобігання корупції в діяльності юридичних осіб. Спробуємо розібратися в положеннях Закону, які є обов'язковими до виконання, та що буде у разі їх недотримання. Отже, ч. 1-2 ст. 61 Закону встановлені загальні вимоги до всіх без винятку юридичних осіб забезпечувати проведення регулярної оцінки корупційних ризиків у їхній діяльності, а також розробляти та вживати необхідні й обґрунтовані заходи щодо запобігання і протидії корупції.

При цьому, законодавець не встановлює конкретних форм і способів реалізації цих вимог Закону, надаючи юридичним особам свободу вибору найбільш оптимальних для них інструментів. Приміром, можливе

використання розроблених Національним агентством з питань запобігання корупції Методичних рекомендацій щодо підготовки та реалізації антикорупційних програм юридичних осіб (рішення Національного агентства від 22.09.2017 р. №734).

Водночас, необхідно звернути увагу, що для окремих категорій юридичних осіб передбачається обов'язок затвердження та виконання антикорупційних програм, які є комплексами правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції (ст. 62 Закону).

Зокрема, ч. 2 ст. 62 Закону встановлює обов'язок затвердження антикорупційних програм керівниками державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50%), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує 70 млн грн; юридичних осіб, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель» (наразі – Закону України «Про публічні закупівлі»), якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 млн грн.

З метою практичної реалізації вказаних положень Закону, Національне агентство з питань запобігання корупції як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, реалізувало повноваження, передбачене п. 12 ч. 1 ст. 11 Закону, затвердивши Типову антикорупційну програму юридичної особи (рішення Національного агентства від 02.03.2017 р. №75, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 09.03.2017 р. за №326/30194).

При цьому, п. 2 вказаного рішення встановлено, що юридичні особи, визначені у ч. 2 ст. 62 Закону, затверджують свої антикорупційні програми на основі Типової антикорупційної програми. Таким чином, Типова антикорупційна програма встановлює мінімальний набір положень щодо запобігання корупції, який може бути розширений, враховуючи специфіку діяльності такої юридичної особи. Проте не допускається звуження положень, передбачених Типовою антикорупційною програмою, зокрема, в частині переліку антикорупційних заходів у діяльності юридичної особи, гарантій діяльності уповноваженого з реалізації антикорупційної програми тощо. Ключовим превентивним механізмом Типової антикорупційної програми є періодична оцінка корупційних ризиків у діяльності юридичної особи, яка поділяється на внутрішню та зовнішню. Внутрішня оцінка корупційних ризиків здійснюється не менше ніж один раз на рік (детальна процедура наведена у п. 2 розділ III Типової антикорупційної програми), за результатами чого формується звіт, який публікується на веб-сайті юридичної особи, а також вживаються необхідні заходи з мінімізації виявлених корупційних ризиків. Зовнішня оцінка корупційних ризиків здійснюється не рідше ніж один раз на три роки. При цьому зовнішню оцінку

корупційних ризиків можуть проводити організації, які надають аудиторські, юридичні чи консалтингові послуги, або незалежні експерти [2; 3].

У боротьбі з корупцією потрібен комплексний підхід впровадження антикорупційного інструментарію як зі сторони держави, так і громадськості. Запровадження жорстких норм антикорупційного законодавства саме по собі не вирішить проблему, оскільки норми мають бути впроваджені в практику без застосування принципу вибірковості та політичної доцільності і кон'юнктури.

Не можна забувати, що «відповідальність громадянського суспільства полягає в контролі влади, житті відповідно до принципів гідності та неухильному дотримуванні Конституції України й законів України» [4]. Тож, відповідні зміни мають бути не лише у юридичній площині, але і у світоглядній, що насамперед залежить не від публічних інституцій, а свідомої громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гулак О.В., Павленко В.І. Закон України «Про запобігання корупції»: аналіз окремих проблемних питань практичного застосування. Актуальні проблеми публічного права: Збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції присвяченої 120-річчю університету (24-26 квітня 2018 р., м. Київ, Україна). К., 2018. 122-125 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u123/zbirnik_materialiv_konferenciyi_nov.pdf.

2. Антикорупційне законодавство в Україні. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-zapobigannya-proyavam-korupts/antikoruptsiynezakonodavstvo-ukraini/>.

3. [Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

4. Гулак О.В., Ярмоленко Ю.В., Ночвіна О.В. Корупція як основний чинник запобігання євроінтеграції України. Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Вип. 10. (19 березня 2020 р.). Київ, МАУП, 2020 р. С. 125-127. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujlJK7pbMS2Iv4nw UVPXgWHnu/view>.

Гулак Я.Д., студентка 2 курсу юридичного факультету Київський аціональний університет ім. Тараса Шевченка

Яра О.В., студентка 1 курсу філософського факультету Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

науковий керівник: Гулак О.В., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет біоресурсів і

СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ПОЛІТИКА» Й «ДЕРЖАВА»

Розвитку держави присвячена численна кількість наукового доробку представників різних галузей знань. Чи не найбільш актуальним вбачається вплив політики на становлення і розвиток державних інституцій та формування і реалізацію державної влади у цілому. Втім, означена проблематика набуває своєї визначеності та конкретизації у розрізі юридичного аналізу, оскільки саме правова площина формалізує політичні рішення на вищому державному рівні, які відповідно, отримують відображення у нормативно-правових актах та переважно, передбачають конкретну відповідальність за їх недотримання чи порушення.

Відповідно, можемо констатувати цілісний зв'язок «політики» і «держави». І хоча одна категорія слідує з іншої, все ж будь-які політичні механізми можуть бути «порожніми» без відповідного правового закріплення на рівні держави. І, так само, будь-який політичний інструментарій не може виходити за межі правового поля держави.

На підтвердження зазначеного додамо те, що під категорією «політика» прийнято розуміти «мистецтво управління державою», а одна з перших фундаментальних праць «засновника багатьох наук» – Арістотеля під назвою «Політика» буквально означає: «те, що відноситься до держави».

Окрім того, сучасна правова система, закріплена Основним законом нашої держави – Конституцією України [1], передбачає механізм формування основних державних інституцій за допомогою політичного інструментарію, до якого ми можемо віднести: Вибори різних рівнів; Проведення виборчої компанії; Формування коаліції у Верховній Раді України; Процес обрання керівника виконавчої влади та призначення членів Кабінету Міністрів України; Обрання та призначення інших ключових осіб в керівництві системи державних органів, які безпосередньо впливають на процеси формування та реалізації державного управління тощо.

Усі вище перераховані елементи в розвитку держави здійснюються шляхом реалізації політичних механізмів, але, все ж, на основі правового поля. Відтак, найбільш слушним є поєднання означених категорій та подальший правовий аналіз саме з такої позиції.

Сам політичний устрій держави сформований таким чином, щоб мінімізувати ризики в системі управління державою, забезпечити контроль одних інституцій іншими. Втім, на жаль, навіть при наявності означених механізмів можна констатувати те, що різні політичні сили, приходячи до влади, намагаються: 1) «поставити» на ключові посади не стільки професійних фахівців, скільки вірних «статистів», які будуть втілювати в життя політичні рішення, вигідні лише окремим особам, та 2) закріпити повний контроль «в одних руках», що досить часто призводить до відсутності відповідальності взагалі. Втім, останні роки розвитку нашої держави показують, що все ж на виборах політичні партії не лише можуть, а вже і несуть певну «політичну» відповідальність [2, с. 123].

На думку одного з найвпливовіших українців світу Богдана Гаврилишина, радника трьох українських президентів, економіста, фундатора економічного форуму в Давосі в Україні є всі підстави для того, щоб стати прикладом для наслідування для усього світу. Характеризуючи такі, відомий науковець та меценат відводить Україні дуже потужну роль у становленні майбутнього Європи та світу загалом, зазначаючи: «Є чотири основні характеристики ефективних країн, які нормально працюють: повна політична свобода; певний рівень економічного добробуту для цілого населення – тобто там є багаті, але немає бідних; соціальна справедливість; симбіоз з біосферою, а не руйнація та засмічення навколишнього середовища. Абсолютна більшість країн, за винятком кількох європейських, не має тих чотирьох характеристик» [3, с. 13].

Таким чином, в основі розвитку держави, на нашу думку, має бути баланс інтересів українського народу, економічних можливостей держави, захисту національних інтересів та механізм невідвортної відповідальності за порушення правових норм, представлений в тих чи інших програмах політичних партій, які у підсумку приходять до керівництва держави через виборний механізм і покликані формувати та реалізовувати державне управління, на основі, у тому числі, і наведених позицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Гулак О.В., Ярмоленко Ю.В., Гулак Я.Д. Аналіз категорії «політика» крізь призму реалізації державної влади: інституційний та сутнісний виміри. Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Вип. 10. (19 березня 2020 р.). Київ, МАУП, 2020 р. С. 122-124.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPg3RIxujlJK7pbMS2Iv4nwUVPXgWHnu/view>.

3. Гулак О.В. Шляхи побудови ефективних державних інституцій: виклики сьогодення // Науковий вісник публічного та приватного права № 2, 2015. С. 11-14. URL: <http://www.nvppp.in.ua/index.php/vip2>.

**Гурковська К. А., викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ,
Науковий керівник: Мороз О. Б., к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ,**

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Адміністративне законодавство України – один з найважливіших регуляторів суспільних відносин. Саме за допомогою норм адміністративного права здійснюється державне управління, вирішуються повсякденні питання функціонування державних інститутів, розв'язуються проблеми пересічних громадян. Потребує поліпшення нормативна база системи державного прогнозування та принципів розроблення програм соціально-економічного розвитку. Особливої уваги потребує впорядкування нормативної бази, яка забезпечує роботу банківської системи, діяльність якої можна ототожнити з елементом національної безпеки України [1, с. 243].

Ефективне управління неможливе без реформування адміністративного законодавства, спрямованого на налагодження конструктивного співробітництва Уряду з Верховною Радою України, окремими депутатськими фракціями (групами) й позафракційними народними депутатами [1, с. 244].

Концепція адміністративної реформи в Україні [2] серед функцій міністерства дійсно передбачає можливість запровадити систему надання управлінських послуг населенню шляхом їх делегування окремим

госпрозрахунковим підрозділам, підпорядкованим відповідному міністерству. Потреба в цьому обґрунтовується тим, що сучасне розуміння демократичної держави полягає в тому, що не громадяни служать державі, а вона є організацією на службі в суспільства, і це начебто означає, що держава «не управляє громадянами, а надає їм управлінські послуги, тобто вчиняє різноманітні дії, спрямовані на створення умов для реалізації ними своїх прав та свобод» [3, с. 23].

Адміністративне право, на думку Гаращука В.М., повинно відпрацьовувати й заходи щодо відчутного скорочення і спрощення процедури отримання в органа державної виконавчої влади права на зайняття комерційною діяльністю [1, с. 248].

Можливо, слід розглянути питання про опрацювання спеціального механізму підтримки й захисту малого й середнього бізнесу від зловживань чиновництва, наприклад, підготувати програму «Управління й бізнес» (умовна назва), пов'язати її з антикорупційними планами країни [1, с. 248].

Наступним важливим напрямом регулювання суспільних відносин за допомогою адміністративного законодавства є оновлення інституту адміністративної відповідальності. Основним нормативним актом тут виступає Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), питання реформування якого постало майже з перших днів незалежності. Як вбачається, здійснюючи роботу по підготовці нового КУпАП, слід виходити з того, що:

1) чинний КУпАП, є достатньо вдало сконструйованим нормативним актом (особливо за структурою), відповідає вимогам часу в цілому, і може бути взятий за основу нового Кодексу;

2) вдалою є і його назва, яка лаконічно вказує на те, що акт містить не тільки норми матеріального права, а й процедурні [1, с. 248].

При цьому вона підкреслює, що Кодекс складається суто з норм, які регламентують правовідносини, пов'язані з притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності, і не містить норм так званого позитивного адміністративного права (управління в окремих галузях, управлінські повноваження органів виконавчої влади та ін.) Це досить важливо, тому назву Кодексу, вважає д.ю.н. Гаращук В.М треба залишити без змін;

3) структура К УпАП (загальна й особлива частини, відповідні розділи), як уже відмічалось, в основному має бути залишена такою ж, оскільки відповідає тим завданням, для розв'язання яких прийнято цей кодифікований нормативний акт [1, с. 248].

У той же час низка питань не може бути вирішена без внесення до Кодексу відповідних змін і доповнень. На початку роботи бажано визначити основний принцип нового акта. Таким, як на думку д.ю.н. Гаращука В.М. є принцип раціональної відповідальності, під яким треба розуміти:

- відповідність складів правопорушень, які містить КУпАП, вимогам часу (окремої уваги тут потребує аналіз існуючих видів адміністративної

відповідальності, відмежування їх від кримінальних, зменшення їх кількості, виключення з проекту застарілих тощо);

- відповідність заходів примусу, які застосовує держава до правопорушника, суспільній небезпечності проступку;

- чіткий і прозорий механізм порушення справи, рух процесуальних документів по справі, її розгляд і прийняття рішення;

- наявність як слід відпрацьованого механізму захисту прав особою, яка притягається до відповідальності;

- відповідальність держави перед особою за незаконне притягнення до адміністративної відповідальності [1, с. 249].

Також варто відмітити що проведення кодифікації адміністративного законодавства в Україні сприятиме удосконаленню правових форм та методів державного управління: «Державне управління, за доктринальним визначенням, є видом діяльності держави, який полягає в здійсненні нею організуючого впливу на ті сфери і галузі суспільного життя, потреби функціонування і розвитку яких вимагають певного втручання держави за допомогою відповідних важелів. Головні серед них пов'язані з використанням повноважень виконавчої влади» [4, с.163].

Тому адміністративне законодавство відіграє провідну роль у реалізації норм адміністративного права, з однієї сторони, та досягненні цілей та реалізації функцій державного управління, з іншої сторони. Хоча поняття «державне управління» за своїм змістом є ширшим, аніж поняття «виконавча влада», проте державне управління може здійснюватися і за межами функціонування виконавчої влади, наприклад, на рівні державних підприємств, установ, організацій. З огляду на це, важливо розвивати адміністративне законодавство України як складну систему, розвиток якої має відповідати сучасним тенденціям розвитку правової системи [5, с. 132].

Розвиток системи законодавства в Україні має відбуватися на основі науково обґрунтованого, деталізованого та реального плану, програм, вироблених у тісному взаємозв'язку з цілями та завданнями державної політики в розрізі ключових сфер, що сприятиме поступовому впровадженню системно необхідних актів законодавства - кодексів, законів не тільки у сферах, цікавих правлячій еліті (пріоритетний паливно-енергетичний комплекс тощо), але й в інших соціально значущих сферах правового регулювання [5, с. 135].

Кодифікація адміністративного законодавства виконує важливу функцію закріплення цінностей, об'єктів правового регулювання. З метою визначення аксіологічних засад кодифікації адміністративного законодавства необхідно розглянути не тільки презумпції, принципи, засади адміністративного законодавства, відображені в кодифікованих актах законодавства, але й з'ясувати фундаментальні характеристики моделі організації публічної адміністрації, адже її система, функції та специфіка реалізації повноважень зумовлюють взаємодію приватних осіб з органами публічної адміністрації,

що змінюються відповідно до історичних форм організації суспільства [5, с. 135].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаращук В.М. *Проблеми вдосконалення адміністративного законодавства України*. Проблеми законності. 2009/100. С. 242-251.
2. Концепція адміністративної реформи в Україні // *Офіційний вісник України*. 1999. № 21.
3. Проблеми удосконалення організаційно-правового механізму реалізації виконавчої влади в Україні / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2006. 48 с.
4. Зельдіна О., Гришко В. Поняття та напрями модернізації господарського законодавства / О. Зельдіна, В. Гришко. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 58-61.
5. Литвиненко Є.Ю. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск, ч. 2. 2017. С.130-135.

Капкан Ю.І., магістр 1 курсу факультету № 1 Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Мороз Оксана Богданівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Відповідно до вимог, які закріплені у ст. 130 Конституції України держава зобов'язана забезпечити належні умови для функціонування та діяльності суддів [1, с. 143]. У Главі 9 Розділу I Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) визначено підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу [2].

Ефективним механізмом боротьби з неправомірними діями учасників адміністративного судочинства, можна назвати і також важливим

інструментом забезпечення якісного здійснення правосуддя є застосування примусових заходів в адміністративному судочинстві.

І саме тому, в окремій Главі 9 КАС України (ст. ст. 144–149) закріплено адміністративно-процесуальні норми, які визначають заходи процесуального примусу, їх види, підстави, умови та особливості порядку застосування. Хочемо наголосити, що вичерпний перелік заходів процесуального примусу поповнився новою процесуальною дією примусового характеру – штрафом, про що свідчать нормативні приписи ч. 1 ст. 145, 149 КАС України. Що стосується інших заходів процесуального примусу (попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасового вилучення доказів для дослідження судом, приводу), то нормотворець, як і у попередній редакції КАС України, прописав їх окремими ст. ст. 146–148 КАС України [1, с. 144].

Порушення правил встановлених в адміністративному суді або перешкоджання здійсненню судочинства тягне застосування заходів процесуального примусу, якими є:

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф (ч. 1 ст. 145 КАС України).

Заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства [2].

Заходи процесуального примусу застосовуються судом, як правило, негайно після вчинення порушення [2].

Водночас слід зазначити, що застосування примусу визнається правомірним, якщо є факт протиправної поведінки особи і неможливо в цій ситуації запобігти цьому будь-яким іншим способом [3, с. 661]. Суб'єкт примусових заходів зобов'язаний враховувати конкретні обставини, час, місце, умови та специфіку ситуації [4, с. 68]. Протиправна поведінка в судовому процесі виявляється у виконанні умисних дій, внаслідок яких провадження взагалі не може відбуватися або є досить складним. Це можуть бути хуліганські дії в залі суду, образа головуючого або інших учасників адміністративного процесу, пошкодження обладнання та меблів, пошкодження електричних мереж суду, неправдиві повідомлення про вибухові речовини або токсичні речовини в залі суду, недотримання санітарних та протиепідемічних умов та інше [5, с. 82].

Ознаками заходів процесуального примусу є: офіційність, владний характер, немайновий характер впливу, примусовий характер, спрощеність, оперативність, економічність процесуального режиму застосування, правовий характер.

Застосування заходів процесуального примусу можливе судами всіх ланок судової системи, однак виключно під час судового засідання. Заходи процесуального примусу слід відрізнити від заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (гл. 20 КУпАП) та заходів процесуального примусу, передбачених Кримінально-процесуальним кодексом України (гл. 13; гл. 33, розд. 5) [6, с. 536].

Так, заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення застосовуються для припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складання його на місці вчинення правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів.

Заходи процесуального примусу, передбачені Кримінально-процесуальним кодексом України - це, насамперед, запобіжні заходи, що застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого з метою протистояння їхнім спробам ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень.

Вичерпний перелік заходів процесуального примусу, що можуть застосовуватися судом до осіб, які порушують у суді встановлені правила або перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства, представлений у КАС України. Розширити цей перелік може тільки законодавець [6, с. 537].

Умовно зазначені заходи процесуального примусу можна класифікувати на дві групи: 1) застосовуються до осіб у залі судового засідання (попередження та виділення із залу); 2) застосовуються до осіб за межами суду (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід, штрафи).

В адміністративному судочинстві України визначено такі види заходів процесуального примусу та особливості їх застосування [2]:

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що на сьогодні практика реалізації заходів процесуального примусу є досить обмеженою, що дає можливість говорити: по-перше, про недосконале процесуальне регулювання заходів процесуального примусу; по-друге, щодо відносної дисциплінованості суб'єктів адміністративного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джафарова М. Загальна характеристика заходів процесуального примусу, які застосовуються в адміністративному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №3. С. 143-147.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV: кодекс, редакція від 15.08.2020, підстава – 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Назаров В.В. Примус у кримінальному провадженні: національні та міжнародні аспекти. *Форум права*. 2010. № 4. С. 660–666. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10nvvtma.pdf>.
4. Мельник Р.С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право». Харків : Національний університет внутрішніх справ, 2002. 19 с.
5. Джафарова М. Загальні підстави застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. 2019. С. 81-84.
6. Адміністративне судочинство України : підручник / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н.Панченко, В.Б.Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О.М. Пасенюка. К. : Юрінком Інтер, 2009. 672 с.

Твердохліб Марія Дмитрівна, здобувач вищої освіти, 2 курсу Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Мороз Оксана Богданівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ

ОРГАНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Постановка проблеми. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку, наша країна зобов'язана поступово узгоджувати своє законодавство із законодавством Європейського Союзу щодо питань дотримання гендерної рівності, зокрема для забезпечення рівних можливостей жінок та чоловіків у прийнятті на роботу, освіті, навчанні, економіці та у суспільстві [1, с. 157].

Дії, які спрямовані на запобігання домашньому насильству залишаються однією з найважливіших соціальних проблем. Це може вплинути на жінок, чоловіків та дітей. Відповідно до положень Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", «домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2].

Домашнє насильство - це одна із форм насильства. Воно відрізняється від інших проявів (на вулиці, під час бійок, під час конфліктів, у групах тощо) тим, що відбувається близькими один до одного людьми (родичі чи члени родини), які мають близькі стосунки - кровні, емоційні, сімейні, інтимні, економічні, тощо. Тому заходи щодо запобігання та боротьби з домашнім насильством, а також надання допомоги потерпілим ускладнюються тим, що в цьому правопорушенні беруть участь їхні близькі [3, с. 40].

Основні характеристики домашнього насильства: насильство завжди вчиняється навмисно, тобто в умисних діях. Це означає, що винний усвідомлював або повинен був знати про характер своїх дій чи бездіяльності, передбачених або міг передбачити (виходячи з його фізичного та психічного стану) можливість настання таких шкідливих наслідків, як заподіяння фізичної або психічної шкоди здоров'ю іншого члена сім'ї. Слід зазначити, що вчинення насильства в нетверезому стані не виключає можливості особи усвідомлювати та передбачати настання шкідливих наслідків [3, с. 40].

У ч. 1 ст. 6 Закону України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) визначено перелік суб'єктів, що вчиняють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, до яких відносяться:

Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах [2].

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) громади, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [2]. Законом України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» розширено коло осіб, на яких розповсюджується дія Закону; передбачено створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства; розширено перелік суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; суттєво розширено повноваження поліції при реагуванні на випадки домашнього насильства [2].

До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а

також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [2].

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи [2].

З окресленого, можна зробити такі висновки:

До органів Національної поліції України, які забезпечують запобігання та протидії домашньому насильству, відносяться Департамент превентивної діяльності Національної поліції України; патрульна служба МВС України; підрозділи ювенальної превенції; служба дільничних офіцерів поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біленко П. Уповноважені органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Підприємництво, господарство і право*. № 19. 2019. С.157-161.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017. Редакція від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

**Несін К. магістр1 року навчання
юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України**
Науковий керівник: **Артеменко О.В.**
к.ю.н., доцент кафедри
адміністративного та фінансового
права юридичного , Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку суспільства держава гарантує громадянам забезпечення їх прав, свобод та законних інтересів. Відповідно до положень Конституції України громадяни мають право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. На законодавчому рівні забезпечення законних інтересів громадян відбувається через представників. Представництво в адміністративному судочинстві передбачає здійснення процесуальної діяльності дієздатних осіб від імені та в інтересах сторін, третіх осіб, заявників та інших зацікавлених у справі осіб відповідно до чинного законодавства.

Представництво інтересів у суді адвокатом було запроваджене у рамках судової реформи шляхом внесення змін до Конституції України в частині правосуддя.

Відповідно до ст 131² Конституції України виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Зазначене правило містить виключення: законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Слід звернути увагу, що Основним Законом збережено можливість фізичним та юридичним особам самотійно захищати свої права в суді.

Якщо ж такі особи потребують професійної правничої допомоги їх представництво в суді здійснює виключно адвокат (крім випадків, визначених законом).

Запровадження нового порядку представництва відбувалося поетапно: першими його почали застосовувати Верховний Суд та суди касаційної інстанції з 1 січня 2017 року; 1 січня 2018 року настала черга апеляційних судів; суди першої інстанції переймуть естафету з 1 січня 2019 року; представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами відкладено до 1 січня 2020 року

Проте, представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (30 вересня 2016 року), здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.

До особливостей процесуального статусу представника належать такі: 1) представник наділений правом звернення до адміністративного суду від імені особи, інтереси якої він представляє, чи третьої особи; 2) вимоги до представників та обмеження представництва викладені в КАС України; 3) можлива одночасна участь у адміністративному процесі представника і довірителя, крім випадків, передбачених законодавством; 4) можливе одночасне залучення декількох представників, що підтверджує ціль представництва – надання юридичної допомоги, а не вчинення певних дій замість учасника процесу.

Враховуючи викладене, слід зазначити, що представництво в адміністративному судочинстві передбачає вчинення представником в межах наданих йому повноважень процесуальної діяльності від імені та в інтересах іншої особи, яку він представляє, з метою захисту її прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин.

Отже, вдосконалення інституту представництва в адміністративному процесі залишається перспективним завданням національної правової системи, яке потребує подальшого дослідження, удосконалення правового регулювання та відповідальності представників, наданні права вибору представника, який надає правову допомогу, а також в усуненні адвокатської монополії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV: кодекс, редакція від 15.08.2020, підстава – 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
2. Артеменко О.В. Шевченко М. Теоретико-правові основи діяльності

адвоката в цивільному процесі України - Міжнародний науковий журнал "Інтер наука". Серія: "Юридичні науки" № 3 (8) - 2018 с. 73-78
<https://www.inter-nauka.com/issues/law2018/3/3840>

3.Артеменко О.В.Князька Л.А.Проблемні питання представництва в умовах розвитку національного законодавства України. Міжнародна науково-практична конференція "Сучасні тенденції розвитку національного законодавства" 4-5 листопада 2016. НУБіП України. Київ С.30-32

Білик Г. студентка 4 курсу Навчально-науковий інститут права Сумський державний університет

Стеблянко А. викладач-стажист кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-науковий інститут права Сумський державний університет

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗМІНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогодні в Україні спостерігається інтенсивний розвиток ринку електронних грошей, а активний технічний прогрес лише пришвидшує цей процес. Нові технології потребують і своєчасних змін до законодавчої бази, яка є основою правового регулювання всіх процесів, що відбуваються в державі. Разом з цим, спостерігається інтенсивна трансформація традиційних фінансових ринків й інструментів, що пов'язано з феноменом розвитку користування електронними грошима. У зв'язку з цим виникає необхідність у постійному дослідженні за розвитком даної галузі та вчасним законодавчим врегулюванням нових питань, що виникають у процесі розвитку сфери використання електронних грошей.

Так, незважаючи на розвиток технологій і позитивну динаміку зростання ринку електронних грошей, все ж таки деякі питання залишаються без помітного регулювання. Разом з тим, грошовий обіг електронних грошей пов'язаний з наявністю певних ризиків. Зокрема, користувачі можуть зіткнутися з проблемами фінансових втрат через такі дії як крадіжка пластикових карток, підробка чи перехоплення електронних повідомлень по платежу в комп'ютерних системах. Звідси, питання безпеки в сфері ринку електронних грошей повинно мати першочерговий характер, адже його активний розвиток породжує і нові схеми обходу правових механізмів

регулювання обігу даного виду платежів, що тягне за собою негативні наслідки для всіх учасників даних відносин.

У зв'язку з вищевказаним, до чинного українського законодавства були внесені важливі зміни щодо регулювання діяльності банків в Україні. Тепер банки зобов'язуються здійснювати заходи з належної перевірки користувачів електронними грошима, зокрема, проводити їх верифікацію та ідентифікацію під час відкриття рахунків. У даному випадку говориться про клієнтів, що будуть відкривати електронні гаманці для проведення певних операцій, серед яких виділяють покупку товарів чи оплату певних послуг тощо. Важливим нововведенням також стало те, що на сьогодні перекази, де має місце використання електронних грошей, обов'язково повинні містити інформацію про платника та отримувача [1].

Наступним важливим кроком на шляху до безпечного ринку стало введення нових правил для банків-емітентів, які являють собою структуру, що надає послуги щодо різного роду розрахунків. Через те, що підвищення рівня захисту прав користувачів електронними грошима є досить актуальним питанням, законодавець зазначив про нові вимоги до вищевказаних банків. Зокрема, тепер банк-емітент: 1) зобов'язаний перед укладенням договору з користувачем інформувати його про створення електронного гаманця та отримати його згоду; 2) не може надавати кредит із коштів, отриманих як передоплата за випущені електронні гроші; 3) повинен надати користувачу інформацію про найменування і місцезнаходження емітента та оператора; умови та порядок створення чи використання електронного гаманця; порядок, способи здійснення переказів між користувачами – фізичними особами та оплати за товари електронними грошима; суму та порядок сплати комісійної винагороди користувачем тощо; 4) не може залучати комерційних агентів для випуску електронних грошей [2].

Таким чином, за активним розвитком ринку електронних грошей майбутнє, адже і держава, і громадяни зацікавлені в тих перевагах, які надаються. Серед них ми виділяємо можливість швидкого відправлення переказів чи платежів, сплата боргу чи поповнення рахунку, адже ці послуги стали в рази доступнішими завдяки технічному прогресу. Особливо актуальним це стало в сучасних умовах, коли ми маємо дотримуватися карантинного режиму, а інформаційні технології ефективно нам в цьому допомагають. Відповідно, дотримуючись правил цифрової безпеки, можна бути впевненим у безпечності зберігання електронних грошей, адже наявність нових змін у правовому регулюванні даної сфери в Україні є показником того, що держава намагається слідкувати за її розвитком та впроваджувати нові актуальні зміни, покликані більш детально врегульовувати питання використання електронних грошей.

Разом з цим, активне впровадження електронних грошей в Україні залишається позитивним явищем для розвитку економіки нашої держави. Однак, через наявність окремих проблемних питань врегулювання законодавчої бази, яка б змогла ефективно мінімізувати всі наявні на

сьогодні ризики для учасників даного ринку, залишається відкритим питання подальшого врегулювання даної системи з боку держави, адже формування ефективної нормативної бази зможе забезпечити стабільний розвиток ринку електронних грошей в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. З 15 вересня запрацюють нові правила використання електронних грошей. Дебет-кредит. 14.09.2020 р. URL: <https://news.dtkk.ua/finance/bank-system/64901>.

2. Регулювання ринку електронних грошей стане сучасним та прозорішим. Національний банк України. 14.09.2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/regulyvannya-rinku-elektronnih-groshey-stane-suchasnim-ta-prozorishim>.

Хуторянець Ж. студентка 4 курсу
Навчально-науковий інститут права
Сумський державний університет
Стеблянко А. викладач- стажист
кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-
економічної безпеки Навчально-
науковий інститут права Сумський
державний університет.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЯК СПОСІБ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Регулювання ринку обігу електронних грошей в Україні є важливим питанням, оскільки довгий час кошти, які містилися на електронних гаманцях, залишалися анонімними, і тому їх переказ не міг контролюватися зі сторони держави. Відповідна прогалина в законодавстві України щодо належної ідентифікації фінансових операцій з використанням електронних грошей може бути використана зловмисниками для тіньового переведення грошей в межах та поза межами державних кордонів, фінансування терористичних утворень тощо. Крім того, електронні гроші останнім часом набувають все більшої популярності. Дану динаміку можна простежити аналізуючи щорічний Звіт з оверсайта інфраструктури фінансового ринку та динаміки ринку платежів у 2019 році, за даними якого кількість операцій за допомогою електронних грошей, які випускають банки, зріс на 25%, у

порівнянні з 2018 роком, а їх кількість – на 79% [1]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема забезпечення безпечного використання електронних грошей, чого не можна досягти без належної ідентифікації особи, тобто підтвердження особи методом порівняння біометричних даних з уже відомою інформацією про особу, яку було отримано з відповідних баз даних.

Важливим кроком до вирішення питання щодо ідентифікації фінансових операцій з використанням електронних грошей стало прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон про фінмоніторинг) від 6 грудня 2019 року, у якому законодавець передбачив, що здійснення переказів за допомогою електронних грошей має здійснюватися за відповідною ідентифікацією особи. Так, регулювання переказу коштів за допомогою електронного гаманця здійснюється згідно зі ст. 14 Закону про фінмоніторинг. Відповідно до положень зазначеної статті, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, що надає послуги переказу коштів платнику (ініціатору переказу), повинен забезпечити, щоб усі перекази супроводжувалися інформацією про платника та отримувача переказу коштів [2], перелік і вимоги до якої встановлено зазначеним законом. Відповідну інформацію ініціатор переказу зобов'язаний зазначити й про отримувача коштів. Крім того, якщо платником не буде вказана інформація за допомогою якої можна відстежити відповідну фінансову операцію, суб'єкт первинного фінансового моніторингу не має права здійснювати переказ коштів, про що зазначено в ч. 5 ст. 14 Закону про фінмоніторинг.

Крім цього, законодавець визначив умови, за яких належна перевірка користувачів непотрібна, зокрема, якщо: ініціюється операція з електронними грошима, що здійснюється з використанням наперед оплаченої картки, та виконуються усі належні заходи щодо зменшення ризиків; здійснюється оплата товарів готівкою або за допомогою платіжної картки з використанням електронного гаманця (технічного/транзитного), що відкривається одноразово виключно для технологічного проведення цієї операції, за умови виконання емітентом відповідних вимог щодо супроводження переказу коштів інформацією відповідно до вимог законодавства [3].

Вважаємо, що зміни в законодавстві щодо ідентифікації користувачів електронних гаманців є об'єктивними та цілком виправданими, оскільки це не лише дозволить контролювати здійснення фінансових операцій з використанням електронних грошей, а й допоможе убезпечити їх та мінімізувати ризики щодо утворення нових схем легалізації (відмивання) доходів та розвитку тіньової економіки, що створить сприятливу сферу для обігу електронних грошей на фінансовому ринку.

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що прийняття Закону про фінмоніторинг став новим етапом у розвитку регулювання обігу

електронних грошей на фінансовому ринку, оскільки запровадив процедуру ідентифікації користувачів електронних гаманців. Відтепер для здійснення фінансових операцій з використанням електронних грошей ініціатор переказу зобов'язаний вказувати особисту інформацію, визначену законом, а емітент повинен перевірити отримані дані та після здійснення трансакції зобов'язаний забезпечити збереження інформації про відповідну фінансову операцію. Варто також зазначити, що на ряду з вирішенням цієї проблеми стоять інші, не менш важливі питання – посилення вимог до банків-емітентів електронних грошей щодо контролю за діяльністю комерційних агентів, підвищення рівня захисту прав користувачів електронних грошей. Однак перші кроки на шляху до їх вирішення були вже зроблені, а саме прийнято Закон про фінмоніторинг та внесено відповідні зміни до інших нормативно-правових актів, що в перспективі дає можливість для їх швидкого вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щорічний Звіт з оверсайта описує інфраструктуру фінансового ринку та динаміку ринку платежів у 2019 році. Національний банк України : веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3qXTY3z>.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
3. Регулювання ринку електронних грошей стане сучасним та прозорішим. Національний банк України : веб-сайт. 2020. URL: <https://bit.ly/38YP0x7>.

Длугоборська І. студентка 1 року магістратури юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: Головій Л. В. доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Державні службовці є кадровим складом органів державного управління і фактично перебувають на службі у держави та виконують її завдання та функції. Саме вони є тією ланкою державного управління, через яку реалізується державна влада, і саме тому державні службовці несуть дуже велику відповідальність за свої дії [1, с. 146].

Науковці справедливо зауважують, що ефективна діяльність апарату державного управління неможлива без установлення відповідальності державних службовців за виконання покладених на них повноважень, дотримання дисципліни і законності [2, с. 88].

На сьогоднішній день в юридичній літературі юридична відповідальність розглядається як відповідальність за минуле (негативний аспект) та за майбутнє (позитивний аспект) [3, с. 55–56]. Так, науковці І. С. Самощенко, М. Х. Фарукшин, які є представниками негативного (ретроспективному) підходу, розглядають юридичну відповідальність у нерозривному взаємозв'язку з правопорушенням, як логічний наслідок порушення правової норми [4, с. 43].

Юридична відповідальність державного службовця – це юридичний обов'язок державного службовця дотримуватися і виконувати в процесі своєї службової діяльності покладені на нього посадові обов'язки, або зазнати несприятливі наслідки особистого, матеріального або організаційного характеру, внаслідок невиконання або неналежного виконання ним покладених на нього посадових обов'язків, які знайшли вираз в формі правопорушення.

Розглянемо види юридичної відповідальності, які можуть бути застосовані щодо винних в порушенні законодавства державних службовців, а саме: дисциплінарну, матеріальну, адміністративну та кримінальну. Найпоширенішим видом юридичної відповідальності, який найчастіше застосовується до державних службовців, є дисциплінарна відповідальність.

Так, у розділі VIII ЗУ «Про державну службу» «Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державних службовців» послідовно викладено такі питання: заходи з забезпечення службової дисципліни, порушення яких становлять підставу застосування дисциплінарної відповідальності; поняття і види дисциплінарних проступків; види дисциплінарних стягнень і порядок їх застосування, з урахуванням переліку обставин, які пом'якшують та обтяжують відповідальність державного службовця; дисциплінарне провадження, з урахуванням окремих його етапів, у тім числі заходи з формування дисциплінарної справи; зняття дисциплінарного стягнення.

Згідно до статті 66, Закону України "Про державну службу" до державних службовців застосовуються такі дисциплінарні стягнення:

1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службу відповідність; 4) звільнення з посади державної служби.

Законом визначено підставу для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності, а саме: вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених ЗУ «Про державну службу» та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення. Особливість дисциплінарної відповідальності у тому, що підстави застосування

дисциплінарної відповідальності не можуть бути всі точно визначені у законі [5].

Стаття 14 зазначеного Кодексу України про адміністративні правопорушення („Відповідальність посадових осіб”) свідчить, що посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов’язані з недотриманням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров’я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов’язків [6].

Чинним законодавством передбачено кримінальну відповідальність посадових осіб за зловживання посадовими повноваженнями, перевищення посадових повноважень, відмову в наданні інформації, присвоєння повноважень посадової особи, незаконну участь у підприємницькій діяльності, одержання хабара, дачу хабара, службову фальсифікацію і недбалість. Залежно від характеру цих суспільно небезпечних дій суд призначає різні міри кримінального покарання, у тому числі позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю.

Для державних службовців має бути передбачено також матеріальну відповідальність. Вона виконує правовідновну функцію та настає за посадовий проступок, який завдав матеріальних збитків державній організації (державному органу). Матеріальна відповідальність передбачає відшкодування винним службовцем завданих ним збитків.

Отже, невиконання державним службовцем своїх обов’язків тягне застосування щодо нього юридичної відповідальності у вигляді одного з чотирьох її видів: дисциплінарної, кримінальної, адміністративної та відповідальності за заподіяну шкоду (матеріальної) тощо. Як було вище зазначено юридична відповідальність полягає в застосуванні до державних службовців тих чи інших покарань, стягнень, передбачених законодавством, за винне здійснення ними правопорушень, тобто за провини та дії, що юридично визнані протиправними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скоріков В. Види відповідальності державних службовців. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1(32). С. 145–151
2. Береза Н. Відповідальність державних службовців за порушення законодавства про державну службу. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 1(9). С. 87–90.
3. Современная государственная гражданская служба Германии. URL: http://studme.org/65124/pravo/sovremennaya_gosudarstvennaya_grazhdanskaya_sluzhba_germanii.
4. Самощенко И. С., Фарукшин М. Х. Ответственность по советскому законодательству. Москва: Юрид. лит., 1971. 240 с.

5. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР.– 1984. – № 51. – С. 1122.

Коваленко О. В. аспірант кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-науковий інститут права Сумський державний університет
науковий керівник: Колеснікова М. В. к.ю.н., доцент, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-науковий інститут права Сумський державний університет

ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ознаки адміністративної відповідальності є своєрідними критеріями, що мають вирішальне значення для її відмежування від інших видів юридичної відповідальності. Одним з основних елементів адміністративної відповідальності як комплексного правового явища є підстави її настання. У контексті тематики дослідження науковий інтерес становить визначення підстав адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності, що надасть можливість встановити чим вона відрізняється не тільки від інших видів юридичної відповідальності, а також і від відповідальності за вчинення інших адміністративних правопорушень.

Якщо звернутися до загальної теорії держави і права, то у ході визначення підстав юридичної відповідальності науковці використовують різні юридичні терміни, зокрема, безпосередньо «підстави юридичної відповідальності» [1, с. 250; 2, с. 245], «підстави застосування заходів юридичної відповідальності» [3, с. 33], «підстави притягнення до юридичної відповідальності» [4, с. 158] тощо. Однак, якщо проаналізувати підходи науковців щодо визначення зазначених понять, можна констатувати відсутність принципово значущих відмінностей у їх трактуванні, а саме як сукупності обставин (умов), за наявності яких настає (стає можливою) юридична відповідальність. Таким чином, із врахуванням специфіки адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності підстави адміністративної відповідальності за вчинення такого виду правопорушень (проступків) доцільно розглядати як сукупність обставини (умов), за наявності яких можливе настання для особи-правопорушника (суб'єкта адміністративної відповідальності) негативних наслідків матеріального

характеру за недотримання та/або невиконання законодавчо встановленого порядку провадження підприємницької діяльності.

Для з'ясування підстав адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності доцільним є вивчення наукових точок зору щодо виокремлення підстав юридичної відповідальності. Так, деякі науковці, досліджуючи правову природу юридичної відповідальності, зазначають, що єдиною підставою до її застосування виступає правопорушення [5, с. 42; 6, с. 50]. Натомість, Г. О. Саміло виділяє дві основні підстави настання юридичної відповідальності: фактичну (факт вчинення правопорушення) та нормативну (наявність норми права, що забороняє протиправну поведінку і встановлює відповідні санкції) [2, с. 245]. Прихильниками такого підходу є також Н. М. Оніщенко, Т. І. Тарахонич, Н. М. Пархоменко та Л. О. Макаренко [7, с. 40]. На відміну від зазначених наукових поглядів до визначення підстав юридичної відповідальності існують також інша позиція, згідно якої їх доцільно класифікувати на фактичну, юридичну (нормативну) та процесуальну. Зокрема, В. П. Власенко серед підстав притягнення до юридичної відповідальності визначає наступні: юридичний факт; наявність норми права; наявність правозастосовного акта [1, с. 250-251]. Науковою позиції щодо поділу підстав юридичної відповідальності на фактичну, юридичну та процесуальну дотримується Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л. М. Баранова [8, с. 22-24].

Підтримуючи наукову позицію прихильників широкого підходу щодо виокремлення необхідних підстав юридичної відповідальності та з огляду на специфіку адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності, пропонуємо визначити наступні її підстави: 1) фактичну – факт вчинення особою адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності; 2) юридичну (нормативну) – наявність норми адміністративно-деліктного законодавства, згідно якої протиправне винне діяння можна кваліфікувати саме як адміністративне правопорушення у підприємницькій діяльності; 3) процесуальну – наявність процесуальних норм, якими регламентовано процесуальний порядок притягнення винної особи до адміністративної відповідальності, та документів, що мають бути оформлені у відповідності до законодавчо встановлених вимог та процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Саміло Г. О. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.

3. Чуб В. О. Заходи юридичної відповідальності – важливий елемент регулювання суспільних відносин у сучасній правовій державі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. Том 2. С. 32–35.
4. Олійник А. Ю. Основи історії і теорії держави і права : навчальний посібник. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 200 с.
5. Грек Т. Б. Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види. *Адвокат: загальнодержавний професійний журнал*. 2010. № 10 (121). С. 41–45.
6. Болсунова О. М. Сутнісні засади принципів юридичної відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 48–52.
7. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах : монографія / [кол.авторів]: за заг. ред. Н. М. Оніщенко. К. : Видавництво «Юридична думка», 2009. 216 с.
8. Проблеми правової відповідальності: моногр. / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л. М. Баранова та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Х. : Право, 2014. 348 с.

Железняк К. магістрантка I курсу історико-юридичного факультету Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

науковий керівник: Городецька І. А. д.ю.н., професор, професор кафедри політології, права та філософії історико-юридичного факультету Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.

ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку державної служби в багатьох країнах світу є наявність реформаторських ініціатив і змін, спрямованих на забезпечення її якісного функціонування. Це знайшло відображення і на сторінках численних наукових публікацій.

Діяльність державного службовця вимагає від нього не лише професійної майстерності, а й уміння усного і писемного спілкування, передбачає широку мовленнєву практику, потребує точного вираження понять і категорій у різних сферах державного управління [1].

Для державних службовців важливою складовою професійної підготовки є комунікативна компетенція. Комунікативна компетентність державного службовця – об'єкт міждисциплінарних досліджень, її

визначення диктуються базовими науками, в межах яких відбуваються дослідження – психологією, соціологією, лінгвістикою, державним управлінням.

Різні аспекти цієї проблеми відображено в працях Ю.В. Рождественського, І.А. Стерніна, М.М. Єгорової та ін; у системі вузівської підготовки державних службовців відомі праці О.А. Астаф'євої, Л.Д. Чайнової та ін. [2, с. 150-152].

Як зазначає М.П. Матюхіна, історія державної служби – це безперервний пошук її найбільш ефективної та доцільної моделі. З одного боку, це є цілком зрозумілим, так як еволюція поглядів, дискурсів і розуміння – це завжди тривалий процес. Однак, з іншого боку, ефективність державної служби в значній мірі залежить від реалізації такого принципу державно-управлінської діяльності як стабільність, що виражається, перш за все, в стійкості професійного становища державних службовців, їх незалежності від політичних змін, наступності традицій і підходів до організації діяльності [3, с. 213]. З огляду на значення принципу стабільності для організації та функціонування державної служби, вважаємо обов'язковим його законодавче закріплення (як і принципу політичної нейтральності) в системі принципів державної служби.

Державний службовець під час службової діяльності виступає в різних комунікативних ролях: веде ділове листування, складає законопроекти, проекти постанов, договори й угоди, спілкується з іншими державними службовцями та громадянами різного рівня культури, тобто його діяльність носить комунікативний характер [1]. Це передбачає наявність комунікативних умінь і навичок здійснювати соціальну взаємодію, які забезпечують ефективність вирішення професійних завдань.

Комунікація – головна умова на шляху досягнення результату. Сучасний державний службовець, працюючи над розширенням своєї комунікативної компетентності, повинен: уміти формулювати цілі службового і неформального спілкування; організувати процес спілкування і вміти управляти ним (застосовуючи різні тактичні прийоми, не забуваючи про стратегічну лінію); володіти технікою мовлення, знати мовленнєвий етикет і вміло його використовувати; уміти ставити запитання і конкретно та коректно відповідати на них; уміти вести бесіду, співбесіду, ділову розмову, полеміку, дискусію, діалог, ділові переговори, наради тощо; уміти аналізувати конфліктні ситуації, конфронтації, що виникають у сфері службових відносин, та вибирати найефективніші методики їх розв'язання; володіти прийомами переконання, навіювання, критики; розуміти «мову невербальних сигналів» у поведінці своїх комунікативних партнерів і відповідно реагувати на неї; знати діловий етикет і вміти його використовувати; уміти здійснювати психотерапію, знімати стрес, адаптуватись до певних умов [4].

Виділення комунікативних умінь у структурі професійної майстерності є загальноприйнятим, про що свідчить аналіз позицій як закордонних, так і вітчизняних учених. Виходячи з різноманіття підходів до пояснення

феномену «професійна культура», гуманістична професійна культура трактується як «динамічна система професійних цінностей, творчих способів діяльності й особистісних досягнень у створенні зразків практики з позицій людини культури». Такий підхід до виявлення сутності досліджуваного явища й розуміння професійної культури, як частини культури соціуму, дозволяють виділити наступні структурні компоненти професійної культури: ціннісний, особистісний, діяльнісний. Внаслідок того, що поняття професійної культури як частини загальної культури суспільства незмінно розглядається дослідниками в площині філософського осмислення, комунікативну культуру, як частину професійної культури, можна також розглядати в цьому плані [5].

Сучасна сфера публічного адміністрування відноситься до сфери підвищеної комунікативної відповідальності. Як зазначає А.І. Омельчук, неадекватне розуміння усного й письмового повідомлення у відправника й одержувача може привести до серйозних збоїв в управлінні, стати причиною різного роду помилок, непорозумінь і конфліктів. За родом своєї діяльності державному службовцю доводиться не тільки оперувати законом, керуватися посадовими інструкціями, але й роз'яснити, доводити та переконувати. Державний службовець постійно взаємодіє із громадянами, допомагаючи їм у вирішенні соціальних, господарських і особистих проблем; спілкується із суб'єктами, що належать до різних соціальних прошарків і груп; контактує із представниками різних суспільно-політичних сил і формувань; обговорює питання, пов'язані з виконанням службових обов'язків, прийняттям рішень, організацією заходів і т.п. Від сучасних державних службовців вимагається не лише компетентність, освіченість, але й уміння працювати з людьми на високому рівні культурних, професійних, морально-етичних вимог [5].

Отже, у процесі формування комунікативної компетенції основним завданням є формування особистих і професійних комунікативних якостей майбутніх державних службовців і формування відповідних умінь і навичок, необхідних для компетентного спілкування, до шляхів підвищення яких варто віднести: навчання технікам ведення суперечки, бесід, монологу, діалогу; формування умінь використовувати різні прийоми красномовства (лінгвістичний курс «Риторика»), засвоєння фахової термінології («Етика ділового спілкування», «Термінологія фаху»), набуття практичних навичок щодо вирішення проблемних питань у сфері професійної діяльності та формування власного професійно-мовленнєвого іміджу державних службовців («Культура професійного мовлення») [2, с. 152].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюшкіна Л. М., Рудь О. М. Мовленева компетентність як складова комунікативного процесу державних службовців. URL: http://soippo.narod.ru/documents/konf_zhuk/artushkina_rud.doc

2. Кагановська Т. Є. Концептуальні засади формування комунікативної компетенції державних службовців. Від громадянського суспільства до правової держави: міжнародна конференція молодих вчених та студентів, 24 квітня 2015 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 520 с.

3. Матюхіна Н. П. Державна служба України на шляху реформування: проблеми кадрового забезпечення. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2014. № 3. С. 213–218. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_36.pdf.

4. Комунікативна компетентність державних службовців як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ: 2012. с. 154. URL: <http://www.dbuapa.dp.ua/cpk/Lib/4/posibnyk.pdf>

5. Омельчук А. І. Комунікативна культура державного службовця: понятійно-категорійна сутність. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: електрон. наук. фахове вид. 2011. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_36.pdf.

**Петрушенко В. магістрант I курсу історико-юридичного факультету Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
науковий керівник: Городецька І. А. – д.ю.н., професор, професор кафедри політології, права та філософії історико-юридичного факультету Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.**

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАСМІЧЕННЯ ЛІСІВ ВІДХОДАМИ

Забрудненість лісів господарчими відходами одна з найактуальніших проблем сьогодення. Сміття залишають у лісі недобросовісні відпочивальники, навмисно звозять жителі прилеглих до лісу населених пунктів. Як наслідок – велика кількість лісів та лісосмуг усіяні побутовими відходами: поліетиленовими та скляними пляшками, консервними банками, паперовими відходами та іншим непотребом. У деяких місцях утворюються несанкціоновані звалища просто посеред лісу. Таке забруднення негативно впливає на родючість ґрунтів, забрудненість водних ресурсів. Ці звалища часто підпалюють, в результаті чого у повітря виділяються токсичні речовини, які забруднюють атмосферне повітря. Більше того, підпал звалищ часто приводить до лісових пожеж. Від забрудненості лісів страждатиме не одне покоління людей, адже пластикова продукція розкладається сотні років.

Одним із засобів зменшення забрудненості лісів відходами є адміністративна відповідальність, необхідність удосконалення якої обумовлена збільшенням кількості правопорушень у цій галузі та неефективним механізмом її реалізації.

Дослідженню питань юридичної відповідальності за правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів присвячені праці таких науковців, як Ю.П. Битяк, Н.В. Бондарчук, І.В. Гиренко, І.А. Городецька, В.І. Книш, Л.П. Коваленко, В.І. Курило, О.Я. Лазор, Ю.О. Легеза, О.Б. Німко, В.І. Олійник, О.О. Петренко, І.Г. Петрова, К.А. Рябець, О.П. Світличний, О.О. Сурілова, Т.І. Сухоребра, В.О. Турська, О.А. Улютіна, Ю.С. Шемшученко та ін. Зростання кількості правопорушень у охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів обумовлює необхідність дослідження проблем адміністративної відповідальності за проступки в цій сфері.

Під адміністративною відповідальністю за правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів пропонуємо розуміти реагування держави на адміністративний проступок, яке виявляється в застосуванні уповноваженим суб'єктом заходів державного примусу – передбачених законом адміністративних стягнень (заходів впливу) до винної особи, внаслідок чого остання зазнає обмежень особистісного чи майнового характеру [1, с. 358-359; 2, с. 122-127].

Відповідальність за засмічення лісів відходами передбачена ст. 73 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Відповідно до ст. 73 КУпАП засмічення лісів відходами – тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Слід зауважити, що одним із позитивних кроків є прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації європейських екологічних норм про охорону середовища рідкісних видів тварин і рослин» від 07.02.2017 р. Цим законом Верховна Рада України постановляє: У Кодексі України про адміністративні правопорушення в абзаці другому статті 73 слова «від п'яти до десяти» замінити словами «від двадцяти п'яти до п'ятдесяти», а слова «від десяти до двадцяти» – словами «від п'ятдесяти до ста» [4]. Таким чином у 2017 році дещо збільшилися розміри штрафів за засмічення лісів відходами.

Об'єктом даного адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері охорони лісів. Правову основу цієї сфери становлять Конституція України, Лісовий кодекс України [5], Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про відходи», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про металобрухт», «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання небезпечної продукції» тощо).

Об'єктивна сторона правопорушення виражається у засміченні відходами території лісів. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про відходи» № 36-37, від 1998 р., відходи – це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. При цьому, небезпечні відходи – це відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші небезпечні властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними [6].

Оскільки відповідальність за статтею 73 КУпАП настає незалежно від того, чи були спричиненні наслідки, достатньо самого факту вчинення дій, що зумовлюють засмічення, для утворення складу адміністративного правопорушення. Водночас, резюмується, що засмічення як дія в будь-якому випадку обумовлює завдання шкоди лісовим ресурсам, а також необхідність прибирання засміченої території лісу від відходів. Відтак, даний склад доцільно вважати подвійним – формально-матеріальним.

Суб'єктом адміністративного проступку можуть бути як громадяни, так і посадові особи.

Розгляд справ про адміністративний проступок, передбачений ст. 73 КУпАП покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства (ст. 241 КУпАП). У ст. 242-1 КУпАП деталізовано перелік посадових осіб в межах відповідного органу адміністративної юрисдикції, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення [3, тобто регламентована посадова підвідомчість.

Проте, навіть після посилення відповідальності за забруднення лісів відходами, наявний рівень покарання є занадто низьким. Покарання у вигляді накладення адміністративних штрафів, розміри яких становлять від 425 до 850 грн. для громадян, та від 850 до 1700 грн. для посадових осіб об'єктивно не забезпечують основну мету адміністративного законодавства, а саме ефективне припинення вчинення правопорушень та створення умов для профілактики вчинення вказаних дій у майбутньому. Відтак, вважаємо доцільним підвищення розміру штрафних санкцій за правопорушення, передбачене ст. 73 КУпАП, шляхом внесення до неї відповідних змін. Крім того, важливо підвищувати рівень еколого-правової культури населення [7]. Важливо, щоб кожна людина відчувала відповідальність перед природою, і знала, якої шкоди вона може завдати забруднюючи її.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городецька І.А. Адміністративно-правове регулювання охорони, використання і відтворення тваринного світу України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2019. 474 с.
2. Horodetska I.A. Administrative responsibility for violation of in area of protection of natural environment and use of natural resources: approaches to understanding *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 122–127.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 04.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 16.03.2021).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації європейських екологічних норм про охорону середовища рідкісних видів тварин і рослин: Закон України від 07.02.2017 р. № 1829-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1829-19#n8> (дата звернення: 16.03.2021).
5. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-XII. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення 16.03.2021)
6. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Kurylo, L., Kurylo, I., Shulga, I., & Horodetska, I. (2020). Environmental Legal Culture as a Factor in Ensuring Sustainable Development of Society. *European Journal of Sustainable Development*, 9 (1), 220–227. URL: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n1p220>

Петренчук К. студентка 2 курсу, другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету історії та права, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
Науковий керівник: Манжула А. А. д.ю.н., професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності факультету історії та права, Центральноукраїнський державний педагогічний

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Події, які відбувалися в період 2013-2014 років в Україні, і отримали назву «Революція Гідності» змінили уявлення і бачення про функціонування системи державного управління. Результатом цього стало прийняття 10 грудня 2015 року чинного Закону України «Про державну службу» [6]. Набув чинності даний Закон 1 травня 2016 року [6].

Зауважити, що державна служба, як і будь-яка інша сфера, регулюється значним масивом нормативно-правових актів. Вважаємо за необхідне усю сукупність нормативно-правових актів, які регулюють питання державної служби, поділити на чотири групи.

1. *Конституція України* – основний закон нашої держави, який має найвищу юридичну силу та є своєрідним фундаментом для функціонування державної служби в Україні. Так, ч. 2 ст. 38 Конституції України гарантує рівні умови та права доступу громадянам України до державної служби, а ст. 92 закріплює, що виключно законами України визначається організація і діяльність органів виконавчої влади та основи державної служби [3].

2. *Міждержавні договори, ратифіковані Верховною Радою України, що стосуються державної служби.* Як відомо, міжнародні договори, що ратифіковані Верховною Радою України є невід'ємною частиною національного законодавства та відіграють значну роль в забезпеченні та реалізації права на державну службу. Зауважимо, що право громадян на рівний доступ до державної служби належить до одного із основоположних політичних прав людини і громадянина.

Так, в Україні право громадян на рівний доступ до державної служби закріплений низкою ратифікованих міжнародних документів, серед яких: Загальна декларація прав людини (ч. 2 ст. 21) [2], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 25) [4] тощо. Наприклад у ч. 2 ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 р. зазначено, що кожна людина має право рівного доступу до державної служби у своїй державі [2], Також право та можливість допускатися у своїй країні на загальних умовах рівності до публічної служби без будь-якої дискримінації та без необґрунтованих обмежень закріплено в пункті (с) статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [4].

3. *Законодавчі акти,* що регулюють відносини у сфері державної служби. Закони та інші законодавчі акти займають ключове місце в правовому механізмі регулювання відносин, що пов'язані з державною службою.

Центральне місце серед них займає Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. [6]. Зазначений закон є профільним законодавчим актом, який регулює відносини у сфері державної служби та визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також

порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях і досягненнях [6].

Наголосимо на тому, що вказаний закон містить норми, які передбачають можливість застосування інших законів України у разі, коли відповідними законами передбачено інше регулювання відповідних відносин. Так, до законів України, які регулюють відносини у сфері державної служби зокрема належать: Закони «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р., «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р., «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р., «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р., «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р., «Про очищення влади» від 16.09.2014 р. тощо [5, с. 66].

До кодифікованих законів, що стосуються відносин державної служби слід віднести: Кодекс цивільного захисту України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний та Кримінальний кодекси України.

Таким чином, зазначені нормативно-правові акти є актами загального характеру, норми яких регулюють відносини, що пов'язані з державною службою та поширюють свою дію на всіх громадян країни.

4. Підзаконні нормативно-правові акти у сфері державної служби.

До підзаконних нормативно-правових актів слід відносити: постанови Верховної Ради України, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби. Вважаємо, що саме підзаконні нормативно-правові акти відіграють провідну роль у процесі реалізації державної політики у сфері державної служби. Це характеризується тим, що у зв'язку з багаторівневою структурою суспільних відносин, які виникають у процесі здійснення державної (публічної) політики держави, державна служба потребує як законодавчого врегулювання, так і більш детального, конкретизуючого нормативно-правового регулювання з метою швидкого вирішення питань у будь-якій сфері життєдіяльності суспільства, в тому числі і в сфері державної служби.

Окрім вищеназваних нормативно-правових актів надзвичайно важливу роль відіграють посадові інструкції та затверджені профілі професійної компетентності посад державної служби, які визначають і конкретизують перелік прав, обов'язків та повноважень державного службовця у залежності від посади, яку він займає [1, с. 91-92].

Таким чином, на сьогодні нормативно-правове регулювання державної служби в Україні здійснюється значною частиною нормативно-правових актів. Важливу роль серед яких відіграє базовий Закон України «Про державну службу» та спеціальні закони і підзаконні нормативно-правові акти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко Ю.С. Оцінювання у державній службі: теорія і правове регулювання: дис. канд. юр. наук : 12.00.07 / Даниленко Юлія Сергіївна. Одеса, 2017. 212 с.
2. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 18.03.2021).
3. Конституція України: станом на 1 жовт. 2017 р. / Верховна Рада України. Київ: Право, 2017. 93 с.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 18.03.2021).
5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / Ред. кол.: К.О. Ващенко, І.Б. Коліушко, В.П. Тимошук, В.А. Дерезь (відп. ред.). К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. 796 с.
6. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 18.03.2021).

Павленко Д. Ю. , аспірант першого року навчання кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет біоресурсів і природокористування (науковий керівник: Курило В. І. д.ю.н., професор, чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права НУБіП України)

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Необхідність у дослідженні питання конкретизації загальних засад адміністративно-правового статусу прокуратури України дедалі більше актуалізується в умовах реформи суб'єктів владних повноважень в Україні загалом та прокуратури зокрема.

Безпосередньо категорія адміністративно-правового статусу прокуратури України становить собою певну, чітко окреслену систему, до якої включені елементи, покликані виокремити ознаки низки органів прокуратури у контексті характеристики визначальних ознак діяльності прокуратури та її службових (посадових осіб) як суб'єктів адміністративно-правових відносин, чітко диференціюючи прокуратуру та інші органи державної влади.

Положеннями статті 131-1 Конституції України визначено, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює [1]:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Окрім цього, відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про прокуратуру» на прокуратуру покладаються такі функції [2]:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Варто звернути увагу також і на те, що згідно з Перехідними положеннями Конституції прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, - до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [1].

Невзоров О.Б., аналізуючи наведені норми, слушно зазначає про подвійний характер природи компетенції прокуратури та розподіл її функцій і повноважень на контрольно-наглядові та правозахисні, отже, компетенція прокуратури може бути виражена через поєднання функцій і повноважень [3, с. 86].

Курило В.І. та Городецька І.А. з-поміж іншого зауважують, що підхід до визначення адміністративних правовідносин через призму правових зв'язків (взаємозв'язку, взаємодії) між сторонами (суб'єктами) через їхні суб'єктивні права та обов'язки, по-перше - сприяє розумінню останніх як юридичних явищ і виявленню соціальної природи правовідносин, по-друге - дозволяє виявити їх функціональне призначення (розглянути під кутом зору засобів правового впливу, юридичного інструментарію для вирішення соціальних запитів) у процесі правового (адміністративно-правового) регулювання [4, с. 33].

Відтак, адміністративна діяльність прокуратури завжди становитиме єдність контрольно-наглядової та правозахисної діяльності. Власне функції прокуратури та повноваження прокурора щодо підтримання державного обвинувачення в суді та представництва інтересів громадянина або держави в суді майже цілком становлять собою систему, що зводиться до сукупності дій суто процесуального характеру. Натомість слід звернути увагу й на те, що прокурори також наділені координаційними повноваженнями у сфері протидії злочинності, які здійснюються та реалізуються щодо правоохоронних органів.

Резнік О.М. та Проценко А.А., вказуючи про дуальність повноважень прокурорів, із цього приводу зазначають, що з початком судового провадження прокурор втрачає всі надані йому повноваження щодо здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням та набуває вже статусу рівноправного учасника судового провадження [5].

Досліджуючи питання адміністративно-правового статусу органів прокуратури, Невзоров О.Б. доходить ґрунтовного висновку про те, що адміністративна компетенція прокуратури – це сукупність правових засобів щодо забезпечення адміністративної діяльності генеральної, регіональних і місцевих прокуратур, що здійснюється від імені держави, з метою виконання покладених на них функцій щодо підтримання державного обвинувачення в суді, представництва інтересів громадянина або держави в суді, нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, шляхом покладення на них адміністративних обов'язків та надання для їх виконання відповідних адміністративних прав [3, с. 98].

Циганок С., підсумовуючи свої наукові пошуки, вказує, що до елементів адміністративно-правового статусу прокуратури варто зарахувати функції прокуратури; адміністративну правосуб'єктність органів прокуратури (а саме порядок і підстави її виникнення); адміністративну компетенцію органів прокуратури (включає їхні посадові адміністративні обов'язки та права); адміністративну відповідальність у сфері діяльності прокуратури [6, с. 329]

Не можна не погодитись і з думкою про те, що вдосконалення адміністративно-правового статусу прокурора як безпосереднього суб'єкта

реалізації завдань і функцій держави передбачає підвищення рівня правової регламентації порядку реалізації окремих видів правозахисних функцій, розширення кола повноважень прокурора в зазначеній сфері, з одночасним підвищенням рівня його відповідальності. У цьому, зокрема, переконаний Банах С.В., про що прямо зазначає у своєму дослідженні [7, с. 195]

Отже, адміністративно-правовий статус прокуратури України базується на єдності та системності повноважень органів прокуратури як суб'єктів владних повноважень, а також – наявності адміністративної правосуб'єктності прокурорів як посадових осіб органів прокуратури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.03.2021).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 12.03.2021).
3. Невзоров О. Б. Адміністративно-правовий статус прокуратури в Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2017. 235 с.
4. Курило В. І., Городецька І. А. Місце та роль адміністративних правовідносин у механізмі адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні / Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". Київ, 2017. №4. С. 30-35.
5. Рєзнік О.М., Проценко А.А. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури як суб'єкта захисту фінансової системи України / *Prioriti a strategije pre razvoj pravnej vedy vo svete vedy : Medzinarodna vedecko-practicka konferencia, Vysoka skola Danubius, Sladkovicovo, Slovenska republika, 28-29 oktobra, 2016.* 141 с.
6. Циганок С. Поняття та особливості адміністративних елементів статусу прокуратури України / Підприємництво, господарство і право. Київ, 2019. Вип. 5/2019. С. 328-332.
7. Банах С.В. До питання про адміністративно-правовий статус прокурорів в Україні на шляху до формування органу публічного обвинувачення європейського зразка / Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя, 2020. Вип. 3/2020. С. 191-195.

Дмитренко О. О. аспірант першого року навчання кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет біоресурсів і природокористування (науковий керівник: Курило Володимир Іванович д.ю.н., професор, чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права НУБіП України)

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Інакше кажучи основним обов'язком держави є захист громадян і не тільки для та спрямування курсу розвитку держави в напрямку правової держави, в якій закон та справедливість виконують своє призначення.

В частині 1 статті 6 КУпАП визначається, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, на виховання громадян у дусі високої свідомості і дисципліни, суворого додержання законів України [2].

Розглядаючи основні цілі запобігання адміністративним правопорушенням можна виділити наступні напрямки:

- зменшення ризиків виникнення підстав для вчинення адміністративних правопорушення. Створити умови, в котрих у особи не заявиться бажання порушувати норми законодавства тим самим не створить небезпеки для інших людей.
- підтримка та розвиток правової культури суспільства як і вищезазначена мета спрямована на вдосконалення як законодавства так і правової свідомості окремих індивідів, які вчиняють правопорушення.
- зведення до мінімуму вірогідності вчинення адміністративних правопорушень.

Як ми можемо побачити, вищенаведені цілі хоч і можуть існувати окремо, але в сукупності вони взаємопов'язані і при виконанні однієї обов'язково чіпляємо наступну, що і робить її комплексною.

Значна низка обов'язків по превентивним заходам також покладена і на працівників поліції, що стверджується пунктом 1 частини 1 статті 23 ЗУ “Про Національну поліцію”, поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень [3]. Дана обставина також підтверджується іншими нормативно-правовими актами наприклад ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, ЗУ “Про правила дорожнього руху” тощо.

На сьогоднішній день не існує вичерпного переліку превентивних засобів попередження правопорушень, на власну думку це обумовлено в першу чергу стрімким та безперервним розвитком сучасних технологій, що створює нові спокуси для порушення норм сучасного законодавства, тому як вдосконалюються правопорушення та їх різновиди так і вдосконалюється механізм протидій ним.

Іншою підставою можна виокремити тонку грань між допустимими діями для попередження правопорушень та перевищення меж необхідності стосовно прав і свобод людини, які закріплені Конвенцією “Про захист прав людини і основоположних свобод” [4].

Виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку, що превентивні заходи запобігання адміністративним правопорушенням, завжди було і залишиться важливим питанням, яким не можливо знехтувати. Оскільки, на сьогоднішній день, як показав період карантину, багато людей не дотримуються встановлених, елементарних, заходів карантину, тим самим показуючи свою зневагу до держави і людей, які її оточують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0&p=1304710149079592> (дата звернення 16.03.2021 р.).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України в редакції від 02.04.2020 № 80731-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 16.03.2021 р.).
3. Про Національну поліцію: Закон України в редакції від 17.03.2021 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 16.03.2021 р.).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 Ратифіковано Законом ВРУ № 475/97-ВР. – 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

Вареник Я. магістр 1-го року навчання юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: **Улютіна О.А.**
к.ю.н., професор кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Попри важливість стимулювання використання відновлюваних джерел енергії в усьому світі, в Україні відновлювальна енергетика знаходиться на етапі свого створення. Така ситуація стала наслідком ігнорування її потенціалу органами державної влади протягом багатьох років існування незалежної України. Непослідовність державної політики призвела до низької інвестиційної привабливості вітчизняних проєктів з відновлюваної енергетики і в тому числі неефективного правового регулювання [1, с.61].

На сьогодні у законодавстві України наявні декілька термінів, які можуть виступати як синоніми відносно терміну «відновлювані джерела енергії». Так, хронологічно першим, на законодавчому рівні, було введено в правове поле України поняття «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» згідно Закону України «Про енергозбереження» [2]. До нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії законодавець відніс джерела, що постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі у вигляді потоків енергії Сонця, вітру, тепла Землі, енергії морів, океанів, річок, біомаси [3, с.69].

Відповідно до ст.1 ЗУ «Про альтернативні джерела енергії» відновлювані джерела енергії - відновлювані невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна,

енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів [4].

Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства підписаний у вересні 2010 р. та ратифікований Законом України від 15 грудня 2010 р. «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства». Згідно із цим законом з 1 лютого 2011 р. Україна стала повноправним членом Енергетичного співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементації в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС [5].

Кабінет Міністрів України у 2017 р. ухвалив розпорядження «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року „Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”». Цей документ, визначаючи головні стратегічні цілі держави в енергетиці, є орієнтиром у встановленні державних пріоритетів в енергетичній політиці. Зауважимо, що економічні, інституційні та інші перетворення в енергетиці, а також побудова внутрішньої та зовнішньої політики у цій сфері має ґрунтуватися винятково на положеннях законів України, адже вони є основою правового регулювання енергетичних відносин [6, с.32].

З розвитком відновлюваної енергетики з'явилася потреба закріпити на законодавчому рівні правові, економічні, екологічні та організаційні аспекти використання альтернативних джерел енергії, у тому числі і відновлюваних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подцерковний О.П. Системне економіко-правове стимулювання розвитку галузей економіки. *Юридичний вісник*. 2014. №1. С.60-65.

2. Про енергозбереження : Закон України № 74/94-ВР в редакції від 16.10.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №30. ст. 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/74/94-вр#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

3. Кузьмін Д.В., Іващенко М.М. Правові засади використання відновлюваних джерел енергії приватними домогосподарствами та території України. *Право і суспільство*. 2019. №2. С.67-77. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/2_2019/part_1/13.pdf (дата звернення: 11.04.2021).

4. Про альтернативні джерела енергії : Закон України № 555- IV в редакції від 16.10.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. ст.155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

5. Про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: протокол від 15 груд. 2010 р. № 2787-VI. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27?find=1&text=імплементац#w11
(дата звернення: 10.04.2021).

6. Дороніна І.І. Нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики в Україні. *Public administration mechanisms*. 2020. №1 (44). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01\(44\)/07.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01(44)/07.pdf)

Скляр Я. магістр 1-го року навчання юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

науковий керівник: Улютіна О.А.

к.ю.н., професор кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Сутність адміністративно-правової відповідальності полягає у застосуванні до порушників екологічного законодавства адміністративно-правових санкцій (стягнень). Перелік екологічних правопорушень, за які настає адміністративна відповідальність, закріплений гл.7 «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини» Кодексу України про адміністративні правопорушення. При цьому екологічний характер мають і деякі інші адміністративні правопорушення, які поміщені у відповідних главах КУпАП [1, с. 47].

Як зазначає Н.С. Гавриш, екологічне правопорушення являє собою протиправні дії щодо науково обґрунтованої взаємодії суспільства і природного середовища, що виявляються в порушенні екологічного правопорядку під час використання природних ресурсів та екологічної чистоти навколишнього середовища і спричиняє шкоду здоров'ю людей [2, с.141].

Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення, з позиції К. А. Рябець – це вид юридичної відповідальності, яка настає внаслідок невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що регламентують порядок використання природних ресурсів, охорону навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки громадян [3, с.189].

Реалізація адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері використання природних ресурсів відбувається шляхом здійснення провадження у справах про них [4, с.77].

Систему адміністративних стягнень за екологічні правопорушення становлять як передбачені КУпАП, так і закріплені іншими законодавчими актами стягнення. Зокрема, відповідно до ст.24 КУпАП за відповідні правопорушення можуть накладатись такі адміністративні стягнення: попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або без- посереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); громадські роботи; виправні роботи; адміністративний арешт [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матчук С.В., Кріпостна Т.В. Адміністративно-правова відповідальність за екологічні правопорушення. *Юридична наука*. 2015. №7. С. 46-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_7_8

2. Гавриш Н.С. Правова охорона ґрунтів в Україні: монографія. Одеса. 2008. 228 с.

3.Рябець К. А. Екологічне право України: навчальний посібник. К., 2009. 438 с.

4. Легеза Ю.О. Окремі аспекти застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 2 (27). С. 74-78. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/192/738>

5.Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України №8073-Х в редакції від 17.03.2021. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

6. Артеменко О.В. Адміністративно–правова відповідальність за порушення у сфері охорони навколишнього природного середовища / Артеменко О.В. Улютіна О.А. // *Вісник Академії праці і соціальних відносин України*. Серія: Право та державне управління – 2012. – № 4.- С.69–73.

Машевська О. П.,

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України, суддя Господарського суду Житомирської області

Науковий керівник: Курило В. І., д.ю.н., професор, чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України

ЗВІЛЬНЕННЯ СУДДІ З ПОСАДИ ЗА ВЧИНЕНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ

За останнє десятиріччя інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні зазнав кардинальних змін, спочатку з набранням чинності Законом України № 2453-VI від 07.07.2010 № «Про судоустрій і статус суддів» [1], та, в подальшому, з набранням чинності Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» [2] та новим Законом № 1402-VIII від 02.06.2016 «Про судоустрій і статус суддів» (надалі у тексті — Закон № 1402-VIII)[3], унаслідок чого змінився опис дисциплінарних проступків та розширилась шкала дисциплінарних санкцій, що може бути застосована до судді.

Посилення юридичної відповідальності суддів України після Революції Гідності, представники чинної української влади пояснювали повною відсутністю довіри суспільства до їх чесності та професійної компетентності, зазначаючи в якості аргументів наявність політичного впливу на їх призначення на посади у попередній період, суцільну корпоративну солідарність судової влади, а також можливість використання судьями наданих їм владних повноважень у сфері правосуддя для власного збагачення [4, с.7]. Ухвалений у жовтні 2014 році Закон України “Про запобігання

корупції” встановив новий порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів у діяльності суддів та посилив їх відповідальність (адміністративну та кримінальну) за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, як і щодо інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування шляхом внесення відповідних змін до КУАП та КК України [5].

У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки наголошується, що розповсюдженість корупційних явищ у сфері правосуддя є одним із чинників через які судова система не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. Встановлення чіткого переліку підстав та процедури звільнення суддів з посади визначено одним із завдань її реформування [6].

І тут варто відзначити, що у науковому середовищі вже усталеною є позиція про те, що передумовами (умовами), які сприяють (провокують) носіїв судової влади до вчинення корупційних дій є, зокрема, недоліки та юридичні колізії законодавчих норм [7].

У чинній з вересня 2016 року статті 106 Закону № 1402-VIII налічується більше двадцяти дисциплінарних проступків судді. З них щонайменше шість пов'язані з фактами корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушеннями. Конституційна судова реформа 2016 року ввела до рівня конституційної підстави звільнення судді з посади – порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна [8].

Встановити факт порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна, як унормував законодавець, може Вища рада правосуддя у межах дисциплінарного провадження щодо суддів [1].

У Щорічній доповіді за 2017 рік «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» Вища рада правосуддя наголосила, що лише аналіз практичної дії нових засад дисциплінарної відповідальності суддів дасть можливість зробити висновок щодо доцільності/недоцільності здійснення подальшої нормотворчої роботи щодо вдосконалення цього правового інституту [9].

В свою чергу, реформа правосуддя 2016 року зосередила увагу науковців на подальше дослідження правового інституту дисциплінарної відповідальності суддів, яка визнається спеціальною через особливий статус її суб'єкта. Досліджуючи цей правовий інститут науковці окреслюють проблемні питання підстав дисциплінарної відповідальності суддів, надають оцінку видам дисциплінарних проступків та дисциплінарних заходів, які застосовуються до суддів, пропонують шляхи для подальшого реформування суддівської дисципліни та забезпечення дійсної незалежності судової влади в Україні, з врахуванням міжнародних стандартів.

Як підкреслює В.І. Іванюк у суспільстві склався стереотип, що у зв'язку зі своїм особливим статусом судді можуть бути притягнуті лише до кримінальної та дисциплінарної відповідальності і то лише за вчинки, що пов'язані із безпосереднім здійсненням правосуддя. У зв'язку з цим, вказані

види відповідальності суддів в науковій літературі досліджені досить ґрунтовно[10].

Здійснивши аналіз законодавства і правозастосовної практики за 2018 рік О.М.Овчаренко дійшла висновку, що найдієвішим у структурі інституту юридичної відповідальності судді є субінститут дисциплінарної відповідальності, що зумовлено чіткістю формулювання підстав і процедур останньої [11].

Натомість, вважає науковиця, низька дієвість субінститутів кримінальної й адміністративної відповідальності пояснюється чинниками як об'єктивними (недоліки і прогалини законодавства, особливий порядок притягнення суддів до цих видів відповідальності), так і суб'єктивними (дія принципу незалежності суддів, їх небажання при застосуванні заходів державного примусу карати своїх колег тощо) [11].

Аналізуючи вищенаведені висновки науковиці в розрізі статистичних даних Вищої ради правосуддя бачимо, що у 2018 році за результатами розгляду клопотань Генеральної прокуратури України прийнято 36 рішень про тимчасове відсторонення суддів від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та продовження строку тимчасового відсторонення, у 2019 — прийнято 14 таких рішень, у 2020 році - 10 рішень, з них 4 - у зв'язку з притягненням суддів до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч.3 ст. 368 та ч.2 ст. 369-2 КК України [12,13].

Заради об'єктивності варто визнати, що у переважній більшості випадків підставами для прийняття ВРП рішень щодо тимчасового відсторонення суддів від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності було внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинення суддею злочину, передбаченого статтею 375 КК України (винесення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови). На думку ВРП, неприпустимою є реєстрація в ЄРДР відомостей про вчинення суддею кримінального правопорушення як помста за ухвалення судового рішення всупереч процесуальній позиції прокурора у справі[14].

У першому обвинувальному вирокі Вищого антикорупційного суду від 30 жовтня 2019 року саме суддю у відставці визнали винуватою у кримінально караному діянні за свідоме неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави в електронній формі для її оприлюднення в мережі Інтернет за нормами Закону № 1700-VII) [15].

Мотиви обвинувального вироку ґрунтувалися на тому, що незгода судді з окремими нормами Закону України “Про захист персональних даних” №2297 не є поважною причиною виняткового характеру для неподання декларації в електронній формі на виконання вимог Закону № 1700-VII та яка не усуває суспільно небезпечного характеру вчиненого діяння, а тому останнє кваліфіковане як злочинне [15].

Набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за

вчинення умисного злочину є підставою для припинення відставки судді, та як наслідок, виплати довічного грошового утримання [16].

Відомо, що 27 жовтня 2020 року Конституційний суд визнав статтю 366-1 ККУ неконституційною, мотивувавши свій висновок тим, що за своєю правовою природою подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоч і свідчать про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не здатні заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог статті 11 КК України. Конституційний Суд України вважає, що декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації мають бути підставою для інших видів юридичної відповідальності [17].

Останнім часом в системі антикорупційних механізмів все більше уваги відводиться інституту адміністративної відповідальності суддів за правопорушення, пов'язані з корупцією. У своєму дисертаційному дослідженні В.І.Іванюк доходить висновку, що послаблення адміністративної відповідальності суддів неминуче породжує суддівську безкарність і свавілля [9]. Одночасно науковець досліджує питання впливу цього виду відповідальності на застосування дисциплінарних стягнень стосовно судді в межах їх дисциплінарної відповідальності, зокрема у виді подання про звільнення судді з посади.

Згідно із п.2 ч. 8 статті 109 Закону № 1402-VIII дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади застосовується у разі порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. В цьому контексті спеціальна норма Закону №1402-VIII співвідноситься з конституційною нормою п.6 ч.6 ст. 126 Конституції України.

Подання про звільнення судді з посади, як дисциплінарне стягнення, застосовується також у разі визнання судді винним у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, що також є конституційною підставою для звільнення судді з посади на підставі п.3 ч.6 ст. 126 Конституції України.

Як відомо, наприкінці 2020 року Закон № 1700-VII доповнено новою статтею 65-1 "Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення" за змістом якої якщо суддю притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаного з корупцією правопорушення, проте судом не було накладено стягнення (в порядку Кодексу України про адміністративні правопорушення) у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави, суддя підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності, суб'єктом призначення [18].

І тут варто звернути увагу, що на розгляді Верховної Ради України з вересня минулого року перебуває проект закону, яким пропонується шляхом

внесення змін до п. 15 ч.1 ст. 106 та п. 4 ч. 9 ст.109 Закону № 1402-VIII **вважати** істотним дисциплінарним проступком факт набрання законної сили рішенням суду, яким суддю притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення та накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави, і такий проступок вважатиметься підставою застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади [19].

Запропонована законопроектом зміна, вважає ВРП, є такою, що покращує становище особи, конкретизує факт, який може бути визнано істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його не відповідність займаній посаді, і є цілком обґрунтованою.

На думку автора законодавчі зміни 2020 року *зумовлять* розвиток *нових наукових* підходів до вивчення інституту адміністративної відповідальності судді за **вчинені адміністративні правопорушення, в тому числі, які пов'язані з корупцією. Джерелом наукових пошуків стануть власне рішення судів про притягнення суддів до адміністративної відповідальності.**

Підсумовуючи викладене, доречним є нагадати висновок Конституційного Суду України про те, що адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до адміністративної відповідальності ґрунтуються на конституційних принципах та правових презумпціях, які зумовлені визнанням і дією принципу верховенства права в Україні, елементами якого є принципи ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі [21].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 року № 2453-VI / Голос України.- від 03.08.2010, № 142.

2. Про забезпечення права на справедливий суд:Закон України від 12.04.2015 року № 192-VIII / Голос України. - від 26.02.2015 , № 35.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII/ Голос України. – від 16.07.2016, № 132-13.

4. *Машевська О.П. Дисциплінарна відповідальність судді за неповідомлення про втручання у здійснення правосуддя // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". - 2018. - 9. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2018-9-4422>*

5.Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-

VII/ Голос України. – від 25.10.2014, № 206.

6. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 року

№ 276/2015 //URI:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>

7. V.I. Kurylo, A.V. Samohin Corruption as a Natural Result of Created Legal Preconditions (Conditions)....280 Australian Journal of Education and Science, 2016. № 1. (17), January – June.

8. Конституція України: (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141){Із змінами, внесеними згідно із Законами№2222-IVвід 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст.44,№ 2952-VIвід 01.02.2011, ВВР, 2011, № 10, ст.68,№ 586-VIIвід 19.09.2013, ВВР, 122014, № 11, ст.142,№ 742-VIIIвід 21.02.2014, ВВР, 2014, № 11, ст.143, № 1401-VIIIвід 02.06.2016}. Верховна Рада України. Офіційний сайт. Нормативні акти.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254к/96-вр> (дата звернення: 11.02.2021).

9. Щорічна доповідь за 2017 рік «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/add_text/264.

10. Іванюк В.І. Адміністративна відповідальність суддів за правопорушення, пов'язані з корупцією : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Іванюк Віктор Ігорович ; Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". - Київ, 2016. //URI: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERM=0&S21STR=%D0%A0%D0%90426326

11. Овчаренко О. М. Теоретичні аспекти диференціації інституту юридичної відповідальності судді / О. М. Овчаренко // "Творчий шлях вченого: до 80-річчя професора В. В. Долежана" : матер. кругл. столу // Творчий шлях вченого: до 80-річчя професора В. В. Долежана / відп. ред. Н. М. Бакаянова ; уклад.: І. О. Кісліцина, М. О. Деменчук, С. І. Єленич ; МОН України, НУ "ОЮА". - Одеса : Юридична література, 2018. - С. 133-135.

12. У 2019 році ВРП розглянула 22 клопотання ГПУ про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арештом, відсторонення судді у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/news/u-2019-roci-vrp-rozglyanula-22-klopotannya-gpu-pro-nadannya-zgody-na-zatrymannya-utrymannya-pid>

13. Відсторонення від здійснення правосуддя // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/release>

14. Процедура притягнення судді до кримінальної відповідальності неприпустимо використовувати як тиск на суддю // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/news/proceduru-prytyagnennya-suddi-do-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-neprypustymo-vykorystovuvaty-yak>

15. Вирок Вищого антикорупційного суду від 30 жовтня 2019 року у справі № 760/4297/18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85289968>

16. Порядок денний № 22 засідання Вищої ради правосуддя 12 березня 2020 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/project/poryadok-dennyu-no-22-zasidannya-vyshchoyi-rady-pravosuddya-12-bereznya-2020-roku>

17. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України від 27.10.20р. № 13-р/2020. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>

18. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції: Закон України 15.12.2020 № 1079-IX [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1079-20>

19. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" у зв'язку з прийняттям Закону України "Про запобігання корупції" № 3448 від 07.05.2020 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=68776

20. Рішення Вищої ради правосуддя від 30.06.2020 № 2013/0/15-20 "Про надання консультативного висновку до законопроекту № 3448" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/3583>

21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22 грудня 2010 року N 23-рп/2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10#Text>

**Іванець І. студентка 2 курсу
юридичного факультету, Національного
університету біоресурсів і
природокористування України**

**Науковий керівник: Головій Л. В., к.ю.н.,
доцент кафедри адміністративного та
фінансового права юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України**

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ

Зазвичай адміністративний примус розглядається як один із видів державного примусу, що застосовується у поєднанні з іншими управлінськими методами офіційного впливу на фізичних чи юридичних осіб.

Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування адміністративного примусу зробили відомі вчені адміністративісти: С. М. Алфьоров, О. М. Бандурка, Д. Н. Бахрах, Д. І. Бернштейн, Ю. П. Битяк, Є. В. Додін, В. І. Зуй, С. В. Ківалов, Л. В. Коваль, М. І. Козюбра, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, В. Д. Лук'янець, В. К. Шкарупа та інші.

Аналіз наукової літератури дає змогу зробити висновок про те, що науковці неоднозначно тлумачать поняття адміністративний примус. Так, Д. І. Бернштейн зазначає, що при визначенні адміністративного примусу слід взяти за основу обов'язок всіх осіб діяти відповідно до розпорядження правових норм, завжди бути готовими відзвітувати за виконання своїх правових обов'язків перед державними органами, а в разі невиконання (порушення) – «зазнати передбачені правом заходи державного примусу або інші заходи державного або громадського впливу, що застосовуються з метою перевиховання, попередження подібних порушень і відшкодування заподіяної шкоди» [2, с. 47]. Д. Н. Бахрах, у свою чергу, визначав адміністративно-правовий примус як особливий вид державного примусу, що полягає в застосуванні суб'єктами функціональної влади встановлених нормами адміністративного права примусових заходів у зв'язку з адміністративними правопорушеннями. [1, с. 189].

М. І. Козюбра підкреслює, що примус виступає стримуючим фактором для всіх не законослухняних громадян і забезпечує загальний обов'язок виконувати правові норми [4, с. 18].

С. В. Ківалов пропонує розглядати адміністративний примус як вид державного примусу, який застосовується правомочними державними органами (посадовими особами) з метою попередження та припинення адміністративного проступку, а також забезпечення притягнення винного до адміністративної відповідальності [6, с. 430].

В основу запропонованих зазначеними авторами формулювань покладені такі риси адміністративного примусу як окремого виду державно-правового примусу: а) державновладний характер заходів адміністративного примусу, оскільки для всіх без винятку заходів адміністративного примусу характерний державно-владний характер; б) регулювання адміністративно-правовими нормами, які закріплюють види щодо їх застосування; в) наявність спеціальних суб'єктів, до компетенції яких віднесено застосування заходів адміністративного примусу; г) багатоманітність заходів адміністративного примусу; г) вираження у формі психічного, морального, фізичного, матеріального чи організаційного впливу; д) специфічна природа

підстав для застосування: є) метою застосування є припинення протиправних діянь, притягнення винних осіб до відповідальності, забезпечення громадської безпеки [3, с. 91].

В теорії адміністративного права виділяють такі групи заходів адміністративного примусу: 1) заходи адміністративного попередження (запобігання); 2) заходи адміністративного припинення; 3) адміністративні стягнення (заходи відповідальності за порушення адміністративно-правових норм) [5, с. 267].

Адміністративний примус є невід'ємною частиною системи методів здійснення державної влади, що використовується в інтересах держави, та є засобом захисту суспільних відносин від незаконних діянь, який покликаний забезпечувати охорону правопорядку впливаючи на свідомість та поведінку громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахрах Д. Н. Административное право: Учебник. Общая часть. М.: Бек. 1993. С. 724
2. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения: Монография. 1989. С. 150
3. Карелін В. В. Заходи адміністративного примусу та особливості їх застосування у сфері організації виконання покарань. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 1. С. 90-94.
4. Козюбра Н. И. Убеждение и принуждение в советском праве. *Наукова думка*. 1979. С. 308
5. Павлюх О. А. Правова природа адміністративного примусу та його місце в діяльності органів державної податкової служби України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 48. С. 263-268
6. Ткаля О. В. Адміністративно-правовий вплив на неправомірну поведінку: теоретичні аспекти. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані*. 2016. С. 425-450

Білик Г. студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету
Стеблянок А. викладач-стажист кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗМІНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогодні в Україні спостерігається інтенсивний розвиток ринку електронних грошей, а активний технічний прогрес лише пришвидшує цей процес. Нові технології потребують і своєчасних змін до законодавчої бази, яка є основою правового регулювання всіх процесів, що відбуваються в державі. Разом з цим, спостерігається інтенсивна трансформація традиційних фінансових ринків й інструментів, що пов'язано з феноменом розвитку користування електронними грошима. У зв'язку з цим виникає необхідність у постійному дослідженні за розвитком даної галузі та вчасним законодавчим врегулюванням нових питань, що виникають у процесі розвитку сфери використання електронних грошей.

Так, незважаючи на розвиток технологій і позитивну динаміку зростання ринку електронних грошей, все ж таки деякі питання залишаються без помітного регулювання. Разом з тим, грошовий обіг електронних грошей пов'язаний з наявністю певних ризиків. Зокрема, користувачі можуть зіткнутися з проблемами фінансових втрат через такі дії як крадіжка пластикових карток, підробка чи перехоплення електронних повідомлень по платежу в комп'ютерних системах. Звідси, питання безпеки в сфері ринку електронних грошей повинно мати першочерговий характер, адже його активний розвиток породжує і нові схеми обходу правових механізмів регулювання обігу даного виду платежів, що тягне за собою негативні наслідки для всіх учасників даних відносин.

У зв'язку з вищевказаним, до чинного українського законодавства були внесені важливі зміни щодо регулювання діяльності банків в Україні. Тепер банки зобов'язуються здійснювати заходи з належної перевірки користувачів електронними грошима, зокрема, проводити їх верифікацію та ідентифікацію під час відкриття рахунків. У даному випадку говориться про клієнтів, що будуть відкривати електронні гаманці для проведення певних операцій, серед яких виділяють покупку товарів чи оплату певних послуг тощо. Важливим нововведенням також стало те, що на сьогодні перекази, де має місце використання електронних грошей, обов'язково повинні містити інформацію про платника та отримувача [1].

Наступним важливим кроком на шляху до безпечного ринку стало введення нових правил для банків-емітентів, які являють собою структуру, що надає послуги щодо різного роду розрахунків. Через те, що підвищення рівня захисту прав користувачів електронними грошима є досить актуальним питанням, законодавець зазначив про нові вимоги до вищевказаних банків. Зокрема, тепер банк-емітент: 1) зобов'язаний перед укладенням договору з користувачем інформувати його про створення електронного гаманця та отримати його згоду; 2) не може надавати кредит із коштів, отриманих як передоплата за випущені електронні гроші; 3) повинен надати користувачу

інформацію про найменування і місцезнаходження емітента та оператора; умови та порядок створення чи використання електронного гаманця; порядок, способи здійснення переказів між користувачами – фізичними особами та оплати за товари електронними грошима; суму та порядок сплати комісійної винагороди користувачем тощо; 4) не може залучати комерційних агентів для випуску електронних грошей [2].

Таким чином, за активним розвитком ринку електронних грошей майбутнє, адже і держава, і громадяни зацікавлені в тих перевагах, які надаються. Серед них ми виділяємо можливість швидкого відправлення переказів чи платежів, сплата боргу чи поповнення рахунку, адже ці послуги стали в рази доступнішими завдяки технічному прогресу. Особливо актуальним це стало в сучасних умовах, коли ми маємо дотримуватися карантинного режиму, а інформаційні технології ефективно нам в цьому допомагають. Відповідно, дотримуючись правил цифрової безпеки, можна бути впевненим у безпечності зберігання електронних грошей, адже наявність нових змін у правовому регулюванні даної сфери в Україні є показником того, що держава намагається слідкувати за її розвитком та впроваджувати нові актуальні зміни, покликані більш детально врегульовувати питання використання електронних грошей.

Разом з цим, активне впровадження електронних грошей в Україні залишається позитивним явищем для розвитку економіки нашої держави. Однак, через наявність окремих проблемних питань врегулювання законодавчої бази, яка б змогла ефективно мінімізувати всі наявні на сьогодні ризики для учасників даного ринку, залишається відкритим питання подальшого врегулювання даної системи з боку держави, адже формування ефективної нормативної бази зможе забезпечити стабільний розвиток ринку електронних грошей в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. З 15 вересня запрацюють нові правила використання електронних грошей. Дебет-кредит. 14.09.2020 р. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/64901>.

2. Регулювання ринку електронних грошей стане сучасним та прозорішим. Національний банк України. 14.09.2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/regulyuvannya-rinku-elektronnih-groshey-stane-suchasnim-ta-prozorishim>.

**Хуторянець Ж. студентка 4 курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
Стеблянко А. викладач-стажист кафедри
адміністративного, господарського права та
фінансово-економічної безпеки Навчально-
наукового інституту права Сумського
державного університету**

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЯК СПОСІБ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Регулювання ринку обігу електронних грошей в Україні є важливим питанням, оскільки довгий час кошти, які містилися на електронних гаманцях, залишалися анонімними, і тому їх переказ не міг контролюватися зі сторони держави. Відповідна прогалина в законодавстві України щодо належної ідентифікації фінансових операцій з використанням електронних грошей може бути використана зловмисниками для тіньового переведення грошей в межах та поза межами державних кордонів, фінансування терористичних утворень тощо. Крім того, електронні гроші останнім часом набувають все більшої популярності. Дану динаміку можна простежити аналізуючи щорічний Звіт з оверсайта інфраструктури фінансового ринку та динаміки ринку платежів у 2019 році, за даними якого кількість операцій за допомогою електронних грошей, які випускають банки, зріс на 25%, у порівнянні з 2018 роком, а їх кількість – на 79% [1]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема забезпечення безпечного використання електронних грошей, чого не можна досягти без належної ідентифікації особи, тобто підтвердження особи методом порівняння біометричних даних з уже відомою інформацією про особу, яку було отримано з відповідних баз даних.

Важливим кроком до вирішення питання щодо ідентифікації фінансових операцій з використанням електронних грошей стало прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон про фінмоніторинг) від 6 грудня 2019 року, у якому законодавець передбачив, що

здійснення переказів за допомогою електронних грошей має здійснюватися за відповідною ідентифікацією особи. Так, регулювання переказу коштів за допомогою електронного гаманця здійснюється згідно зі ст. 14 Закону про фінмоніторинг. Відповідно до положень зазначеної статті, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, що надає послуги переказу коштів платнику (ініціатору переказу), повинен забезпечити, щоб усі перекази супроводжувалися інформацією про платника та отримувача переказу коштів [2], перелік і вимоги до якої встановлено зазначеним законом. Відповідну інформацію ініціатор переказу зобов'язаний зазначити й про отримувача коштів. Крім того, якщо платником не буде вказана інформація за допомогою якої можна відстежити відповідну фінансову операцію, суб'єкт первинного фінансового моніторингу не має права здійснювати переказ коштів, про що зазначено в ч. 5 ст. 14 Закону про фінмоніторинг.

Крім цього, законодавець визначив умови, за яких належна перевірка користувачів непотрібна, зокрема, якщо: ініціюється операція з електронними грошима, що здійснюється з використанням наперед оплаченої картки, та виконуються усі належні заходи щодо зменшення ризиків; здійснюється оплата товарів готівкою або за допомогою платіжної картки з використанням електронного гаманця (технічного/транзитного), що відкривається одноразово виключно для технологічного проведення цієї операції, за умови виконання емітентом відповідних вимог щодо супроводження переказу коштів інформацією відповідно до вимог законодавства [3].

Вважаємо, що зміни в законодавстві щодо ідентифікації користувачів електронних гаманців є об'єктивними та цілком виправданими, оскільки це не лише дозволить контролювати здійснення фінансових операцій з використанням електронних грошей, а й допоможе убезпечити їх та мінімізувати ризики щодо утворення нових схем легалізації (відмивання) доходів та розвитку тіньової економіки, що створить сприятливу сферу для обігу електронних грошей на фінансовому ринку.

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що прийняття Закону про фінмоніторинг став новим етапом у розвитку регулювання обігу електронних грошей на фінансовому ринку, оскільки запровадив процедуру ідентифікації користувачів електронних гаманців. Відтепер для здійснення фінансових операцій з використанням електронних грошей ініціатор переказу зобов'язаний вказувати особисту інформацію, визначену законом, а емітент повинен перевірити отримані дані та після здійснення трансакції зобов'язаний забезпечити збереження інформації про відповідну фінансову операцію. Варто також зазначити, що на ряду з вирішенням цієї проблеми стоять інші, не менш важливі питання – посилення вимог до банків-емітентів електронних грошей щодо контролю за діяльністю комерційних агентів, підвищення рівня захисту прав користувачів електронних грошей. Однак перші кроки на шляху до їх вирішення були вже зроблені, а саме прийнято

Закон про фінмоніторинг та внесено відповідні зміни до інших нормативно-правових актів, що в перспективі дає можливість для їх швидкого вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щорічний Звіт з оверсайта описує інфраструктуру фінансового ринку та динаміку ринку платежів у 2019 році. Національний банк України : веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3qXTY3z>.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
3. Регулювання ринку електронних грошей стане сучасним та прозорішим. Національний банк України : веб-сайт. 2020. URL: <https://bit.ly/38YP0x7>.

Кримінальне право, кримінально-виконавче право, кримінологія, кримінальний процес, криміналістика

**Шведова Г.Л., к.ю.н., доцент, доцент
кафедри правового забезпечення
безпеки бізнесу Київського
національного торговельно-
економічного університету**

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇХ ВИДИ ЗА ЧИННИМ УКРАЇНИ

Кримінально-правовий поділ корупційних правопорушень пов'язаний із сферою їх вчинення, спеціальним суб'єктом, особливістю ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Підхід, використаний національним законодавцем, дозволяє виокремити корупційні кримінальні правопорушення у сфері публічної влади, сфері

публічних послуг. Тобто для таких правопорушень традиційно законодавець не виділив спільною ознакою - родовий об'єкт.

Порівняно з міжнародно-правовими документами КК України не зараховує до корупційних кримінальних правопорушень протекціонізм, підкуп виборців, лобіювання інтересів тіньової економіки у відповідь на політичну підтримку.

Поряд з цим в практиці багатьох зарубіжних країн існують класифікації, зокрема, залежно від ролі суб'єкта: активні (загальний суб'єкт), пасивні (спеціальний суб'єкт).

В науковій літературі розмежувати корупційні кримінальні правопорушення пропонується за різними критеріями. Зокрема, А. В. Савченко запропонував наступні: за предметом корупційного злочину (предметні і безпредметні); за метою корупційного злочину (наприклад, ті, що передбачають мету одержання будь-якої неправомірної вигоди, та ті, що її не передбачають) [1, с. 119].

Разом з тим, українські вчені по-різному оцінили необхідність проведення нормативного закріплення класифікації корупційних кримінальних правопорушень. Зокрема, О. Ю. Бусол висловила своє часу фактично щодо практичної неможливості виокремлення такого виду злочинів, як корупційні, адже поряд з ними існують ряд інших, що можуть мати корупційну спрямованість, але інший відмінний безпосередній об'єкт посягання [2, с. 119].

Але не слід недооцінювати позитивні наслідки нормативного закріплення відповідної класифікації у примітці до ст. 45 КК України [3], адже таким шляхом:

- вирішується питання кваліфікації корупційних кримінальних правопорушень;
- створюються підстави відмежування від інших корупційних правопорушень, зокрема, адміністративних;
- набуває важливого значення для гармонізації української правової системи до права Європейського Союзу.

Аналізуючи встановлену класифікацію, а фактично поділ законодавцем корупційних кримінальних правопорушень на дві групи, В. І. Тютюгін і К. С. Косінова визнали, що правопорушення першої групи або завжди пов'язані зі зловживанням владою чи службовим становищем, а також можливостями, які випливають із такого становища особи, або ж пов'язані з одержанням неправомірної вигоди від іншої особи. Для другої групи - діяння як ознака об'єктивної сторони в них передбачається альтернативно і тому законодавець прямо вказує, що лише така форма

об'єктивної сторони дозволяє їх віднести до корупційних, яка має своїм способом використання службового становища винного [4, с. 393].

Отже, зазначені позиції дозволяють говорити про подальші перспективи необхідності нормативного вираження критеріїв класифікації корупційних кримінальних правопорушень у новому КК України, проект якого розробляється відомими вченими у складі відповідної Робочої групи при Президенті України. Адже законотворча діяльність напряду впливає на ефективність реалізації кримінально-правової політики України у сфері протидії корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савченко А. В. Класифікація правопорушень корупційного спрямування / А. В. Савченко // Державна служба в Україні: досвід, проблеми, перспективи: / За заг. ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка; матер. Всеукраїнської науково-практ. конфер. (м. Київ, 24 червня 2015 р.). – К.: Вид-во Ліра-К, 2015. – С. 162-167.
2. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. ... доктора юрид, наук: 12.00.08 / Бусол Олена Юріївна. – К., 2015. – С. 119-121.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради, 2001, № 25-26, ст.131.
4. Тютюгін В. І. Поняття та ознаки корупційних злочинів / В. І. Тютюгін, К. С. Косінова // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. - № 1(4). – С. 393-394.

Стасюк Н. А.

аспірант кафедри адміністративного
та фінансового права,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,

Науковий керівник: Яра О. С.

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
та фінансового права,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Вступ. Домашнє насильство є порушенням прав людини та серйозною проблемою охорони життя і здоров'я у всьому світі. Через те, протидія домашньому насильству є важливим засобом для побудови безпечного і демократичного суспільства.

У грудні 2017 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], деякі положення якого набрали чинності 7 січня 2018 року. Цим Законом запропоновано новий підхід до боротьби з таким негативним явищем у суспільстві, як домашнє насильство.

Таким чином, у державній нормативній базі щодо захисту жертв насильства намітився явний прогрес. Проте станом на сьогодні зазначені законодавчі положення все ще не реалізуються у повній мірі.

Метою є дослідження проблем здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства.

Матеріали і методи. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, зумовлених метою і особливостями досліджуваної проблематики.

Результати. На наш погляд, потребує розв'язання проблема законодавчої колізії у частині термінологічної суперечності поняття «домашнього насильства». Зауважимо, що в науковій літературі на даний недолік звертали увагу Ю. І. Тараніченко, І. О. Зінченко [2]. Йдеться, зокрема, про невідповідність визначення домашнього насильства наведеного у ст.126-1 КК України [3] визначенню домашнього насильства закріпленого у п.3.ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1].

Відповідно до ст.126-1 КК України, домашнім насильством визнається умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного чи економічного насильства щодо подружжя або колишнього подружжя чи іншої особи, з якою злочинець перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних чи психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності.

При цьому, у п.3.ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначається, що домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що здійснюються в сім'ї або в межах місця проживання чи між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Крім того, під час кваліфікації домашнього насильства та відмежування його від інших злочинів чимале значення набувають обставини, перебування винного у сімейних та близьких відносинах із потерпілим, у свою чергу і ознаки систематичності. Однак правове регулювання вказаних аспектів також має деякі недоліки.

Так, згідно позиції вітчизняного законодавця викладеній у ст. 3 Сімейного кодексу України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і навіть тоді, коли спільно з ними не проживає [2].

Крім того, проблемним доцільно визначити питання тлумачення поняття системності в аспекті застосування ст.126-1 КК України. Адже з цьогі причини простежується неоднозначність судової практики, що спричиняє порушення конституційного принципу рівності перед законом і принципу рівності перед законом та судом.

До того ж, з огляду на вищевказане, можна припустити, що правоохоронні та судові органи потребують рекомендацій щодо найефективніших засобів та методів викривання та досудового розслідування. Та, запровадження зарубіжного стажування співробітників органів досудового розслідування і суддів з питань здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства.

Висновки. Таким чином, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що запровадження кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні є безумовно важливим позитивним кроком на шляху до захисту конституційних прав громадян України. Однак правове забезпечення та організація здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства потребують удосконалення з метою покращення норми, так і процесу її реалізації та застосуванні на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2229-19> (дата звернення: 28.02.2021).

2. Тараніченко Ю. І., Зінченко І. О. Домашнє насильство: аналіз складу злочину за статтею 126-1 Кримінального кодексу. Молодий вчений. 26-27 червня 2020. С. 86-88.

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14/conv>(дата звернення: 28.02.2021).

**Кузьменко М. студентка 2 курсу
юридичного факультету, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**
Науковий керівник: Бабенко О. В.
**асистент кафедри адміністративно та
фінансового права юридичного
факультету Національний університет
біоресурсів і природокористування
України**

ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА ПРИ НЕЗАКІНЧЕНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Добровільна відмова при незакінченому злочині є доволі поширеним явищем. У теорії кримінального права завжди існувало декілька точок зору щодо питання про дії, за яких можлива добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Одні автори стверджували, що добровільна відмова можлива на стадії готування та незакінченого замаху, інші були впевнені, що добровільна відмова можлива на стадії готування та замаху, як незакінченого, так і закінченого у випадках, коли «між вчиненням діяння та настанням шкідливих наслідків існує певний проміжок часу, а розвиток причинного зв'язку особа контролює і шляхом його нейтралізації відвертає загрозу та реальне заподіяння шкоди об'єкту злочину». [1, с. 160]

Згідно з ч. 1 ст. 17 КК України добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. [2]

Соціальна сутність добровільної відмови полягає в тому, що особа розпочинає вчинення злочину, але в силу тих чи інших причин припиняє злочинну поведінку за власним бажанням, у зв'язку з чим злочинний результат не настає. Це свідчить про цілковиту (інколи часткову) втрату особою суспільної небезпечності. Стимулювання соціальносхвальної, позитивної поведінки у вигляді добровільної відмови здійснюється шляхом обіцянки держави не притягувати особу до кримінальної відповідальності за

початий злочин у разі остаточного припинення нею за своєю волею доведення цього злочину до кінця.[3, с. 200]

Основні характеристики добровільної відмови: особа звільняється від кримінальної відповідальності; добровільна відмова може бути діянням; добровільна відмова можлива тільки при незакінченому злочині; добровільна відмова можлива від злочинів з прямим умислом.

За добровільної відмови від злочину особа свідомо, з власної (своєї) волі припиняє злочинну діяльність. Ініціатива добровільної відмови (прохання, умовляння або навіть погрози) може належати й іншим особам (наприклад, родичам або жертві), але остаточне рішення про припинення злочинної діяльності вносить самостійно особа, яка добровільно відмовляється від доведення злочину до кінця.[4, с. 65]

Закон не конкретизує мотиви добровільної відмови при незакінченому злочині, а тому вони можуть бути різними - страх перед покаранням, розкаяння, усвідомлення аморальності своєї поведінки, жалість до потерпілого, співчуття, сором, боягузтво, огида, умовляння інших осіб тощо.

Добровільність відмови полягає насамперед у відсутності примусу з боку інших осіб, зокрема, визнається вимушеною, а не добровільною відмова особи, спричинена погрозою з боку потерпілого звернутися до правоохоронних органів. Особа свідомо, за власним бажанням припиняє своє злочинне посягання. Окремо слід підкреслити те, що ініціатива добровільної відмови може виходити не тільки від самої особи, але й від її родичів, знайомих, інших осіб, навіть від самого потерпілого, у формі порад, прохань тощо. Однак, якщо така ініціатива інших осіб об'єктивізується у формі примусу, відмова не буде визнаватися добровільною, оскільки фактично відсутня реальна можливість довести злочин до кінця, тобто на шляху особи виникають перепони.[4, с. 69]

Отже, добровільна відмова при незакінченому злочині — припинення особою готування до злочину або припинення дій (бездіяльності), безпосередньо спрямованих на вчинення злочину, якщо особа усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. Особа не підлягає кримінальній відповідальності за злочин, якщо вона добровільно і остаточо відмовилася від доведення цього злочину до кінця.

Об'єктивною ознакою добровільної відмови слід вважати невчинення особою задуманого їм суспільно небезпечного діяння при наявності у нього можливості такого здійснення.

Список використаних джерел та літератури

1. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Частина загальна: Курс лекцій. — К.: Наук. думка: Укр. видав. група, 1996. — С. 160.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/017.php>

3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – С. 200.

4. Гродецький Ю.В. Остаточність добровільної відмови // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 9 (111). – С. 65-70.

На наш погляд, наразі у світі умовно склалося дві течії пробації: з пріоритетом у нагляді та пенітенціарних заходах (соціальна концепція), з пріоритетом у нагляді та досудовій пробації (гуманістична концепція). До першої ми б віднесли держави (Канада, Німеччина тощо), які головним призначенням пробаційних заходів убачають ресоціалізацію, надання допомоги, соцадаптацію, соціальну реінтеграцію в суспільство і, відповідно, пенітенціарній пробації надають чільне місце, зокрема й Україну.

Виправна Служба Канади для підготовки правопорушника до правослухняної, самокерованої поведінки, бере участь у кейс-менеджменті – системі заходів з боку федерального персоналу УВП (установ виконання покарань), що включає 4 основні стадії протягом усього періоду перебування у в'язниці та після звільнення під наглядом: 1) оцінка ризику небезпеки і криміногенних потреб правопорушника при прибутті до в'язниці; визначення інтенсивності нагляду (виду в'язниці): максимальний, середній, мінімальний; 2) визначення переліку інтервенцій, спрямованих на роботу з проблемами (криміногенними факторами), що призвели до злочину, за який засуджено правопорушника, та їх застосування; 3) підготовка та звільнення по кінцю строку або із застосуванням пароллю (УДЗ або умовного звільнення); 4) здійснення нагляду і контролю у громаді [3]. У Норвегії в процесі відбування покарання здійснюється поступове переведення з пенітенціарної установи суворого режиму до установи з менш суворим режимом з допомогою реабілітаційних центрів (домів на півдороги – half-way house), і завершується відбуванням покарання за межами в'язниці. У half-way відбувають останню частину покарання перед УДЗ. З кожним правопорушником окремих куратор проводить роботу, як знову навчитися жити у відкритому суспільстві (оплата комунальних послуг, купівля товарів, користування транспортом, приготування їжі, побут). У кожного є окрема кімната з гарними умовами (окремих туалет, кухня, телевізор та ін.). Правопорушники, щоб проживати в установі, зобов'язані працевлаштуватись, що не викликає складнощів, оскільки держава платить правопорушнику зарплатню за перший період його роботи (у середньому 6 місяців). Виправна служба підписує з роботодавцем контракт, що гарантує його безпеку. Засуджені мають право щотижнево проводити до 10 годин за межами установи [2, с.350].

У Швейцарії співробітниками колонії передбачається проведення адаптаційних заходів з метою виправлення засуджених, які відбувають кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі, і профілактика рецидивів. Враховуючи ст. 47 КК, нагляд і соцзахист повинні сприяти поверненню осіб, які відбувають кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі, до

нормального способу життя; органи соцзахисту і піклування несуть відповідальність за надання допомоги в пошуках житла і роботи. Опіка не повинна бути нав'язливою, увага приділяється питанням надання спеціалізованої допомоги особам, які страждають алкогольною чи наркотичною залежністю, які мають психічні розлади, схильним до скоєння повторних злочинів. Застосовуються також регулярне відвідування в'язниць соціпрацівниками, постійний контакт з соцслужбами міста (служби зайнятості, пенсійного забезпечення, нагляду) для надання консультацій з питань, які цікавлять засуджених. Засуджені в денний час працюють на виробництві, тільки на ніч утримуються в камерах, у вільний час навчаються у школі, займаються спортом. Процес соцадаптації починається з моменту прибуття засудженого в місця позбавлення волі, з урахуванням, що для кожного засудженого розробляється індивідуальна програма. КК США регламентує права засуджених на соціальну адаптацію. Згідно зі ст. 304.6 «Програма соціального відновлення особистості», «директор відомства виправних установ встановлює для кожної відповідну програму, розраховану, наскільки це можливо, на те, щоб підготувати кожного засудженого до прийняття на себе відповідальності за свою подальшу поведінку і до того, щоб він міг погоджувати свою поведінку з вимогами закону, та сприяти йому в цьому. Під час розробки програми директор прагне зробити доступними для кожного засудженого, здатного отримати з цього користь, загальне або професійне навчання, участь у продуктивній праці, релігійну і культурну діяльність і такі терапевтичні заходи, які можуть бути здійснені». У Німеччині в пенітенціарний період засуджених вчать підкорятися законам, нести відповідальність за вчинки, забезпечувати своє існування. На думку фахівців, тільки зведення до мінімуму різниці між життям у в'язниці і на волі може запобігти повному розпаду особистості та знизити рівень рецидивної злочинності. На вимогу засудженого йому надається допомога професіонала з соціальної роботи, священника та психолога. У в'язницях навчають сучасним спеціальностям, щоб після звільнення вони знайшли своє місце і змогли плідно працювати, забезпечуючи себе. Засуджених поміщають у в'язниці, розташовані ближче до їх будинку, що сприяє мінімізації розриву соціальних зв'язків між засудженими та їх оточенням. До моменту звільнення їм допомагають знайти роботу і житло, виділяють кошти на проїзд і одяг. Допомога здійснюється за рахунок коштів, які засуджений, відбуваючи покарання, вносив на свій рахунок. У виправних установах Німеччини засудженим надається допомога протягом усього строку відбування покарання, що сприяє успішній інтеграції в суспільстві після звільнення [1, с. 63-67].

Наведені вище держави соціальної концепції пробації працюють з правопорушниками у соціально-виховному напрямі, приділяючи значний відсоток уваги тим, хто знаходиться за ґратами. Це знак того, що органи пробації цих держав, перш за все, дотримуються принципів недискримінації, верховенства права, справедливості та рівності, мають людиноцентричне

спрямування, адже націлені дати другий шанс усім категоріям правопорушників. До поліцейсько-карного минулого України пенітенціарна пробація є найближчою серед інших її видів, особливо в контексті реформи пенальної системи. Як зазначив директор ДУ «Центр пробації» Олег Янчук: «Нас визнають і поважають на міжнародному рівні. Нам допомагають впроваджувати в Україні євростандарти пробації міжнародні партнери з ЄС, Норвегії, Нідерландів, Канади та USAID» [5]. У лютому 2020 відбулося пілотування інструменту оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та індивідуального планування соціально-виховної роботи із засудженими в УВП. Протягом 2019 за участю Центру та партнерів, було розроблено оцінку ризиків та потреб для повнолітніх засуджених. Пілотними установами стали Бориспільська, Божковська, Качанівська, Роменська, Надержинщинська, Білоцерківська, Дрогобицька, Кам'янська, Стрижавська та Городищенська виправні колонії [6].

З метою вдосконалення системи виконання покарань та її приведення до євростандартів 27.05.2020 між Департаментом з питань виконання кримінальних покарань, «Центром охорони здоров'я ДКВС України», «Центром пробації» та благодійною організацією «ВІЛЬНА ЗОНА» підписано Меморандум про співпрацю. У межах реалізації пілотного проекту щодо впровадження пенітенціарної пробації в органах і УВП 24 районних підрозділів пробації співпрацює із 25 УВП щодо підготовки осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до звільнення. 424 засуджених були охоплені проектом, складено 308 оцінок ризиків та потреб, 307 індивідуальних планів підготовки до звільнення. Виконання заходів – 79%. Засудженими під час підготовки до звільнення пройдено 231 програму соцреінтеграції та курсів підготовки до звільнення. Отримано 473 послуги, відповідно до плану підготовки до звільнення. За результатами реалізації пілотного проекту 149 колишніх засуджених успішно інтегрувалися в суспільстві. За даними огляду результатів діяльності «Центру пробації», за 1 півріччя 2020 р. в УВП з участю уповноважених органів з питань пробації проведено спільні заходи з суб'єктами соцпатронажу, у яких взяли участь 182 засуджених. Їх залучено у Харківській – 58, Запорізькій – 38, Полтавській – 27, Чернігівській – 22, Донецькій – 15 та Волинській областях – 10. Відносно 4359 осіб підрозділами пробації отримано 6490 повідомлень-запитів (на 8 % більше, ніж за аналогічний торішній період – 5944) від УВП (слідчих ізоляторів) щодо підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, із них: 65 % повідомлень-запитів щодо можливості проживання (на 5 % більше, ніж за аналогічний торішній період); 22 % – працевлаштування (на 9 %); 12 % – щодо сприяння організації соцпатронажу (соцупроводу) засудженим віком до 35 років (на 3 %); 1 % – щодо влаштування до спецустанов, надання соцпослуг засудженим віком старше 35 років (на 45 %) [4].

25.06.2020 Кабмін прийняв Постанову «Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту». Організацію здобуття освіти забезпечують комунальні заклади загальної середньої освіти, за якими закріплені виправні та виховні колонії, слідчі ізолятори, або державні заклади загальної середньої освіти, що створені при колоніях і належать до сфери управління Мін'юсту [7].

Таким чином, Україна обрала незворотній європейський шлях розвитку, розвиток і зміцнення демократичної, соціальної та правової держави. Така політика потребує перегляду вітчизняних поглядів на велику кількість наявних правових інститутів і впровадження нових, таких, які будуть діяти головним чином в дусі прав людини. Саме тому пробація України також працює під гаслом «можливості для змін», визнаючи найбільшою цінністю унікального індивіда та його права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко В. О. Пенітенціарна пробація в зарубіжних країнах. Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра. 2018. № 2. С. 61-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kvsvsz_2018_2_8
2. Гизимчук С. С. Особливості здійснення пробації в зарубіжних країнах. Молодий вчений. 2019, № 4(2). С. 348-351. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_4%282%29__37
3. Звіт про результати службового відрядження за кордон делегації Міністерства юстиції України до Канади (навчальна місія з вивчення системи виконання покарань та пробації, Канада, м. Оттава, 7-14 квітня 2017 року) // Офіційний веб-сайт пробації України. URL: <https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/2017.05.09%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%B7%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD.pdf>
4. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 1 півріччя 2020 року // Офіційний веб-сайт пробації України. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Fnp78Tdk4J1rjPgZD2IhfS1hNrLcZ1nu/view>
5. Олег Янчук, директор Державної установи «Центр пробації»: «Пробація – безпечніше суспільство. Досягнення 2020-го та пріоритети на 2021 рік» // Офіційний веб-сайт пробації України. URL: <https://www.probation.gov.ua/?p=8691>
6. Пілотування інструменту оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та індивідуального планування соціально-виховної роботи із засудженими в установах виконання покарань //

Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби України.
URL: <https://kvs.gov.ua/new/note/3502/>

7. Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 526. Офіційний вісник України. 2020. № 54, ст. 66. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2020-%D0%BF#Text>

**Філоненко В. магістр 1 року навчання
юридичного факультету Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
Науковий керівник: Ковальова С. С. к.ю.н.,
старший викладач кафедри адміністративно
та фінансового права Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ВБИВСТВА ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Важливе місце у системі кримінально-правових заходів протидії злочинності посідає інститут необхідної оборони. Загальновизнано, що право на необхідну оборону – важлива гарантія недоторканності особистості, яка служить інтересам припинення злочинів і має велике попереджувальне значення. Досить важливим аспектом під час характеристики умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони відіграє суб'єктивна сторона злочину.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим або непрямим умислом. При цьому свідомістю винного має охоплюватись той факт, що він діє в умовах необхідної оборони або умовах, необхідних для затримання злочинця. Мотивація дій винного при перевищенні меж необхідної оборони має бути головним чином обумовлена захистом від суспільного посягання охоронюваних законом прав і інтересів.

В. К. Гришук стверджує, що ознаками суб'єктивної сторони складу злочину є: 1) вина у формі умислу або необережності (обов'язкова (необхідна) ознака кожного складу злочину); 2) мотив; 3) мета; 4) емоції (факультативні ознаки складу злочину, які мають значення для кваліфікації

злочину (є обов'язковими, необхідними) лише тоді, коли прямо вказані в нормі кримінального закону, яка закріплює конкретний склад злочину) [1, с. 274].

Як уже зазначалося, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину є вина, яка, по суті, і утворює головний її зміст. Тож що таке вина? Е. А. Белінг зазначає, що “вина – то є психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним діяння, що відповідає складу злочину та протиправному діянню” [2, с. 24]. А. В. Наумов вважає, що вина – це психічне ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння і його наслідків у формі умислу й необережності [3, с. 206].

Особисто я більше схильюсь до визначення В. К. Грищука, відповідно до якого вина – це обов'язкова необхідна ознака суб'єктивної сторони складу злочину, яка виражає психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої чинним КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу чи необережності.

Обов'язковою та розмежувальною, ознакою суб'єктивної сторони складу даного злочину є мета. При вчиненні умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони така мета має місце, якщо захисні дії вчиняються: а) для захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави; б) припинення чи відвернення посягання.

Тісно пов'язаною з метою ознакою в літературі визнається мотив злочину. Мотив і мета характеризують як особу, так і ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння [4, с. 90].

Стосовно мотивів вчинення злочинів при перевищенні меж необхідної оборони, то в науковій літературі висловлювалась позиція, що суб'єктивна сторона злочинів, вчинених при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання злочинця, характеризується не тільки умислом, але й визначеним мотивом злочину [5, с. 13].

Наприклад В. І. Ткаченко зазначав, що мотивом є необхідність у відверненні небезпеки, яка виникла в результаті посягання, певним суспільним відносинам при наявності усвідомлення про шкідливий спосіб її задоволення [6, с. 68]. При оцінці дій винної особи, яка вчинила умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, істотну роль відіграє її емоційний стан.

Одним з його виявів може бути стан сильного душевного хвилювання, що виник раптово, у результаті раптового нападу. Такий стан набуває кримінально-правового значення лише у випадку, якщо особа перебуває в такому стані і внаслідок цього не може “оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту”. Тоді, відповідно до ч. 4 ст. 36 КК України, відповідальність виключається. Якщо ж особа перебуває у такому стані, але може оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту, такий стан на

кваліфікацію не впливає і може враховуватись як обставина, що пом'якшує покарання.

Отже, при аналізі суб'єктивної сторони складів умисних вбивств при перевищенні меж необхідної оборони підтримується позиція, що ці злочини можуть вчинятися умисно причому як з прямим, так і непрямим умислом. Важливими ознаками даного злочину є також мета, мотив та емоційний стан особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. / В. К. Грищук. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.
2. Beling E. Die Lehre vom Verbrechen. - Tubingen, 1906.
3. Наумов А. В. Российское уголовное право. Общая часть. Курс лекций. Изд. 2-е перераб. и доп / А.В. Наумов. – М.: БЕК, – 1996. – 572 с.
4. Чернишова Н. В. Кримінальне право України. (Загальна частина) / Н. В. Чернишова. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2003. – 288 с.
5. Рарог А. И. Проблемы субъективной стороны преступления / А. И. Рарог. – М.: Изд-во МЮИ. – 1991. – 321 с.
6. Ткаченко В. И. Необходимая оборона по уголовному праву / В. И. Ткаченко. – М.: Юрид. лит., 1979. – 119 с.

**Секрета А. студент 2 курсу
юридичного факультету, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
науковий керівник: Ковальова С.С.
к.ю.н., старший викладач кафедри
адміністративного та фінансового права
юридичного факультету Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Якщо проаналізувати різні історичні та нормативні документи, можна дійти до висновку, що домашнє насильство існує вже доволі довго, не залежно від релігії, культури та традицій.

Питання щодо кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства досліджує досить велике коло науковців, серед них: Дудоров О.О.

Хавронюк М.І. Сукмановська, Л.М. Гуменникова Т.Р. Вознюк А.А. Метіль А.С., а також іноземні науковці: Агнелло Ф. Оллвуд Г. Гранс Л., та інші.

На початку ХХІ сторіччя Україна стала однією з перших країн Східної Європи, яка визнала домашнє насильство важливою суспільною проблемою, позбавивши кривдників можливості ховатись за ширмою невтручання у приватне життя. Втім схвалений ще у 2001 р. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», хоча й вказував на правові та організаційні засади попередження та юридичну відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, проте не містив ефективних заходів припинення такого насильства, впливу на кривдника та допомоги постраждалим особам.[2, с.3]

За даними Міністерства соціальної політики, протягом 2020 року спостерігалось збільшення випадків домашнього насильства, причиною зростання є складні сімейні, або складні економічні обставини. Частіше за все за допомогою через домашнє насильство звертаються жінки - 86%, чоловіки – 12% і 2% – діти.

Домашнє насильство – це будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність) чи погроза застосування такого діяння (дії або бездіяльності) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру одного члена родини чи домашнього господарства відносно до іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена родини чи домашнього господарства як людини та громадянина і завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному, психічному здоров'ю чи економічним інтересам. [1, с.11]

Проблеми домашнього насильства є досить актуальними, від них не може бути застрахована жодна сім'я, тому в такі ситуації потрібно вчасно звернутись до компетентних органів, зателефонувати за номером "102", та вимагати негайного втручання, представників поліції, коли представники поліції приїхали на виклик, детально опишіть все, що відбулось, якщо на тілі є ознаки тілесного ушкодження, потрібно звернутись до найближчого медичного закладу.

Від насильства в сім'ї можуть потерпати всі члени родини, частіше це слабкі, що не здатні захистити себе члени сім'ї, – діти, або люди похилого віку. Також досить часто від фізичного та психологічного насильства потерпають жінки.

У 2018 році набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» з метою протидії дискримінації за гендерною ознакою, забезпечення комплексного підходу до запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок, узгодження політики гендерної рівності та профілактики насильства, розширення коло осіб, які підпадають під дію чинного законодавства а також запровадження додаткових заходів, спрямованих на створення запобіжних і захисних механізмів боротьби з усіма формами гендерно зумовленого насильства.[3]

Відповідальність щодо кримінального правопорушення за вчинення домашнього насильства, визначена у розділі II Кримінального кодексу України, статтею 126¹ яка передбачає відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.[4]

Проаналізувавши всі аспекти даної теми, можна зробити висновок, що проблема домашнього насильства є досить актуальною, так як відсоток людей що скаржаться на насилля в сім'ї досить великий. Потрібні дискусії на цю тему, які б змогли внести дієву стратегію розвитку законодавства в правильному напрямку, а саме на запобігання насилля в сім'ї та чіткого розслідування та покарання у його випадку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурковська К. А. Деякі шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення попередження домашнього насильства / К. А. Гурковська // *LEGEA ŞI VIAȚA*. – 2015. – № 3/2 (279). – 114 с.
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2019. – 288 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018, № 5, С. 35
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної ради України*. 2001, № 25-26, С. 131

Іванець І. студентка 2 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: Ковальова С. С. к.ю.н., старший викладач кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин були і залишаються одними з найбільш поширеними і небезпечними. Тому, щороку проблема в Україні зв'язана з обігом наркотичних засобів все більше починає загострюватися, що призводить до негативного впливу на соціум, а саме на здоров'я людей їх психічний і фізичний стан, самопочуття. Наркоманія є тим небезпечним захворюванням, яке поступово ускладнюється нашаруванням психічних та соматоневрологічних захворювань, яким страждають не тільки дорослі, а й нажалі неповнолітні.

Питання щодо кримінальної відповідальності протидії кримінальним правопорушенням в даній сфері, у різні роки досліджувало велике коло науковців, зокрема: П. П. Андрушко, А. М. Бабенко, С. І. Бобраков, І. А. Вартилицька, О. М. Гумін, Н. Ю. Жиліна, А. П. Закалюк, Р.Т. Ісмаїлова, М. В. Казаков, П. В. Мельник, Н. А. Мирошниченко, А. А. Музика, І. О. Нікіфорчин, Р. М. Павленко, В. А. Семенюк, Є. В. Фесенко, М. С. Хруппа, та інші.

Наркоманія, як вважають М. С. Хруппа, Р. М. Павленко та В. А. Семенюк, це хворобливий психічний стан, а наркотизм – антисуспільне явище, яке виявляється у незаконному вживанні наркотичних або психотропних речовин, а також у вчиненні, на цьому ґрунті, протиправних дій з цими речовинами, відповідальність за які передбачена адміністративним і кримінальним законодавством [2, с. 264].

За даними Міністерства охорони здоров'я України, за рівнем поширення зловживання наркотичними речовинами на 100 тис. населення (диспансерна група) найбільш ураженими немедичним вживанням наркозасобів є Запорізька область (364 наркозалежні), м. Київ (291), Кіровоградська (251), Одеська (232), Миколаївська (206) області. Тоді як у середньому по Україні на кожні 100 тис. населення припадає 141 наркозалежний громадянин. Згідно з даними Миколаївського обласного наркологічного диспансеру, на обліку перебуває 4082 особи з наркологічними проблемами (категорії «наркоман» – 2274 особи; «споживач» – 1808 осіб, з них – 13 підлітків) [3, с. 320].

Серед причин виникнення й розвитку наркоманії можна визначити такі, як фізичні та психічні розлади, психічна нестійкість, прагнення щодо зниження напруженості та «втечі» від проблем, також не менш серйозною причиною є цікавість, щодо прагнення до нових відчуттів, яка проявляється більшість у неповнолітніх осіб, що врешті-решт призводить до закріплення звички вживання наркотичних засобів та негативні наслідки на саму особу її

свідомість, руйнування пам'яті, та в загальному на стан здоров'я, що може призвести до смертельних випадків. Іноді трапляються випадки наркоманії, серед хворих, які тривалий час змушені приймати наркотичні засоби в медичних цілях, як заспокійливі, знеболюючі або снодійні препарати, що також можуть викликати важкі форми залежності.

Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», визначає правові та організаційні засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, встановлює порядок державного контролю, повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки фізичних і юридичних осіб у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [5].

Відповідальність щодо кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин визначена розділі XIII Кримінального кодексу України, статтею 307, яка передбачає відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів [4].

На підставі порівняльного аналізу кримінального законодавства окремих зарубіжних держав та вітчизняного кримінального законодавства зроблено висновок про те, що у частині караності “наркотичних” правопорушень КК України не вирізняється більшою суворістю. Навпаки, низка статей вітчизняного законодавства, що спрямовані насамперед проти такого суспільно небезпечного явища, як наркобізнес (зокрема, ст.ст. 305 – 307, 310 КК), у порівняльно-правовому аспекті передбачають більш м'яку відповідальність [1, с. 13].

Проаналізувавши вище зазначене, можна зробити висновок, що питання у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин є актуальним на даний час, адже кількість наркозалежних зростає з кожним роком, аби ситуація не погіршувалася потрібно, більш ефективно працювати правоохоронним органам, покращувати виховну роботу з неповнолітніми та дорослими, а також удосконалити якість телепередач для протидії наркоманії тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горох О. П. Покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. 2007. С. 1-23
2. Ковальчук В. П. Наркоманія серед неповнолітніх як соціальна проблема. *Юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 С. 263-270
3. Коляда В. Г. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин та їх прекурсорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. 2. С. 319- 322

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної ради України*. 2001, № 25-26, С. 131

5. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995, № 10, С. 60

Іванова Д. А. студентка 2 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Ковальова С. С. к.ю.н.,
старший викладач кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ НЕДБАЛОСТІ ВІД КАЗУСУ

Від злочинної недбалості треба відрізнити "випадок" ("казус"). Особливе розповсюдження має "випадок" у справах із заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини, виробничого травматизму, порушення правил безпеки руху та експлуатації транспорту.

У визначенні злочинної недбалості в поведінці особи важливе місце посідає встановлення обов'язку і можливості особи передбачити суспільно небезпечні наслідки. Обов'язок чи повинність передбачити наслідки ("повинна була") в теорії кримінального права називають об'єктивним критерієм злочинної недбалості; можливість передбачення ("могла") - суб'єктивним критерієм. Для констатації злочинної недбалості необхідно сполучення об'єктивного і суб'єктивного критеріїв.[2]

Обов'язок бути уважним і обачливим під час здійснення певних дій, передбачити настання їх небезпечних наслідків може виходити із вимог законів, спеціальних правил (інструкцій, положень), які регулюють ту чи іншу службу або професійну діяльність, а також із загально визначених норм людського спілкування. Вирішальне значення має встановлення фактичної можливості особи передбачити вказані в законі наслідки.

Ця можливість пов'язується:

- з індивідуальними якостями особи (вік, освіта, ступінь підготовленості й кваліфікації, знання загальних і спеціальних правил обережності, наявність життєвого та професійного досвіду, стан здоров'я і т. ін.);

- з тією конкретною ситуацією, в якій діяла дана особа.

Якщо вже розглядати «випадок», то у правовій літературі він розглядається як самостійний вид психічного ставлення до суспільно небезпечних наслідків. Він має місце тоді, коли наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з діями (дією або бездіяльністю) особи, яка, однак, не тільки не передбачала можливості їх настання, а й не могла їх передбачити. «Випадок» виключає вину в поведінці особи.[3]

На відміну від злочинної недбалості «випадок» характеризується відсутністю суб'єктивного критерію, який у поєднанні з об'єктивним визначає недбалість як вид необережної вини. Неможливість передбачити суспільно небезпечні наслідки може бути зумовлена як суб'єктивними особливостями особи (брак необхідних знань, навичок, досвіду, слабкі розумові здібності, хвороба тощо), так і тією конкретною обстановкою, в якій було вчинено діяння, що спричинило наслідки.[4]

Наприклад, М. та К. ішли польовою дорогою. М., закурюючи, кинув у зарослий травою кювет палаючий сірник, який потрапив у бочку з-під бензину, що там лежала, внаслідок чого бензин, що залишився на дні бочки, зайнявся і стався вибух. Дном бочки, що вилетіло, К. було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження. Сам же М. від вибуху не постраждав, бочки, що лежала в кюветі, не бачив. У цьому випадку М. не передбачав можливості заподіяння шкоди К. і не міг її передбачити.[1]

Отже, можна зробити висновок, що "випадок" охоплюється ситуація, коли, незважаючи на наявність у особи обов'язку передбачити суспільно небезпечні наслідки (об'єктивного критерію), вона, внаслідок конкретних обставин, не має реальної можливості їх передбачити (відсутній суб'єктивний критерій). Випадкове спричинення суспільно небезпечних наслідків може бути обумовлено також відсутністю тільки об'єктивного критерію необережності - обов'язку передбачити суспільно небезпечні наслідки. А також «випадок» виключає кримінальну відповідальність за відсутністю ознак складу злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право за редакцією професорів В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків, 2010. с. 456.
2. URL: <https://cutt.ly/Dxq2oUD>.
3. URL: <https://cutt.ly/Mxq2ziV>.
4. URL: <https://studfile.net/preview/5265261/page:5/>.

Брайко Ю.В., аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства, Сумський державний університет

Науковий керівник: Бондаренко О.С. к.ю.н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права, Сумський державний університет

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Згідно статті 364 КК України передбачено відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [п. 5].

На даний час залишаються дискусійними питання, зокрема, щодо правомірності притягнення до кримінальної відповідальності за такий злочин службових осіб – керівників колегіальних органів, за підписання рішення колегіального органу.

Найпоширенішими є прийняття рішення відповідними радами, комісіями, але відповідальність несли особи, які підписували це рішення, такі як голови рад (комісій).

Особливої актуальності у цьому зв'язку набуває питання розмежування компетенції одноособових службових осіб та колегіальних органів. На даний час, достатнього поширення набули випадки намагання правоохоронних органів притягнути до кримінальної відповідальності окремих службових осіб за рішення прийняті колегіальними органами державної влади,

місцевого самоврядування, а також окремих юридичних осіб, посилаючись на те, що вони нібито діють від імені колегіального органу і мають можливість впливати на прийняття ним рішень. Для вирішення питання про можливість притягнення до кримінальної відповідальності за зловживання такою службовою особою своїм службовим становищем необхідно чітко визначити та вказати у процесуальних документах, до якої саме категорії (виходячи з характеру виконуваних нею функцій) належить службова особа, у зв'язку з учиненням нею діянням, оскільки зайняття певної посади може бути пов'язане з виконанням і функцій представника влади чи місцевого самоврядування, і організаційно-розпорядчих, і адміністративно-господарських обов'язків. [п. 1 ст. 33-34]

Наділення керівника відповідного органу низкою функцій - не впливає, що за ним залишається вирішальне слово при прийнятті цим органом колегіальних рішень, оскільки рішення приймає колегіальний орган.

І тут цілком логічно постає питання про правову оцінку ситуації, коли рішення приймається саме колегіальним органом відповідно до його компетенції, а керівник цього органу при прийнятті такого рішення виступає, його рядовим членом і в силу своїх службових обов'язків має підписати колективне рішення, що є необхідною умовою для введення його в дію. [п. 1 ст. 27-29]

Отже, вирішення цього питання має залежати від суті самого рішення (є воно остаточним чи має лише дорадчий характер) та від дотримання при прийнятті колегіального рішення всіх процедурних вимог (зокрема, винесення відповідного питання на розгляд колегіального органу з попереднім його візуванням та погодженням з боку відповідних підрозділів органу, установи, організації чи підприємства, що має підтверджуватися документально).

Вочевидь, що у разі, коли рішення колегіальних органів є остаточними і прийняті з дотриманням передбачених законом процедур, а їх керівник лише втілює їх у дію своїм підписом, питання про притягнення його до кримінальної відповідальності взагалі не має виникати, адже вважається, що такі рішення є правомірними, якщо інше не доведено у встановленому законом порядку.

У протилежному разі, якщо рішення приймається колегіальним органом в інтересах певних осіб неправомірно і цей факт є доведеним, то за таких умов має ставитися питання про притягнення до відповідальності не його керівника одноособово, а кожного з учасників такого органу, який голосуванням чи в інший спосіб сприяв його прийняттю, тобто про вчинення злочину у співучасті з доведенням внеску кожного співучасника у спільний для всіх злочинний результат.

Саме такий підхід цілком відповідає одному з фундаментальних принципів кримінального права та законодавства – принципу особистої та винної відповідальності. [п.3 ст. 232]

Таким чином, службова особа не може нести персональну кримінальну відповідальність за рішення колегіального органу навіть тоді, коли вона є його керівником. Лише участь у прийнятті такого рішення як рядового члена з подальшим його візуванням для приведення в дію - не дає підстав для визнання службової особи, яка в силу своїх посадових обов'язків підписала колегіально прийняте рішення, одноособовим виконавцем службового злочину, оскільки під час прийняття такого рішення її голос є рівним серед інших, а під час підписання такого рішення має для неї не дорадчий, а обов'язковий характер. Водночас установлення зв'язку між конкретно вчиненим діянням і можливостями службовою особи є недостатнім для застосування ст. 364 КК. [п. 4 ст. 704]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко П. П., Стрижевська А. А. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 Кримінального кодексу України): кримінально-правова характеристика. Вісник Верховного Суду України. 2005. № 1 (53). С. 32–36.

3. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 15. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> (дата звернення: 06.08.2017).

4. Тютюгін В. І., Гродецький Ю. В., Гізімчук С. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. Харків: Право, 2014. 232 с.

5. Кримінальний кодекс України.

Шунько М. аспірант кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права, Сумський державний університет
Науковий керівник: Логвиненко М. І. к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права, Сумський державний університет.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ УКРАЇНИ

Забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (стаття 129 Конституції України). Загалом, закріплення на конституційному рівні забезпечення права на оскарження судового рішення свідчить про основоположний характер даної засади судочинства, її значення для утвердження в Україні справедливого суду відповідно до стандартів демократичної правової держави. Принцип забезпечення права на оскарження судового рішення полягає у тому, що кожному гарантується право на перегляд рішення суду, що стосується його прав, свобод чи інтересів, судом вищого рівня в порядку, передбаченому процесуальним законодавством, з метою забезпечення виправлення вищестоящим судом помилок, допущених судом попередньої інстанції, гарантування прав і законних інтересів учасників процесу, утвердження законності і справедливості судочинства. Він безпосередньо пов'язаний із забезпеченням права особи на судовий захист і конкретизує його [1, с. 68].

Хотіли б звернути на особливість процесу оскарження рішень в рамках діяльності Вищого антикорупційного суду та Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що одночасно є як «вищими спеціалізованими», так і «судами першої інстанції». Такий підхід є певною мірою суперечливим, адже статус «вищого» суду передбачає існування «нижчих» стосовно нього судів, яких щодо вищих спеціалізованих судів Закон України «Про судоустрій і статус суддів» не передбачає. Разом із тим використання терміна «вищий» у назві цих судів дослідники намагаються пояснити його значенням як «якості певного предмета, яка властива йому більшою мірою, ніж іншому» [2, с. 85]. Проте наведене обґрунтування видається невиправданим, оскільки у такому значенні про «вищий» характер таких судів йдеться у значенні їх винятковості та особливості. А це є прямим порушенням частини 6 статті 125 Конституції України, згідно з якою створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Поряд із цим виникають проблеми щодо касаційного перегляду рішень цих судів. Так, виходячи з викладених положень, останнє також може здійснюватися тільки Верховним Судом. Таким чином, мова йтиме про поєднання в одному судовому органі повноважень двох інстанцій, що суперечить міжнародним стандартам належного суду. Разом із тим ч. 2 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає у структурі Верховного Суду, крім відповідних касаційних судів, наявність Великої Палати, що є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, організаційно і процесуально відокремленим від касаційних судів.

Однак аналіз повноважень Великої Палати, наведених у частині 2 статті 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», дозволяє дійти висновку, що законодавець передбачає її дію як суду касаційної інстанції лише у визначених законом випадках з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами. Тобто касаційний перегляд рішень вищих спеціалізованих судів в переліку повноважень Великої Палати не передбачений, і його впровадження потребуватиме перегляду статусу цього органу й відповідного внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3, с. 244]. Таким чином аналізований принцип має особливі прояви у діяльності Вищих спеціалізованих судів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маринів В. І. Деякі проблеми реалізації принципу забезпечення права на оскарження судових рішень у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкіна (Харків, 30 жовт. 2015 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2015. С. 68–71.
2. Курганський О. В. Проблемні питання створення та функціонування Вищого антикорупційного суду. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (Харків, 20 квіт. 2017 р.) : у 2-х т. / редкол.: Л. М. Москвич (голова) та ін. Т. 1. Х.: Право, 2017. С. 85–89.
3. Маринів В. Проблеми оскарження рішень вищих спеціалізованих судів, створених у результаті судово-правової реформи 2016 року. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 241–245.

**Дзюра О. старший судовий
експерт Тернопільського
НДЕКЦ МВС**

СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

На сьогоднішній день суспільство зацікавлене у появі нових, здатних до промислового використання, технічних рішень та нових, оригінальних, зовнішньо привабливих виробів, що сприяли б розвитку науково-технічного прогресу, задовольняли б зростаючі потреби суспільства. Сфера інтелектуальної власності – це сукупність галузей економіки і видів

суспільної діяльності, які не беруть безпосередньої участі у створенні матеріальних благ. Ці галузі виробляють унікальний продукт – інтелектуальний.

Ефективна, дієздатна система інтелектуальної власності забезпечує та стимулює економічне, соціальне й культурне зростання будь-якої країни. Відтак, сьогодні однією з пріоритетних державних задач України є захист об'єктів інтелектуальної власності, що виникають у зв'язку із створенням і використанням об'єктів авторського права, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг шляхом установлення правового режиму їх використання, морального і матеріального стимулювання і захисту прав авторів і патентовласників [6].

Для належної охорони інтелектуальної власності, створено певну законодавчу базу, низку законів про інтелектуальну, творчу діяльність та інші підзаконні акти. Загалом ці законодавчі засади здатні забезпечити охорону інтелектуальної власності на належному рівні, проте сама система охорони містить ряд істотних недоліків, суперечливих положень, окремих неузгодженостей та прогалин. Саме тому, одним із основних способів охорони інтелектуальної власності є кримінально-правовий.

Такий негативний факт, як порушення прав інтелектуальної власності з вчиненням злочинів, що посягають на її об'єкти, зачіпає не лише особу, якій належить право інтелектуальної власності, але й суспільство та державу загалом. Ці злочини спрямовані проти прав громадян на володіння, користування, розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, що гарантовані ст. 41 Конституції України [1].

Тому одним із пріоритетних завдань держави на сьогоднішній день є захист об'єктів інтелектуальної власності, оскільки щороку вчиняється значна кількість правопорушень у цій сфері.

Найбільш розповсюдженими серед них є: порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176. КК України), порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177 КК України), незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого позначення походження товару (ст. 229 КК України) [2].

Для успішного розслідування злочинів такої категорії, у матеріалах кримінального провадження необхідно дослідити наступні дані: кому належать права інтелектуальної власності; розрахувати розмір заподіяних протиправними діями збитків; наявність ознак незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності та ін.

Експертиза у сфері інтелектуальної власності є одним із нових напрямів застосування спеціальних знань, у межах якого досліджуються специфічні лише для цього класу судової експертизи об'єкти права інтелектуальної власності. На відміну від інших напрямів судової експертизи, експертиза у даній сфері встановлює фактичні дані про властивості, ознаки,

закономірності створення та використання об'єктів, які є нематеріальними за природою, але зафіксовані на матеріальних носіях, тобто належать до матеріалізованих об'єктів [5].

Варто зазначити, що перед судовим експертом постають запитання, пов'язані з об'єктами авторського права та суміжних прав (літературні й художні твори, виконання, відеограми тощо), об'єктами права промислової власності (винаходи, корисні моделі, торговельні марки, промислові зразки, комерційні таємниці тощо), сортами рослин і породами тварин, а також експертом проводяться дослідження щодо економічних їх складових. Тому специфічний характер таких об'єктів у вирішенні кримінальних справ зумовлює залучення спеціалістів, які володіють спеціальними технічними та правовими знаннями – судових експертів [7].

Предметом судової експертизи у сфері інтелектуальної власності є фактичні дані та обставини справи про властивості, ознаки, закономірності створення й використання об'єктів інтелектуальної власності, їх вартість, завдані збитки та економічні операції щодо них, які мають значення для досудового розслідування чи судового провадження й устанавлюються із застосуванням спеціальних знань у визначеному законом порядку [5].

Судова експертиза даного напрямку вирішує два види завдань – діагностичні та ідентифікаційні.

Найхарактернішими є діагностичні завдання, під час вирішення яких здійснюють аналіз щодо відповідності досліджуваних об'єктів певним умовам, необхідним для надання їм правової охорони, виявляють ознаки об'єктів права інтелектуальної власності, устанавлюють факт відтворення (використання) цих об'єктів тощо.

Разом із тим, під час розгляду певних категорій спорів може виникнути необхідність у вирішенні завдань ідентифікаційного характеру. Прикладом вирішення ідентифікаційних завдань під час проведення судової експертизи є встановлення тотожності позначення, що використовує певна юридична особа у своїй господарській діяльності, зі знаком для товарів і послуг, що у встановленому законом порядку набув правової охорони. Наприклад, досліджуючи словесні позначення, встановлюють індивідуально-конкретну тотожність фонетичних (звукових), семантичних та графічних (візуальних) ознак [4, с. 32].

Підсумовуючи вище зазначене можна стверджувати, що в порівнянні з іншими видами судових експертиз, експертиза у сфері інтелектуальної власності є найбільш динамічною, оскільки її методологічна база ґрунтується виключно на законах, які з плином часу можуть бути замінені, доповнені, скасовані тощо. Тому, особливістю експертних досліджень у цій сфері є те, що експерт не може дійти правильних висновків стосовно об'єкта дослідження, якщо досконало не знає законодавчої та нормативно-правової бази, у тому числі міжнародних норм й стандартів, котрих повинна дотримуватися Україна у сфері інтелектуальної власності [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР) 1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний Кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти — Київ—Харків: Юрінком Інтер—Право,2001. - 416 с.. 2001 URL: <https://scicenter.online/ukrainyi-pravo-ugolovnoe-scicenter/kriminalne-pravo-ukrajini-zagalna-chastina.html>
4. Бутнік-Сіверський О. Б. Теоретичні передумови визначення розміру збитків від порушення майнових прав інтелектуальної власності / О. Б. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальна власність. – 2013. – № 6. – С. 32–42.
5. Гула Л. «Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності як одне із джерел доказів у кримінальному провадженні». URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/41818/2/2017n876_Hula_L_Judicial_examination_of_objects_255-260.pdf.
6. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності : оцінки експертів. URL: <https://uba.ua/documents/ip-strategy28082014.pdf>
7. Судовий експерт URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/viewFile/36381/32565>

Кузьменко М. студентка 2 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Долгополов А. М. к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Доказування у кримінальному провадженні – це передбачена кримінальним процесуальним законом діяльність суб'єктів кримінального провадження зі збирання, перевірки й оцінки доказів та їх процесуальних джерел, обґрунтування та прийняття процесуальних рішень. [1, с.226]

У кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінальноправового характеру. [2]

З огляду на викладене предмет доказування – це передбачена кримінальним процесуальним законом сукупність обставин, які підлягають обов'язковому встановленню у кожному кримінальному провадженні з метою ефективного виконання завдань кримінального провадження. [1, с.226]

Особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх включають в себе як загальні обставини, передбачені ст. 91 КПК, так і обставини, які визначені у ст. 485 КПК. Тому, здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім, прокурору особливу увагу потрібно звернути на з'ясування повних і всебічних відомостей про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження); стан здоров'я та рівень розвитку; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення; інші соціально-психологічні особливості, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні

заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними. [3, с.82]

У науковій літературі щодо вивчення особистості неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) виділяють чотири напрями: кримінально правовий, кримінально-процесуальний, криміналістичний (головним чином, тактичний), і кримінологічний. [4, с.187]

Отже, предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх – це передбачена кримінальним процесуальним законом сукупність обставин, які підлягають обов'язковому встановленню у кожному кримінальному провадженні щодо неповнолітніх з урахуванням їхніх вікових та соціальнопсихологічних особливостей з метою ефективного виконання завдань кримінального провадження. Дослідження доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх має важливе суспільне значення, оскільки сприятиме забезпеченню прав і законних інтересів цієї категорії осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левендаренко О.О. Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх: дис. канд. юрид. наук / Левендаренко Олег Олександрович. – Донецьк, 2003. – 226 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.03.2021).

3. Ганова Г.О. Притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх: процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та підтримання державного обвинувачення: навч.практ. посіб. / Г.О. Ганова, І.І. Присяжнюк, М.С. Туркот. – К.: Національна академія прокуратури України; ТОВ «Видавництво „Центр учбової літератури”», 2013. – 82 с.

4. Толочко О. Гуманізація доказування у кримінальному провадженні / О. Толочко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 4. – С. 187–178.

Линник Е. студентка 2 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України.
науковий керівник : Долгополов А. М. к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ

Кримінальне процесуальне провадження – це важлива категорія, яка невпинно розвивається, трансформується разом із розвитком кримінального процесу України та відіграє вагомую роль у його системі.[1] Одним з видів обвинувачення є приватне обвинувачення. За таких умов може бути розпочате кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Дослідження цього поняття є досить важливим, оскільки такі провадження відкриваються лише на підставі подання потерпілим заяви до правоохоронних органів і закривається у разі, якщо потерпілий забрав заяву. Тобто хід такого провадження багато в чому залежить від потерпілого. Саме така важливість цього поняття зумовила вибір теми.

Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, перелік яких визначено у ст. 477 КПК України. [2]

Перерахуємо найважливіші особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення:

- таке провадження стосується певної категорії кримінальних правопорушень - передбачених ст. 477 КПК України;

- провадження розпочинається лише на підставі заяви про вчинення кримінального правопорушення, що подається до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення (ст. 478 КПК України);

- якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні - кримінальне провадження закривається (п. 7 ч.1 ст. 284 КПК України);

- відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї (ст. 479 КПК України).[3]

Варто зазначити, що справи, пов'язані з домашнім насильством, – це особлива категорія, і переважно потерпілими в них є родичі, які проживають разом, тож важко собі уявити, що зі боку того, хто вчиняє насильство, немає тиску на потерпілого. Усі справи приватного обвинувачення досить складні через наявність у них особистого чинника – потерпілого та обвинуваченого, які часто є між собою близькими особами.

Приватність обвинувачення в такому провадженні полягає в тому, що нібито в наданому переліку складів злочинів превалює приватний інтерес над публічним. Тобто завдання шкоди відбувається приватним відносинам, і особа в разі порушення своїх прав, учиненні щодо неї злочину, проступку на

власний розсуд вирішує, чи звертатися до правоохоронних органів чи ні, закривати розпочате провадження чи ні, а також є стороною обвинувачення, і досить активною. Проте з погляду превентивної, запобігальної функції таке твердження ("на розсуд потерпілого"), особливо якщо на нього є тиск із боку кривдника, є не зовсім правильним.

Отже, завдяки такому кримінальному процесуальному інституту, як кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, українське законодавство зробило крок уперед до індивідуалізації справ кримінального провадження, а Україна в такий спосіб долучилася до європейської практики в подібних справах. І це, безумовно, плюс. Проте варто зауважити, що цей інститут ще не оптимізовано достатньою мірою та не здійснено заходів для захисту потерпілого від впливу на нього. Одночасно необхідно сказати, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення недостатньо деталізоване у кримінальному процесуальному законодавстві та не модернізовано відповідно до сучасних тенденцій країн Європи.[4]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науковий вісник Херсонського державного університету. Режим електронного доступу:

[file:///C:/Users/9734~1/AppData/Local/Temp/Nvkhdu_jur_2016_5\(2\)_42.pdf](file:///C:/Users/9734~1/AppData/Local/Temp/Nvkhdu_jur_2016_5(2)_42.pdf)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012. Режим електронного доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Посібник «кримінальний процес» на сайті кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ. Режим електронного доступу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lection17_3.html

4. Архів електронного видання юрист&закон. Режим електронного доступу: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014352

Шаповалова Ю., аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету
Науковий керівник: Бондаренко О. С., к.ю.н., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ДО ПИТАННЯ ПРО ОКРЕМІ ЗМІН ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНІ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ІНСТИТУТУ ПРОСТУПКІВ

Згідно з Кримінальним кодексом України (далі – КК України) кримінальним проступком є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (51 000 грн.) або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [1].

Запровадження цього інституту зумовило необхідність оновлення багатьох статей у Загальній частині КК України. Зокрема, особливий інтерес становить своєрідне оновлення, водночас збереження основних засад щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності. Адже, згідно з IX розділом КК України передбачається звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення поступків з підстав: у зв'язку з дійовим каяттям, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, у зв'язку з передачею особи на поруки, у зв'язку із зміною обстановки. Стосовно звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, то кримінальний закон передбачає певні особливості для проступків. Зокрема, два роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі та три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі. Стосовно зупинення строків давності, то тут діють загальні правила для всіх кримінальних правопорушень: якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, ухилилася від досудового розслідування або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання, а з часу вчинення кримінального проступку – п'ять років [1].

Наступною новелою, що зумовила численні наукові дискусії є відсутність судимості як правового наслідку засудження за проступок. Нині згідно з п. 2-1 ч. 1 ст. 89 КК України особи, засуджені за вчинення кримінального проступку, після відбуття покарання визнаються такими, що не мають судимості. Якщо особа, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості знову вчинить кримінальне правопорушення, перебіг строку погашення судимості переривається і обчислюється заново. У цих випадках строки погашення судимості обчислюються окремо за кожне кримінальне правопорушення після фактичного відбуття покарання (основного та додаткового) за останнє кримінальне правопорушення (ч. 5 ст. 90 КК України) [1]. Законодавчий підхід відносно відсутності судимості за вчинення проступку піддавався значній критиці, зокрема, Л. Остапчук та Д.

Ключай переконані, що залишення кримінального проступку без судимості суперечить як адміністративному, так і кримінальному законодавству [2, с. 120].

З огляду на викладене, ми переконані, що з метою лібералізації, гуманізації та економії кримінальної репресії, до КК України було запроваджено новий інститут – інститут кримінальних проступків. Його поява викликала чимало дискусій та протиріч, зокрема, стосовно відсутності судимості, строків звільнення від кримінальної відповідальності, у зв'язку з закінченням строків давності тощо. Водночас цей інститут дійсно є молодим та, безперечно, потребує удосконалення, яке можливе лише шляхом поєднання зусиль практиків та науковців. Поєднання їх зусиль дозволить віднайти оптимальний підхід щодо покращення та реальної дієвості цього інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.03.2021).
2. Остапчук Л., Ключай Д. Кримінально-правові наслідки вчинення кримінальних проступків. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National law journal: theory and practice.* 2020. № 1. С. 118–122.

Іваницький С. О., завідувач сектору трасологічних досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Запорізький науково-дослідницький експертно-криміналістичний центр МВС України

ДО ПИТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ВЗУТТЯ

Сліди взуття можуть використовуватись при розслідуванні різних злочинів: вбивств, розбійних нападів, крадіжок, згвалтувань тощо. Для вирішення більшості питань, пов'язаних з дослідженням слідів взуття,

необхідно проведення судової трасологічної експертизи, яка дає можливість встановлення за такими слідами різноманітних фактів, що мають доказове значення. При її проведенні можливо визначити групову належність взуття, тотожність взуття та умови (механізм) виникнення слідів. Результати судової трасологічної експертизи слідів взуття можуть служити вихідними даними для проведення слідчих та пошукових дій щодо встановлення осіб, причетних до скоєння злочинів [1, с. 3].

При призначенні судової трасологічної експертизи, в рамках якої направляється одразу кілька слідів, одним із запитань, яке може бути поставлене, є: «Чи не залишені сліди взуття, вилученні з різних місць подій, одним взуттям?».

Однак, при цьому, нерідко на дослідження надаються сліди взуття з різним механізмом їх утворення, наприклад: поверхневі та об'ємні сліди взуття.

Поверхневі – це сліди взуття, які залишаються на твердих поверхнях – підвіконнях, столах, стільцях, підлозі тощо, їх вилучають за допомогою темної, світлої дактилоскопічної плівки, на прозорі стрічки, з предметами – носіями тощо.

При цьому, поверхневі сліди взуття поділять на два види: сліди нашарування та сліди відшарування. Сліди нашарування формуються внаслідок накладення на слідосприймальний об'єкт речовини, яку має на собі слідоутворювальний об'єкт, а сліди відшарування формуються з речовини, частки якої відокремлюються від слідосприймального об'єкта і залишаються на слідоутворювальному об'єкті.

Об'ємні – це сліди взуття, які могли бути залишені на снігу, ґрунті, піску тощо, як правило, їх вилучають за допомогою гіпсового розчину, рідкої сірки тощо.

У низці випадків під час ідентифікаційної експертизи слідів взуття проводиться експертний експеримент з метою отримання порівняльних зразків, вивчення механізму утворення слідів, стійкості й особливостей відображення ідентифікаційних ознак у слідах і визначення можливих меж їх спотворення.

Основна вимога, що висувається до експертного експерименту – максимальна наближеність до умов утворення досліджуваних слідів [2, с. 30].

У випадку дослідження слідів взуття на предмет залишення їх одним взуттям, для порівняльного дослідження не надається саме взуття, а лише його сліди, при чому з різним механізмом їх утворення. Тобто, перед судовим експертом постає задача, яка полягає у порівнянні поверхневого сліду взуття (нашарування чи відшарування) з об'ємним слідом.

Але, при цьому слід зазначити, що за різних механізмів слідоутворення загальні та окремі ознаки в слідах взуття будуть відображатись по різному, тобто вони можуть проглядатися в обох слідах, але, як правило, будуть викривлені за формою та розміром, що свідчить про неспівставленість таких слідів.

Отже, на наш погляд, для повного, всебічного та об'єктивного дослідження щодо вирішення питання: «Чи не залишені сліди взуття, вилученні з різних місць подій, одним взуттям?» при неспівставленості слідів взуття, для порівняльного дослідження доцільно надавати не тільки сліди, а й саме взуття.

В іншому випадку судовий експерт може дійти висновку лише про неможливість вирішення питання, поставлене ініціатором проведення експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зуев Е.И. Трасологическая экспертиза следов обуви / Е.И.Зуев Е.И. – М.,1964. – 60 с.

2. Судова трасологічна експертиза: методичний посібник / уклад. К.М. Ковальов, В.А. Кузнецов. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2019. – 123 с.

Шейко О. студентка 4 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Гбур Люся Володимирівна к.ю.н., асистент кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Розвиток промисловості невпинно веде до проблем екологічного забруднення. Зростання техногенного навантаження зумовило підняття екологічної безпеки на рівень національний та навіть міжнародний. Визначення поняття екологічних злочинів надає змогу відокремити дану категорію злочинів, і окреслити їхній об'єкт посягання.

Екологічні злочини є одними з найнебезпечніших, адже їхня шкода створює загрозу існуванню всього людства. Однак досі не існує законодавчого визначення поняття «екологічні злочини».

Відносини у сфері охорони, використання та відтворення об'єктів навколишнього природного середовища, природних ресурсів

регламентуються низкою законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема такими як: Земельний кодекс України, Лісовий кодекс, Водний кодекс України, Повітряний кодекс України, Кодекс про надра, Податковий кодекс України, Закони України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України» та ін.

Кримінальне законодавство в Україні, а саме розділ VIII Особливої частини Кримінального кодексу, вміщує поняття «Злочини проти довкілля», без визначення його дефініції.

У кримінально-правовій літературі поняття «екологічний злочин» починає застосовуватися лише з початку 80-х років як аналог поняття «злочин у сфері охорони природи». (Ю.А, 2015)

Слово "екологія" утворене від грецького *oikos*, що означає дім, помешкання, місце перебування, та *logos* - наука. (Грицик В.) Розуміється як наука про відносини живих організмів та спільнот, що ними утворюються, між собою та з навколишнім середовищем.

«Екологічний» означає «той, що відноситься до навколишнього середовища», що відповідає англійському аналогу «*environmental law*». В українській мові терміну «*environment*» відповідає термін «довкілля», що означає сукупність біотичних (тобто суто впливу живих організмів) та абіотичних факторів (таких як температура, вологість, кислотність тощо), природних та змінених діяльністю людини, які впливають на живий світ планети, тобто рельєф і поверхневі відклади, повітря, кліматичні явища, ґрунти, води, рослинний і тваринний світ, що взаємодіють з антропогенними компонентами, створеними суспільством.

Ці терміни є в цілому однаковими за своїм етимологічним значенням за виключенням окремих деталей.

Якщо «природне середовище» включає природні тіла і природні процеси, що взаємодіють з людиною в процесі виробничої і невиробничої діяльності, то в оточуюче середовище – «довкілля» входять окрім природного середовища, штучно створені людиною матеріальні компоненти, явища і процеси. Іншими словами, навколишнє середовище – довкілля можна визначити, як природне середовище і створений людиною матеріальний світ, який оточує людське суспільство, впливає на нього і, у свою чергу, підлягає впливу і перетворенню з боку людини. (А.М., 2012)

Близьким за змістом до поняття «навколишнє середовище» є поняття «навколишнє природне середовище». У вітчизняній правовій літературі Валерієм Костянтинівичем Матвійчуком обґрунтовується позиція щодо доцільності застосування терміну «злочини, що стосуються навколишнього природного середовища» (В.К, 2005)

На моє переконання найбільш деталізованим є визначення екологічних злочинів, сформульоване Геннадієм Сергійовичем Поліщуком у Міжнародній поліцейській енциклопедії: «Екологічні злочини (злочини

проти довкілля) – передбачені кримінальним законодавством суспільно небезпечні діяння, що посягають на суспільні відносини у сфері охорони конституційного права громадян на безпечне довкілля, а також у сфері охорони, використання, збереження та відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й усунення негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на навколишнє природне середовище, збереження генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Екологія довкілля. Охорона природи** [Книга] / авт. Грицик В. Канарський Ю., Бедрій Я.. - [місце видання невідоме] : Кондор.
2. **злочини проти довкілля. Питання кваліфікації** [Книга] / авт. А.М. Шульга. - Харків : МВС України, 2012.
3. **Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища** [Книга] / авт. В.К Матвійчук. - [місце видання невідоме] : Азимут-Україна, 2005.
4. **Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т** [Розділ "Книги"] / авт. Є.М. Моїсеєва Ю.І. Римаренка, В.Я. Тація, Ю.С. Шемшученка // Т. IV. Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. . - [місце видання невідоме] : Атіка, 2007.
5. **Поняття «екологічні злочини»: до проблеми визначення** [Стаття] / авт. Ю.А Турлова // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2015 р.. - сс. 69-72.

Бондаренко О. к.ю.н., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-науковий інститут права Сумський державний університет

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Загалом, особистість винного – це сукупність соціально типових рис, що формуються в процесі несприятливого соціального розвитку і

характеризуються своєю соціальною неприйнятністю та крайньою формою останнього – соціальною небезпекою, криміногенною мотивацією та злочинною незаконною діяльністю людини, яка є безпосередньо вчиняє кримінальне правопорушення [1, с. 317].

Особливу увагу хотіли б зосередити на морально-психологічних ознаках службової особи як суб'єкта корупційних кримінальних правопорушень. До найважливіших морально-психологічних характеристик корумпованих чиновників належать такі якості, як активність, енергійність, ініціативність, висока емоційна стійкість, працездатність, розвинений самоконтроль, здатність бути продуктивним у складних, стресових умовах, сильні організаційні та комунікативні якості. Такі люди комунікабельні, товариські та охочі працювати разом. Корупціонери загалом прагматичні, прагнуть до особистих цілей, готові енергійно захищати свої права та інтереси, егоїстичні. Вони відрізняються досягненням певних практичних результатів від кожної діяльності [2, с. 97].

Виходячи з морально-психологічних характеристик суб'єкта корупційного кримінального правопорушення, ми пропонуємо визначити різні види таких суб'єктів. До першого виду корупціонерів належать люди, які займають відповідальне і особливо відповідальне службове становище. Широкий діапазон повноважень дає їм відчуття законності та впливу в усіх соціальних відносинах. Перш за все, такі особи зловживають владою чи службовим становищем, отримують неправомірну вигоду тощо. Вольові характеристики таких осіб дозволяють їм розглядати своє становище не як обов'язок здійснювати довірені їм повноваження, а як засіб незаконного збагачення.

Другу групу осіб складають службові особи юридичних осіб публічного та приватного права, а саме особи, які постійно або тимчасово обіймають посади у зв'язку з виконанням організаційних чи адміністративних завдань або які уповноважені виконувати спеціальні завдання.

Особливо важко з'ясувати сутність службової особи, для потреб ст. 364-1 КК України, коли нею є власник юридичної особи, який також є її керівником. Враховуючи те, що законодавець використовує сполучник «чи у визначенні службової особи, щоб вказати на необхідність виконання певних функцій, «пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, то ми переконанні, що його можна вважати службовою особою. Крім того, члени корпорацій, як правило, наділяються корпоративними правами, тобто правами особи, частка якої в статутному капіталі (майні) господарської організації визначається, включаючи повноваження брати участь в управлінні господарською організацією та отримувати певну частку прибутку та активи, та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також одержувати інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [3]. Тобто,

суб'єкти ст. 364-1 КК України дійсно виконують як організаційно-розпорядчі, так і адміністративно-господарські функції.

Третю групу складають злочинці, які працювали на благо підприємства, установи, організації та виконаної роботи та перебували у трудових відносинах із таким підприємством, установою чи організацією (медична, освітня галузі тощо) [4, с. 70].

Четверту групу представляють особи, які надають публічні послуги. Їх діяльність, як правило, відрізняється від діяльності державних службовців, які постійно чи тимчасово виконують свої обов'язки в органах державної влади чи місцевого самоврядування. Однак сутність їхньої діяльності також передбачає можливість зловживання в незаконних цілях.

Підсумовуючи хотіли б наголосити на важливості встановлення та детального вивчення морально-психологічних ознак службової особи для визначення умов, що сприяють корупційним кримінальним правопорушенням, а відтак розроблення адаптованих заходів для протидії корупції з врахуванням цих ознак.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. А. П. Закалюк. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007–2008. Кн. 1: Теоретичні засади та історія кримінологічної науки. 2007. 424 с.
2. Капинус О. С. Кримінологическое исследование личности коррупционного преступника. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2018. № 1. С. 95–101.
3. Господарський кодекс України від 16 бер. 2003 р. № 436-IV; ред. станом на 16 жовт. 2020 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18. Ст. 144.
4. Мезенцева І. Кримінологічна характеристика особи корупційного злочинця. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3. С. 65–71.

Велика С. І. студентка 2 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Науковий керівник : Долгополов А. М. к.ю.н., доцент
кафедри адміністративного та фінансового права
юридичного факультету Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

В Конституції України прописано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це і є підтвердженням пріоритетності прав та законних інтересів особи на державному рівні. Проте, проведення слідчих (розшукових) дій іноді супроводжується обмеженням прав людини, що передбачає примусовий вплив до особи з метою забезпечення процесуального порядку. [5]

Актуальність даної теми полягає в тому, що слідчі (розшукові) дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, але іноді вони обмежують конституційні права та свободи особи, пов'язані із недоторканністю житла та приватного життя. Гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина. [3]

Гарантіями дотримання прав та законних інтересів особи при проведенні слідчих (розшукових) дій служать законність та обґрунтованість їх проведення.

Відповідно до ч.1 ст.233 КПК – ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених частиною третьою цієї статті. [1]

Однією із умов правомірності слідчої (розшукової) дії є законодавча вимога, що вона може бути проведена після внесення відомостей до ЄРДР, крім огляду місця події, який у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто за ухвалою слідчого судді. [1,4]

Варто зазначити і загальні правила, які спрямовані на забезпечення прав та законних інтересів особи під час проведення слідчих (розшукових) дій :

- роз'яснення особам, які беруть у них участь, їх прав і обов'язків, передбачених КПК, а також відповідальності, встановленої законом;
- вжиття належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені;
- обов'язок допустити на місце проведення обшуку, огляду захисника чи адвоката, незалежно від стадії цієї слідчої дії;
- проведення слідчої (розшукової) дії за наявності достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети;

- заборона їх проведення вночі (з 22 до 6 години), але за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного;
- у разі отримання доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язані провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у разі звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- слідча (розшукова) дія, яка ініційована стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проводиться за їх участю з правом ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку її проведення, які підлягають занесенню до протоколу;
- залучення понятих;
- заборона проведення допиту без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день, а у разі допиту малолітньої або неповнолітньої особи – без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день;
- заборона їх проведення після закінчення строків досудового розслідування, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими. [4]

Підсумовуючи, можна зазначити, що на основі Основного закону України та міжнародно-правових стандартів в Кримінально процесуальному кодексі України закріплені загальні засади кримінального провадження. Забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального процесу під час проведення слідчих (розшукових) дій є гарантією дотримання загальних засад кримінального провадження та сприяє досягненню його завдань – охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. [2]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінально процесуальний кодекс України – редакція станом на 14.01.2021.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20210114#Text>
2. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України – редакція станом на 17.07.2020.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17#Text>

3. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.

URL : <https://ojs.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/1226/1229>

4. Стаття «Забезпечення прав та законних інтересів особи під час проведення слідчих (розшукових) дій».

URL

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15703/1/Tumaniants_295%E2%80%9393302.pdf

5. Стаття «Окремі проблеми забезпечення прав та законних інтересів особи під час проведення слідчих (розшукових) дій».

URL

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15705/1/Tumaniants_171-174.pdf

Олениченко О. В. магістр 1 року навчання
юридичного факультету,

**Національний університет біоресурсів та
природокористування України**

Науковий керівник: Гбур Л. В., к.ю.н.,
асистент кафедри адміністративного та
фінансового права юридичного
факультету, Національний університет
біоресурсів та природокористування
України

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ЕЛЕКТРОННИХ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ

На сьогоднішній день ми можемо спостерігати, як електронні докази використовуються в судочинстві, але не треба забувати, що вони потребують удосконалення процедури збирання та дослідження електронних доказів у судовому процесі з метою уникнення будь-яких технічних помилок.

Відповідно до ч. 1 ст. 100 ЦПКУ, де вказано електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет)[1].

Також до ч.2 ст. 100 ЦПКУ, де електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу [1].

Потрібно зазначити, що учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом.

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом

Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу.

Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги [2, с. 4].

Згадування про електронні докази міститься серед таких джерел доказів як документи, але торкається вказаного питання лише поверхнево. Законодавець визначив, що до числа документів, за умови наявності в них відомостей, можуть належати: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) [3, с. 3]

Сутність електронних доказів пізнається через їх характерні ознаки, які полягають у відсутності матеріальної форми, наявності тісного взаємозв'язку із технічним носієм інформації, легко піддаються знищенню, при цьому можуть вільно переміщатись за допомогою телекомунікаційних мереж. Внаслідок особливої правової природи та власних специфічних ознак електронний доказ займає самостійне місце на рівні із письмовими та речовими доказами [5, с. 6].

Серед неврегульованих та проблемних аспектів використання електронних доказів у кримінальному судочинстві України науковці виокремлюють: відсутність чіткого процесуального порядку їхнього отримання відповідно до Кримінального процесуального кодексу України; відсутність підстав визнання електронних доказів недопустимими; відсутність сформованої методики дослідження таких доказів; складності у слідчих під час виявлення та фіксації електронних доказів через недостатність спеціальних знань у слідчих, що зумовлює необхідність залучення спеціалістів для проведення процесуальних дій; відсутність однотипної термінології та урегульованості на законодавчому рівні [4, с. 7].

Треба зазначити, що сьогодні проблематика електронних доказів у кримінальному провадженні здебільшого цікавить, як учених криміналістів так і спеціалістів кримінального процесу.

Потрібно не забувати, що електронні докази входять до предмета, як дослідження так цивільної процесуальної і кримінальної процесуальної теорії доказування.

Здійснивши аналіз вищезазначеного, можемо відмітити, що з подальшим рухом науково-технічного прогресу будуть з'являтися не лише нові джерела електронної доказової інформації, а й абсолютно нові категорії доказів.

На сьогодні проблематика використання електронних доказів у кримінальному провадженні є об'єктом лише поодиноких розрізних наукових досліджень, а практики, які використовують новий вид доказів у кримінальному судочинстві, стикаються з цілою низкою проблем [5, с. 6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 № 1618-IV [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

2. Вернидубов І.; Белікова, С. Електронні докази: поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. *Evropsky politicky a pravni diskurz*, 2018, 5, Iss. 2: 299-305.

3. Коваленко А. В. Електронні докази в кримінальному провадженні: сучасний стан та перспективи використання. 2018.

4. Павлова Ю. С. Поняття та правова природа електронних доказів в теорії цивільного процесуального права / Ю. С. Павлова // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.]. – Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2017. – Вип. 79. – С. 102-109.

5. Сіренко О. В. Електронні докази у кримінальному провадженні. 2019.

Сивко І. В. студентка 2 курсу
юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України
Науковий керівник: Гбур Л. В., к.ю.н.,
асистент кафедри адміністративного
та фінансового права, Національний
університету біоресурсів та

ЕКСЦЕС ВИКОНАВЦЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

У сучасній доктрині кримінального права кваліфікація діяння співучасників при ексцесі виконавця кримінального правопорушення посідає велике місце, адже ця проблема визначається в аспекті наукового дослідження, так і правозастосування.

Для кожного юриста добре відомий цей термін, який означає, що хтось із співучасників злочину виходить за межі попереднього умислу. За ці дії інші учасники кримінальній відповідальності не підлягають.

Ексцес виконавця (походить від латинського слова – вихід, відступ, ухилення) - це вчинення злочинних дій одним із співучасників, які не охоплюються умислом останніх. Тобто, суть цього терміну в тому, що співучасники попередньо домовляються вчинити один злочин, а виконавець, виходячи за межі домовленості, вчиняє більш тяжкий злочин.

Ексцес може стосуватися, об'єкта злочину (наприклад, вчиняючи крадіжку, особа вчинила вбивство), способу вчинення злочину (наприклад, замість грабежу вчинив розбій), кваліфікуючих обставин (наприклад, замість контрабанди невеликої кількості психотропних речовин вчинено контрабанду психотропних речовин в особливо великих розмірах) [4].

Відповідно до ч. 5 ст. 29 Кримінального кодексу України (далі КК) - співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалося їхнім умислом [1]. Діюче кримінальне законодавство України не містить норм, які б регулювали відповідальність організатора злочину, підбурювача, пособника при ексцесі виконавця. Теорія кримінального права визначає поняття «ексцес виконавця» та коло випадків, яке охоплює це поняття.

Щоб учасники були притягнуті до відповідальності за кримінальне правопорушення, яке було вчинене виконавцем, повинні бути обізнані про злочинні наміри виконавця. Між співучасниками повинна бути змова на вчинення конкретного кримінального правопорушення [3].

Розглянемо це питання на практиці. Так, згідно з п. 3 ППВСУ №2 від 7 лютого 2003 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», при ексцесі виконавця за вчинений злочин повинен відповідати лише його виконавець, а інші особи — за злочини, вчинені ними в межах домовленості [2].

Також розрізняють два види ексцесу: кількісний і якісний. Вони мають певну різницю у практичному значенні, оскільки впливають на кваліфікацію, зокрема, на кваліфікацію дій виконавця.

Кількісний ексцес виконавця присутній тоді, коли виконавець, почавши вчиняти злочин, який був задуманий співучасниками, вчиняє дії однорідного характеру, але більш тяжкі [3]. Наприклад, замість того, щоб вчинити крадіжку, виконавець здійснив розбій, застосувавши насильство по відношенню до потерпілого. В такому випадку виконавець вчинив більш тяжкий злочин, за що буде нести відповідальність, а співучасники ж будуть нести відповідальність за крадіжку.

Якісний ексцес виконавця наявний тоді, коли виконавець, крім вчинення запланованого з іншими співучасниками злочину, додатково вчиняє неоднорідний, зовсім інший злочин, аніж задуманий співучасниками [3]. Наприклад, співучасники задумали вчинити вбивство конкурента, в свою чергу виконавець, виконавши ці дії, вирішив викрасти майно покійного. В такому випадку виконавець вчинив два злочини з які понесе покарання, а співучасники ж будуть нести відповідальність лише за вбивство.

Отже, ексцес виконавця присутній, якщо виконавець вчинив злочинні дії, що не охоплюються умислом інших співучасників. Ці дії виходять за встановлені межі угоди, що відбулася між учасниками. Про ексцес виконавця йдеться, коли інші співучасники не передбачали, не бажали та не припускали можливості вчинення тих злочинних дій, що їх вчинив виконавець. За ці дії інші учасники кримінальній відповідальності не підлягають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 9 жовтня 2013 року. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 212 с.
2. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 456 с.
3. Теорія кваліфікації злочинів: Підручник. – Кузнецов Віталій Володимирович
4. Курс кримінального права. Т. І. Загальна частина. Вчення про злочини [Електронний ресурс]: Зерцало, 2002. – 624 с.

**Грабовська В. В., студентка – стажер Тернопільський науково-дослідницький експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ України.
Науковий керівник: Ратнюк Віктор Вікторович, практик в Тернопільський науково-дослідницький експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ України**

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

У 2020 році в Україні зареєстровано 335 тисяч кримінальних правопорушень, з яких розкрито майже 164 тисячі. У результаті розслідувань слідчі поліції направили до суду понад 92 тисячі обвинувальних актів, за якими встановлено 93 тисячі осіб, причетних до скоєння злочинів [1].

Подія злочину, як і будь-яке явище об'єктивної дійсності, є індивідуальною та неповторною. Тому її пізнання також відрізняється специфічними індивідуальними рисами. Криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування окремих видів злочинів завжди було і є одним із пріоритетних напрямів розвитку науки криміналістики.

Загальною метою криміналістики є сприяння правоохоронним органам у боротьбі із злочинністю, повне і своєчасне техніко-криміналістичне забезпечення розкриття, супровід розслідування злочинів та їх попередження. Ця мета реалізується на основі всебічного використання досягнень сучасної науки і техніки [2, с. 163–166].

Важливою тенденцією криміналістики на сучасному етапі її розвитку є інтеграція знань та їх об'єднання для оптимального вирішення завдань протидії злочинності. Хоча розвиток криміналістики відбувається за непростим руслом та інколи складно зрозуміти її течію, зрештою усе, що з нею відбувається слугує розкриттю злочинів [3, с. 57].

Використання криміналістичних знань у змагальному кримінальному процесі має забезпечувати сторони кримінального провадження належним інструментарієм, науковим апаратом, техніко-криміналістичними засобами та інформаційними технологіями, передбачає недопущення або усунення судових та інших помилок, досягнення справедливості й вирішення конфлікту. Сучасний судовий процес повинен відбуватися на наукових засадах із використанням новітніх криміналістичних методів, прийомів і технологій.

Сьогодні можна виділити наступні науково-практичні напрямки розвитку криміналістики: створення сучасних науково-технологічних комплексів, головним завданням яких є технічне забезпечення процесу розслідування злочинів; розробка комплексних методик розслідування окремих видів злочинів; впровадження нових видів судових експертиз.

Розвиток криміналістичної техніки передбачає розроблення для підрозділів досудового розслідування України, а також інших уповноважених на розслідування осіб інформаційно-довідкових програм, наприклад Автоматизованих робочих місць (АРМ). Автоматизовані робочі місця є комплексами програмно-технічних засобів, призначених для автоматизації виконання завдань певного виду. Прикладами таких АРМів є: АРМ слідчого «Інсайт», АРМ судових експертів різних експертних спеціальностей (трасолога, баліста, економіста, тощо).

Актуальним є поповнення криміналістичних обліків такими новими видами, як фіксація райдужної сітківки ока, відеокомп'ютерне розпізнавання людини за зображенням, рентгенограма тулуба, геномні портрети [4, с. 26].

Ефективним під час розслідування злочинів є використання під час проведення огляду місця події систем глобального супутникового позиціонування (приладів JPS та ін.), лазерних 3D сканерів тощо. Прилади DeltaSphere3D LaserScanner або ScanStation фірми Leica, Imager фірми Z+F працюють на програмному забезпеченні, спеціально розробленим для оглядів місця події. Ці прилади забезпечують комплексну фіксацію обстановки на місці події з точним відображенням загального вигляду, форми, вимірювань відстані між об'єктами, їх взаємного розташування та розмірів. Їх особливість полягає в тому, що дає можливість вивчати місце події через будь-який час.

Крім того на сучасному етапі розвитку криміналістики спостерігається об'єднання наукових зусиль, кооперація праці науковців. Для проведення досліджень потрібні комплексні програми та залучення багатьох колективів дослідників. Лише за роки незалежності в Україні захищено ряд докторських дисертацій: В. Г. Лукашевич «Основи теорії професійного спілкування слідчого» (1993); Н. І. Клименко «Криміналістичні знання: природа, структура, оптимізація використання» (1993); В. Ю. Шепітько «Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів в криміналістиці» (1996); В. С. Кузьмічов «Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми і засоби здійснення» (1996); О. А. Кириченко «Основи криміналістичної мікрології» (1996); Ю. П. Алєнін «Теоретичні та практичні основи розкриття і розслідування осередків злочинів» (1997); В. А. Журавель «Теорія та методологія криміналістичного прогнозування» (2000) та інші.

На сьогоднішній день у сучасній криміналістиці спостерігається активізація наукових розробок, присвячених дослідженню теоретико-методологічних засад науки. Підвищена зацікавленість науковців до проблематики методологічної спрямованості пояснюється, у першу чергу, сучасними тенденціями та особливостями. Проте, спостерігається значна розбіжність у розвитку технологій та методології в системі науки криміналістики, оскільки впровадження інновацій потребує створення відповідної довідково-методичної літератури, організації семінарів, виступів провідних судових експертів та криміналістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2020 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/npu-zvit-2020.pdf>

2. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні // Підприємництво, господарство і право. 2018. №3. С. 163–166.
3. Кендзерска Г. Меандры криминалистики XXI века. Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика. Vilnius, Charcovas, 2013. Ч. II. С. 57.
4. Сокуренок В. В. Сучасні тенденції розвитку кримінального процесу та криміналістики / В. В. Сокуренок // Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2-х ч. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 26–28.

Марін Аріас Едгар, старший судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Запорізький науково-дослідницький експертно-криміналістичний центру МВС України

НАЙПОШИРЕНІШІ ПОМИЛКИ СЛІДЧИХ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ЕКСПЕРТИЗ

Проведення судової експертизи регламентовано Законом України «Про судову експертизу» [1] та галузевими процесуальними кодексами. Згідно з чинним законодавством України експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні у справі потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання. До спеціальних знань належать будь-які знання та уміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науково-практичному рівню.

Слід зазначити, що при проведенні судових експертиз працівники експертних підрозділів можуть стикатись з помилками слідчих при призначенні експертиз, які можуть призводити до непоправної втрати доказів у справі, до гальмування і затягування проведення експертного дослідження. Крім того, допущення слідчим помилок при призначенні експертиз часто викликає необхідність призначення повторних досліджень. Найбільше помилок у слідчій та експертній діяльності допускається на досудових стадіях [2, с. 15].

У своїй більшості помилки, які припускаються слідчими при призначенні експертиз - це помилки суб'єктивного характеру. Дуже рідко можуть зустрічатись й випадки прямого порушення ними кримінально-процесуального закону.

Наявність помилок загалом може пояснюватись тим, що експертизи призначаються за єдиним шаблоном, при цьому слідчими не проводиться ніякого аналізу матеріалів, що направляються на дослідження [3, с. 33].

Найчастішими помилками, яких можуть припуститись слідчі при призначенні експертиз є наступні:

1.Затягування строків призначення експертиз, результати яких необхідно було отримати на початку розслідування. Несвоєчасне призначення необхідних експертиз є дуже суттєвою помилкою. Фактор часу переважно грає негативну роль при проведенні експертного дослідження, зокрема це значно звужує перелік дозволених методів дослідження, може привести до втрати деякими матеріальними об'єктами своїх ознак і властивостей, а також може значно збільшити вірогідність втрати речових доказів, особливо у тих випадках, коли речові докази разом з матеріалами кримінального провадження переходить від одного слідчого до іншого. Це, безумовно знижує якість розслідування та може призвести до втрати доказової бази. При своєчасному проведенні експертиз у сукупності з іншими слідчими (розшуковими) діями вже на початковому етапі розслідування можливо отримати, перевірити та закріпити в матеріалах провадження необхідну доказову інформацію.

2.Непризначення всіх необхідних у кримінальному провадженні експертиз найчастіше відбувається в результаті помилок, допущених при проведенні огляду місця події, що тягне за собою втрату важливих речових доказів.

Так, за даними дослідження, проведеного Н.С. Карповим, непризначення необхідних експертиз становить до 50,0% загальної кількості основних недоліків у використанні експертних можливостей [4, с. 67].

Крім цього, непризначення додаткових та повторних експертиз при виявленні разючих відмінностей між результатами проведених експертиз та іншими доказами у кримінальному провадженні. Додаткові експертизи відрізняються більшою точністю і конкретністю висновків, їх ефективність найчастіше вище первинних. Однак призначаються вони не завжди. Причиною цього, як правило, виступає несвоєчасне призначення та отримання результатів первинних експертиз.

3.Неправильне формулювання питань перед експертом або упушення суттєвих питань. Питання формулюються неповно і не конкретно, часом вони навіть не несуть собою ніякого смислового навантаження. При цьому дуже складно з формулювання таких питань визначити, що ж хоче дізнатися слідчий, які мета і завдання дослідження. Як правило, таких помилок припускаються слідчі з невеликим досвідом роботи, інколи помилки можуть бути результатом неухважності слідчого. Таким можливим випадком, коли в одній постанові, винесеній за однією *експертною спеціальністю*, слідчим формулюються питання, що потребують проведення двох різних експертиз. Крім того, нехтуючи з незрозумілих причин попередньою консультацією з експертом, слідчі за наявності певних об'єктів ставлять перед ним не всі

можливі питання для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження.

4.Надання неякісних або в недостатній кількості зразків для порівняльного дослідження при проведенні експертиз. Вказане призводить до неможливості проведення експертизи або вирішення поставлених перед експертом запитань в повному обсязі. Проведення експертизи в таких ситуаціях призупиняється до надання слідчим необхідних і достатніх матеріалів, а в разі неможливості їх надання - повертається без виконання [5, с. 57].

На жаль, інколи має місце надання матеріалів на дослідження в упаковках без пояснювальних написів, не упакованих або не опечатаних. При направленні об'єктів дослідження необхідно звертати особливу увагу на цілісність упаковки. Пошкодження упаковки об'єктів може слугувати підставою їх повернення без прийняття на дослідження. Достовірність таких об'єктів, що мають пошкодження упаковки на момент надання їх на дослідження, викликає великий сумнів в їх достовірності. Так само помилкою слідчого, що веде до втрати доказової інформації, є неправильне зберігання вилучених об'єктів, що представляються в подальшому на експертизу. Допущення такої помилки призводить до знищення слідів. Найбільш частими є помилки неправильного зберігання слідносія в м'якій, не зафіксованій упаковці, слідів крові, які при тривалому зберіганні в поліетиленовій упаковці загнивають.

Отже, слід наголосити, що з метою недопущення розглянутих помилок слідчому необхідно кожного разу в першу чергу, ретельно аналізувати зібрані докази, всі вилучені об'єкти зі слідами злочину в їх сукупності. Після цього, варто встановити необхідність використання спеціальних знань, яких саме і в якій галузі знань, визначити, яку доказову інформацію він бажає отримати від експерта. Для більш повного та точного проведення дослідження, слідчий повинен чітко визначити мету дослідження і намітити коло завдань, які необхідно вирішити, при необхідності звертаючись до довідкових матеріалів, а також для консультації безпосередньо до експертів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Про судову експертизу: Закон України № 4038-ХІІ від 25 лютого 1994 року //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

2.Маляренко В. Найпоширеніші помилки та порушення законів, які допускаються при провадженні дізнання і попереднього слідства /В.Маляренко// Право України. – 2001. – № 3. – С. 15–20.

3.Соловьев А. Б. Проблемы эффективности следственных действий. Автореф. докт. дисс. М.. 1985. С.33.

4.Карпов Н.С. Теоретичні основи та практика використання передового досвіду органів внутрішніх справ у протидії злочинній діяльності: моногр.

/Карпов Н.С. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2000. – 124 с.

5.Марченко А.Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.09 / Марченко А.Б. – Луганськ, 2006. – 210 с.

**Міщанин Т. магістр 1 року навчання
юридичного факультету,
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
Науковий керівник: к.ю.н. Ковальова
С.С., Національний університет
біоресурсів і природокористування
України**

РОЛЬ ПІДБУРЮВАЧА У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Інститут співучасті є одним із центральних та найскладніших інститутів кримінального права. Адже, він дозволяє обґрунтовано притягнути до кримінальної відповідальності не тільки осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, – виконавців, а й осіб, які є співучасниками і які тією чи іншою мірою причетні до вчинення кримінального правопорушення – підбурювачів, організаторів, пособників. Дослідження ролі кожного із співучасників під час вчинення кримінального правопорушення набуває особливо важливого значення для сучасного законодавства.

Надзвичайно точно щодо цієї проблематики висловила О.В. Ус, яка зазначила, що останніми роками простежується стійка тенденція щодо розмежовування співучасників злочину за видами, акцентується увага на їх функціональній ролі, про що свідчать кримінально-правові дослідження форм і видів співучасті. Впершу чергу це зумовлене тим, що в юридичній літературі немає цілісного розуміння щодо змісту й обсягу ролі кожного зі співучасників кримінального правопорушення, а тому виникає потреба визначити чіткі критерії їх відмежування.[1,с.187].

Важливою під час вчинення кримінального правопорушення в співучасті, на нашу думку, є фігура підбурювача, який має свою особливу функціональну роль. Відповідно до ч. 4 ст. 27 КК, підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення.

Проаналізувавши погляди науковців щодо значущості функціональної ролі підбурювача при вчиненні кримінального правопорушення, ми вважаємо, що найбільш влучно щодо нього висловився А.Н. Трайнін. Він назвав підбурювача «інтелектуальним злочинцем», цим самим розкривши всю його суть як активного співучасника кримінального правопорушення. Вчений акцентує увагу на тому, що основною відмінністю підбурювача від виконавця є те, що він перший штовхає на кримінальне правопорушення, намагаючись при цьому залишитися осторонь.

І хоча підбурювач не здійснює таких вагомих функцій, як, наприклад, виконавець кримінального правопорушення, але вже ж таки він залишається активним його співучасником, чия роль відіграє досить важливе значення. Підбурювач завжди має активну роль під час вчинення кримінального правопорушення, його цілеспрямовані дії суттєво впливають на інших співучасників, породжуючи у одних, у виконавців, рішучість і бажання вчинити кримінальне правопорушення, а у інших породжує умисел на вчинення конкретного кримінального правопорушення. При цьому підбурювач не пригнічує волю інших співучасників, особа, яку підбурюють, особисто вирішує вчинити їй кримінальне правопорушення чи ні.

Наразі, суттєвого значення ступінь впливу підбурювача не має, адже його основна мета – спонукати до вчинення кримінального правопорушення, причому тут йому важливо не перейти межу і не вчинити кримінальне правопорушення самому. Підбурювач, свідомо діючи з прямим умислом, має перед собою чітку мету – щоб підбурюваний ним виконавець учинив певний злочин [2].

Роль підбурювача є зрозумілою порівняно з іншими співучасниками:

- на відміну від виконавця, підбурювач фактично й безпосередньо не виконує дій, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину. Його роль обмежена лише схилянням співучасника до його вчинення;

- суттєва відмінність діянь підбурювача полягає в тому, що він вчиняє певні дії, які викликають зміни у психіці виконавця, тоді як останній – дії, які викликають зміни в зовнішньому середовищі;

- підбурювання – це завжди активна діяльність, тоді як виконавець може вчинити (виконати) злочин і шляхом бездіяльності.[1,с.184].

Отже, роль підбурювача полягає в тому, щоб своєю активною діяльністю схилити співучасника вчинити кримінальне правопорушення, причому зробити це так, щоб особа дійсно свідомо вирішила взяти участь у такому злочинному діянні. В такому разі діяльність підбурювача, усі його зусилля та витрачені ресурси вважаються не марними, на чому основна його

функція закінчується.. Отже, підбурювач, ставить перед собою чітко визначену мету – схилити іншого співучасника до вчинення кримінального правопо- рушення, і зазвичай успішно її досягає, використовуючи підкуп, погрози, примус або інші дієві засоби. Підбурювач –психологічно стійка людина, яка, окрім вищезазначених методів схилення співучасників, використовує і свої власні, а саме різноманітні маніпулятивні технології, цим самим активно впливаючи на свідомість інших осіб.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що питання особливостей функціональної ролі співучасників кримінального правопорушення та їх розмежування становлять актуальну проблему на сучасному етапі розвитку кримінального права. Очевидним є те, що розмежування співучасників на види за їх роллю є важливим моментом під час притягнення їх до кримінальної відповідальності. Доцільно зазначити, що найважливішою фігурою під час вчинення кримінального правопорушення у співучасті є виконавець. Роль підбурювача також не слід нівелювати у процесі скоєння кримінального правопорушення, оскільки саме він за допомогою своїх інтелектуальних маніпуляцій активно діє на свідомість своїх співучасників, породжуючи у них умисел вчинити кримінальне правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Ус О.В. Відмежування підбурювання до злочину від діяльності інших співучасників. Проблеми законності. 2008. № 94. С. 182–189.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: Баулін Ю.В., Борисов В.І., Гавриш С.Б. ; за ред. Сташиса В.В., Тація В.Я. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2018. 1196

Соколовська Н. магістр 1 року навчання юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.ю.н. Ковальова С.С., старший викладач кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ

Структуру кримінально-правового регулювання, як відомо, складає не лише кримінальна відповідальність, а також і звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Окреме місце у цій палітрі займають примусові заходи виховного характеру. Ці заходи є не лише ефективними засобами кримінально-правового впливу, альтернативного покаранню неповнолітніх, але й є дієвими з точки зору соціальної реабілітації підлітків. Водночас у правовій регламентації та ефективності застосування примусових заходів виховного характеру існують проблеми [1, с. 4].

Забезпечення захисту прав і свобод дітей у всі часи було і залишається одним з пріоритетів державної політики, оскільки діти – це майбутнє нації. Особливої уваги потребує забезпечення прав дитини, яка потрапила в конфлікт із законом. А тому, законодавством визначається особливий порядок притягнення вказаної категорії осіб до кримінальної відповідальності, а також чітко визначаються види покарання, які можуть бути застосовані до осіб у віці до 18 років. Зокрема, ст. 97 КК України передбачає можливість звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності [2].

А тому важливим є дослідження актуальних аспектів застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх та осіб, які не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Відповідно до ст. 97 КК України неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 2 ст. 105 КК України. У разі ухилення неповнолітнього, що вчинив кримінальне правопорушення, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру, ці заходи скасовуються, а він притягується до кримінальної відповідальності.

Варто зазначити, що метою примусових заходів виховного характеру, застосовуваних до неповнолітніх, є: припинення злочинної діяльності підлітків і залучення їх до позитивної соціальної діяльності, у тому числі і шляхом усунення причин і умов, що формують протиправні дії; виправлення неповнолітнього за допомогою примусових заходів виховного характеру, а також попередження вчинення нових кримінальних правопорушень з боку підлітка [3, с. 7].

Частиною 2 ст. 105 КК України декларовано, що до неповнолітньої особи можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

Аналізуючи примусові заходи виховного характеру, слід підкреслити, що застереження є одним із найм'якіших заходів виховного характеру, може полягати в роз'ясненні судом неповнолітньому наслідків його дій (шкоди, завданої охоронюваним законом правам особи (осіб), інтересам суспільства або держави), оголошення неповнолітньому осуду за ці дії, а також попередження про більш суворі правові наслідки, які можуть настати в разі продовження ним протиправної поведінки чи вчинення нового кримінального правопорушення.

Під обмеженням дозвілля і встановленням особливих вимог щодо поведінки неповнолітнього варто розуміти обмеження перебування поза домівкою в певний час доби; заборону відвідувати певні місця, змінювати без згоди органу, який здійснює за ним нагляд, місце проживання, навчання чи роботи, виїжджати в іншу місцевість; покладення обов'язку продовжити навчання, пройти курс лікування (за наявності хворобливого потягу до спиртного або в разі вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів) тощо.

Варто звернути увагу на те, що передача неповнолітнього під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють, допускається лише за наявності даних про те, що вони здатні забезпечити позитивний виховний вплив на нього та постійний контроль за його поведінкою, мають авторитет в очах дитини.

Неприпустимо передавати неповнолітнього під нагляд батька чи матері, які позбавлені батьківських прав, а також батьків чи інших осіб, котрі через свою поведінку не здатні позитивно впливати на нього. Хоча в законі не передбачено обов'язкове отримання згоди батьків або осіб, які їх замінюють, на передачу їм неповнолітнього під нагляд, суд має отримати таку згоду.

Закон передбачає можливість передання неповнолітнього під нагляд педагогічного (за місцем навчання) чи трудового (за місцем роботи) колективу – за згодою цього колективу, а також під нагляд окремих громадян – на їхнє прохання. При цьому як педагогічний чи трудовий колектив, так і окремий громадянин, мають бути спроможні здійснювати виховний вплив на

неповнолітнього (постійно й належним чином контролювати його поведінку), до того ж зобов'язані це робити.

Покладення обов'язку відшкодувати заподіяні майнові збитки як примусовий захід виховного характеру можна застосовувати лише до неповнолітнього, який досяг 15 років, має майно чи кошти, що є його власністю, або самостійно одержує заробіток (заробітну плату, стипендію тощо). В ухвалі суд повинен зазначити розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, та строки виконання цього рішення.

Важливо зазначити, що до спеціальних навчально-виховних установ відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 105 КК України направляються неповнолітні, котрі вийшли з-під контролю батьків чи осіб, які їх замінюють, не піддаються виховному впливу та не можуть бути виправлені шляхом застосування інших примусових заходів виховного характеру.

Проведене дослідження дає можливість, як на наш погляд, зазначити, що необхідно закріпити окремо види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані до неповнолітнього у разі його звільнення від кримінальної відповідальності, та види примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані у разі його звільнення від покарання, а також види заходів виховного впливу до неповнолітнього, який до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинив суспільно-небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого особливою частиною КК; одним із напрямів майбутнього удосконалення законодавчої регламентації примусових заходів виховного характеру може стати розробка системи видів заходів виховного впливу щодо осіб, які звільняються від кримінальної відповідальності та покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимчук Л.В. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру : автореф. дис.... канд. юрид. наук : К, 2014. 22 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341–III [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Ямкова О.О. Примусові заходи виховного характеру: правова природа і види : автореф. дис. канд. юрид. наук : Одеса, 2004. 20 с.

**Головко Л., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного
права та порівняльного
правознавства Національного
університету біоресурсів і
природокористування України**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕХІЇ

Для реформування вітчизняного законодавства у сфері оподаткування сільськогосподарської діяльності корисним є вивчення досвіду зарубіжних країн в даній сфері, який виправдав себе на практиці.

Закон Чехії «Про податок на прибуток» передбачає пільги для виробників сільськогосподарської продукції. Зокрема, фермери та суб'єкти господарської діяльності у сфері лісового господарства можуть відраховувати 80 % при визначенні бази оподаткування щороку, що є найвищою часткою порівняно з іншими видами підприємницької діяльності, де максимальний розмір відрахувань становить 40-60 % [1].

Інша пільга полягає у тому, що предметом податку на доходи фізичних осіб не є доходи, отримані внаслідок набуття права власності на майно від близької особи, яка була сільськогосподарським підприємцем та достроково припинила діяльність у сільському господарстві. Загалом, в Чехії сімейні ферми обробляють лише трохи більше чверті площі сільськогосподарських угідь країни.

Податкову пільгу для фермерів передбачає і Закон № 16/1993 «Про автомобільний податок», де в § 2 зазначено, що предметом податку, серед іншого, не є сільськогосподарські та лісові трактори та їх причепа та інші спеціальні транспортні засоби відповідно до спеціального законодавства (тобто, які використовуються фермерами, в першу чергу самохідна та навісна робоча техніка) [2].

Закон № 353/2003 «Про акциз» у § 57 надає можливість повернення податку на мінеральні олії особам, які використовують ці олії для первинного сільськогосподарського виробництва (так званий зелений дизель) [3].

Згідно Закону № 338/1992 «Про податок на нерухомість» пільги на податок на нерухомість мають суб'єкти, які займаються сільськогосподарським виробництвом або рибництвом. Крім того, муніципалітети можуть звільнити певні сільськогосподарські землі від земельного податку загальнообов'язковим указом [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавство Чехії містить низку податкових пільг для виробників сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Zákon č. 586/1992 Sb. Zákon České národní rady o daních z příjmů. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>
2. Zákon č. 16/1993 Sb. Zákon České národní rady o dani silniční. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-16>
3. Zákon č. 353/2003 Sb. Zákon o spotřebních daních. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-353>
4. Zákon č. 338/1992 Sb. Zákon České národní rady o dani z nemovitých věcí. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-338>

**Трошкіна К. Є.,
к. ю. н., старший викладач
кафедри державно-правових
дисциплін
та адміністративного права
Центральноукраїнського
державного педагогічного
університету імені Володимира
Винниченка**

ПРАВО ГРОМАДЯН ЄС НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ПРОЖИВАННЯ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА

Запровадження громадянства ЄС нормативно закріплює безпосередній правовий зв'язок громадян держав-членів ЄС з Європейським Союзом, створюючи умови для втілення в життя ідеї створити ЄС не лише як високоінтегровану організацію держав-членів, але й як союз народів.

Офіційне встановлення громадянства ЄС відбулося за Договором про Європейський Союз у редакції Маастрихтського договору від 7.02.1992 р. і проголошувалося як засіб формування єдиної європейської ідентичності. Стаття 8 встановлювала, що громадянство ЄС поширюється на усіх, хто має громадянство («національність») будь-якої з держав-членів ЄС [1]. Вказаний інститут був запроваджений з метою «посилити захист прав та інтересів громадян держав-членів», слугувати символом європейської єдності, а також посилити зв'язок між ЄС та громадянами держав-членів, надавши йому більшої легітимності.

За своєю правовою природою громадянство ЄС є додатковим до національного громадянства держави-члена ЄС. У ст. 20 Договору про функціонування ЄС підкреслюється, що воно не замінює національне громадянство. Вказівка на фактично субсидіарний характер загальноєвропейського громадянства з'явилася лише в Амстердамському договорі (26.03.1996 р.), який вніс зміни і доповнення до Договору про Європейський Союз, й відтворена згодом у проекті Конституції. Відповідно до цих змін, будь-яка особа, яка має громадянство держави-члена Союзу, є його громадянином. Оскільки держави-члени ЄС зберігають за собою суверенне право визначати, хто є їхніми громадянами (на цьому, незважаючи на те, що відповідне положення закріплено у ст. 3 Європейської конвенції про громадянство 4, було спеціально наголошено у Декларації про громадянство держави-члена), то відповідно процедура набуття і втрати громадянства ЄС буде різною і визначатиметься національним законодавством держав-членів ЄС.

Права та обов'язки громадян Європейського Союзу визначаються у його правових документах. До найбільш вагомих з них віднесемо: Договір про функціонування ЄС 1957 р., Амстердамський договір 29.03.1996 р., Лісабонський договір 13.12.2007 р., Директиву Ради ЄС 93/109/ЄС, Директиву Ради ЄС 94/80/ЄС, Директиву 2004/38/ЄС та інші.

Їх аналіз свідчить, що зміст європейського громадянства становлять такі права: свобода пересування та місця проживання у будь-якій державі-учасниці Союзу; право обирати та бути обраним під час виборів до Європейського парламенту у будь-якій державі-учасниці, незалежно від громадянства; право обирати та бути обраним на муніципальних виборах у країні проживання незалежно від громадянства; право користуватися послугами та захистом консульських та дипломатичних установ будь-якої держави-учасниці. Також громадяни ЄС мають право подавати петиції до інституцій ЄС, звертатися до Європейського Суду; право отримувати відповіді на запити на будь-якій з офіційних мов Союзу за вибором заявника. Зауважимо, що ці права мають не тільки громадяни Союзу, але й фізичні та юридичні особи, що проживають на території ЄС [2].

Розглянемо більш детально право громадян ЄС та їх родин вільно подорожувати і проживати на території держав-членів обумовлено Директивою 2004/38/ЄС. Відповідно до Директиви громадяни ЄС мають право вільно пересуватися і жити в іншій країні Європейського Співтовариства із врахуванням будь-яких умов, викладених у його договорах. Зауважимо, що вільне пересування громадян є одним із основоположних принципів ЄС.

Відповідно до Директиви 2004/38/ЄС громадяни з дійсним посвідченням особи або паспортом можуть:

– відвідувати іншу країну ЄС, так само, як і члени їх сімей, громадян ЄС чи ні – без вимоги про виїзду чи в'їзду візи;

– жити в іншій країні ЄС терміном до 3 місяців без будь-яких умов або формальностей; жити в іншій країні ЄС більше 3 місяців при певних умовах в залежності від їх статусу в приймаючій країні. Ті, хто зайнятий або самостійно зайняті, не потребують будь-яких інших умов.

А також відповідно до Директиви:

– студенти та інші особи, які не працюють за оплату праці, повинні мати достатні ресурси для себе і своєї сім'ї, щоб не бути тягарем для системи соціальної допомоги приймаючої сторони і отримувати страховий захист;

– якщо термін проживання становить більше 3 місяців потрібно зареєструватися у відповідних органах. Члени сімей цих громадян, якщо вони не є громадянами ЄС, повинні мати посвідки на проживання протягом 5 років;

– проживати в іншій країні ЄС протягом безперервного періоду в 5 років, що надає право на постійне проживання. Це право також відноситься до членів сім'ї;

Ця Директива була перенесена в національне законодавство Австрії, Німеччини, Ісландії, Норвегії, Італії, Ірландії, Нідерландів, Швеції, Швейцарії, Об'єднаного королівства [3].

Отже, Директива ЄС 2004/38 створює єдиний правовий режим вільного пересування у контексті громадянства ЄС для всіх категорій громадян Євросоюзу. Вона: спрощує і зміцнює право вільного пересування і резиденції для всіх громадян ЄС і членів їхніх сімей; створює важливі нові права, зокрема щодо права на постійне місце проживання після п'яти років проживання в приймаючій державі ЄС; збільшує додатковий захист громадян Євросоюзу і членів їх сімей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Treaty on the European Union of February 7, 1992.
2. Костаки Г., Р.Деляну. Институт Европейского гражданства: эволюция и содержание. *Закон и жизнь*. 2012. № 2. С.11.
3. Citizens' Rights Directive URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Citizens'_Rights_Directive

Солодкевич В. студентка 1 курсу
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ
науковий керівник: Гаврильців М.Т.,к.
ю. н., доцент, доцент кафедри загально-
правових дисциплін Інституту права,
Львівського державного університету
внутрішніх справ

БЕЗПОСЕРЕДНЄ НАРОДОВЛАДДЯ В УКРАЇНІ

Безпосереднє народовладдя є доволі стабільним конституційно-правовим інститутом, що закріплений у конституційних актах усіх демократичних країн світу як одна з основоположних засад конституційного ладу. Його становлення і розвиток обумовлені історичними умовами державно-правового розвитку, розстановкою політичних сил у країні тощо. Також народовладдя тісно пов'язано з державністю, адже вона має надзвичайно великий вплив на реалізацію влади громадянами, легітимацію влади в державі, реальність механізму стримувань і противаг у механізмі здійснення влади.

Механізм безпосередньої демократії пов'язаний з реалізацію політичних прав громадянина, тобто тих прав, що забезпечують реалізацію автономії особи як активного учасника політичного процесу, створюють відповідні умови для зміцнення зв'язків між громадянином, суспільством і державою.

Найпоширенішими формами реалізації безпосереднього народовладдя, що закріплені в національній правовій системі, що є пріоритетними і в більшості сучасних демократичних держав світу, є вибори та референдуми. Згідно з Конституцією право Українського народу на пряме народовладдя може бути реалізоване через необмежену кількість різноманітних за своїм змістом, сутністю і призначенням форм безпосередньої демократії. Це пояснюється тим, що у національній правовій системі така необмеженість форм демократії гарантується ст. 69 Конституції України: «Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії» [1].

Сьогодні особливої уваги набуває наукове дослідження та обґрунтування перспектив розвитку нових форм прямої демократії. Важливим кроком держави в цьому напрямі повинна стати пряма участь громадян у законодавчому процесі шляхом закріплення в Основному Законі держави права народної законодавчої ініціативи та законних засад його здійснення.

Народна ініціатива – це форма прямої демократії, яка за своїм змістом пов'язана з прийняттям парламентом відповідних законодавчих актів та внесенням змін до Конституції, а також проведенням референдуму. Народна законодавча ініціатива – це прийняття нормативно-правових актів або внесення до них змін за безпосередньої участі громадян. [2, с. 47, 48].

У науковій літературі доволі поширеним є розуміння народної законодавчої ініціативи як права певної групи виборців запропонувати проект закону, який підлягає обов'язковому розгляду парламентом, хоча останній за результатами обговорення вправі прийняти будь-яке політичне рішення: погодитись з проектом, внести в нього зміни і доповнення або відхилити його. Це дає можливість трактувати народну законодавчу ініціативу як важливий конституційно-правовий інститут безпосередньої демократії, що відображений у сукупності юридичних норм, які регламентують підстави, порядок організації та здійснення народної ініціативи у межах, встановлених конституцією та законами.

Досить значною проблемою є визначення правової природи народної законодавчої ініціативи і перспектив її закріплення в чинному законодавстві України. Якщо певні види референдумів виступають прямою формою участі громадян у сфері правотворчості, то законодавча ініціатива, як правило, представляє собою непряму (опосередковану) участь громадян України в законотворчому процесі. Разом з тим, винесення законопроектів на референдум розглядається теоретиками конституційного права як елемент референдного права [3, с. 99].

Згідно з ст. 93 Конституції України правом законодавчої ініціативи наділені три суб'єкти: народні депутати України, Президент України та Кабінет Міністрів України. Однак, базовою нормою, що може слугувати конституційною підставою запровадження права законодавчої ініціативи за Українським народом, є ч. 2 ст. 5 Конституції України: «Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» [1].

Тому в перспективі можна обґрунтувати та передбачити в Конституції України закріплення за Українським народом права законодавчої ініціативи. Разом з тим, сутність і зміст цього права повинен проводитись з урахуванням кращих європейських традицій конституційної практики, а також відповідати сучасним засадам розвитку сучасної Української держави та політико-правових реалій нинішнього українського суспільства. Закріплення права народної законодавчої ініціативи сприятиме підвищенню вільного доступу громадян України до законотворчого процесу в нашій державі, вирішенню проблем взаємодії державної влади та інститутів громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0>.
2. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін. К.: Укр. енцикл., 2002. – Т. 4: Н-П. 720 с.

3. Щербанюк О.В. Народна правотворча ініціатива як перспективний інститут прямої демократії в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3. С. 97–100.

Ящук Н., магістр 1 року навчання юридичного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Шутьга Є. В., д.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного права і порівняльного правознавства юридичного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Важливою складовою диверсифікації сфери енергетики та посилення енергетичної безпеки є біоенергетика. Для України біоенергетика є одним із стратегічних напрямків розвитку сектору відновлюваних джерел енергії, враховуючи високу залежність країни від імпортних енергоносіїв, в першу чергу, природного газу, і великий потенціал біомаси, доступної для виробництва енергії.

Угода про Асоціацію України з Європейським Союзом та ряд інших міжнародних угод висунули перед нашою державою завдання з імплементації другого та третього енергетичного пакетів, адаптації

енергетичного законодавства, зокрема у напрямку підвищення енергоефективності та збільшення частки відновлюваних джерел енергії.

Для досягнення зазначених цілей Кабінет Міністрів України розпорядженням від 03.09.2014 р. за № 791-р затвердив План заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС [8] та розпорядженням від 01.10.2014 р. № 902-р затвердив Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року (далі - План дій з відновлювальної енергетики) [10]. Згідно з останнім названим документом, досягнення індикативних цілей у сфері відновлювальної енергетики передбачається завдяки реалізації наявного потенціалу біоенергетики, що «має чи не найбільший потенціал розвитку».

Окрім того, як зазначено у Плані дій з відновлювальної енергетики, використання біомаси може стати важливою складовою у балансі виробництва теплової енергії, і важливу роль у цьому має відіграти запровадження стимулюючого тарифоутворення на теплову генерацію з відновлювальних джерел енергії та розвиток ринку енергетичної біомаси в Україні. [10]

Біоенергетика є одним з видів альтернативної енергетики, розвиток якої впливає на стан енергетичної безпеки держави.[1] Перевагами її розвитку є ряд екологічних та соціально-економічних аспектів. Зокрема використання біоенергетичного потенціалу, яким володіє наша країна дозволить заощадити використання традиційних паливно-енергетичних ресурсів, зменшити кількість відходів та сміття, знизити рівень негативного впливу об'єктів енергетики на навколишнє середовище та завдяки отриманню більш дешевої енергії, зумовить зниження тарифів на житлово-комунальні послуги тощо.

Слід зазначити, що відносини у сфері біоенергетики регулюються цілою низкою нормативно-правових актів, а саме: Законами України: «Про альтернативні види палива» [6], «Про альтернативні джерела енергії» [7], «Про ринок електричної енергії» [11], Митним кодексом України [3]. Податковим кодексом України [5] тощо, та рядом підзаконних актів: розпорядженнями Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» від 08.08.2017 р. № 605-р. [12] та «Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива» від 12.02.2009 р. № 276-р. [13] тощо.

Водночас, наявність численної кількості нормативно-правових актів, що мали б на меті створити сприятливі умови для розвитку біоенергетики в Україні, однак враховуючи специфіку виробництва енергії з біомаси, наявне законодавство є недосконалим за своєю суттю та характеризуються відсутністю механізму їх втілення на практиці, відтак потребує ряду змін та доповнень, розробки нових нормативно-правових актів, які відповідали б європейським стандартам та вимогам, адже проблема нормативно-правового характеру у частині неадаптованості вітчизняних норм до міжнародних,

насамперед європейських стандартів, є стримуючим фактором розвитку біоенергетики в Україні.

Варто зауважити, що у названих вище нормативних актах відсутнє нормативне визначення поняття «біоенергетика», також зазначене питання не ставало об'єктом спеціального дослідження серед науковців, проте спираючись на норми чинного законодавства, під біоенергетикою слід розуміти один із видів альтернативної енергетики, що заснована на використанні відновлювального джерела енергії (енергії біомаси). Під біомасою згідно з нормативним визначенням, що міститься в статті 1 Закону України «Про альтернативні види палива», слід розуміти невикопну біологічно відновлювану речовину органічного походження, здатну до біологічного розкладу, у вигляді продуктів, відходів та залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов'язаних з ними галузей промисловості, а також складову промислових або побутових відходів, здатну до біологічного розкладу. [6]

Задля розвитку біоенергетики в Україні, як уже зазначалось вище, необхідно доопрацювати нормативно-правову базу. Ігнатенком О.П. у своїй статті висвітлено необхідні зміни та доповнення до чинного законодавства, зокрема, необхідно передбачити можливість укладення енергосервісного договору для скорочення споживання та витрат на оплату паливно-енергетичної ресурсів та/або житлово-комунальних послуг та здійснити фіксацію тарифів для цих договорів при постачанні теплової енергії; забезпечити ефективну економічну підтримку впровадження біоенергетичних технологій в агропромисловому комплексі, фінансування заходів щодо стимулювання виробництва альтернативних видів твердого палива на основі біомаси; створення матеріально-технічної бази для виробництва біопалива тощо. [2]

Слід відмітити позитивним наявність пільг та стимулювань щодо виробництва енергії, отриманої з відновлювальних джерел енергії у чинному вітчизняному законодавстві. Так, згідно з пунктом 197.16 статті 197 Податкового кодексу України [5] та пунктом 14 частини першої статті 282 Митного кодексу України [3], звільняються від оподаткування операції із ввезення на митну територію України: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії; матеріалів, устаткування, комплектуючих, що використовуються для виробництва: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії; матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, які будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії за умови, що ці товари застосовуються платником податків

для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні. Механізм реалізації цієї пільги визначений постановою Кабінету Міністрів України «Питання ввезення на митну територію України енергозберігаючих матеріалів, обладнання, устаткування та комплектувальних виробів за проектами демонстрації японських технологій» від 30.03.2016 № 293. [4]

При ввезенні на митну територію України або вивезенні за її межі від оподаткування митом звільняються технічні та транспортні засоби, у тому числі самохідні сільськогосподарські машини, що працюють на біопаливі та класифікуються за кодами згідно з УКТ ЗЕД, визначеними статтею 7 Закону України «Про альтернативні види палива», якщо такі товари не виробляються в Україні. (пункт 17 частина перша статті 282 Митного кодексу України) [3]. Порядок ввезення на митну територію України зазначених технічних та транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2011 р. № 581 [9].

Законом України «Про ринок електричної енергії» [11] передбачено встановлення «зеленого» тарифу для стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії, в тому числі з біомаси. Відповідно до статті 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», «зелений» тариф – це спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії (а з використанням гідроенергії - лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями) [7].

Відтак, основними інструментами стимулювання розвитку відновлюваної енергетики, в т.ч. біоенергетики, в Україні є: встановлення «зеленого» тарифу на електричну енергію, вироблену з альтернативних джерел; надання митних та податкових пільг.

Беручи до уваги викладене вище, можна дійти висновку, що розвиток біоенергетики в Україні є одним із стратегічних напрямків розвитку сектору відновлюваних джерел енергії, а використання біоенергетичного потенціалу, яким володіє наша країна має ряд переваг. Стримуючим фактором розвитку біоенергетики в Україні є наявність недосконалої нормативно-правової бази, що потребує ряду змін та доповнень, розробки нових нормативно-правових актів, які відповідали б європейським стандартам та вимогам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shulga I., Kurylo V., Gyrenko I., Savych S. (2019) Legal Regulation of Energy Safety in Ukraine and the European Union: Problems and Perspective. European Journal of Sustainable Development. Vol. 8 no. 3 P. 439-447. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/896/891>

2. Ігнатенко О. П. Удосконалення правого регулювання сфери біоенергетики України . *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 2. С. 149-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_2_25
3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
4. Питання ввезення на митну територію України енергозберігаючих матеріалів, обладнання, устаткування та комплектувальних виробів за проектами демонстрації японських технологій: Постанова КМУ від 30.03.2016 № 293. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2016-п>
5. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про альтернативні види палива: Закон України від 14.01.2000 № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>
7. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15>
8. Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС: Розпорядження КМУ від 03.09.2014 № 791-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791-2014-п>
9. Про затвердження Порядку ввезення на митну територію України техніки, обладнання, устаткування, технічних та транспортних засобів, що використовуються для розвитку виробництва і забезпечення споживання біологічних видів палива: Постанова КМУ від 18.05.2011 № 581. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2011-п>
10. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-п>
11. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>
12. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження КМУ від 18.08.2017 № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-п>
13. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива: Розпорядження КМУ від 12.02.2009 № 276-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276-2009-п>

Загородна А.
студентка 3 курсу юридичного
факультету,
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
науковий керівник: Курило І. В.
д.ю.н., проф., професор кафедри
міжнародного права та порівняльного
правознавства
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПРАВО НА ОСВІТУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах аналіз міжнародного регулювання права індивіда на освіту є обґрунтованим викликом часу. Освіта визнається рушійною суспільною силою, котра модернізує урядово-державницький апарат. Право особи на освіту має транснаціональний характер, а тому міжнародне співробітництво у даній галузі набуває максимального рівня актуальності. За допомогою якісного надання освітніх послуг підвищується рівень персонального самоусвідомлення, інтелекту та світосприйняття.

Метою публікації є виокремлення міжнародних положень щодо права на освіту, що змістовно закріплені у міжнародно-правових актах.

Отже, аспекти норм проектування у галузі забезпечення права на освіту на міжнародному рівні — тема актуальна та концептуальна. Через це, вона є предметом дослідницько інтересу багатьох вчених. У контексті публікації варто згадати науковий доробок Р. Ковальчука, Ю. Бошицького, Л. Рижак, Є. Краснякова та ін.

У дійсності, право на освіту на сьогодні — не лише виховний, але й соціокультурний феномен. Дослідник М. Мацкевич слушно зауважує, що освіта є культурним правом особистості, що відбиває рівень її соціального розвитку та є дотичним до політико-економічної та правової сфер життя. Даний підхід може бути підтверджений позицією Р. Ковальчука, котрий наголошує на безпековій функції належного освітянського процесу — як засобу протидії інформаційній пропаганді. Крім того, права, свободи, інтереси особи стверджується лише там, де освітнє виховання визнається соціальною цінністю [1, с. 210].

Історія становлення міжнародно-правових стандартів права на освіту має ретроспективний підтекст. Так, ще у Загальній декларації прав людини

(1948 р.) стаття 26 регламентувала абсолютне право кожного на освіту. Примітно, що освіту тоді визначили як інструмент поваги до людини, засіб сприяння світовому миру та спосіб забезпечення миру щодо питань діяльності Організації Об'єднаних Націй [2].

Важливо згадати й профільний нормативний акт — Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.). У ній, зокрема, різко заборонялось будь-яким чином обмежувати особу : за ознакою релігійних або політичних переконань, а також — статі, кольору шкіри та раси. Такі дії були визначені як антисоціальні та такі, що різко контрастують із статусом правової держави [3].

Надалі, дефініція права на освіту містилась у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права ООН (1966 р.). Зокрема, у статті 13 Пакту зазначено, що забезпечення права на освіту є загальнообов'язковим для всіх держав, що ствердили визнання даного документу. В даному випадку, освіта — шлях до реалізації ідеї загального блага. Поміж тим, Пактом вперше було встановлено міжнародні державні обов'язки щодо функціонування та реалізації права на освіту [4].

Іншим міжнародним актом нормотворчості, який регулює питання впровадження права особи на освіту, є Конвенція про права дитини (1989 р.). Так, у статті 28 визнається право дитини на освіту. В свою чергу, стаття 29 Конвенції окреслює механізм функціонування даного права — за допомогою сумлінного та узгодженого виконання державами відповідних приписів [5].

У контексті міжнародно-правового регулювання права на освіту згадується Спільна декларація освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», датована 1999 роком. У ній означено такі поняття, як освітянська значущість та стратегічно-управлінська важливість окресленого права. Відповідно до положень даної декларації, демократичне суспільство, світова стабільність та мир можливі лише за умови першочерговості ролі освітнього співробітництва [6].

Міжнародно-правове забезпечення права на освіту має комплексно-історичний характер. Досліджуючи генезу його становлення, науковець Є. Красняков виділив декілька субсидіарних актів правотворчості : це, зокрема, Рекомендації МОП з питань становища вчителів (1966 р.); Рекомендація про розвиток освіти дорослих (1976 р.); Резолюція №1 «Про нові завдання вчителів та їх підготовку» (1987 р.) [7, с. 23-24].

Вважаємо, що міжнародно-правове регулювання права на освіту має історичний характер. Хоча і наразі в багатьох державах немає вільного та безкоштовного доступу хоча б до шкільної освіти. Одночасно, право на освіту має чіткий культурний підтекст генералізації. Дане право не є лише особистим, адже також виступає мірилом суспільного прогресу. Окрім того, право на освіту засноване на принципах рівності та паритетності. Цим підкреслюється його гуманне суспільно-політичне призначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мацкевич М. Культурні права та свободи людини і громадянина в Україні: ціннісно-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 208–213.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12. 1960 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text/.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
5. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
6. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19.06.1999 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text.
7. Красняков Є. Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України. *Віче*. 2012. № 14. С. 22-26.

Василевська А.

студентка 3 курсу юридичного факультету,

Національного університету біоресурсів і природокористування України

науковий керівник: Курило І. В.

д.ю.н., проф., професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРАВО НА ЖИТТЯ ЯК ПРИРОДНЕ НЕВІДЄМНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ

Одним з головних прав людини є право на життя. Воно є

основоположним природним правом кожної людини, що закріплено в нормах багатьох міжнародно-правових документів про права людини як на універсальному, так і регіональному рівнях.

Право на життя передбачає свободу від свавільних зазіхань з боку держави на життя, забезпечення таких суспільних умов за яких не існує загрози життю особи. На захист цього права спрямовані зусилля численних міжнародних міжурядових і неурядових організацій. Така значна увага обумовлена тим, що велика кількість держав визнає право людини на життя абсолютною цінністю світової цивілізації, оскільки всі інші права втрачають смисл і значення у випадку загибелі людини. Україна долучилася до кола таких країн 1999 року, коли рішенням Конституційного суду України позбавлення людини життя державою внаслідок застосування смертної кари як виду покарання.

На сьогодні практика законодавчого визначення права на життя та його захисту, насамперед судового, є неоднорідною, що свідчить про недостатній рівень його наукового вивчення. Ця проблема може бути розв'язана насамперед шляхом комплексного і системного теоретичного аналізу сутності права на життя та його юридичної природи. Україна має достатній рівень законодавчого закріплення права на життя, яке по основним параметрам відповідає міжнародно-правовим стандартам. Але реальна практика досить часто цим стандартам не відповідає, що робить актуальним звернення до цієї проблеми.

Щодо європейської системи захисту прав людини найрозгалуженіша і найдієздатніша. Система діє в рамках Ради Європи, членом якої Україна є від 1995 року. Європейський правозахисний механізм заснований на низці договорів, основним серед них є Європейська конвенція захисту прав людини й основних свобод. Крім неї, у рамках Ради Європи розроблені Європейська соціальна хартія, Європейська конвенція прав меншостей, Європейська конвенція прав дитини, Європейська конвенція запобігання катуванням.

Більшість міжнародних інстанцій зосереджені на загальному нагляді за станом прав людини в державах, які підписали міжнародні угоди, на основі яких ці організації працюють. Таке спостереження полягає у заслуховуванні періодичних доповідей держав, перевірках на місцях. Скарги чи петиції про порушення прав людини, які надходять у такі організації, використовують для формування уявлення про загальну ситуацію, яка склалася в сфері захисту прав людини у відповідній державі. Тобто такі органи не розглядають кожне повідомлення про порушення прав, а намагаються з'ясувати загальну картину.

Отже, право людини на життя є основоположним правом, регулюється та захищається на багатьох міжнародних рівнях. Життя є найбільшою цінністю для будь-якої фізичної особи. Саме тому забезпечення цього права є обов'язком, як кожної держави, так і міжнародної спільноти в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини. URL : <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародні договори України. К., 1992.
4. Буткевич О.В. Міжнародне право прав людини. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Київ :Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
5. Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. с. 85–92.

Кислицький Б.

**студент 3 курсу юридичного факультету,
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України**

науковий керівник: Курило І. В.

**д.ю.н., проф., професор кафедри
міжнародного права та
порівняльного правознавства**

**Національного університету біоресурсів і
природокористування України**

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ

Після розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік України успадкувала потужний арсенал ядерного озброєння, на рівні з Росією та США. Проте у січні 1994 року Україна офіційно підтвердила прагнення до

повного ядерного роззброєння разом з США та РФ, а 15.12.1994 приєдналась до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Задорожній О. розглядає Будапештський меморандум як спеціальний міжнародний правовий акт у сфері ядерного роззброєння [2, с. 121].

Будапештський меморандум можна охарактеризувати як безстрокову міжнародно-правову угоду двостороннього характеру, об'єктом якої є гарантії безпеки, надані Україні всіма постійними членами Ради Безпеки ООН і одночасно найбільшими ядерними державами у світі [5].

Офіційна позиція щодо правового статусу Будапештського меморандуму в Україні викладена у змісті ст.6 Закону України «Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року» від 16 листопада 1994 року N 248/94-ВР (в свою чергу, у статті зазначено *«Цей Закон набирає чинності після надання Україні ядерними державами гарантій безпеки, оформлених шляхом підписання відповідного міжнародно-правового документа»*[1; ст.6]), має бути правовою основою для держави України в міжнародних відносинах з питань безпеки та відповідним орієнтиром вітчизняних учених у їх наукових дослідженнях.

Уточнення міжнародно-правового статусу Будапештського меморандуму було здійснено на основі звернення України від 2 жовтня 2014 року. Секретаріат ООН зареєстрував Будапештський меморандум у статусі міжнародної угоди. Факт цієї реєстрації засвідчено відповідним Сертифікатом (Certificate of registration) від 25 березня 2015 р. № 65115.

Об'єктом Будапештського меморандуму є гарантії безпеки, які на користь України надають найбільш ядерні держави. Зміст гарантій розкривається у замісті Будапештського меморандуму, тому більш важливим є становлення характеру зобов'язань за у Меморандумі. Формулювання пунктів Будапештського меморандуму містять посилання як на окремі міжнародно-правові договори так і на норми «м'якого права». Зокрема , пункт 2 Меморандуму містить посилання на Статут Організації Об'єднаних націй , пункти 4 і 5- містять посилання на Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р., а пункти 1 і 3 – на Заключний акт Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року[5].

Учасниками Будапештського меморандуму, окрім України є ще три держави, як: Сполученні Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, а також Російська Федерація. Можна дійти висновку, що Будапештський меморандум має багатосторонній характер.

Разом із тим у тексті Меморандуму достатньо чітко простежується його двосторонній характер: у п'яти пунктах Меморандуму три ядерні держави - Сполученні Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Російська Федерація – спільно надають тотожні гарантії на користь України. Зазначенні ядерні держави мають спільну позицію за меморандумом і загалом їх можна визначити, як держави-гаранти [4, с.185].

Отже на основі викладеного матеріалу ми можемо дійти висновку, що Будапештський меморандум розглядається як спеціальний міжнародний правовий акт у сфері ядерного роззброєння. У тексті Меморандуму відсутній строк його дії, це свідчить про його безстроковий характер. Статус Будапештського меморандуму визначений у ст. 6 Закону України «Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року» від 16 листопада 1994 року N 248/94-ВР. ООН розглядає Будапештський меморандум, як міжнародно-правову угоду, що засвідчується відповідним сертифікатом. Будапештський меморандум включає в себе міжнародно-правові зобов'язання за іншими міжнародно-правовими актами, то і власне Меморандум має зобов'язальний характер, тобто має обов'язкову юридичну силу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року» від 16 листопада 1994 року N 248/94-ВР
2. Задорожній О. В. *Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права*. К. :К.І.С., 2015. 712 с.
3. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.
4. Гурін К. Будапештський меморандум 1994: договір чи домовленість? *Публічне право*. 2016. №2 (22). С. 182-188.
5. Стещенко В.М. Міжнародно-правова характеристика Будапештського меморандуму 1994 р. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. URL : Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/6_2016/70.pdf.

Кутовий Н.
студент 3 курсу юридичного
факультету,
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України
науковий керівник: **Курило І. В.**
д.ю.н., проф., професор кафедри
міжнародного права та
порівняльного правознавства
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ДЕРЖАВ ОДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Правонаступництво держав можна визначити як надзвичайно важливу складову на шляху державотворення нової країни. Складність представлена різноманітністю варіантів формування системи, яка зумовлена неможливістю встановлення єдиної діючої типології. Над цим питанням працювали різні науковці, в тому числі такі, як М. М. Антонович, В. А. Василенко, А. І. Дмитрієв, Ф. П. Карпенко, А. Я. Мельник, В. В. Мицик, Н. Блум, Е. Вільямсон, Дж. Осборн та інші.

Правонаступництво, зі спливом часу підлягало формальним змінам, так, можна визначити основні форми, в яких проявляється спадкоємність:

- при розпаді федерації;
- розпаді чи об'єднанні держав або входженні території під юрисдикцію іншої держави;
- при революціях;
- або розпаді колоніальної системи. [3, с. 30]

Пункт в, частини 1 статті 2-ої Віденської конвенції 1978 року, проголошує правопріємство саме як зміну однієї держави на іншу, у несенні відповідальності за міжнародні відносини будь-якої території. Але серед науковців існує думка, що таке визначення є дещо звуженим. Слід враховувати перехід прав, і обов'язків держав, які також переходять разом з

договорами, з котрими науковці пов'язують виникнення юридичних наслідків. Отже під правонаступництвом держав ми маємо на увазі фактичну ситуацію, яка виникає, коли держава замінюється іншою на певній території. [2, с. 2]

Воно може бути універсальне — в такому разі до правонаступника переходять усі права й обов'язки правопопередника, або часткове — коли до правоприємника переходить частина прав і обов'язків, у тому числі стосовно договорів. Негативний підхід до правопримства виражається латинським висловом - *tabula rasa*, тобто правилом чистої дошки, держава в цьому разі відсторонена від всього правового напрацювання попередника. правонаступництво держав тягне за собою зникнення правового режиму держави-попередниці. У цьому сенсі зручно вказувати, що не слід плутати матеріальний зміст закону з його основою практичного застосування. [4 с. 118-119]

Поняття спадкоємності запозичене з цивільного права, та у міжнародному публічному праві воно не настільки явно виражене. В основному правонаступництво полягає в заміщенні суб'єкта міжнародного право іншим, тієї ж категорії, і характеризується передачею прав та обов'язків у вигляді договорів, представництва в міжнародних організаціях.

Оскільки віяння часу відіграє важливу роль у формуванні спадкоємності держав, тому не можна поєднувати сучасний стан речей та давні форми спадкоємності, без конкретності у визначенні, класифікації. Проблема правонаступництва була виражена у ситуації з країнами Прибалтики. Як нам відомо, Естонія, Латвія і Литва були окуповані СРСР в 1940 р. *De jure* така анексія не визнавалась світовим товариством, від чого й постраждав колишній СРСР. Проголошена в 1990 р. незалежність цих країн була визнана Росією, котру можна вважати правонаступницею колишнього СРСР, а от країни прибалтики відмовились вважати себе правонаступниками, і пов'язувати себе з договорами, укладеними Росією, фактично відновивши свою незалежність, втрачену в 40-х роках ХХ ст.

У випадках Хорватії, Чорногорії, Словенії, Македонії, Боснії та Герцеговини, держави прийняли до спадщини договори про права людини та інші міжнародні угоди. Так само ці держави просили їх прийняти до ООН. Справа СФРЮ відрізнялась, вона заявляла, що держава є правоприємником соціалістичної федерації та просила визнання, з подальшим збереженням членства в ООН. Комісія відхилила такий позов, згідно з яким: в основі появи нових державних утворень лежала не домовленість країн, оформлена у

вигляді одного чи декількох договорів, а дезінтеграційні процеси, що супроводжувались військовими зіткненнями [1].

Як вже зазначалося, правонаступництво держав у питаннях договорів не є питанням легко визначеним. Ні звичаєві норми, ні Віденська конвенція 1978 року, не передбачають конкретні правила для вирішення всіх аспектів щодо наступництва. Конвенція була створена задля угруповання певних загальноновизнаних звичаїв єдиним документом, в той же час, як звичаєве право знаходиться в залежності від встановлення такої угоди, задля кодифікації положень належним чином.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Official Note from the Yugoslav Mission in New York to the Secretary – General, of 27 April 1992 // UN Doc. S/23877 of 5 May 1992.
2. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів. Об'єднані Нації (1978).
3. Міжнародне право : навч.-метод. пос. для студентів юридичного факультету / уклад. К. Ю. Фіщенко, В. Х. Ярмакі, М. К. Гопич — Одеса : ОДУВС, 2015. — 286 с.
4. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 608 с.

Лавриненко Т.
студентка 3 курсу юридичного факультету,
Національного університету біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: Курило І. В. д.ю.н., проф., професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОСУБЄКТНОСТІ НЕВИЗНАНИЙ ДЕРЖАВ

Одним із негативних аспектів міжнародного права є правова неврегульованість утворення нових держав та проблема визначення їх правового статусу. Такі суб'єкти довгий час перебувають у стані невизначеності та не є повноправними учасниками міжнародних відносин.

Відправною точкою аналізу питання є чітке розуміння дефініції невизнаних держав, тобто тих, що наділені ознаками державності, однак не мають міжнародного визнання [1].

У сучасному світі невизнані держави залежно від рівня контролю за територією поділяють на чотири групи. Перша включає коло держав, що самостійно контролюють територію власної держави (Вазиристан, Придністров'я, Сомаліленд, Північний Кіпр), друга охоплює держави, що частково здійснюють контроль над своєю територією (Нагірний Карабах, Таміл Ілам), третя характеризується низкою держав, що утворені під протекторатом міжнародної спільноти, а четверта закріплює перелік утворень, що іменуються квазідержавами (Курдистан, розташований на території Туреччини, Ірану, Іраку, Сирії).

Якщо охарактеризувати невизнані утворення за критерієм визнання суверенітету, тобто незалежності, самостійності у вирішенні внутрішніх та зовнішніх питань, у міжнародному праві виділяють невизнані та частково визнані держави. Особливістю останніх є визнання низкою країн світу, налагодження зв'язків із суб'єктами міжнародного права. Слід відмітити, що деякі з них існують в умовах окупації.

Постає проблема визначення причин виникнення невизнаних держав. На перший план виходить питання появи таких держав. Науковці виділяють п'ять способів виникнення невизнаних утворень: як результат революцій, національно-визвольної боротьби, післявоєнного поділу, внаслідок виходу з-під колоніальної залежності іншої держави (метрополії), як наслідок геополітичних ігор більш могутніх держав на міжнародній арені [2].

Визнання частини держави як окремого суб'єкта міжнародного права може негативно вплинути на світове співтовариство, оскільки будь-який конфлікт може бути вирішений шляхом простого відокремлення певної частини держави та проголошення себе незалежними і суверенними.

Саме по собі утворення нового суб'єкта міжнародного права – визнання нової держави, призводить до необхідності налагодження зв'язків з її урядом, уповноваженими на представництво органами, здійснювати контроль за новоутвореним суб'єктом та з'ясувати спрямованість держави у зовнішній політиці, настрої на міжнародній арені.

На сьогодні світова спільнота має низку невизнаних держав, що проголосили себе незалежними і володіють ознаками суверенності, однак жодна із держав-членів ООН не визнає їх повноправними суб'єктами міжнародного права. Серед них: Республіка Сомаліленд, Придністровська Молдовська Республіка, Ісламська держава Вазиристан, Ісламська держава, Абхазія, держави Ва та Шан, Нагірно-Карабаська Республіка та інші [3].

Для надання цим державам правового статусу та можливості вступати у міжнародні правовідносини, вирішувати питання світового значення та бути суб'єктом міжнародної спільноти слід прийняти нормативний акт, котрий регламентуватиме порядок визнання утворень, що наділені ознаками легітимної держави. На сьогодні це є найбільшою перешкодою, оскільки пропонується вище акт відсутній. Таким чином, для світової спільноти питання визнання новоутворених держав залишається невирішеним та тривалий час перебуватиме на порядку денному.

Тривала невизначеність статусу таких держав має наслідком неможливість провадити діяльність на міжнародній арені, розвивати економічні зв'язки, співпрацювати із суверенними державами у різних сферах суспільного життя. Оскільки лише після офіційного визнання держава набуває певних прав та привілеїв і може бути учасником міжнародних правовідносин.

Виникає питання чи є невизнання держав на міжнародній арені небезпечним для світового співтовариства. Можлива ситуація, коли невизнані утворення виборювати свої права шляхом збройних повстань, конфліктів, агресії, окупації територій інших держав, розпалювання національної ворожнечі, застосування зброї масового знищення.

Як бачимо, на сучасному етапі розвитку міжнародна спільнота так і не розробила ефективного механізму визнання держав. Однак поява нових держав на політичній карті світу є неминучим процесом, а тому прийняття міжнародної угоди, що регламентуватиме порядок визнання таких держав змогло б вирішити цю проблему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Говорова Я. Невизнані держави: сутність поняття та проблеми міжнародно-правового визнання. URL: <https://cutt.ly/wzEZI7s>.
2. Дзюба Я. А., Остафійчук О. Ю. Невизнані держави сучасного світу: проблеми міжнародно-правового визнання і шляхи їх подолання. URL: <https://cutt.ly/YzEZG6s>.
3. Іщенко В. В. Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць*. 2016. № 3/4 (31/32). С. 209–215.

Свищук О.
студент 3 курсу юридичного
факультету,
Національного університету

**біоресурсів і
природокористування України
науковий керівник: Курило І. В.
д.ю.н., проф., професор кафедри
міжнародного права та
порівняльного правознавства
Національного університету
біоресурсів і
природокористування України**

ДЕРАВООПОДІБНІ УТВОРЕННЯ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

В сучасних умовах міжнародне право є однією з провідних галузей права, що підпадає під активний розвиток та правове регулювання проблем у сфері права, а також оптимізацію та впровадження до системи законодавства країн актуальних методів вирішення проблем у сфері міжнародного співробітництва або законодавства окремих країн/міжнародних організацій.

Міжнародне право — це система юридичних принципів і норм договірної і звичаєвої характеру, які виникають унаслідок погодження між державою та іншими суб'єктами міжнародного співтовариства і регулює відносини з метою мирного співіснування [1].

Виходячи з вищевказаного визначення можна зробити висновок, що держави є суб'єктами міжнародного права і які в свою чергу наділені правоздатністю, тобто вони набувають певних прав та обов'язків.

Суб'єкт міжнародного права — учасник міжнародних відносин, що володіє міжнародними правами та обов'язками, здійснює їх на основі міжнародного права і несе у необхідних випадках міжнародно-правову відповідальність. Правовий статус суб'єкта міжнародного права складається з дієздатності, правоздатності та деліктоздатності. На основі яких особа може приймати участь у міжнародних правовідносинах.

Відповідно до загальноприйнятої класифікації всі суб'єкти міжнародного права поділяють на види: первинні та вторинні (похідні).

Первинні суб'єкти – держави, нації і народності, що борються за своє національне визволення і створення власної національної держави.

Похідні (вторинні) – міжнародні міжурядові організації, специфічні державоподібні утворення. [2, с.64]

Основною відмінністю між ними є те, що первинні суб'єкти наділені суверенітетом і є повноправними суб'єктами міжнародного права, тобто наділені правами, обов'язками і до них може бути застосована відповідальність. В той час, як похідні – є залежними від первинних і залежно від їх рішень можуть набувати права участі у міжнародних правовідносинах.

Як вже було зазначено вище, державоподібні утворення належать до вторинних суб'єктів міжнародного права і в переважній більшості є залежними від країн-засновників.

Державоподібні утворення є особливою формою суб'єктів міжнародного права, оскільки незважаючи на відсутність державного суверенітету та залежність від первинних суб'єктів міжнародного права, вони можуть набувати обмежених прав та обов'язків, а також здійснювати свою діяльність самостійно і незалежно від держав-засновників [2, с.65].

Стосовно питання правового статусу державоподібних утворень, то необхідно зазначити, що окрім вищевказаних особливостей, вони можуть отримати певний правовий статус, на основі якого визнається їх незалежність, форма організації їх діяльності, а також статус в міжнародній спільноті, на основі якого також визначається зв'язок цього утворення з іншими суб'єктами міжнародного права.

Якщо провести аналіз сучасності, то в даний момент, наявні лише кілька державоподібних утворень (квазідержав), які визнані міжнародною спільнотою та здійснюють свою діяльність на визначеній території і відповідно до статуту, в свою чергу інші держави визнають міжнародно-правовий статус державоподібного утворення та надають ряд гарантій [3, с.79].

Серед яких гарантія збереження статусу цієї держави, відмова від втручання в незалежність та інтереси утворення, а також укладання угоди між квазідержавою та державою, на території якого знаходиться утворення.

На даний момент наявні такі державоподібні утворення: Ватикан, Андорра, Сан-Марино, Мальтійський лицарський орден та Князівство Монако.

Отже, питання міжнародної правосуб'єктності державоподібних утворень є актуальним навіть на сучасній міжнародній арені. Державоподібні утворення є вторинними (похідними) суб'єктами міжнародного права з певним обсягом прав та обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шемшученко Ю.С. Міжнародне право // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004.
2. Баймуратов М. А. Международное публичное право: Учебник. К. : Истина, 2004. 552 с.
3. Репецький В.М. та інші. Міжнародне публічне право. Львів : Нац. ун-т. ім. Франка. 2 вид. К.: Знання, 2012. 437 с.

Смертюк М.
студентка 3 курсу юридичного факультету,
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України
науковий керівник: Курило І. В.
д.ю.н., проф., професор кафедри
міжнародного права та порівняльного
правознавства
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Спільна аграрна політика (далі- САП) ЄС є однією з найвитратніших та найважливіших сфер діяльності Європейського Союзу і являє собою комплекс норм, що регулюють різноманітні питання виробництва та торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Основні цілі САП були сформовані ще у 1956 році в ст. 39 Римського договору про створення САП і залишаються незмінними і до сьогодні:

- підвищення продуктивності аграрного сектора шляхом сприяння технічному прогресу;
- забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва;
- забезпечення прийняттого рівня життя для зайнятих у сільському населенні, зокрема за допомогою збільшення їхніх доходів;
- стабілізація ринків сільськогосподарської продукції, захист виробників і споживачів від зовнішніх чинників;
- гарантування забезпечення населення країн-учасників ЄС якісним продовольством за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції за доступними цінами [1].

Запропонованими принципами такої політики стало:

- вільна торгівля за однаковими цінами між країнами-учасниками договору;
- надання переваг продукції, яка вироблена в цих країнах, порівняно з імпортною;
- використання будь-яких механізмів для підтримки внутрішніх цін на продукцію сільського господарства [2].

Органами, що здійснюють реалізацію САП є Генеральний Директорат по сільському господарству і розвитку сільських територій, до завдань якого належать: сприяння стійкому розвитку сільського господарства і сільських районів; розробка і реалізація САП, розробка і здійснення заходів по підтримці і наданню субсидій сільськогосподарським виробникам; здійснення контролю за цільовим використанням засобів бюджетних коштів ЄС; виділення засобів на реалізацію САП ЄС та інші. Не менш важливими органами в реалізації САП є галузеві установи у сільському господарстві, Рада ЄС та Комітет Європейського парламенту з сільського господарства і сільських територій.

Існує шість етапів реалізації САП, кожен з яких характеризується певними діями.

На першому етапі було зафіксовано закупівельні ціни. Їхній рівень був досить високим. Обмеження на імпорт не накладалися. Витрати загального бюджету ЄС на сільське господарство склали 65%, що призвело до перевиробництва. На другому вводиться жорстке регулювання закупівельних цін. Відбувається мотивація експортної діяльності, шляхом експортних субсидій. Третій етап характеризується нововведеннями, які були

направлені на стимулювання виробника раціонально використовувати матеріальні, фінансові, природні ресурси. Також були встановлені вимоги для фермерств щодо обов'язкових сівозмін та щодо відновлення врожайності землі. прийняттям нових принципів САП. На четвертому етапі були прийняті деякі нові принципи САП. Реструктуризація, модернізація аграрного сектора, підтримка продовольчих та інтеграційних зв'язків, впровадження інформаційних технологій здійснюються на п'ятому етапі. І на останньому, шостому етапі приділяється увага стійкому управлінню природними ресурсами і кліматом, збалансуванню територіального розвитку [3, с. 218].

Європейський Союз щорічно витрачає більше 40 млрд євро на реалізацію САП, тобто 45% свого бюджету, у той час як внесок сільського господарства у валовий внутрішній продукт ЄС становить тільки близько 2%. При цьому із всіх витрат ЄС на проведення Спільної аграрної політики 80% йдуть на дотації для підтримки цін і доходів селян. Тільки в Німеччині сума виплат селянам з держбюджету, крім платежів із Брюсселя, становить більше 5 млрд євро, з яких близько 80% витрачається на соціальне забезпечення селян [4].

Одним з головних механізмів у системі державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах є підтримка відповідного рівня цін і цінової рівноваги. Система регулювання цін спрямована на підтримку фермерських цін на рівні, що дозволяє товаровиробникам не тільки відшкодувати власні витрати на виробництво, а й вести розширене відтворення. У багатьох країнах передбачені податкові пільги для сільськогосподарських підприємств. Рівень податків для них, у тому числі податок на прибуток, значно нижче порівняно з аналогічними податками в несільськогосподарських галузях. У всіх країнах з розвинутою економікою існують програми по страхуванню врожаю. Система компенсаційних платежів з державного бюджету страхує фермерів на випадок несприятливих погодних умов, повеней, епідемій і т.д. Як базові інструменти політики захисту національних сільгоспвиробників у розвинених країнах застосовуються митні збори й компенсаційні платежі, які покривають різницю між внутрішніми й імпортованими цінами, а також компенсаційні платежі експортерам сільськогосподарської продукції, які дозволяють вивозити сільськогосподарську продукцію з цих країн на світовий ринок, де склалися більш низькі ціни [5].

Перераховані напрями державної підтримки аграрного сектора в зарубіжних країнах мають на меті вирішення низки завдань, в тому числі

соціальних, таких як підтримку рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури, а також застосування різноманітних природоохоронних заходів.

Можна зробити висновок про те, що становлення положень САП почалося ще у 1956, з того часу положення розвивались та тривають дотепер, що, в свою чергу, дає можливість кожній окремій державі активно провадити реформи у аграрному секторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Overview of CAP Reform 2014-2020 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculturepolicy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (дата звернення: 18.03.2021)

2. The European Union's Common Agricultural Policy: Pressures for Change. United State Department of Agriculture. International agriculture and trade reports. WRS-99-2. October 1999. (Last accessed: 18.03.2021)

3. Варшавська Н.Г. Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. *Економіка і організація управління*. 2016. С. 215-222

4. Шпаар Д., Беме К. Реформа Общей аграрной политики в Евросоюзе и ее последствия для ФРГ. АПК: экономика, управление. 2004. № 7. С. 67-76

5. Майстро С. В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах. [Електронний ресурс] URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf> (дата звернення: 18.03.2021).

Строкань В.
студентка 3 курсу юридичного факультету,
Національного університету біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: Курило І. В.
д.ю.н., проф., професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИНЦИПУ ПОВАГИ ПРАВ ЛЮДИНИ

У данних тезах розкрито сутність принципу поваги прав людини в контексті міжнародного права. Було проведено аналіз дотримання даного принципу на міжнародній арені, а також розкрито вагу цього принципу у підтриманні міжнародного правопорядку.

Права людини – це надзвичайна цінність, принципи поваги прав людини є загально визнаними принципами міжнародного права та національного права держав, до яких належить і Україна. На сьогоднішній день ми можемо спостерігати певні прогалини в системі гарантування та забезпечення прав і свобод людини та громадянина. У сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є важливим показником досягнутого суспільством й державою рівня цивілізованості [1, с. 252].

У сучасній юридичній науці принцип рівності прав і свобод людини та громадянина неодноразово розглядався як у теорії права, так і в рамках спеціальних досліджень таких українських учених, як В. Дашковська, В. Колісник, А. Колодій, О. Марцеляк, А. Олійник, М. Орзіх, О. Петришин, В. Погорілко, П. Рабінович, В. Шаповал, Ю. Тодика, М. Цвік [5, с. 349].

Права і свободи людини та громадянина є природними й невід’ємними, надані їй від народження, визнаються найвищою цінністю і не мають вичерпного характеру. Є фундаментальним надбанням людства та важливим елементом у процесі становлення й соціалізації кожного індивіда, адже дають йому змогу задовольняти свої потреби та реалізовувати власний потенціал у різних сферах суспільного життя [1, с. 252].

Загально визнаним є те, що право і свобода – це гарантовані чинним законодавством вид і міра можливої поведінки людини та громадянина в суспільстві й державі. До того ж більшість авторів ототожнюють право і свободу, розглядаючи їх як рівнозначні явища. Інші автори під правом розуміють можливості людини, забезпечені певним процесом регламентації порядку його здійснення, а під свободою, як правило, розуміють таку сферу поведінки людини, куди держава не повинна втручатися [4, с. 3].

Ідеї про цінність і недоторканність людського життя, про рівність людей перед вищими силами містяться ще в стародавніх міфах і віруваннях. Усвідомлення поняття свободи змінювалося в історії людства. В античній філософії воля розумілася передусім як можливість по черзі з іншими брати

участь у владі, впливати на складання державної влади (Аристотель), розглядалася в поєднанні з долею, яка обмежує свободу людини (Платон) [1, с. 252].

Проблема забезпечення реалізації, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина органами державної влади сьогодні набула особливої актуальності. Успішне виконання цих завдань значною мірою залежить від правильного, науково обґрунтованого керівництва суспільством, усіма виявами його життєдіяльності, удосконалення системи державного управління. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості й ефективності діяльності всієї системи державних органів, що пояснюється низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, зумовлених новими підходами до вирішення багатьох важливих завдань, які постають перед державою [1, с. 252].

У Декларації прав людини і громадянина 1789 р. зазначено: «Люди народжуються та залишаються вільними й рівними у своїх правах. Мета кожного державного союзу полягає в забезпеченні природних і невід'ємних прав людини. Такими є свобода, власність, безпека й опір гніту» (Франція) [6, с. 94]. Декларація проголошує принцип гарантованості передбачених нею прав. Однією з таких гарантій є право людини на соціальний і міжнародний правопорядок, за якого відповідні права та свободи можуть бути повністю здійснені. Поряд із правами та свободами Декларація передбачає також обов'язки людини перед суспільством [3].

Аналіз тексту міжнародних актів дає змогу відзначити такі положення принципу поваги прав людини:

- права людини повинні охоронятися владою закону;
- визнання гідності, притаманної всім людям, а ще визнання їхніх рівних і непорушних прав уважається основою свободи, справедливості й загального миру;
- уряд повинен шанувати всіх осіб і гарантувати всім, хто знаходиться в межах його юрисдикції, особам права і свободи, визнані міжнародним правом, без жодної відмінності, а саме: стосовно раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або ж інших переконань, національного або ж соціального походження, станового або іншого становища;
- будь-який уряд повинен допомагати методом загальних і самостійних дій загальній повазі та дотримання прав людини й основних свобод;
- будь-яка людина несе прями обов'язки щодо інших людей і того суспільства і країни, до яких вона належить;

- уряд повинен ужити законодавчі та інші заходи, необхідні для забезпечення міжнародно визнаних прав людини;
- уряд повинен забезпечувати кожній особі, права якої порушено, дієві способи правового захисту;
- уряд повинен гарантувати право людини знати власні права й чинити відповідно до них.

Терміни «свобода» і «право на свободу» вказують на широкі можливості поведінки індивіда, в підсумку якої суб'єкт має можливість володіти певним соціальним благом. Так, у ч. 1 ст. 35 Конституції України зафіксовано положення, що всі мають право на свободу світогляду й віросповідання, а ч. 1 ст. 54 говорить, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової й технічної діяльності. Термін же «право» (суб'єктивне) визначає певні дії людини (наприклад, право брати участь в управлінні справами держави, обирати й бути обраним) [2].

Відмінність понять «право» і «свобода» є значною мірою умовна, бо вони означають юридично визнану можливість для особи вибирати вид і міру власної поведінки [1, с. 253].

Можна зробити висновок, що права людини – це невід'ємна частина будь-якої культури та нації. Права людини є природними, а тому, вочевидь, невід'ємними. Принцип поваги прав людини в системі принципів міжнародного права відіграють не просто істотну роль. На думку деяких дослідників стан дотримання цього принципу вказує на ефективність сучасного міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Озерова В. Принцип загальної поваги прав людини як основоположний принцип міжнародного права. *Міжнародне право*. 2017. Вип. 11. С. 252-254.
2. Конституція України Верховна Рада України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. URL : <http://constituante.livejournal.com/10253.html>.
3. Колодій А.М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : [підручник]. К. : Правова єдність, 2008. 350 с.
4. Журавльова Г.С. Еволюція принципу рівності прав і свобод людини і громадянина. *Форум права*. 2012. № 4. С. 349–355.

Нормативно-правове забезпечення безпеки та якості продукції

Антонів А. Д. магістр 1 року навчання факультету харчових технологій та управління якістю АПК, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: к.ю.н., доцент **Артеменко О.В.** доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА З БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

Визначення імплементації в міжнародному праві трактується як організаційно-правова діяльність держав з метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань. Імплементація міжнародно-правових норм в національне законодавство є досить складною процедурою. Здійснення міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм проводиться задля

виконання міжнародно-правових зобов'язань, а також створення на міжнародному і внутрішньодержавному рівнях умов для такого здійснення.

Постановою Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» був затверджений намір про початок відносин з Європейським Союзом. У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС та Програмі інтеграції України до ЄС. В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета – європейська інтеграція України [1].

Виконуючи план імплементації Україна повинна адаптувати до законодавства близько три сотні актів Європейського Союзу за напрямки безпеки харчових продуктів та кормів, здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин, державний контроль у зазначених сферах тощо. Також в рамках імплементації українського законодавства до європейського потрібно ухвалити певну низку законів та врахувати в них всі національні особливості. Імплементація дає багатьом вітчизняним підприємствам отримати європейську сертифікацію.

Виконуючи Угоду про асоціацію між Україною передбачено виконання 1943 завдань за напрямками сільського господарства та санітарних і фітосанітарних заходів. За період 2020 року за напрямком «Санітарні та фітосанітарні заходи» було виконано наступні – Харчові продукти тваринного походження (4 заходи), Встановлення вимог до безпечності харчових продуктів та кормів (1 захід), Новітні харчові продукти (1 захід), Контактуючі матеріали та вироби (1 захід). Також виконуючи євроінтеграцію заплановано наближення до стандартів Продовольчого Кодексу Аліментаріусу (збірник міжнародно схвалених стандартів на харчові продукти, розроблених під керівництвом ФАО та ВООЗ, спрямованих на захист здоров'я споживачів і чесної практики торгівлі їжею) [2].

Система управління безпекою харчовими продуктами, що базується на принципах НАССР (аналіз ризиків і контролю критичних точок) з 2019 року повинна була бути запроваджена обов'язково на всіх підприємствах, що виготовляють харчову продукцію. Першими вимогу виконували підприємства з високим ступенем ризику, чия продукція містить активні компоненти тваринного походження (до 20 вересня 2017 року). Через рік цю процедуру мали пройти підприємства, котрі провадять діяльність із харчовими продуктами, у складі яких відсутні необроблені інгредієнти тваринного походження. А вже до 20 вересня 2019 року систему мали запровадити і на малих потужностях [2].

Європейська система контролю за якістю та безпекою харчової продукції відповідно до Глави 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи», повинна бути запроваджена в Україні. Саме тому Кабінет Міністрів схвалив Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави 4, відповідно якій було прийнято низку нормативних актів: Про вимоги до безпечності та якості харчових продуктів, Про державний контроль, Про безпеку та гігієну

кормів, Про ідентифікацію та реєстрацію тварин, Про побічні продукти тваринного походження [3].

За принципами законодавства Європейського союзу, споживачеві потрібно надавати можливості щодо поінформованого вибору харчових продуктів, які вони споживають, та запобігати поширенню практик, які вводять в оману. Імплементация законодавства Європейського Союзу в Україні також служитиме інтересам громадян і визначатиме чіткі вимоги, детального та зрозумілого маркування продуктів харчування.

Висновок. Імплементация законодавства з безпечності харчових продуктів до європейських вимог сприяє досягненню цілей сталого розвитку та виконанню національних завдань: «Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій». Україна повинна і надалі адаптувати до національного законодавства акти ЄС для подальшого розвитку в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія становлення відносин Україна – ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.
2. Завдання для нового голови Держпродспоживслужби: боротьба з фальсифікатом, оновлення СЕС, зближення з ЄС та вихід на нові ринки. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/762-zavdannya-dlya-novogo-golovi-derjprodspojivslujbi-borotba-z-falsifikatom-onovlennya-ses-zblijennya-z-yes-ta-vihid-na-novi-rinki>.

Повна і правдива інформація про харчові продукти. URL: <https://eu-ua.org/analitika/povna-i-pravdyva-informaciya-pro-harchovi-produkty>

Курочка А. В., магістр 1 року навчання факультету харчових технологій та управління якістю АПК, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Артеменко О.В. доцент кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БЕЗПЕЧНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Безпечність та якість харчових продуктів стоїть на першому місці в усьому світі. Це два основні показники, яким оперується споживач при виборі харчового продукту для свого раціону. Кожен покупець повинен мати довіру як до виробника так і до законодавства. Та знати що безпечність та якість харчового продукту перевіряється і контролюється згідно вимог законодавства та за його порушення виробник буде нести відповідальність. Безпечність та якість харчового продукту – це підтвердження того, що даний продукт відповідає усім вимогам законодавства і не загрожує життю та здоров'ю споживача, а також навколишньому середовищу.

Метою роботи є знайти основні особливості адміністративної відповідальності за порушення законодавства про безпечність та якість харчових продуктів підприємств України. Та знайти підтвердження того, що всі виробники, які порушують дане законодавство несуть відповідну адміністративну відповідальність.

Харчове законодавство контролюється: ЗУ №771 «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»; ЗУ №2042 «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 590 від 01.10.2012 «Про затвердження вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР). Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства № 429 від 17.10.2015; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Акт складений за результатами аудиту щодо додержання операторами ринку вимог законодавства стосовно постійно діючих процедур, що засновані на принципах системи аналізу небезпечних факторів; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 42 «Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю стосовно додержання операторами ринку гігієнічних вимог щодо поводження з харчовими продуктами»; Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 31.10.2018. «Порядок визначення періодичності

здійснення планових заходів державного контролю відповідності діяльності операторів ринку (потужностей) вимогам законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я благополуччя тварин, які здійснюються Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, та критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від її провадження».

Основними найбільш популярними особливостями порушенням законодавства відповідно до безпеки та якості харчового продукту належить: виробництво та зберігання таких харчових продуктів, які не зареєстровані; не впроваджена або не діюча система плану НАССР, та не чітке виконання і контролювання основних критичних точок найбільш небезпечних для харчового продукту; реалізація товарів з невідповідним маркуванням, яке не відповідає законодавству країни; обіг непридатних харчових продуктів; реалізація незареєстрованих об'єктів санітарних заходів;

Згідно Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів». Реалізація незареєстрованих об'єктів санітарних заходів – тягне за собою накладення штрафу на громадян від сорока п'яти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Обіг непридатних харчових продуктів – тягне за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Порушення значень параметрів безпеки та окремі показники якості харчових продуктів – тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1]. Штраф накладається до відповідного адміністративного правопорушення протягом шести місяців з дня виявлення даного правопорушення, але не пізніше одного року з дня його вчинення.

Отже, основною особливістю адміністративної відповідальності за порушення законодавства про безпеку та якість харчових продуктів є накладання штрафу, який визначається відповідно Закону України.

Література:

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#top>

2. Потапова С.М. Адміністративна відповідальність за порушення порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С. М. Потапова ; Нац. ун-т держ. податкової служби Укр. – Ірпінь, 2010

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212- 20) : Кодекс : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х // Офіційний веб-портал Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

4. Артеменко О.В. Адміністративно–правова відповідальність за порушення у сфері охорони навколишнього природного середовища / Артеменко О.В. Улютіна О.А. // Вісник Академії праці і соціальних відносин України. Серія: Право та державне управління – 2012. – № 4.- С.69–73.

Сидорчук І. В. магістр 1 року навчання факультету харчових технологій та управління якістю АПК, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Артеменко О.В. доцент кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

При придбанні товарів чи задоволенні будь-яких побутових потреб кожен з нас стає учасником правовідносин, які виникають між споживачем з одного боку та підприємством, установою, організацією або громадянином-підприємцем з іншого. Основні права та обов'язки учасників цих правовідносин та правовий механізм їх захисту встановлено в Законі України «Про захист прав споживачів».

За ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі під час укладення, зміни, виконання та припинення договорів щодо отримання (придбання, замовлення тощо) продукції, а також при використанні продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на:

- 1) захист своїх прав державою;

- 2) належну якість продукції та обслуговування;
- 3) безпеку продукції;
- 4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію державною мовою про продукцію, її кількість, якість, асортимент, її виробника (виконавця, продавця) відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;
- 5) обслуговування державною мовою;
- 6) відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону;
- 7) об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

З метою забезпечення права споживача на належну якість та безпеку продукції в ст. 6 Закону України «Про захист прав споживачів» передбачено обов'язок продавця (виробника, виконавця) передати споживачеві продукцію належної якості, а також надати інформацію про цю продукцію. На вимогу споживача продавець (виробник, виконавець) зобов'язаний також надати йому документи, які підтверджують належну якість продукції.

У разі придбання товару належної якості споживач може скористатися правами, встановленими в ст. 9 Закону України «Про захист прав споживачів». При придбанні товару належної якості за споживачем протягом 14 днів, не рахуючи дня купівлі, зберігається право обміняти непродуктивний товар належної якості на аналогічний у продавця, в якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням. Споживач може обміняти товар належної якості за умови, якщо він не використовувався і якщо збережено його товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, а також розрахунковий документ, виданий споживачеві разом з проданим товаром.

Забороняється нечесна підприємницька практика, яка може ввести в оману, якщо під час пропонування продукції споживачу не надається або надається у нечіткій, незрозумілій або двозначній спосіб інформація, необхідна для здійснення свідомого вибору. Також забороняється агресивні форми такі як примус, докучання або неналежний вплив, що істотно впливає чи може вплинути на свободу вибору або поведінку споживача стосовно придбання продукції згідно ст. 19 Закону України «Про захист прав споживачів».

З метою захисту своїх законних прав та інтересів споживачі можуть об'єднуватися в громадські організації згідно ст. 24 Закону України «Про захист прав споживачів». Вони мають право вивчати споживчі властивості продукції, попит на неї, проводити опитування населення для виявлення громадської думки, самостійно звертатися до державних органів для проведення експертизи, вносити пропозиції щодо розроблення нормативно-правових актів, які встановлюють вимоги до якості продукції.

Законом України «Про захист прав споживачів» передбачені й інші права покупця, споживача послуг. Головне що споживачі повинні розуміти свої права та знати що вони можуть їх відстоювати та мати компенсацію, а не ставитися байдуже не бажаючи втручатися при незначних шкодах. Пасивність людей призводить до погіршення якості продуктів, інших товарів чи послуг та до зниження рівня життя загалом.

Висновок: Права споживачів – пріоритет у діяльності державних органів розвинених європейських країн. Україна не є виключенням але багато залежить також від споживача який повинен знати свої права та відстоювати їх. Кожен громадянин повинен нести відповідальність чи є він споживачем чи виробником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України.
2. Закон України "Про захист прав споживачів" № 1024-ХІІ від 12.05.91, ВВР, 1991, № 30, ст.380.
3. Артеменко О.В. Особливості сучасної економіко–правової системи відносин інтелектуальної власності // Науково–практична конференція «Державна політика розвитку цивільної авіації ХХІ століття: економічний патріотизм і стратегічні можливості України». Київ. – Малий і середній бізнес економіко–правовий науково–практичний журнал. № 1–2. – 2008. – С.285–287.

Чечітко В. І. магістр 1 року навчання факультету харчових технологій та управління якістю АПК, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Артеменко О.В. доцент кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВИМОГИ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ГМО

Законодавство Європейського Союзу (ЄС) визначає генетично модифікований організм (ГМО) як «організм, за винятком людей, у якому генетичний матеріал був змінений таким чином, що не відбувається природним чином через спаровування та / або природну рекомбінацію.» ЄС було запропоновано прийняти законодавство про ГМО з двох основних причин: для захисту здоров'я та добробуту людей та тварин, інтересів споживачів та навколишнього середовища.

Європейський Союз встановив правову базу, щоб забезпечити розвиток сучасних біотехнологій, а точніше ГМО, у безпечних умовах. Вона спрямована на: захист здоров'я людей та тварин та захист навколишнього середовища, запровадивши оцінку безпеки найвищих можливих стандартів на рівні ЄС до того, як будь-який ГМО вийде на ринок; запровадження гармонізованих процедур оцінки ризиків та дозволів ГМО, які є ефективними, обмеженими у часі та прозорими; забезпечення чіткого маркування ГМО, що розміщуються на ринку, щоб дозволити споживачам, а також професіоналам (наприклад, фермерам та операторам ланцюгів харчових кормів) зробити обґрунтований вибір; забезпечити простежуваність ГМО на ринку.

ГМО та продукти харчування та корми, виготовлені з ГМО, можуть продаватися в ЄС або імпортуватися до ЄС за умови, що вони мають дозвіл після проходження суворої оцінки та дотриманням вимог оцінки безпеки, які встановлюються в кожному конкретному випадку. Дозвіл видається на десятирічний термін Європейською Комісією за допомогою централізованої процедури, передбаченої Регламентом № 1829/2003, або національними компетентними органами відповідно до Директиви 2001/18 / ЄС, яка регулює навмисне вивільнення ГМО в середовище.

Складовими елементами законодавства про ГМО є: Директива 2001/18 / ЄС про навмисне вивільнення ГМО в навколишнє середовище; Регламент (ЄС) 1829/2003 про генетично модифіковані продукти харчування та корми; Директива (ЄС) 2015/412 про внесення змін до Директиви 2001/18 / ЄС щодо можливості держав-членів обмежувати або забороняти вирощування ГМО на своїй території; Регламент (ЄС) 1830/2003 щодо відстеження та маркування генетично модифікованих організмів та простежуваності харчових продуктів та кормів, вироблених з генетично модифікованих організмів; Директива 2009/41 / ЄС про використання генетично модифікованих мікроорганізмів у обмеженому режимі. Регламент (ЄС) 1946/2003 про транскордонний рух ГМО.

Ці основні законодавчі акти доповнюються низкою імплементаційних правил або рекомендаціями та рекомендаціями щодо більш конкретних аспектів.

З 2001 року ЄС фактично запровадив мораторій на схвалення ГМО. Офіційний список дозволених ГМ рослин доступний у публічному реєстрі ЄС про ГМ харчові продукти та корми.

Отже: вирощування ГМО в ЄС обмежене через стурбованість зацікавлених сторін щодо його несприятливого впливу на навколишнє середовище, сільськогосподарські угіддя та біорізноманіття. За нинішнього правового режиму, члени ЄС можуть обмежити, або повністю заборонити вирощування на своїх територіях тих ГМО, які вже дозволені в ЄС, вдаючись до захисного пункту Директиви 2001/18 / ЄС, або використовуючи процедури повідомлення згідно з правилами ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council of 12 March 2001 on the Deliberate Release into the Environment of Genetically Modified Organisms and Repealing Council Directive 90/220/EEC, art. 2(2), 2001 O.J. (L 106) 1, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:106:0001:0038:EN:PDF>.
Directive 2001/18/EC was amended by Directive 2008/27/EC, 2008 O.J. (L 81) 45/EC, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:081:0045:0047:EN:PDF>.
2. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), 2012 O.J. (C 326) 47, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0047:0200:EN:PDF>.
3. Charlie Dunmore, *EU Prepares New GMO Maize Cultivation Approval: Draft*, Reuters (Oct. 31, 2013), <http://www.reuters.com/article/2013/10/31/us-eu-gmo-cultivation-idUSBRE99U0W820131031>.

Остролицька К. В. магістр 1 року навчання факультету харчових технологій та управління якістю АПК Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Розбицька Т. В. асистент кафедри стандартизації та сертифікації с.г. продукції Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНАДАВЧИХ ВИМОГ ЩОДО ПРОСТЕЖУВАНOSTI У ВИРОБНИЦТВІ РИБИ В ЛАНЦЮГУ «ВОДОЙМА-СПОЖИВАЧ»

Актуальність. «Риба – живий природний ресурс, який об’єктивно має здатність відновлюватися, але за домінуючої умови з урахуванням складу промислової іхтіофауни щорічний вилов не повинен перевищувати обсяги щорічного відновлення» [1].

Методи та результати. Аналізуючи становлення та розвиток рибництва в Україні, необхідно наголосити на тому, що сприяло створенню існуючих технологій, які дозволяють отримувати високу кількість рибопродукції високої якості, які сьогодні входять в протиріччя, або знаходяться на рівні економічної доцільності в мінливих економічних умовах, тому що виникає так зване обов’язкова оцінка відповідності в сфері безпечності харчових продуктів за для забезпечення якості. Закон України « Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» визначає основні правові і організаційні засади забезпечення якості та безпеки риби, інших водних живих ресурсів, виготовленої з них харчової продукції для життя і здоров’я населення та запобігання негативному впливу на довкілля у разі вилову, переробки, фасування та переміщення через митний кордон України.

Враховуючи наближення до ЄС та підписання договору про наміри варто спиратись на законодавчі вимоги та регламенти (ЄС), наприклад № 178/2002, який містить загальні вимоги до забезпечення простежуваності.

Специфічні вимоги до простежуваності окремих видів харчових продуктів в ЄС наводяться, зокрема, у Регламенті (ЄС) № 1224/2009, що містить вимоги до простежуваності для рибних продуктів, та Регламенті (ЄС) № 404/2011, який деталізує вимоги до простежуваності для рибних продуктів.

Відповідно до вимог цього Регламенту, усі партії рибних продуктів та продуктів аквакультури повинні обов’язково простежуватися на всіх етапах їх виробництва, переробки й розповсюдження, починаючи від лову або збирання й закінчуючи реалізацією таких продуктів. Крім того, Регламент (ЄС) № 1224/2009 установлює, що всі рибні продукти та продукти аквакультури мають бути належним чином промарковані з тим, щоб можна було простежити/відслідкувати кожен партію

Закону України № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров’я та благополуччя тварин» у разі порушення вимог щодо забезпечення простежуваності, передбачених законодавством про харчові продукти та корми, на оператора ринку буде накладено штраф [2].

Висновок

Спираючись на чинне законодавство [3] та його доповнення, які вже почнуть діяти з 21 березня 2023 року можемо сказати, що більшість

підприємств буде зобов'язана контролювати отриману сировину від початку її вирощування (риби) до потрапляння на стіл споживача, що залежатиме від впровадження системи безпеки харчових продуктів. Система простежуваності це захист, як для виробника так і для самого споживача, що дозволяє швидко знайти проблему та відкликати і знешкодити даний продукт. Дана система має багатий досвід та позитивний результат в різних країнах Європейського союзу. В Європейському союзі таким контролюючим документом є «Біла книга» в основу якої є безпека харчових продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шерман І.М., Євтушенко М.Ю. Теоретичні основи рибництва: підручник – К.: , 2011. – с:499.
2. Закон України № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» № 65 в редакції Закону [№ 1206-IX від 04.02.2021](#) - вводить в дію з 21.03.2023
3. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41 частини першої статті 1 в редакції Закону [№ 124-IX від 20.09.2019](#) , № 74 частини першої статті 1 виключено на підставі Закону [№ 2042-VIII від 18.05.2017](#).
4. Артеменко О., Гижга Н., Правове регулювання виробництва рибних консервів. «Економіко-правові детермінанти розвитку агропромислового комплексу» Матеріали Міжнародного науково-практичного столу студентів, аспірантів та молодих вчених. - Умань.: УНУС, 2019. С.170-173